

Maanpuolustuskorkeakoulu

**SOTILAIEN EPÄVIRALLISET RYHMÄ-
NORMIT KOLMESSA JALKAVÄKI-
KOMPPANIAA KOSKENEESSA EMPIIRISESSÄ
TUTKIMUKSESSA
(KNUT PIPPING, ROGER LITTLE, JOHN HOCKEY)**

Olli Harinen

Maanpuolustuskorkeakoulu

**SOTILAIEN EPÄVIRALLISET RYHMÄNORMIT
KOLMESSA JALKAVÄKIKOMPPANIAA
KOSKENEESSA EMPIIRISESSÄ TUTKIMUKSESSA
(KNUT PIPPING, ROGER LITTLE, JOHN HOCKEY)**

Olli Harinen

© Maanpuolustuskorkeakoulu/Käyttätymistieteiden laitos

Taitto: Heidi Paananen/TKKK

ISBN 978-951-25-2353-5

ISSN-L 1796-671X

ISSN 1796-671X

Juvenes Print Oy

Tampere

2012

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksessa oli tavoitteena selvittää, millaisia sotilaiden epävirallisia ryhmänormeja tutkijat ovat havainneet eräissä sotilasyksiköissä jotka ovat toimineet sodassa tai sodan olosuhteita osittain vastanneissa tilanteissa. Keskeisinä lähteinä käytetään seuraavia kolmea sotilasyksikköön kohdistunutta tutkimusta:

- Knut Pipping: "Kompaniet som samhälle Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944" (1947), suomenkielinen laitos "Komppania pienoisysteiskuntana" (1978), englanninkielinen laitos "Infantry Company as a Society" (2008)
- Roger W. Little: "Buddy Relations and Combat Performance" (1964) ja sen perustana ollut Littlen väitöskirja "A Study of the relationship between collective solidarity and combat role performance" (1955)
- John Hockey: "Squaddies Portrait of a Subculture" (1986).

Tutkimusongelmat olivat seuraavat:

- 1) Millaisia sotilaiden epävirallisia ryhmänormeja tai virallisista normeista poikkeavia käyttäytymismuotoja esiintyi kolmessa sodan ajan tai poikkeusolojen sotilasyksikössä Knut Pippingin, Roger Littlen ja John Hockeyn komppanioita koskeneiden tutkimusten mukaan?
- 2) Esiintyikö ao. tutkimuksissa (sotilasyksiköissä) samansisältöisiä tai edes suunnilleen samansisältöisiä normeja tai virallisista normeista poikkeavia käyttäytymismuotoja?

Tutkimusmenetelmänä on Pippingin, Littlen ja Hockeyn tutkimusten ja tutkimustulosten systemaattinen läpikäynti ja vertailu sen selvittämiseksi, millaisia epävirallisia normeja kohteena olleissa sotilasyksiköissä on havaittu. Kohteina olevat tutkimukset käytiin läpi seuraavan skeeman mukaisesti:

- sotilasyksikön virallinen organisaatio ml. viralliset johtajat
- sotilasyksikön henkilöstö
- sotilasyksikön toimintaympäristö ja tehtävät tutkimusajankohtana
- sotilasyksikön sosiaaliset ryhmät
- sotilasyksikössä havaittuja epävirallisia normeja.

Tutkimuksessa tuli ilmi, että tutkituissa sotilasyksiköissä esiintyi joitakin samantyyppisiä epävirallisia normeja siitä huolimatta, että sotilasyksiköt olivat eri maista ja toimivat eri vuosikymmeninä ja erilaisissa sodissa ja tilanteissa. Sotilasyksiköissä havaittiin mm., että:

- miehistöön kuuluvat sotilaat katsoivat, että heille annetut vaarallisetkin tehtävät, ainakin järkeviksi katsotut, piti hoitaa ainakin jollakin minimitasolla ja kaikkien piti osallistua tähän
- miehistötasolla sotilaiden piti ainakin tietynlaisissa tilanteissa olla lojaaleja toisille samanarvoisille tai ainakin lähipiirissä oleville
- lähipiirin sotilaihin kohdistuva lojaalisuus saattoi ohittaa viralliseen organisaatioon kohdistuvat velvoitteet
- kaikissa yksiköissä esiintyi taistelussa käyttäytymistä koskevia epävirallisia normeja; esimerkiksi "liiallista rohkeutta" ei hyväksytty
- joissakin tilanteissa vaaralliseen tilanteeseen liittyvän normin noudattaminen lisäsi yksittäiseen sotilaaseen kohdistuvaa välitöntä hengenvaaraa
- lähipiirissä olevien sotilaiden henkilökohtaiseen omaisuuteen tai varusesineisiin ei saanut kajoa
- sen sijaan suhtautuminen muuhun valtion omaisuuteen oli liberaalimpaa.

ABSTRACT

It was the purpose of this study to find out which kinds of soldiers' informal group norms three researchers have found in their studies of military units which have been at war or in war-like conditions. These studies were:

- Knut Pipping: "Kompaniet som samhälle Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944" (1947), Finnish version "Komppania pienoisyhteiskuntana" (1978), English version "Infantry Company as a Society" (2008)
- Roger W. Little: "Buddy Relations and Combat Performance" (1964) and Little's doctoral dissertation "A Study of the relationship between collective solidarity and combat role performance" (1955)
- John Hockey: "Squaddies Portrait of a Subculture" (1986).

The research problems were:

- 1) Which kinds of soldiers' informal group norms or behavioral forms not congruent with the official norms have existed in three war-time military units according to the company studies by Knut Pipping, Roger Little and John Hockey?
- 2) Were there similar or even roughly similar norms or behavioral forms not congruent with the official norms in these studies (and military units)?

The research method was to review and compare systematically Pipping's, Little's and Hockeys's research results to find out which kinds of soldiers' informal group norms have been found to exist in the observed military units. The three studies were reviewed following this scheme:

- the official organization of the military unit (incl. official leaders)
- personnel of the unit
- environment and the official tasks of the unit
- social groups in the unit
- informal norms in the unit.

It was found out that some somewhat similar informal norms existed in the observed military units although the units were from different countries and were in action in different times and in different wars and situations. It was found out, for instance, that:

- Enlisted soldiers thought that the tasks, even dangerous ones, given to them (at least those which seemed rational to them) had to be taken care of, at least at some minimum performance level, and all soldiers should participate.
- Enlisted men were supposed to be, at least in certain circumstances, loyal to soldiers of the same rank or at least to soldiers near them.
- The loyalty towards soldiers who were near could surpass the duties towards the formal organization.
- In all units there existed norms which dealt with behavior in combat situations; for instance, unnecessary courage was not approved.
- In some situations obeying the norm which was about behavior in a dangerous situation increased the soldier's risk to get killed
- A soldier should not take other soldiers' personal property or personal army gear.
- Attitudes towards other kinds of state property were more liberal.

Sisällysluettelo

TIIVISTELMÄ	3
ABSTRACT	4
1. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS.....	7
2. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ	13
3. TEOREETTISTA TAUSTAA: NORMIN JA PÄVIRALLISEN NORMIN KÄSITTEET SOSIOLOGIASSA JA SOSIAALIPSYKOLOGIASSA	20
3.1. NORMEJA KOSKENEITA TUTKIMUKSIA.....	20
3.2. SOSIAALISTEN NORMIEN MÄÄRITELMIÄ	22
4. AIKAISEMPAA SOTILAIEN EPÄVIRALLISIIN NORMEIHIN LIITTYVÄÄ TUTKIMUSTA SEKÄ PIPPINGIN, LITTLLEN JA HOCKEYN TUTKIMUSTEN YLEISESITTELY.....	28
4.1. SOTILAIEN EPÄVIRALLISIIN NORMEIHIN LIITTYVIÄ AIKAISEMPIA TUTKIMUSTULOKSIA	28
4.1.1. ”The American Soldier”-teoksen tutkimustuloksia.....	28
4.1.2. Shilsin ja Janowitzin tutkimustuloksia	30
4.1.3. Muita tutkimustuloksia ja näkemyksiä.....	31
4.2. KNUT PIPPINGIN, ROGER LITTLLEN JA JOHN HOCKEYN TUTKIMUSTEN YLEISESITTELY	34
4.2.1. Knut Pippingin tutkimuksen yleisesittely.....	34
4.2.2. Roger Littlen tutkimuksen yleisesittely	38
4.2.3. John Hockeyyn tutkimuksen yleisesittely.....	39
5. EPÄVIRALLISET NORMIT PIPPINGIN, LITTLLEN JA HOCKEYN TUTKIMUKSISSA	41
5.1. EPÄVIRALLISET NORMIT KNUT PIPPINGIN TUTKIMUKSESSA	41
5.1.1. Sotilasyksikön toimintaympäristö tutkimusajankohtana	41
5.1.2. Virallinen organisaatio.....	42
5.1.3. Yksikön henkilöstö	43
5.1.4. Sosiaaliset ryhmät	44
a) Arvoryhmät	45
b) Sotilaalliset ryhmät.....	46
c) Paikalliset ryhmät	47
d) Ikäryhmät	48
e) Pakkiporukat	48
f) Kotiseuturyhmät.....	49
g) ”Riskitason mukaiset ryhmät”	50
5.1.5. Epävirallisia normeja koskevia havaintoja Pippingin tutkimuksen V luvussa ”Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen”	50
a) Rohkeus	51
b) Yksityinen ja valtion omaisuus	55
c) Sotilaskuri ja työtehtävät	57
d) Valistus ja ideologiset käsitykset.....	59
e) Avuliaisuus.....	60
5.1.6. Epävirallisiin normeihin liittyviä havaintoja Pippingin tutkimuksen IV luvussa ”Komppanian sosiaaliset ryhmät”	62
5.1.7. Yhteenvedo Pippingin tutkimuksessa esiintyneistä epävirallisista normeista.....	67

5.2.	EPÄVIRALLISET NORMIT ROGER LITTLEN TUTKIMUKSESSA ...	69
5.2.1.	Sotilasyksikön toimintaympäristö tutkimusajankohtana	69
5.2.2.	Virallinen organisaatio	71
5.2.3.	Yksikön henkilöstö	72
5.2.4.	Sosiaaliset ryhmät	74
	a) Miehistöön kuuluvien sotilaiden välisten “kaverisuhteiden” muodostama verkosto	74
	b) Ryhmät ja joukkueet solidaarisina ryhminä	75
	c) Upseerit statusryhmänä	75
	d) Joukkueenjohtajan solidaarisuus joukkueen jäsenten kanssa	76
	e) Ryhmissä ja joukkueissa olleet korealaiset pieninä primaariryhminä.....	76
	f) Pataljoonan talousaliupseerit (Supply Sergeants)	76
	g) Ikäryhmät.....	77
5.2.5.	Epävirallisia normeja.....	77
	a) ”Kavereiden” keskuudessa vallinneita epävirallisia normeja	77
	b) Epävirallisia normeja joukkueessa	79
	c) Henkilökohtainen ja valtion omaisuus	81
	d) ”Ideologisista asioista” keskusteleminen.	82
5.2.6.	Yhteenvedo Littlen tutkimuksessa esiintyneistä epävirallisista normeista.....	82
5.3.	EPÄVIRALLISET NORMIT JOHN HOCKEYN TUTKIMUKSESSA ...	83
5.3.1.	Sotilasyksikön toimintaympäristö tutkimusajankohtana	83
5.3.2.	Virallinen organisaatio	85
5.3.3.	Yksikön henkilöstö	86
5.3.4.	Sosiaaliset ryhmät	87
5.3.5.	Epävirallisia normeja	90
5.3.6.	Yhteenvedo Hockeyn tutkimuksessa esiintyneistä epävirallisista normeista.....	94
6.	YHTEENVETO JA VERTAILU	96
6.1.	JOHDANTO	96
6.2.	MILLAISISSA RYHMISSÄ EPÄVIRALLISIA NORMEJA ESIINTYI JA KEITÄ NE KOSKIVAT?	97
6.3.	MILLAISISSA TILANTEISSA EPÄVIRALLISIA NORMEJA ESIINTYI?	97
6.4.	MILLAISIA SANKTIOITA ESIINTYI	99
6.5.	ESIINTYIKÖ ERI KOMPPANIOISSA SAMANKALTAISIA EPÄVIRALLISIA NORMEJA?	100
6.6.	JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA	104
	LÄHDELUETTELO.....	112

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TARKOITUS

Vaikka sotilasyksikköä, esimerkiksi jalkaväkikomppaniaa, usein ajatellaan vain organisaatiokaavion mukaisen virallisen organisaation ilmentymänä, jossa piirteinä ovat hierarkkinen johtamisrakenne, viralliset johtajat, ohjesäännöt, käskyt, sotilaskuri, rangaistukset ja tottelemiseen ehdollistava sotilaskoulutus, niin niissä esiintyy myös organisaation epävirallinen puoli, joka myös vaikuttaa sotilasyksikön toimintaan. Tämän epävirallisen puolen eräs osa ovat epäviralliset normit, jotka ovat tämän työn kohteena.

Tässä tutkimuksessa on tavoitteena selvittää, millaisia sotilaiden epävirallisia ryhmänormeja tutkijat ovat havainneet eräissä sotilasyksiköissä jotka ovat toimineet sodassa tai sodan olosuhteita osittain vastanneissa tilanteissa. Halutaan siis saada tietoa siitä, millaisia sotilaiden ryhmänormit ovat sodassa ja sotaa muistuttavissa olosuhteissa. Keskeisinä lähteinä käytetään kolmea sotilasyksikköön kohdistunutta aikaisemmin julkaistua empiiristä tutkimusta. Työssä analysoidaan niissä olevia tuloksia sotilaiden epävirallisista normeista. Kohteena olevat tutkimukset ovat seuraavat:

- Knut Pipping: "Kompaniet som samhälle Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944" (1947), suomenkielinen laitos "Komppania pienoisysteiskuntana" (1978), englanninkielinen laitos "Infantry Company as a Society" (2008)
- Roger W. Little: "Buddy Relations and Combat Performance" (1964) ja sen perustana ollut Littlen väitöskirja "A Study of the relationship between collective solidarity and combat role performance" (1955)
- John Hockey: "Squaddies Portrait of a Subculture" (1986).

Edellä mainituista tutkimuksista Pippingin tutkimus sijoittuu ajallisesti Suomen jatkosotaan 1940-luvulle, Littlen tutkimus Korean sotaan 1950-luvun alkuun ja Hockeyyn työ 1980-luvun alkuun, Pohjois-Irlannin levottomuuksien aikaan. Kaikki kolme tutkimusta ovat lähtökohdiltaan sosiologian väitöskirjoja, joissa on kohteena jalkaväkikomppania, Pippingin kohdalla konekiväärikomppania, Littlellä kiväärikomppania (josta yksi joukkue valittiin erityisen tarkan tutkimuksen kohteeksi) ja Hockeylla myös kiväärikomppania. Littlen tutkimusartikkeli "Buddy Relations and Combat Performance" (1964), jota tutkimuskirjallisuudessa yleensä siteerataan, pohjautuu hänen väitöskirjaansa vuodelta 1955.

Miksi sodan ajan sotilaiden epäviralliset normit ovat kiinnostava tutkimuskohde? Seuraavassa esitetään muutamia tähän liittyviä näkökohtia.

(1) Sotilasjohtajiksi koulutettavien suomalaisten kadettien tulisi opinnoissaan saada tutkimusperusteista tietoa siitä, miten alaisena olevat joukot käyttäytyisivät sodassa ja taistelussa. Sotilasjoukon käyttäytymiseen sodassa vaikuttavat monet tekijät, mutta erään tärkeän käyttäytymiseen vaikuttavan tekijän muodostavat sotilasryhmiin muodostuneet epäviralliset normit. Aihetta on tähän mennessä tutkittu ulkomaisessa tutkimuskirjallisuudessa (kotimaisesta puhumattakaan) systemaattisesti varsin vähän ja puute kadettien oppimateriaaliksi sopivista kokoavista tutkimuksista lienee olemassa.

(2) *Sotilaskuria* pidetään usein sotilasorganisaation keskeisenä piirteenä. Organisaatio on hierarkkinen ja toimintaa ohjataan kirjallisilla ja suullisilla käskyillä. Viralliset normit, kuten asevoimia koskevat lait, ohjesäännöt ja upseereiden kirjalliset ja suulliset käskyt näyttelevätkin tärkeää osaa sotilasorganisaatioissa. Sotahistoria osoittaa kuitenkin, että sotilaat ja sotilasryhmät ovat usein toimineet käskyjen vastaisesti ja rikkoneet sotilaskuria. Sotilaat ovat esimerkiksi kieltäytyneet

hyökkäämästä tai paenneet taistelusta. Taisteluja, jopa sotia on joskus hävitty, kun sotilasjoukko on ratkaisevalla hetkellä toiminut käskyjen vastaisesti. – Miten virallisten normien vastaista käyttäytymistä jopa lukemattomissa sotahistorian tuntemissa, yksityiskohdiltaan aivan erilaisissa tapahtumissa voitaisiin käyttäytymistieteiden näkökulmasta pyrkiä selittämään? – Epäviralliset normit ovat sotilasjoukon omia, joukon itse kehittämiä käyttäytymissääntöjä, joiden mukainen käyttäytyminen voi olla ristiriidassa johtajan antaman käskyn kanssa. *Epävirallisten normien tutkiminen on siis eräiltä osin sotilaskurin ja siitä poikkeamisen tutkimista.*

(3) *Ryhmäkiinteyden* (group cohesion, cohesiveness) käsite on ollut tärkeä sotilassosiologiassa. (Ks. esim. Moskos 1970, Ingraham & Manning 1981, Allardt 1989, Griffith 2007 ja 2011, Salo 2011, Siebold 2007 ja 2011, Harinen 1989, 1991, 1992, 2000, 2001, 2007, 2008.) Sotilaiden käyttäytymisen tutkijat ovat tähän käsitteeseen liittyen kysyneet, ovatko kiinteät sotilasryhmät tehokkaampia taistelutilanteissa tai muussa toiminnassa kuin vähemmän kiinteät. Aiheesta on tehty empiirisiä tutkimuksia vaihtelevin tuloksin. (Ks. näihin tutkimuksiin kohdistuneista metatutkimuksista esim. Oliver ym. 1999, MacCoun et al. 2006, Griffith 2007, 143.) Robin M. Williams, yksi klassisen sotilassosiologisen teoksen ”The American Soldier” kirjoittajista toteaa, että on todellakin olemassa yhteys pienryhmäkiinteyden ja sotilaallisen käyttäytymisen välillä. Mutta *ryhmänormit* voivat Williamsin (1984, 190-191) mukaan aiheuttaa, että sotilaiden käyttäytyminen on joko virallisen organisaation tavoitteiden mukaista tai niiden vastaista. (Ks. myös esim. Etzioni 1966, 177-182, Salo 2011, 87, 133, 134, Harinen 2008, 23 ja yleensä kiinteyden ja toiminnan/suorituksen suhteesta esim. Griffith 2007, MacCoun et al. 2006, Kolditz, 2006, Oliver ym. 1999.)

Janowitz ja Little (1966, 78) ovat kirjoittaneet tästä seuraavasti:

”Primary groups can be highly cohesive and yet impede the goals of military organization. Cohesive primary groups contribute to military effectiveness only when the standards of behavior they enforce are articulated with the requirements of formal authority.”

Edellä oleva tuntuisi antavan joitakin viitteitä ryhmänormien merkityksestä tutkittaessa sotilaiden ja sotilasryhmien ryhmäkiinteyttä ja kiinteyden suhdetta toiminnan tehokkuuteen. Mutta jos ryhmänormit liittyvät jollakin tavalla kiinteyden/tehokkuus-kysymykseen, kuten Janowitz ja Little sanovat, lienee perusteltua kysyä, millaisia nämä ryhmänormit ovat erilaisissa sotilasyksiköissä ja niiden alaryhmissä? Juuri tästä nyt käsillä olevassa työssä onkin kysymys.

(4) Eräs lähtökohta tutkimukselle on myös suhteellisen epämääräinen ja todistamaton hypoteesi siitä, että sodalla ja sodassa esiintyvillä olosuhteilla voisi olla eräitä sellaisia piirteitä, että kun (esimerkiksi suunnilleen) komppanian kokoinen sotilasjoukko alaryhmineen joutuu näihin olosuhteisiin, ne ”synnyttävät” tiettyjä epävirallisia normeja, jotka voivat olla ainakin osittain samantapaisia eri olosuhteissa ja jopa erityyppisissä armeijoissa. Poikien jengejä 1950-luvulla tutkinut Helanko (1953, 160) on todennut ulkomaisiin tutkimuksiin viitaten, että niinkin kaukana toisistaan olevissa paikoissa kuin Turussa ja Chicagossa poikasakkien tai -jengien normit muistuttavat toisiaan hyvin paljon. Todistamattomana hypoteesina voidaan myös esittää oletus siitä, että epäviralliset normit ovat sodan olosuhteissa joitakin osin erilaisia kuin rauhan ajan sotilaskoulutuksessa. Näitä hypoteeseja ei siis tässä tutkimuksessa pyritä todistamaan enempää oikeiksi kuin vääriksi, mutta ne ovat kuitenkin osaltaan vaikuttaneet tutkimusaiheen valintaan.

Tutkimuksen eräänä metodisena lähtökohtana (vrt. luku 2 jäljempänä) on Homansin teos ”The Human Group” (1968), jossa on tutkittu ryhmäilmiöitä käyttäen menetelmänä kolmen aikaisemman empiirisen pienryhmätutkimuksen analysoimista. Yksi näistä oli Whyten tutkimus

"Street Corner Society".¹ Homansin teos osoittaa, että voi olla mielekästä koota aikaisempien empiiristen erillistutkimusten tuloksia ja vertailla niissä saavutettuja tuloksia. Toisena metodisena lähtökohtana on Pippingin teos "Komppania pienoiskuntana", jossa hän tarkastelee kompaniassa vallinneita normeja käyttäen lähtökohtinaan mm. komppanian sosiaalisen rakenteen sekä tilanne- ja ympäristötekijöiden analysointia.

Kun tässä ovat kohteina Pippingin, Littlen ja Hockeyn jo tehdyt tutkimukset, voitaisiin kysyä, mihin nyt käsillä olevaa työtä tarvitaan? Eikö olisi helpompaa tutustua suoraan ao. teoksiin? Nyt käsillä olevassa työssä on alkuperäisiin tutkimuksiin verrattuna uutta kuitenkin:

- tutkimusten ja niissä kuvattujen normien vertailu (ks. lähemmin tutkimusmenetelmää koskeva luku 2 jäljempänä)
- tähän liittyen yritys kuvata normeja edes joiltakin osin ainakin vähän tarkemmin kuin ao. tutkimusten joissakin osissa mm. yrittämällä selvittää, mihin viralliseen tai epäviralliseen ryhmään kukin epävirallinen normi kytkeytyy.

Ensimmäisen ranskalaisen viivan suhteen voi todeta, että Pipping vertaili teoksensa myöhemmässä suomenkielisessä (1978) laitoksessa lyhyesti työtään Littlen tutkimukseen. Hockey on myös vertaillut omaa tutkimustaan Littlen tutkimusartikkeliin. Mistään systemaattisesta vertailusta ei kummassakaan tapauksessa ollut kysymys. Pippingin teos (1947; 1978) ei esiinny enempää Littlen kuin Hockeynkaan tutkimusten lähdeluettelossa.

Miksi juuri nämä kolme tutkimusta kaikista mahdollisista koti- ja ulkomaisista "sotilastutkimuksista" on valittu käsillä olevan tutkimuksen aineistoksi?

Ensiksi voidaan todeta että tässä tutkimuksessa halutaan saada tietoa siitä, millaisia sotilaiden ryhmänormit ovat nimenomaan *sodassa ja sotaan muistuttavissa olosuhteissa*. Sotilassosiologian alan tieteellisessä aikakausjulkaisussa "Armed Forces & Society"-lehdessä on viime vuosina käyty sotilasorganisaation pienryhmäilmiöihin, mm. ryhmäkiinteyteen liittyvää keskustelua. Tässä keskustelussa on noussut esille kysymys siitä, ovatko rauhan aikana tehtyjen sotilaiden pienryhmätutkimusten tulokset siirrettävissä koskemaan sodan ajan sotilasryhmiä. Artikkelissaan "Research in *In Extremis* Settings - Expanding the Critique of 'Why They Fight'" West Pointin sotilasakatemian tutkija Thomas Kolditz (2006, 656) suhtautuu skeptisesti ajatukseen että tutkimustuloksia rauhan aikana tehdyistä sotilas- tai siviilitutkimuksista voitaisiin siirtää ympäristöön joka on perustavalla tavalla erilainen, nimittäin sotaan ja taistelutilanteisiin.

"The idea that behavioral and social scientists may test the robustness of their theories by studying the same phenomenon across noncombat and combat settings is not new. True combat settings carry with them the threat of death and, therefore, have a powerful and unique influence on human behavior. (...) Without ... any physical threat, even research conducted in military organizations ... may not generalize to combat settings. Research on military personnel is most often accomplished in nonoperational venues, such as basic training or field maneuvers. (...) Empirical work relevant to combat should ideally be conducted in situ, under circumstances where death must be actively avoided. Leadership researchers have referred to such situations with a unique term, *in extremis*, or "at the point of death". (...) Although such research is methodologically challenging, physically demanding, and sometimes dangerous for researchers, it is an invaluable tool to help describe or explain behavior that occurs in such settings." (Kolditz 2006, 656.)

¹ Vaikka nyt käsillä olevassa työssä kohteena on kolme aiempaa tutkimusta, kuten Homansin työssä, ei tätä työtä ole millään tavalla suunniteltu muistuttamaan Homansin klassista tutkimusta ongelmanasettelun tai tavoitteiden suhteen, tuloksista puhumattakaan.

Olipa lopullinen totuus tässä asiassa sitten tämä tai joku muu, Kolditzin mielipide on kuitenkin vahva hypoteesi siihen suuntaan, että rauhan aikana tehdyt sotilas- ja siviilitutkimukset tai niiden tuloksia kokoavat metatutkimukset eivät ole välttämättä kaikilta osin relevantteja tutkittaessa *sodassa olevan sotilasjoukon* pienryhmäilmiöitä. Kolditzin mukaan sotilaita koskevat tutkimukset on useimmiten tehty rauhan ajan olosuhteissa, kuten sotilaiden koulutuksessa ja kenttäharjoituksissa. Samahan koskee luonnollisesti Suomen puolustusvoimissa tehtyjä käyttäytymistieteellisiä tutkimuksia. Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimat komppaniat puolestaan toimivat *sodassa tai sotaa muistuttavissa olosuhteissa*.

Toiseksi voidaan todeta, että epävirallisia normeja on vaikea tutkia siksi, että jopa niitä sosiaalisia ryhmiä, joiden käyttäytymissäantöjä ne ovat, voi olla vaikea hahmottaa. Ryhmät voivat olla epävirallisia ryhmiä, tai muita kuin varsinaisia jäsenryhmiä, esimerkiksi vertailuviiteryymiä. Suomalaisen jääkärikomppanian päällikkö ei esimerkiksi välttämättä kaikissa tapauksissa tiedä, ovatko jotkut hänen komppaniansa joukkueenjohtajista olleet lukiossa samalla luokalla, ja siten lähtökohtaisesti kiinteä epävirallinen ryhmä, tai kuuluuko miehistön jäsenistä vaikkapa kolmasosa johonkin alakulttuuriin tai jengiin, jonka ulkoiset merkit puolustusvoimien virkapukuhjesääntö on poistanut hänen näkyvistään. Osallistuva havainnointi, jota Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimuksissa on käytetty, soveltuu tutkimusmenetelmänä sosiaalisten ryhmien kartoittamiseen. Normin tunnusmerkkeihin on lisäksi katsottu yhdenmukaisesta käyttäytymisestä poikkeamiseen liittyvien sanktioiden esiintyminen. Sanktioiden esiintymisen voi olettaa olevan harvinaisempaa kuin normin tarkoittaman yhdenmukaisen käyttäytymisen esiintymisen, koska sanktioita esiintyy vain silloin, kun yhdenmukaisesta käyttäytymisestä poiketaan. Sanktioiden esiintymistä on siis ilmeisesti vaikea tutkia ilman, että tutkija tekee suhteellisen kauan havainnoja kohteesta (vaikka luonnollisesti tietoja voitaisiin kerätä myös esim. jälkikäteen tehdyillä haastatteluilla). Siten osallistuva havainnointi tuntuisi olevan useammastakin syystä hyvä tutkimusmenetelmä epävirallisten normien tutkimisessa.

Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimukset ovat sellaisia harvinaisia empiirisiä tutkimuksia, jotka koskevat sodassa tai sotaa osittain muistuttavissa olosuhteissa olevaa pientä sotilasyksikköä² ja joissa tutkija on käyttänyt, muiden menetelmien ohella, epävirallisten normien tutkimiseen hyvin soveltuvaa osallistuvan havainnoinnin menetelmää. Osallistuva havainnointi kuuluu kvalitatiivisen (ja myös etnografisen) tutkimuksen tutkimusmenetelmiin. (Osallistuvasta havainnoinnista ks. esim. Grönfors 2008, 52–68.) Tällaiseen tutkimukseen sisältyy yleensä se, että tutkija viettää tutkittavan ryhmän, yhteisön tms. kanssa pitkähkön ajan, esim. viikkoja, kuukausia, joskus jopa vuosia. Tutkimuksessa voidaan käyttää seuraavanlaisia tiedonkeräämismenetelmiä:

- haastattelut (viralliset ja epävirallisemmat haastattelut tai haastattelutilanteet, avoimet haastattelut tai teemahaastattelut jne.)³
- ryhmäkeskustelut
- havainnointi.

Kohteina olevien kolmen tutkimuksen valintaa voi siis perustella sillä, että kaikissa kolmessa tutkimuksessa

- tutkimuskohteena on pieni sotilasyksikkö (jalkaväkikomppania) alaryhmineen (Little analysoi erityisen tarkasti komppanian yhtä joukkuetta)

² Hockeyyn kirjan (1986) takakannen esittelytekstissä sanotaan: ”This remarkable book is the first ever sociological study of an *operational* army unit.” (Hockey ei tuntenut Pippingin sodan ajan komppaniaa koskenutta tutkimusta.)

³ Osallistuvaa havainnointia on käytetty joissakin puolustusvoimissa suoritetuissa tutkimuksissa, esim. Kosonen (2003). Puolistrukturoituja teemahaastatteluja on käytetty joissakin puolustusvoimien kenttätutkimuksissa, eräänä esimerkkinä monien joukosta Harinen & Väänänen (2006) sekä monissa Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteiden laitoksen järjestämissä sa-tutkimusorganisaation kertausharjoituksissa.

- kohteena oleva joukko on tutkimusajankohtana sodassa (Suomen jatkosota, Korean sota) tai sotaa osittain muistuttavissa (Pohjois-Irlannin levottomuudet) olosuhteissa
- tutkimuksissa on epävirallisia normeja koskevia havaintoja ja tutkimustuloksia
- tutkimuksissa on käytetty epävirallisten normien tutkimiseen hyvin soveltuva osallistuvan havainnoinnin menetelmää.

Asian voisi ilmaista myös niin, että ao. kolmen tutkimuksen olemassaolo teki nyt käsillä olevan tutkimuksen tekemisen mahdolliseksi.

On tietenkin mahdollista löytää monia muitakin vastaavalla tai muulla tavalla relevantteja sotilaiden epävirallisia normeja koskevia tutkimuksia ja koota ja vertailla niiden tuloksia. Toivottavasti nyt käsillä oleva työ voisi antaa tällaisille tutkimuksille joitakin virikkeitä.

Kohteena olevista tutkimuksista ensimmäinen, Knut Pippingin tutkimus käsittelee jatkosotaa ja toinen, Roger Littlen tutkimus Korean sotaa. Nämä sodat olivat ”perinteisiä” tavanomaisin asein käytyjä valtioiden ja niiden asevoimien välisiä sotia. Tämän tyyppiset sodat eivät ole loppuneet 2000-luvulle tultaessa, mutta niiden rinnalle ja tilalle on tullut yhä enemmän rauhanturvaoperaatioita, joissa yhden tai useamman maan sotilaista kootut joukot valvovat turvallisuutta rauhattomalla alueella. Kohteena olevista tutkimuksista kolmas eli John Hockeyn tutkimus käsittelee sotilasyksikköä Pohjois-Irlannin levottomuuksissa. Tällöin Iso-Britannian asevoimien sotilaat valvoivat turvallisuutta Pohjois-Irlannin rauhattomissa kreivikunnissa. Sotilaiden tulenkäyttöä oli rajoitettu tarkoin määräyksin ja ”vastustajana” oli joko Pohjois-Irlannin maanalaisen PIRA:n⁴ siviilipukuisia jäseniä tai Irlannista rajan yli tulleita IRA:n taistelijoita. Suurempia taisteluita ei käyty, vaan aseelliset yhteenotot koostuivat väijytyksistä, miinaräjähdyksistä, sala-ampujien toiminnasta jne.

Hockeyn tutkimustulokset kytkevät nyt käsillä olevan sotilaiden epävirallisia normeja koskevan tutkimuksen nykyiseen rauhanturvatoimintaan, johon suomalaisetkin joukot yhä enemmän osallistuvat. Suomalaisten rauhanturvaajien pienryhmäilmiöistä ja epävirallisista normeista onkin tähän mennessä jo tehty ainakin yksi kiinnostava empiirinen tutkimus, joka rakentuu osaksi esim. Pippingin tutkimustulosten ottamiseen lähtökohdaksi.⁵

Nyt käsillä oleva tutkimus, jossa vertaillaan pienryhmäilmiöitä ja epävirallisia normeja kolmen länsimaisen valtion erilaisia sotilaskulttuureja edustavissa sotilasyksiköissä, voi olla joiltakin osin relevantti ajateltaessa nykyisiä rauhanturvaamistoiminnan tilanteita, joissa usein toimitaan monikansallisissa kokoonpanoissa (esim. monikansallinen pataljoona ja prikaati). Epäviralliset normit säätelevät näissäkin osaltaan sotilaiden käyttäytymistä, ja epävirallisia normeja koskevien perusasioiden tunteminen on jo sellaisenaan tärkeää tietoa pienten sotilasryhmien ja -yksiköiden johtajille. Mikäli johdettavana on monikansallinen joukko, on tärkeää ymmärtää myös epävirallisessa normistossa eri maiden asevoimien joukoissa mahdollisesti olevia yhtäläisyyksiä ja eroja.

Lopuksi on paikallaan sanoa muutama sana Pippingin, Littlen ja Hockeyn tutkimusten käsitteellisestä taustasta ja tutkimusmenetelmistä (aihetta käsitellään tarkemmin jäljempänä kohdassa 4.2.). Näissä tutkimuksissa on käytetty tutkimusmenetelmänä mm. osallistuvaa havainnointia (ks. esim. Eskola ja Suoranta 2005, 98–103) ja haastattelua. Nämä tutkimusmenetelmät on sosiologiassa liitetty ainakin ns. Chicagon koulukunnan sosiologiaan, jossa elementtejä ovat olleet etnografinen tutkimusote (joka on osittain peräisin antropologiasta ja sosiaaliantropologiasta), tapaustutkimukset, osallistuva havainnointi sekä kiinnostus moderneihin suurkaupunkeihin ja

⁴ Provisional IRA; IRA = Irish Republican Army. Ks. lähemmin kohta 5.3.

⁵ Kosonen Jarkko (2003) Suomalaisen rauhanturvajoukon pienryhmäkiinteyden Kosovossa vuonna 2003, ks. myös Lahdenperä, Jyrki & Harinen, Olli (2000) KFOR-joukkojen suomalaisen pataljoonan (SP/KFOR) reserviläisten näkemys koulutuksellisesta valmiudestaan. Tekeillä on myös Jukka Leskisen tutkimus, jossa tiedot kerättiin Miinalaiva Pohjanmaalla Atalanta-opeeraation aikana vuonna 2011. Menetelminä käytettiin mm. haastatteluita, osallistuvaa havainnointia ja sosiometrista mittaus-

niiden ongelmiin (verrattuna antropologien kiinnostukseen esim. primitiivisiin heimoihin) (ks. esim. Eskola ja Suoranta 2005, 104). Eräs esimerkki Chicagon koulukunnan tutkimuksista on Whyten "Street Corner Society" (1943), jonka kohteena oli Norton-kadun nuorisojengi.

Ainakin Pippingin työ sivuaa aiheeltaan myös työn sosiologian piirissä esiintynyttä human relations-koulukuntaa (mm. Hawthorne-kokeet). Seppänen (1979, 156) on kirjoittanut Knut Pippingin työstä seuraavasti:

”Epävirallisen ja virallisen organisaation kuvauksena Pippingin työ ei ole ainutlaatuinen. Työn sosiologian, erityisesti ns. ”human relations”-koulukunnan piirissä on epävirallisia normijärjestelmiä ja ryhmittymistä selvitetty useissa tutkimuksissa 1920- ja 1930-lukujen tunnetusta Hawthorne-kokeista lähtien. Taisteluympäristöön sovitettuna epävirallisen organisaation tutkimuksena Pippingin työ sensijaan on tiettävästi sekä ensimmäinen että ainutlaatuinen koko maailmassa.”

Kuvatessaan väitöskirjassaan työnsä käsitteellistä taustaa ja peruskäsitteitä Roger Little (1955, 2–3) mainitsee Durkheimin käsiteparin mekaaninen ja orgaaninen solidaarisuus, Roethlisbergerin ja Dicksonin (Hawthorne-kokeet) käsitteet virallinen ja epävirallinen sosiaalinen rakenne ja erityisesti Homansin ”The Human Group”-teoksen käsitteet ulkoinen ja sisäinen järjestelmä sekä käsitteet activity, interaction, sentiment. Lisäksi Little mainitsee Parsonsin käsitteen ”collective solidarity”. (Homans puolestaan käytti teoksessaan ”The Human Group” aineistona Hawthorne-kokeita, Whyten teosta ”Street Corner Society” sekä erästä sosiaaliantropologista tutkimusta.)

Esiteltyään tutkimuksessaan käyttämiään käsitteitä John Hockey kirjoittaa:

”All these concepts are grounded in a particular sociological tradition which stresses the importance of interpreting the behaviour of people in terms of their subjectively intended meanings. More specifically, the majority of concepts I have used derive directly from the research traditions of symbolic interactionism and the work done in the area of occupational sociology by Chicago sociologists, who pioneered urban participant observation”. (Hockey 1986, 10.)

Hockeyn tutkimus liittyy siis paitsi aikaisempaan Chicagon koulukuntaan, myös Meadin, Blumerin, Bergerin, Beckerin ja Goffmanin symboliseen interaktionismiin. Jälkimmäisen suuntauksen tutkijat ovat usein tutkineet pienryhmiä ja käyttäneet osallistuvan havainnoinnin menetelmää. Eräs symbolisen interaktionismin piirissä syntynyt käsite (joidenkin mielestä jopa teoria) on ”negotiated order”, jota Hockey omalla tavallaan hyödyntää. Goffman tutki mielisairaalaan totaalisenä laitoksena ja sen eriarvoisten henkilöryhmien välisiä suhteita. ”Armeijaa” on usein pidetty tyypillisenä esimerkkinä totaalisesta laitoksesta, joten jonkinlaista yhteyttä symboliseen interaktionismiin löytynee tätäkin kautta.

* * *

Sotilaita ja sotilasyksiköitä koulutetaan, jotta ne pystyisivät toimimaan sodassa tai sotaa muistuttavissa vaikeissa tilanteissa. Vaikka epäviralliset normit eivät kata sotilaiden kaikkea sodan ajan käyttäytymistä, ne koskevat kuitenkin tärkeää osaa siitä, mukaan lukien käyttäytyminen taistelutilanteessa. Epävirallisia normeja tutkittaessa ollaan siis eräässä mielessä sotilaiden käyttäytymisen tutkimisen ytimessä.

2. TUTKIMUSKYSYMYKSET JA TUTKIMUSMENETELMÄ

Tämän työn tutkimusongelmat ovat seuraavat:

1) Millaisia sotilaiden epävirallisia ryhmänormeja tai virallisista normeista poikkeavia käyttäytymismuotoja esiintyi kolmessa sodan ajan tai poikkeusolojen sotilasyksikössä Knut Pippingin, Roger Littlen ja John Hockeyyn komppanioita koskeneiden tutkimusten mukaan?

2) Esiintyikö ao. tutkimuksissa (sotilasyksiköissä) samansisältöisiä tai edes suunnilleen samansisältöisiä normeja tai virallisista normeista poikkeavia käyttäytymismuotoja? Tällöin vertailussa otetaan lähtökohdaksi Hockeyyn tutkimus, koska se on uusin ja siinä oleva epävirallisten normien kuvaus on näistä kolmesta tutkimuksesta systemaattisin.

Nämä tutkimusongelmat on valittu tämän työn kohteiksi siksi, että (ks. myös luku 1):

- sotilasjohtajiksi koulutettavien suomalaisten kadettien tulisi opinnoissaan saada tutkimusperusteista tietoa siitä, miten alaisena olevat joukot käyttäytyisivät sodassa ja taistelussa. Erään tärkeän käyttäytymiseen vaikuttavan tekijän muodostavat sotilasryhmiin muodostuneet epäviralliset normit. Aihetta on tähän mennessä tutkittu varsin vähän ja puute kadettien oppimateriaaliksi sopivista tutkimustuloksista kokoavista yhteenvetotutkimuksista lienee olemassa
- epäviralliset normit liittyvät sotilasorganisaatioissa tärkeään sotilaskurin käsitteeseen ja normien tutkiminen voi valaista niitä mekanismeja, jotka ovat aiheuttaneet ja tulevat jatkossakin aiheuttamaan sotilaskurista poikkeamista
- sotilassosiologiassa on noussut esiin ongelma, toimiiko kiinteä sotilasryhmä taistelussa (ja esim. rauhan ajan koulutuksessa ja rauhanturvaamistehtävissä) tehokkaammin kuin vähemmän kiinteä; eräiden tutkijoiden mukaan ryhmäkiinteys edesauttaa tehokkuutta vain jos epäviralliset normit ovat sopusoinnussa virallisten normien kanssa; jos siis ryhmänormit liittyvät kiinteys/tehokkuus-kysymykseen lienee perusteltua selvittää, millaisia nämä ryhmänormit ovat sodan ajan sotilasyksiköissä ja niiden alaryhmissä, etenkin kun asiaa on tähän mennessä tutkittu melko vähän
- Pippingin, Littlen ja Hockeyyn työt ovat sellaisia harvinaisia empiirisiä tutkimuksia, joissa sodassa tai sotaa muistuttavissa olosuhteissa olevaa sotilasyksikköä on tutkittu epävirallisten normien tutkimiseen hyvin soveltuvalla osallistuvan havainnoinnin menetelmällä.

Tutkimusmenetelmä

Tutkimusmenetelmänä on Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimusten ja tutkimustulosten systemaattinen läpikäynti ja vertailu sen selvittämiseksi, millaisia epävirallisia normeja kohteena olleissa sotilasyksiköissä on havaittu. Tällöin pyritään tutkijoiden kuvaamien normien suhteen mahdollisuuksien mukaan täsmentämään:

- a) minkä tyyppisestä normista on kysymys (esim. käskyt, kiellot, luvat, ideaalinormit)
- b) mikä on normin sisältö (ts. minkälainen käyttäytyminen on esim. kiellettyä tai toivottavaa)
- c) millaisissa tilanteissa normi on voimassa
- d) mikä on normin kohde (ketä koskee, milloin, millä edellytyksellä, missä olosuhteissa)
- e) kuka tai ketkä ovat normin lähde tai lausuja

- f) missä virallisessa tai epävirallisessa ryhmässä normi esiintyy, ts. minkä ryhmän käyttäytymissääntö se on
- g) mitä sanktioita normiin liittyy
- h) mikäli epävirallisen normin mukainen käyttäytyminen ei ole jonkin virallisen normin mukaista, millainen on asiaa koskeva virallinen normi

Luettelo on g- ja h-kohtia lukuun ottamatta sama kuin Allardtin ja Littusen (1961, 13, 1972, 22–23) luettelo seikoista, jotka tulee selvittää normeja tutkittaessa (ks. luku 3 jäljempänä). (Kohta f on oikeastaan kohtien d ja e täydennys tai täsmennys.) Viimeinen h-kohta perustuu ajatukseen, että osassa sotilasyksikössä vallitsevista epävirallisista normeista on luultavasti kyse siitä, että virallisista normeista ikään kuin muokataan käytännön sovelluksia, jotta toiminta olisi sujuvampaa.

Yhtenä lähtökohtana tässä työssä on se, että jokaisessa em. kolmessa tutkimuksessa esiintyy epävirallisia normeja koskevia havaintoja, mutta ne ovat monessa tapauksessa ao. tutkimuksissa osittain niin epäselviä ja epämääräisiä, että lukija ei saa kaikissa tapauksissa vastausta ainakaan kaikkiin edellä lueteltuihin normeja koskeviin kysymyksiin.

Jotta normeja voidaan kuvata em. luettelossa edellytetyllä tavalla, tarvitaan avuksi tietoja ainakin siitä:

- keitä ja millaisia henkilöitä sotilasyksikössä on
- millaisia virallisia ja epävirallisia ryhmiä yksikössä on (jotta voidaan mm. selvittää, keihin normit kohdistuvat, missä ryhmissä ne esiintyvät ja ketkä ovat niiden lähteitä)
- lisäksi tarvitaan tietoja sotilasyksikön tehtävistä, toiminnasta ja toimintaympäristöstä, jotta voidaan kuvata normin sisältönä olevan (esimerkiksi kielletyn tai vaaditun) käyttäytymisen sisältöä.

Kaikki kohteina olevat kolme tutkimusta (Pipping, Little, Hockey) käydään nyt käsillä olevassa tutkimuksessa tältä pohjalta läpi seuraavan skeeman mukaisesti (ks. kohta 5 sisällysluettelossa):

- sotilasyksikön virallinen organisaatio ml. viralliset johtajat
- sotilasyksikön henkilöstö
- sotilasyksikön toimintaympäristö ja tehtävät tutkimusajankohtana
- sotilasyksikön sosiaaliset ryhmät
- sotilasyksikössä havaittuja epävirallisia normeja.

Tämä ”skeema”, jota tämän tutkimuksen pääluvun 5 sisällysluettelo noudattaa, vastaa pitkälti Knut Pippingin (1978) tutkimuksessaan käyttämää jaottelua (ks. Pippingin ao. teoksen sisällysluettelo). Pippingin teoksen luku II ”Komppanian kokoonpano” piti sisällään erittelyn komppanian virallisesta organisaatiosta ja sen henkilöstöstä. Luvut I ja III eli ”Komppanian historia” ja ”Komppanian toimintatavat” koskivat komppanian toimintaympäristöä ja tehtäviä tutkimusajankohtana. Luvussa IV Pipping käsittelee komppanian sosiaalisia ryhmiä. Luku V oli nimeltään ”Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen”.

Toisena ”mallina” on ollut Littlen väitöskirjassaan (1955) käyttämä jaottelu ja menettelytapa. Little mm. kertoo analysoivansa sotilasyksikön ulkoista ja sisäistä järjestelmää (vrt. Homans) (ja sen jälkeen niiden suhdetta) (Little 1955, 30). Edellistä eli ulkoista järjestelmää käsiteltäessä tu-

lee esiin mm. sotilasyksikön virallinen organisaatio (organisaatiokaavio, virallinen johtamishierarkia ja johtajat, yksikön toimintaympäristö erilaisissa taktisissa tilanteissa jne.), jälkimmäisessä eli sisäisessä järjestelmässä mm. henkilöstö ja pienryhmäsuhteet.

Tässä työssä kaikkia kolmea tutkimusta (Pipping, Little, Hockey) käydään läpi norveja koskevien havaintojen suhteen noudattaen Allardtin ja Littusen esittämiä näkökohtia siitä, mitä asioita norveja tutkiessa tulee huomioida, sekä noudattaen pääpiirtein Pippingin teoksen jaottelua.

Seuraavassa em. kohtia selostetaan yksityiskohtaisemmin.

Sotilasyksikön virallista organisaatiota läpikäydessä selvitetään yksikön ja sen alaosien organisaatio ja viralliset johtajat. Tämän lisäksi kuvataan suppeasti myös vähintään seuraavaksi ylempi organisaatiotaso ja selvitetään lisäksi mahdollisuuksien mukaan ainakin pintapuolisesti näiden ylempien organisaatioyksikköjen, esimerkiksi rykmenttien ja divisioonien muodostamistapa ja tausta (esim. joukko-osaston maine, traditiot jne.) ruohonjuuritason epävirallisiin normeihin mahdollisesti vaikuttavina tekijöinä. Koska tutkimuskohteina on kolme eri maassa ja eri aikakauden sodissa toiminutta komppaniaa, on joukkojen muodostamistavassa ja taustassa kysymys mm. erilaisista sotilaitosjärjestelmistä (esim. yleiseen asevelvollisuuteen perustuva kaaderijärjestelmä vs. ammattiarmeija) ja joukon taustasta osana maansa asevoimia (esim. Korean sodassa ollut USA:n maavoimien normaali divisioona oli taustaltaan erilainen kuin Koreassa ollut Kansalliskaartin perustama divisioona). Virallisen organisaation selvittäminen on norveja tutkittaessa tärkeää mm. siksi, että sosiaaliset ryhmät (joissa epävirallisia norveja voi esiintyä) saattavat rakentua ainakin osaksi sotilasorganisaation virallisten ryhmien (esim. ryhmät, joukkueet jne.) pohjalle.

Sotilasyksikön henkilöstöä tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota mm. seuraaviin asioihin (muutuksiin):⁶

- sotilasarvo
- ikä (sekä fyysinen ikä että palvelusaika)
- kotiseutu
- siviilikoulutus ja sosiaalinen tausta.
- henkilöstön täydennysjärjestelmä (esim. rotaatio ja sen toteutustapa).

Tässä tutkimuksessa pyritään myös selvittämään, millaisia sosiaalisia ryhmiä (virallisia ja epävirallisia) kussakin sotilasyksikössä esiintyi.⁷ (Vrt. kolmas ja neljäs ranskalainen viiva Allardtin ja Littusen luettelossa, eli kysymykset siitä, missä ryhmässä normi esiintyy ja ketkä olivat sen kohteena.) Kunkin komppanian sosiaalista rakennetta tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota epävirallisen puolen lisäksi siis myös virallisiin sotilasjohtajiin ja sotilaalliseen hierarkiaan. Sosiologiassa ja sosiaalipsykologiassa puhutaan yleisemmillä käsitteillä ryhmän valtarakenteesta sekä eri yksilöiden ja ryhmien rooleista ja statuksesta. Sotilasorganisaatiossa tämä konkretisoituu esimer-

⁶ Sosiaalisesta rakenteesta voi todeta, että Knut Pippingin analyysi komppaniansa sosiaalisesta rakenteesta on useimpiin muihin vastaaventyyppisiin tutkimuksiin verrattuna erittäin monipuolinen. Pipping (1947) havaitsi komppaniassaan kuudenlaisia sosiaalisia ryhmiä: sotilasarvoryhmät, sotilaalliset ryhmät, paikalliset ryhmät, ikäryhmät, kotiseuturyhmät ja ”pakkiporukat”. Sotilassosiologeista Moskos (1980), Little (1964) ja muutkin ovat tutkimuksissaan kiinnittäneet lisäksi huomiota henkilöstön täydennysjärjestelmään (esim. Korean sodan yksilökohtainen rotaatio) sotilaiden ryhmädynamiikkaan ja asenteisiin vaikuttavana tekijänä.

⁷ Helpointa tämä on Pippingin tutkimuksen kohdalla, koska Pippingin oma kuvaus komppaniansa sosiaalisesta rakenteesta on erittäin perusteellinen.

Huomiota kiinnitetään tutkimuksia läpikäydessä myös siihen, että osa henkilöstöstä voi kuulua sellaisiinkin jäsen- tai viitereyrymiin, jotka voivat ulottua komppanian ulkopuolelle (mm. siksi on aiheellista selvittää myös ylemmät organisaatiotasot). Esimerkiksi komppanian upseerit saattavat kuulua jäseninä seuraavaksi korkeamman organisaatioyksikön eli pataljoonan upseeristoon ja pitää tätä tai mahdollisesti jopa ”upseeristoa” viitereyrymänään. Myös tällaisiin ryhmiin kuuluminen tai samaistuminen voi vaikuttaa sotilaiden käyttäytymiseen.

kiksi sotilasarvoina, tiettyinä johtajatehtävinä, kuten ryhmänjohtaja ja joukkueenjohtaja sekä näihin liittyvinä oikeuksina antaa legitiimejä käskyjä ja käyttää tiettyjä sanktioita.⁸

Nyt käsillä olevassa tutkimuksessa pyritään, kohteena olevista Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimuksista ja muusta relevantista lähdeaineistosta löytyvien tietojen avulla, selvittämään ainakin pääpiirtein, millainen oli kunkin sotilasyksikön (ja siten sen alayksiköiden ja niihin kuuluvien sotilaiden) toimintaympäristö ja tehtävät. Kohdassa kerrotaan lyhyesti, missä ympäristössä ja millaisissa olosuhteissa komppania toimi (ml. vihollistoiminta) ja mitkä olivat sen viralliset tehtävät. Normeja tutkittaessa sotilasryhmien fyysisen toimintaympäristön ml. majoitusolosuhteiden selvittäminen on tärkeää mm. siksi, että esimerkiksi muusta organisaatiosta fyysisesti eristetty ryhmä saattaa kehittää omia paikallisia normeja tai ainakin valvoa normin noudattamista nimenomaan omassa piirissään. Toisin saattaa olla, jos useat ryhmät on sijoitettu toimimaan tai asumaan yhdessä, tai jos esimerkiksi joukko eri ryhmiin kuuluvia miehiä on syystä tai toisesta koottu yhteen. Koska tutkimuksissa havaitut normit, tai ainakin osa niistä, olivat luultavasti syntyneet pitkällä aikavälillä, on tämä suppea kuvaus paikallaan ulottaa mahdollisuuksien mukaan koskemaan koko komppanian koossaoloaikaa. Kunkin havaitun normin kohdalla saadaan näin ainakin joitakin tietoja myös siitä suppeammasta ja laajemmasta toimintaympäristöstä sekä käytäytymisestä, jota normi koski, ja saadaan näin parhaassa tapauksessa tarkempi kuva yksittäisistä normeista.

Kunkin kohteena olevan sotilasyksikön toimintaympäristöä läpikäydessä kiinnitetään huomiota ainakin seuraaviin asioihin (muuttujiin), jotka voivat olla relevantteja komppanian sosiaalisen rakenteen ja normien näkökulmasta:

- toiminnan laatu ("mitä komppania ja sen alayksiköt tekivät"), fyysinen toimintaympäristö ja toiminnan vaarallisuuden (toimintaan liittyvän riskin) aste
- millaisissa kokoonpanoissa toiminta yleensä tapahtui (ts. esim. kuinka suurissa ryhmissä toimittiin, keitä niihin kuului, ketkä olivat johtajia, millaiset olivat ryhmien maantieteelliset etäisyydet toisistaan rintamaoloissa jne.)⁹
- millaisissa kokoonpanoissa ja olosuhteissa majoittuminen tapahtui (ml. majoitustilojen, esimerkiksi korsujen, bunkkereiden ja teltojen koko, henkilöstön lukumäärä niissä, majoitustilojen etäisyydet toisistaan, johtajien läsnäolo majoitustiloissa jne.)
- em. asioissa komppanian koossaoloaikana mahdollisesti tapahtuneet muutokset.

Sotilasyksikön toimintaympäristöön ja sen viralliseen organisaatioon liittyen kiinnitetään sosioteknisen (Tavistockin) koulukunnan hengessä huomiota myös sotilasyksikön "teknologiseen järjestelmään". Helkama (1987, 37) toteaa, että kun tuotannollista organisaatiota tarkastellaan sosioteknisenä järjestelmänä, siinä voidaan erottaa sosiaalisen järjestelmän lisäksi teknologinen järjestelmä eli tehtävän asettamat vaatimukset, työn kulku ja käytettävissä olevat työvälineet. Sotilasyksikköön sovellettuna työn kulku ja työvälineet tarkoittanevat mm. taktiikkaa sekä aseita ja asejärjestelmiä.

⁸ Sosiaalisia ryhmiä on Littlen tutkimuksessa (1955) kartoitettu mm. sosiometrisella mittauksella. Sosiometrinen mittausta on käytetty sotilaiden pienryhmiä koskeneissa tutkimuksissa Suomessakin. Siebold pitää kuitenkin sosiometrinen mittausta, jota esim. Harinen ja Hult-Miekkavaara ovat tutkimuksessaan hyödyntäneet, hankalana käyttää: "While some of the results of the research can be interesting, the intensive time, energy, and resources to collect and analyze the (what amounts to ambiguous) data for multiple groups far outweigh the benefits (Harinen & Hult-Miekkavaara, 2011; Salo, 2011)" (Siebold 2011, 6).

⁹ Tässä on siis kyse eri asiasta kuin "organisaatiokaavion" mukaisen virallisen organisaation kuvauksesta. Virallisen organisaation ryhmät saatettiin ryhmitellä tilanteen vaatimusten mukaan mm. yhdistelemällä, erotelemalla ja alistamalla niiden osia, muuttamalla johtosuhteita jne. Esim. Little kuvaa väitöskirjassaan ensin komppanian virallista organisaatiota ja sitten siihen kuuluvien osien ja sotilaiden sijoittumista maastoon eri taktisissa tilanteissa.

Edellä lueteltujen kohtien (sotilasryhmän virallinen rakenne, henkilöstö, sosiaaliset ryhmät, toimintaympäristö) jälkeen esitetään kunkin tutkimuksen kohdalla havainnot itse pääasiasta eli siitä, mitä epävirallisia normeja tutkijat ovat havainneet. Tällöin etsitään käyttäytymisilmiöitä

- 1) joita tutkija itse nimittää normeiksi
- 2) ja/tai joissa tulee tutkijan kuvaamana selkeästi esiin jonkin sotilasryhmän jotain tietynlaista käyttäytymistä koskeva vaatimus tai kielto, jota valvotaan sanktioilla
- 3) sellaisia joistakin virallisesta normista poikkeavia käyttäytymistapoja, jotka ovat ryhmässä, yhteisössä tms. yhteisesti hyväksytyjä tai ainakin yleisesti esiintyviä.

Nämä seikat ovat siis kriteerejä, joiden avulla normin tai normin tapaisen ilmiön esiintyminen todetaan. (Em. kriteereistä ks. lähemmin jäljempänä oleva kohta 3.2. "Tässä tutkimuksessa sovellettava epävirallisen normin käsite".)

Tutkimusmenetelmää koskevan kohdan lopuksi kiinnitetään huomiota erääseen Pippingin tutkimusta koskevaan seikkaan, joka liittyy siihen, että Pipping ei teoksensa 1947 ilmestyneessä laitoksessa käyttänyt missään kohdassa termiä "normi" tai "epävirallinen normi". – Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimukset ovat kvalitatiivisia tutkimuksia, joissa on käytetty, eräiden kvantitatiivisten menetelmien ohella (sodan jälkeen tehty kirjallinen kysely Pippingillä, sosiometrisen mittaus Littlella), myös kvalitatiivisen tutkimuksen menetelmänä pidettyä osallistuvaa havainnointia. Littlen ja Hockeyyn kohdalla pääosa o.s. menetelmillä saaduista normeista koskevista havainnoista on tämän tutkimuksen tarpeita (tutkimusongelmat) ajatellen helppo löytää heidän tutkimuksistaan, koska he puhuvat eksplisiittisesti normeista ja lähes luettelevat ainakin pääosan niistä. Little ja Hockey ovat siis itse analysoineet ja luokitelleet tekemiään havaintoja ja tehneet mm. luettelon epävirallisista normeista. Pippingin kohdalla normien "havaitseminen" on osittain hieman hankalampaa, koska Pipping ei alun perin käyttänyt termejä "normi" tai "epävirallinen normi". Sen sijaan vuoden 1978 laitokseen Pipping itse on muuttanut teoksensa luvun V otsikoksi "Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen", vaikka hän sanoo säilyttäneensä itse luvun tekstin samanlaisena muutamaa vähäistä korjausta lukuun ottamatta. Tähän luultavasti liittyen Pippingin teoksen normeja koskevat havainnot eivät ole siinä mielessä eksplisiittisiä, että ne olisivat esimerkiksi seuraavan tapaisia: "tässä ilmeni - - - käyttäytymistä koskeva epävirallinen normi, jonka mukaan ei saanut käyttäytyä - - - tavalla", tms.

Tämän takia Pippingin kohdalla on tässä tutkimuksessa kysymys eräänlaisesta Pippingin tekstin sisällön analyysistä, joka merkitsee tietenkin, että mukaan tulee sisällön tai kvalitatiivisen aineiston analyysiin usein liittyviä ongelmia. (Tietenkään tällöin ei ole kyse samanlaisesta sisällönanalyysistä jota esim. kenttätutkija tekee analysoidessaan itse keräämäänsä haastattelu-, muistiinpano- tai havainnointimateriaalia tai sen tyyppisestä sisällönanalyysistä, jossa analysoidaan esim. erilaisia sanomalehtitekstejä.)

Kyse on siitä, mitkä Pippingin kuvaamat käyttäytymisilmiöt luokitellaan epävirallisiksi normeiksi ja millä perusteilla (koska hän ei itse tällaista luokittelua eksplisiittisesti tee). Tämän kirjoittaja on selvillä tämän tapaiseen luokitteluun sisältyvästä luokittelua tekevän tutkijan subjektiivisuudesta mahdollisena virhelähteenä. Joku toinen tutkija voisi mahdollisesti tehdä jonkin verran erilaisen luokittelun, koska mitään täysin yksiselitteisiä luokittelukriteereitä ei ole. Pippingin teoksesta löytyviä normeja käsittelevässä alaluvuissa 5.1.5. ja 5.1.6. normien "dokumentointi" on pyritty tekemään siten, että tämän kirjoittajan relevanttina pitämä Pippingin kuvaus jostakin normina pidetystä ilmiöstä on dokumentoitu siteeraamalla sitä koskevia kohtia sanatarkasti ja

kertomalla, missä asiayhteydessä se esiintyy.¹⁰ Tällöin on tarkoituksena, että lukija (esim. toinen tutkija) voi myös itse päätellä, esiintyykö Pippingin tekstissä todella tässä tutkimuksessa mainittu ja luetteloitu epävirallinen normi. Jatkotutkimuksissa kuva Pippingin teoksessa esiintyvistä normeista voi toivon mukaan tätäkin kautta vielä täsmentyä. (Lukemalla Pippingin teoksen relevantit, suhteellisen lyhyet luvut, tai mieluiten koko teoksen, lukija voi myös päätellä, onko joitakin Pippingin kuvaamia normeja jäänyt tässä tutkimuksessa ehkä kokonaan mainitsematta.)

Vastaavalla tavalla eli sanatarkoilla siteerauksilla ja asiayhteyden selvittämisellä on pyritty "dokumentoimaan" myös Littlen ja Hockeyyn kuvaukset epävirallisista normeista (parhaan kuvan niistäkin saa luonnollisesti alkuperäisistä tutkimuksista). Näin lukija voi itse havaita ja todeta, mitä tarkalleen ottaen vertaillaan, kun luvussa 6 vertaillaan Pippingin, Littlen ja Hockeyyn teoksissa esiintyneitä normeja toisiinsa, ja tehdä omat johtopäätöksensä vertailun adekvaattisuudesta.

Tutkimusaiheen rajauksia

Sotilaiden ryhmänormeja tutkittaessa törmätään edellä mainittujen kahden tutkimusongelman lisäksi myös seuraaviin kysymyksiin, joihin tämäkin tutkimus periaatteessa olisi voinut myös kohdistua:

- 1) mitkä tekijät näitä ryhmänormeja aiheuttavat?
- 2) miksi niitä ylipäänsä syntyy, eli mitkä ovat niiden funktiot ryhmissä yleensä ja sotilasryhmissä erityisesti?
- 3) ovatko epäviralliset normit virallisen sotilasorganisaation kannalta funktionaalisia vai dysfunktionaalisia, hyödyllisiä vai haitallisia?

Tämä tutkimus on kuitenkin kuvaileva ja vertaileva, ei selittävä. Kun edellä esitetyn tarkastelukehikon mukaisesti tarkastellaan tutkittujen yksiköiden sosiaalista rakennetta, suppeampaa ja laajempaa toimintaympäristöä ja ympäröivää laajempaa sotilasorganisaatiota sekä yksikön henkilöstön koostumusta, niin esityksen tarkoituksena ei ole väittää, että nämä tekijät, ts. niiden laatu ja määrä kunkin yksikön kohdalla, *selittäisivät* juuri tuossa sotilasyksikössä havaittujen normien luonteen ja sisällön. Tarkoitus on sen sijaan *kuvailla* näitä normeja mahdollisimman monipuolisesti mm. kuvailemalla niitä ryhmiä, joiden normeja ne ovat ja niitä olosuhteita ja toimintaympäristöjä, joissa ne esiintyvät.

Sotilasyksikön toimintaympäristöstä voi vielä todeta, että laajimmillaan toimintaympäristönä on ympäröivä siviiliyhteiskunta. Sotilasyksikössä vallitsevilla normeilla voi olla yhteyksiä yhteiskunnassa tai sen ryhmissä vallitseviin normeihin. Tässä työssä selvitetään mahdollisuuksien mukaan (eli sikäli kuin sitä ao. tutkimuksissa käsitellään) kunkin kolmen sotilasyksikön henkilöstön koostumusta ja sosiaalista taustaa. Niiden välityksellähän sotilasorganisaation ulkopuolella olevat asiat voivat periaatteessa vaikuttaa sotilasorganisaatioon, esimerkiksi kun tietyillä siviiliyhteiskunnan arvoilla ja asenteilla varustetut ihmiset tulevat värvätyinä tai asevelvollisina sotilasyksikköön. Sen sijaan tässä ei ole mahdollista vertailla 1940-luvun suomalaista yhteiskuntaa (Pippingin teos), 1940- ja 1950-lukujen amerikkalaista yhteiskuntaa (Littlen tutkimus) ja 1970- ja 1980-lukujen Iso-Britannian yhteiskuntaa (Hockeyyn tutkimus) (ja näiden sisällä vielä esim. miesten asuinaluetta, sen sosiodemografista rakennetta ja miesten jäsen- ja viiteryhmiä jne.). Näistä kolmesta tutkijasta vain Pipping on käsitellyt eksplisiittisesti tätä aihetta selvittäessään komppaniansa miesten rintamalla esiintyneiden asenteiden yhteyksiä heidän kotiseudullaan vallinneisiin asenteisiin ja käyttäytymismuotoihin. Sen sijaan Littlen ja Hockeyyn teoksista vastaavanlaista analyysiä ei löydy, joitakin suppeita mainintoja lukuun ottamatta.

¹⁰ Pippingin kuvauksia sotilaiden käyttäytymisestä, asenteista jne. ja niiden totuudellisuutta ei tässä tutkimuksessa problematisoida. Sama koskee tässä tutkimuksessa esitettyjä Littlen ja Hockeyyn kuvauksia epävirallisista normeista.

Edellä mainittiin toisena mahdollisena ja relevanttina normeja käsittelevän tutkimuksen ongelmana kysymys siitä, miksi ryhmänormeja ylipäänsä syntyy, eli mitkä ovat niiden funktiot ryhmässä yleensä ja sotilasryhmissä erityisesti. Tässä työssä kuvaillaan sotilaiden epävirallisten normien sisältöä, mutta tutkimusongelmana ei ole selvittää, *miksi* näitä sosiaalisia normeja syntyy tai on syntynyt sotilasyksiköissä yleensä ja kolmessa kohteena olevassa sotilasyksikössä erityisesti.

Edellä mainittiin kolmantena mahdollisena ja relevanttina normeja käsittelevän tutkimuksen ongelmana se, ovatko epäviralliset normit virallisen sotilasorganisaation kannalta funktionaalisia vai dysfunktionaalisia. Myöskään tämä ei ole nyt käsillä olevan työn tutkimusongelmana, mutta aiheeseen palataan luvussa 6.

Tässä työssä *ei ole tarkoitus yleistää* kolmessa sotilasyksikössä tehtyjä normeja koskevia havaintoja em. kolmen sotilasyksikön ulkopuolelle tai projisoida niitä tulevaisuuteen. Perusteluja esitetään luvussa 6. Luonnollisesti eri yksiköissä esiintyneissä normeissa mahdollisesti havaittavat yhtäläisyydet antavat lähtökohtia muita sotilasyksiköitä koskevalle vastaavanlaiselle tutkimustoiminnalle ja hyödyttävät toivottavasti sitä.

Tutkimusraportin rakenne

Tutkimuksen ensimmäisessä luvussa esitetään tutkimuskohteen valintaan johtaneita syitä ja perusteluja. Tutkimuksen toisessa luvussa esitetään tutkimusongelmat rajauksineen sekä tutkimusmenetelmä. Kolmannessa luvussa käydään läpi normeja koskevaa käsitteistöä sosiaalipsykologiassa ja sosiologiassa. Neljännessä luvussa käsitellään aikaisempaa tutkimusta, jossa on tutkittu tai sivuttu nimenomaan sotilasyksikön ja sotilasryhmien epävirallisia normeja sekä tehdään Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimusten yleisesittely.

Viidennessä luvussa kuvaillaan ja analysoidaan Pippingin, Littlen ja Hockeyyn teoksessa esille tulevia epävirallisia normeja ja pyritään näin vastaamaan 1. tutkimusongelmaan ”Millaisia sotilaiden epävirallisia ryhmänormeja tai virallisista normeista poikkeavia käyttäytymismuotoja esiintyi kolmessa sodan ajan tai poikkeusolojen sotilasyksikössä Knut Pippingin, Roger Littlen ja John Hockeyyn komppanioita koskeneiden tutkimusten mukaan?” Pippingiä koskeva alakohta on pitempi kuin Littlea ja Hockeytä koskevat kohdat, koska Pipping kuvaa esimerkiksi komppanian sosiaalisia ryhmiä ja epävirallisia normeja yksityiskohtaisemmin kuin he.

Kuudennessa luvussa vertaillaan em. tutkimuksissa esille tulleita normeja ja pyritään tältä pohjalta vastaamaan 2. tutkimusongelmaan ”Esiintyikö ao. tutkimuksissa (sotilasyksiköissä) samansisältöisiä tai edes suunnilleen samansisältöisiä normeja tai virallisista normeista poikkeavia käyttäytymismuotoja?” Lisäksi käsitellään sitä, pystyttiinkö valitulla tutkimusmenetelmällä vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja niiden taustalla olevaan tiedon tarpeeseen, vai olisiko jokin toinen tutkimusmenetelmä tuottanut parempia tuloksia. Lopuksi (edelliseen liittyen) esitetään tämän työn herättämiä jatkotutkimusehdotuksia ja niihin liittyviä alustavia hypoteeseja.

Lopuksi käsitellään lyhyesti sitä, miten edellä kuvattu menettelytapa sijoittuu sosiologian tutkimusmenetelmien kenttään. Tässä tutkimuksessa on kyse laadullisesta tutkimuksesta, jossa aineistona ovat tavanomaisen uuden kerättävän empiirisen aineiston sijasta kolme aikaisempaa laadullisin ja osin kvantitatiivisin menetelmin tehtyä empiiristä tutkimusta. Tutkimusraportissa kiinnitetään huomiota niissä esiintyviin epävirallisia normeja koskeviin havaintoihin, joita pyritään kuvaamaan ja vertaamaan toisiinsa samanlaisuuksien löytämiseksi (ks. tarkemmin edellä esitetyt tutkimusongelmat).

Nyt käsillä olevaa työtä voitaneen pitää sotilaiden epävirallisia normeja koskevien myöhempien jatkotutkimusten esityönä, jossa muutamien tärkeiden aikaisempien tutkimusten tuloksia kootaan yhteen ja vertaillaan. Aiempien tutkimusten vähäistä määrää voitaneen perustella edellä kuvatun vertailun vaatimalla suurehkoilla työmäärällä. Suuri työmäärä puolestaan selittyy kohteena olleissa tutkimuksissa sovelletuilla laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Kvalitatiivisissa tutkimuksissa ei tärkeintä aina ole ollut aineiston määrä vaan sen laatu. Osallistuvaa havainnointia hyödyntävällä menetelmällä tehdyt kenttätutkimukset ovat työläitä tehdä ja sama pätee niiden tulosten vertailuun yksityiskohtien suuren määrän takia. Pipping, Little ja Hockey käyttävät tutkimuksissaan esimerkiksi runsaasti tilaa komppanioissa esiintyneiden epävirallisten sosiaalisten ryhmien analysoimiseen. Tähän analyysiin liittyy sotilaiden toimintaympäristön ja vaikkapa sotilaiden vaihtelevien majoitusolosuhteiden ym. kuvausta. Monissa sotilasyksiköihin kohdistuneissa survey-tutkimuksissa tällaisten epävirallisten sosiaalisten ryhmien mahdolliseen olemassaoloon ei ole kiinnitetty juuri mitään huomiota ja kyselyn taustamuuttujina saatetaan käyttää vain vastaajien kuulumista virallisen organisaation mukaisiin organisaation osiin, kuten kivääriryhmiin, joukkueisiin, komppanioihin jne. (joskus analyysissa ei vaivauduta menemään edes joukkueen tasolle). Survey-tutkimuksia on helpompi vertailla keskenään (ainakin jos niissä käytetyt mittarit ovat edes osittain samanlaisia) kuin laadullisia tutkimuksia.

3. TEOREETTISTA TAUSTAA: NORMIN JA EPÄVIRALLISEN NORMIN KÄSITTEET SOSIOLOGIASSA JA SOSIAALIPSYKOLOGIASSA

3.1. NORMEJA KOSKENEITA TUTKIMUKSIA

Amerikkalainen sosiaalipsykologi Muzaffer Sherif julkaisi vuonna 1936 sosiaalisen normin käsitettä koskeneen teoksen "The Psychology of Social Norms". Sherif tutki sosiaalisten normien syntymistä 1930-luvulla laboratorio-olosuhteissa suoritettulla klassisella kokeella. Sherifin kokeen ensimmäisessä vaiheessa koehenkilöt asetettiin yksi kerrallaan pimeään huoneeseen, jossa heidän piti arvioida, kuinka paljon valopiste liikkui (itse asiassa se pysyi paikallaan). Eri henkilöiden arviot vaihtelivat huomattavasti. Kokeen toisessa vaiheessa sama arviointi suoritettiin siten, että koehenkilöt oli yhdistetty pienryhmiksi. Osoittautui, että kukin ryhmä muodosti asiasta yhteisen käsityksen, joka poikkesi ryhmän yksittäisten jäsenten aikaisemmista arvioinneista. Ryhmässä oli siis syntynyt tietty tehtävän suoritusta koskeva normi. Kokeen kolmannessa vaiheessa samat koehenkilöt saivat jälleen yksin arvioida valopisteen liikettä. Nyt kunkin koehenkilön arviointi oli suunnilleen sama kuin heidän oman pienryhmänsä normi. Sherifin koe osoitti mm., että pienryhmässä muodostuu ryhmän sisäisiä normeja ja että ryhmän jäsenet mukautuvat niihin.

Solomon Aschin suorittama tunnettu koe oli seuraavanlainen. Koehuoneessa on kokeenjohtajan lisäksi yhdeksän henkilön koeryhmä, josta kuitenkin vain yksi on varsinainen oikea koehenkilö ja muut ovat ennako-ohjeiden mukaan toimivia avustajia, valekoehenkilöitä. Varsinainen koehenkilö luulee kuitenkin, että myös muut kahdeksan ovat samanlaisia koehenkilöitä kuin hän itsekkin. Kokeenjohtaja näyttää koeryhmälle samanaikaisesti kahta kuviota. Toisessa on kolme eripituista janaa. Toisessa kuviossa on vain yksi jana. Koeryhmän jäsenten tulee arvioida kuvioissa olevien janojen keskinäistä pituutta. Koeryhmän jäsenet antavat arviointinsa ääneen yksi kerrallaan siten, että toiseksi viimeisenä vastaa varsinainen koehenkilö. Arviointitilannetta toistetaan siten, että kuvioita vaihdetaan ja janat ao. kahdessa kuviossa ovat kullakin arviointikeralla eripituisia. Joissakin tapauksissa valekoehenkilöt arvioivat janojen pituuden tavalla, joka on ilmiselvästi virheellinen. Kokeen ideana oli tutkia, miten varsinainen koehenkilö arvioi janojen

pituutta sellaisessa tilanteessa, jossa kaikki valekoehenkilöt antavat hänen kuultensa yksimielisesti virheellisen arvion.

Kun edellä mainittu koe tehtiin yli viidellekymmenelle varsinaiselle, "oikealle" koehenkilölle, Asch sai tulokseksi seuraavaa. Kolmanneksessa tapauksista (janojen pituuksien vertailutilanteet) koehenkilö mukautui valekoehenkilöiden kantaan: koehenkilö antoi oman aistihavaintonsa kanssa aivan selvässä ristiriidassa olevan virheellisen vastauksen. Vain neljännes koehenkilöistä oli sellaisia, että he eivät mukautuneet kertaakaan valekoehenkilöiden virheelliseen kantaan.

1930-luvun lopulla myös amerikkalainen Theodore Newcomb tutki sosiaalisia normeja ja niiden esiintymistä. Tutkimuskohteena olivat Bennington College -nimisen oppilaitoksen naispuoliset opiskelijat. Newcomb havaitsi, että oppilaitosyhteisössä vallitseva liberaali ajattelutapa muutti uusien, konservatiivisesti asennoituvien opiskelijoiden asenteita liberaalimpaan suuntaan. Liberaalien asenteiden omaksumista palkittiin yhteisössä eri tavoin ja tämä edisti mukautumista enemmistön ajattelutapaan.

Amerikkalainen sosiologi Frederick Trasher tutki 1920-luvulla Chicagon nuorisojengejä. Hän keräsi aineistoa yli tuhannen epävirallisen nuorisojengin toiminnasta.

Chicagolainen sosiologi W.H. Whyte käynnisti vuonna 1937 Bostonissa nuorisojengiin kohdistuneen tutkimuksen. Hän soluttautui jäseneksi ja tutki osallistuvan havainnoinnin menetelmällä usean vuoden ajan "Norton-kadun jengiä". Tutkimuksessa tuli ilmi mm. tällaisen yhteisön vaikutus jäsentensä käyttäytymiseen. Whyte oli saanut vaikutteita mm. Elton Mayolta /Hawthorne-kokeet) (Cartwright & Zander 1968, 17). Whyten teos "Street Corner Society" ilmestyi kuitenkin vasta vuonna 1943, joten esimerkiksi Knut Pipping ei tuntenut sitä alkaessaan kerätä aineistoaan jatkosodan aikana.

Elton Mayon johdolla suoritettiin Western Electric-yhtiön Chicagon Hawthornen tehtailla 1920- ja 30-lukujen vaihteessa laaja tutkimussarja, ns. Hawthorne-kokeet. Tämän tutkimussarjan keskeisiä osia oli "Relay Assembly Test Room" -koe. Kokeessa valittiin joukko ao. tehtaalla releitä kokoavia työntekijöitä ja heidät sijoitettiin työskentelemään erilliseen huoneeseen. Kokeen ideana oli varioida työntekijöiden työolosuhteita ja mitata tämän vaikutusta työsuoritukseen. Kokeessa havaittiin mm., että työtuloksen nousua eivät näyttäneet selittävän fyysiset työolosuhteet ja palkkaukseen liittyvät tekijät, vaikka tutkijat olivat näin olettaneet. "Koehuoneessa oli siis tapahtunut jotakin, mitä ei voitu selittää työolosuhteiden avulla ... Työtuloksen nousua eivät ... selittäneet fyysisissä työolosuhteissa tapahtuneet muutokset, vaan sosiaalisten suhteiden muutokset: koehenkilöistä oli muodostunut työryhmä ja tuo ryhmä antautui täysin sydämin yhteistyöhön" (Juuti 1983, 30).

Homans (1968) mainitsee seuraavat Hawthorne-kokeiden toisessa tärkeässä osassa (Bank Wiring Observation Room, jossa työntekijät kämmittivät puhelinkeskusten osia) esille tulleet normit:

1. You should not turn out too much work. If you do, you are a "rate-buster".
 2. You should not turn out too little work. If you do, you are a "chiseler".
 3. You should not tell a supervisor anything that will react to the detriment of an associate. If you do, you are a "squealer".
 4. You should not attempt to maintain social distance or act officious. If you are an inspector, for example, you should not act like one.
- To these we should, perhaps... (...) add one more: You should not be noisy, self-assertive, and anxious for leadership." (Homans 1968, 79.)¹¹

¹¹ Normit ja niihin liittyneet asiat olivat Homansin kuvauksen mukaan itse asiassa monimutkaisempia kuin tässä hänen esittämässään yksinkertaisessa luettelossa.

Homans (1968, 60) kirjoitti joihinkin normeihin liittyneistä sanktioista myös seuraavaa.

"If a man did turn out more than was thought proper, or if he worked too fast, he was exposed to merciless ridicule. He was called a "rate buster" or a "speed king", but at the same time the man who turned too little was a "chiseler". He was cutting down the earnings of the group. The fact that the men had set an upper limit on output did not mean they believed in doing no work at all. And ridicule was not the only penalty a nonconformist had to suffer."

3.2. SOSIAALISTEN NORMIEN MÄÄRITELMIÄ

Suomen kielen perussanakirjan (2. osa, s. 305) mukaan normi on:

"1. sääntö, ohje, malli. *Yhteiskunnan sosiaaliset n:it* käyttäytymissäännöt.
2. Sovittu työtavoite tms."

Shorter Oxford English Dictionary (II osa, s. 1413) puolestaan antaa normille seuraavan määritelmän:

"A rule or authoritative standard".

Normeissa on siis näiden määritelmien mukaan kysymys säännöistä ja niissä voi olla kysymys sopimuksesta tai auktoriteetista.

Allardt ja Littunen (1972, 21) antavat sosiaaliselle normille seuraavan lyhyen määritelmän:

"sosiaalinen normi on käyttäytymissääntö, jota tuetaan pakottein"

Allardt ja Littunen jakavat normit käskyihin, kieltoihin, lupiin ja ihannenormeihin. Sotilasorganisaatiossa esiintyy luonnollisesti kaikkia näitä normien tyyppejä. Puhutaan esimerkiksi päiväkäskyistä, poistumiskielloista, kulkuluvista ja sotilasihanteista. Allardt ja Littunen (1972, 21–22) mainitsevat kaksi ehtoa, joiden vallitessa normin voidaan katsoa olevan olemassa:

- Normista poikkeamisen odotetaan aiheuttavan muiden taholta epämiellyttäviä seurauksia normista poikkeavalle. Rangaistuksen uhka on näin sosiaalisen normin välttämätön ehto. Myös palkinnon poisjäämistä voidaan pitää rangaistuksena.
- Normi ei voi käskää tai kieltää tekoja, joita on mahdotonta suorittaa. Normi-käsite edellyttää valinnan vapautta tai mahdollisuutta valintaan.

Allardt ja Littunen puhuvat tässä vain negatiivisista sanktioista eli "epämiellyttäviistä seurauksista normista poikkeaville". Monien esitysten mukaan normiin voi liittyä myös positiivisia sanktioita eli eri palkintoja odotusten mukaisesta käyttäytymisestä.

Allardtin ja Littusen (1961, 13, 1972, 22–23) mukaan seuraavan viiden asian kuvaaminen antaa tarkan kuvan normista:

- 1) Normin luonne: käskyt, kiellot, luvat ja ihannenormit
- 2) Normin sisältö: käyttäytyminen, jonka normi käskää, kieltää, sallii tai suosii

- 3) Tilanteet, joissa normi on voimassa
- 4) Kehen tai keihin normi kohdistuu. Eräät normit, kuten esim. lainsäädännössä olevat tietyt säännökset, voivat koskea yhteiskunnan kaikkia jäseniä, kun taas toiset normit koskevat esim. perheen tai jonkin yhdistyksen jäseniä
- 5) Kuka tai ketkä ovat normin lähde tai lausuja. Normien ja tapojen välinen ero on tärkeä. Tavoilla tarkoitetaan tavallisesti normeja, joiden normilähteet ovat anonyymejä.

Allardtin ja Littusen käsitystä normeista valaisee myös heidän esityksensä siitä, miten normeja voidaan tutkia ja on tutkittu. Heidän mukaansa sosiologisissa tutkimuksissa niitä on tutkittu enimmäkseen seuraavilla kolmella tavalla (Allardt ja Littunen 1972, 23–24).

Tavallisin menettelytapa on ollut päätellä sosiaalisen normin olemassaolo yhdenmukaisen käyttäytymisen esiintymisestä. Jos ryhmään tms. kuuluvien suuri enemmistö käyttäytyy yhdenmukaisesti, on oletettu että tämä johtuu sosiaalisista normeista. Tämä voi kuitenkin johtaa kehäpäätelmiin: kun normin olemassaolo todetaan yhdenmukaisen käyttäytymisen esiintymisellä ja tämä taas selitetään sillä, että on olemassa sosiaalinen normi. Toiseksi: kaikki yhdenmukainen käyttäytyminen ei johdu sosiaalisista normeista.

Toinen menetelmä on tutkia normilauseita eli käskyn muotoisia kielellisiä ilmauksia. Tämäkin voi johtaa virheisiin, koska käskyn muotoisia ilmauksia lausutaan usein ilman että näistä käskyistä poikkeamiseen liittyy mitään sanktioita. ”Menetelmä ei suo mahdollisuutta ratkaista empiirisesti, millainen käyttäytyminen voidaan lukea sosiaalisten normien aiheuttaman paineen ansioksi. On sen vuoksi välttämätöntä myös tehdä havaintoja siitä, kuinka pakotteet toimivat. Vain milloin voidaan olla varmoja, että yhdenmukaisuudesta poikkeamiset rangaistaan, on järkevää puhua sosiaalisista normeista” (Allardt ja Littunen 1961, 14). Tarvitaan lisäksi muunlaista havainnontekoa. Allardt ja Littunen (1961, 13) toteavat myös, että sosiaaliset normit voidaan pukea kielelliseen asuun, mutta tämä ei ole mikään välttämätön ehto normin olemassaololle. Heidän mukaansa onkin tärkeää erottaa normi eli sääntö ja normilause eli normin kielellinen ilmaus. Normeista saadaan usein tietoa ”... kielellisin ilmauksin, joilla ei välttämättä tarvitse olla käskymuotoa” (Allardt ja Littunen 1961, 13). (Allardt ja Littunen tarkoittanevat tässä ehkä esim. jotain sensuuntaista, että havainnoitsija voi päätellä normin olemassaolon vaikkapa jonkin käyttäytymisen yhteydessä esiintyvistä verbaalisista paheksumisen ilmauksista, jotka eivät ole käskyn muotoisia.) Tarvitaan lisäksi muunlaista havainnontekoa.¹²

Kolmas tapa on tutkia, millaisesta käyttäytymisestä seuraa rangaistuksia. Tämäkään ei ole sellaisenaan tyydyttävää. Joihinkin henkilöihin voidaan kohdistaa käskyjä ja kohdistaa heihin väkivaltaa ilman että on kyse sosiaalisesta normista. Allardt ja Littunen (1972, 23–24) antavat seuraavan esimerkin: nuorukainen lähestyy pikkupoikien joukkoa ja esittää näille vaatimuksia joita pojat eivät tottele, josta syystä hän antaa heille selkään. Kyse ei ole tällöin normista, vaan lähinnä ruumiillisesta väkivallasta. ”Sosiaaliseen normiin kuuluu, että ainakin joku noudattaa sitä ja että normin lausujalla todella on arvovaltaa” (Allardt ja Littunen 1972, 24).

Kun tutkitaan empiirisesti normeja ja halutaan varmistua sosiaalisen normin olemassaolosta, pitäisi Allardtin ja Littusen (1961, 14) mukaan siis koettaa todeta kaikki kolme edellä mainittua asiaa:

¹² Normilauseista voitaneen todeta vielä seuraavaa. Sosiaalinen normi voi olla olemassa ”kirjoittamattomana sääntönä” ilman mitään verbaalisesti ilmaistua sääntöä on esiintynyt. Tällöin voisi kuitenkin ajatella, että tutkija voisi päätellä normin esiintymisen yhdenmukaisen käyttäytymisen ja sanktioiden esiintymisestä. Tällöin lienee mahdollista, että tutkija pystyisi tältä pohjalta hahmottamaan ”normilauseen”.

- a) yhdenmukainen käyttäytyminen
- b) normin kielelliset ilmaisut
- c) pakotteiden olemassaolo.

Eri menetelmiä pitäisi siis pyrkiä käyttämään yhdessä. Yksin käytettynä jokainen niistä voi tuottaa virheellisiä tuloksia.

Edellisen lisäksi Allardt ja Littunen (1972, 24) puhuvat myös tilanteista ”... joissa yksilö noudattaa sääntöjä lähinnä sisäisen minänsä, omantuntonsa, vaatimuksesta. Yksilö voi näet *sisäistää* sosiaalisia normeja siten, että hän noudattaa niitä, vaikka ei kukaan valvokaan niiden noudattamista”. Tällaisia sisäistyneitä käyttäytymissääntöjä voitaisiin nimittää ”persoonallisiksi normeiksi”.

Allardt ja Littunen (1972, 24) toteavat edelleen, että pelkkä yksittäisten normien tutkiminen johtaa usein mitäänsanomattomiin tuloksiin. Yksittäiset normit muodostavat yhdessä normijärjestelmiä eli normistoja. ”Vasta koko normiston tunteminen antaa kokonaiskuvaa, jolla voidaan ennustaa ihmisen sosiaalista käyttäytymistä” (Allardt ja Littunen (1972, 24).

Secord ja Backman (1964, 323) määrittelevät normin seuraavasti:

”A norm is a standard or behavioral expectation shared by group members against which the validity of perceptions is judged and the appropriateness of feelings and behavior is evaluated. The concept is broadly defined here to include perceptual, cognitive, and affective responses, as well as overt behavior.”

Sosiaaliset normit eivät siis Secordin ja Backmanin mukaan koske vain ulkoista käyttäytymistä (overt behavior), vaan myös aistihavaintojen sisältöä, tiedollisia näkemyksiä ja uskomuksia sekä tunteita (affective responses). Heidän antamansa esimerkin mukaan (Secord ja Backman 1964, 323) jonkin oppilaskunnan (fraternity) jäsenenä olevan opiskelijan tulee mm.

- auttaa oppilaskunnan projekteissa (ulkoinen käyttäytyminen)
- tuntea lojaalisuutta oppilaskuntaan (tunteet)
- uskoa, että oma oppilaskunta on kampuksen parhain (tiedot, uskomukset).

Secord ja Backman (1964, 330) käsittelevät myös sitä, miten normit välitetään ryhmän jäsenille ja miten ne pannaan toimimaan. Tällöin on kysymys käsitteestä ”normien lähettäminen”, norm-sending. Normien lähettämisessä on kolme komponenttia:

- a) kyseessä olevien asenteiden ja käyttäytymisen määrittely
- b) seurataan, missä määrin normin lähettämisen kohde mukautuu normiin
- c) sovelletaan sanktioita normeista poikkeamiseen ja niiden noudattamiseen.

Normien lähettäminen voi käytännössä tapahtua monella eri tavalla. Normit voidaan ilmaista suoraan esimerkiksi eksplisiittisinä käskyinä. (Tämä tapa ei liene vieras sotilasorganisaatiossa.) Usein normien lähettämisessä on kuitenkin kyse epäsuorasta kommunikaatiosta. Tällöin eräs tapa on se, että johtaja välittää alaiselle omalla esimerkillään, millaista käyttäytymistä odotetaan. (Vaikka sotilasorganisaatiossa usein turvaudutaan ”suoraan” normien lähettämiseen, epäsuora tapakaan ei ole sotilasorganisaatiossa tuntematon, ja erityisesti sodan olosuhteissa se on usein ollut paras tapa.)

Secordin ja Backmanin (1964, 323) normilla voidaan tarkoittaa sekä käyttäytymissääntöjä (behavior standards) että jaettua viitekehystä (shared frame of reference).

Jälkimmäisessä tapauksessa ryhmän jäsenet arvioivat esim. tietojensa tai aistihavaintojensa oikeellisuutta vertaamalla niitä ryhmän yhteiseen viitekehykseen. He antavat esimerkin jaetun viitekehyksen syntymisestä kuvaamalla edellä jo esille tullutta Sherifin (1948) autokineettiseen ilmiöön pohjautuvaa laboratoriodoetta. Secord ja Backman toteavat, että jotkut tutkijat pitävät normeina vain ryhmän käyttäytymissäantöjä.

Normien on sosiaalipsykologiassa katsottu liittyvän myös niihin kehitysvaiheisiin, joita ryhmät käyvät läpi niiden kiinteyden kehittyessä (erityisesti Tuckmanin analyysit). Ryhmien on nähty kehittyvän seuraavien kehitysvaiheiden kautta (ks. esim. Helkama 1981, 27–29):

- muotoutuminen (forming)
- kuohuminen (storming)
- normittuminen (norming)
- suorittaminen (performing).

Tämän skeeman mukaan hyvin toimivaan ryhmään syntyy normeja. Seuraavassa kehitysvaiheessaan ryhmä kykenee (parhaassa tapauksessa) tehokkaaseen toimintaan.

Homans on määritellyt normin seuraavasti:

"A norm ... is an idea in the minds of the members of the group, an idea that can be put in the form of a statement specifying what the members or other men should do, ought to do, are expected to do, under given circumstances. (...) But even this definition is too broad and must be limited further. A statement described is a norm only if any departure of real behavior from the norm is followed by some punishment." (Homans 1968, 123.)

Normit ovat siis ryhmän jäsenten mielessä olevia ajatuksia siitä, miten siihen kuuluvien tulisi käyttäytyä tietyissä olosuhteissa. Tällainen ajatus tai käsitys voidaan ilmaista ilmoituksena (statement). (Vrt. Allardtin ja Littusen käyttämä termi "normilause".) Lisämääritteenä on se, että poikkeavasta käyttäytymisestä seuraa rangaistus.

Homans (1968, 123-124) toteaa, että on olemassa toteamuksia tai kannanottoja (statement) siitä, millaista käyttäytymisen tulisi olla, jotka eivät kuitenkaan ole normeja. Niitä kutsutaan Homansin mukaan usein ihanteiksi (ideals). (Vrt. Allardtin ja Littusen termi "ihannnormi".) Homans mainitsee esimerkkinä lauseen "tee muille niinkuin haluaisit itsellesi tehtävän".

Homans (1968, 124) korostaa, että normit ovat "ajatuksia" (ideas). Normi ei ole käyttäytymistä, vaan sitä, että ihmiset *ajattelevat*, kuinka *pitää* käyttäytyä. "They are not behavior itself, but what people think behavior ought to be" (Homans 1968, 124).

Hän toteaa myös, että ideaalinen ja reaalinen (ts. normi ja käyttäytyminen) eivät aina ole sopu-soinnussa.

Normi on toisinaan määritelty ihmisten tilastolliseksi tai keskimääräiseksi käyttäytymiseksi tietyssä tilanteessa. Homans (1968, 124–125) ei siis määrittele normia näin. Normi ja yhdenmu-kainen käyttäytyminen ovat hänelle eri asioita.

Sosiaalisten normien suhde eräisiin lähikäsitteisiin. Allardt ja Littunen (1961, 11) toteavat, että termiä "tapa" ei ole käytetty yksiselitteisesti. Toisaalta se merkitsee havaittua toistuvaa käyttäytymistä ja toisaalta sitä, että on tähän pakottava normi. He päätyvät siihen, että jos normin lähde tai lausuja on anonyymi, puhutaan tavasta.

Allardtin ja Littusen (1961, 10) mukaan on myös olemassa sellaista yhdenmukaista käyttäytymistä, joka ei ole normien aiheuttamaa, koska poikkeamisesta ei rangaista. Tällaisesta he käyttävät termiä ”tottumus”. He mainitsevat esimerkkinä joulukinkun syömisen jouluna. ”Kalkkunan syömisestä ei kuitenkaan yleensä rangaista.”

Ryhmät voivat olla sellaisia, että kaikki jäsenet tekevät ”samaa” asiaa. Esimerkkinä voisi olla ryhmä miehiä, jotka kaivavat lapioilla ojaa. Tällöin normit voivat ohjata kaikkia jäseniä yhdenmukaiseen (samanlaiseen) käyttäytymiseen. Ryhmä voi olla myös sellainen, jossa eri henkilöillä on eri tehtävät. Tällöin kuhunkin tehtävään (tai tehtävässä, positiossa olevaan henkilöön) liittyy erityisiä normeja sanktioineen. ”Silloin määritellään sosiaalinen rooli niiden normien ja odotusten summaksi, jotka koskevat henkilöitä, joilla on erityinen tehtävä tai asema” (Allardt ja Luttunen 1972, 25).

Sosiaaliset normit ja oikeusnormit. Yhteiskunnan lainsäädäntö lakeineen ja asetuksineen pitää luonnollisesti sisällään hyvin suuren joukon erilaisia normeja. Hechter ja Opp (2001, xi) tekevät erottelun lakinormien (legal norms) ja sosiaalisten normien välille. Lakinormit on heidän mukaansa laadittu tietyn menettelytavan mukaisesti, spesifioitu kirjallisissa teksteissä ja niiden noudattamista valvotaan byrokraattisen järjestelmän toimesta. Sen sijaan sosiaaliset normit ovat heidän mukaansa usein:

- spontaaneja pikemminkin kuin tarkoituksellisesti suunniteltuja (deliberatedly planned) (näin niiden alkuperä voi olla epäselvä)
- kirjoittamattomia (näin niiden sisältö ja soveltamissäännöt ovat usein epätarkkoja)
- niiden noudattamista kontrolloidaan epävirallisesti (are enforced informally) – vaikka sanktiot voivat joskus koskea elämää ja kuolemaa.

Husan ja Pohjolaisten (2008) mukaan oikeusnormit on tavallista erottaa muista normijärjestelmistä kahdella kriteerillä:

- 1) oikeusnormeihin liittyy erityinen sanktio
- 2) oikeusnormeilla on erityinen lähde ja asettaja.

Viralliset ja epäviralliset normit. Lopuksi on mainittava tärkeästä erottelusta virallisten ja epävirallisten normien välillä. Viralliset normit ovat jossakin organisaatioissa tai ryhmässä, esimerkiksi tehtaassa, koulussa, toimistossa, vankilassa, sotilasyksikössä tai edellisten alayksiköissä vallitsevia johdon tai esimiesten taholta annettuja, usein kirjallisessa muodossa ilmaistuja määräyksiä ja ohjeita, joihin liittyy sanktioita.

Epäviralliset normit ovat samoissa organisaatioissa tai niiden alaryhmissä olevien ihmisten, pienryhmien ja suurempienkin ryhmien ”omia”, ”epävirallisia” käyttäytymissääntöjä, joihin myös liittyy sanktioita. Pienryhmien epäviralliset normit ovat usein kirjoittamattomia ja ne voivat olla joko sopusoinnussa tai enemmän tai vähemmän ristiriidassa virallisten normien ja virallisen organisaation tavoitteiden kanssa.

Ruonavaara ¹³ on määritellyt epäviralliset normit seuraavasti:

- epäviralliset normit ovat kaikkien ryhmän jäsenten tietämiä käyttäytymissääntöjä, joita ei ole muotoiltu julkilausutuiksi säännöiksi
- epäviralliset normit voivat myöntää lupia poiketa virallisista normeista

¹³ www.soc.utu.fi/laitokset/sosiologia/opiskelu/Perus11.ppt.

- epävirallisilla normeilla voidaan tarkoittaa myös jonkin instituution sisällä olevan ryhmän julkilausumattomia normeja, jotka voivat olla vastakkaisia instituution virallisille normeille.

Yhteenvetoa. Sosiaalisessa normissa on siis monien tutkijoiden mielestä kysymys jossain yhteisössä tai ryhmässä vallitsevasta tietynlaista yhdenmukaista käyttäytymistä edellyttävästä säännöstä, jonka noudattamista valvotaan sanktioilla. Normi voi kohdistua osaan ryhmän tai yhteisön jäsenistä tai sen kaikkiin jäseniin. Käyttäytymisessä on usein kysymys ns. ulkoisesta käyttäytymisestä, mutta joidenkin tutkijoiden mukaan on myös mahdollista, että normit koskevat myös tiedollisia käsityksiä, asenteita tai affektiivisia käyttäytymisilmiöitä.

Epävirallisia normeja esiintyy usein tilanteissa, jossa on joku tai joitakin virallisesti asetettuja normeja. Epäviralliset normit ovat tällöin yhteisön tai ryhmän omia käyttäytymissääntöjä, joiden noudattamista valvotaan omilla ”epävirallisilla” sanktioilla. Epävirallinen normi voi poiketa virallisesta normista, mutta voi olla myös samanlainen kuin virallinen normi; jälkimmäisessä tapauksessa sen tekee epäviralliseksi se, että sen noudattamista eivät kontrolloi ainoastaan viralliset johtajat tms., vaan myös se sosiaalinen ryhmä tai yhteisö, jossa ao. normi vallitsee.

Sanktion esiintymistä pidetään normin tunnusmerkkinä. Voi olla myös eräänlaisia ideaalinormeja tai ihannormeja, joiden yhteydessä ei esiinny sanktioita. Tai jos esiintyy, sanktiolla voitaneen tarkoittaa tilannetta, jossa henkilöt ovat ”sisäistäneet” normin, ja sanktio saattaa merkitä yksilön syyllisyydentunnetta tms., jos hän ei käyttäydy normin edellyttämällä tavalla. (Tällöin termiä sanktio tosin käytetään yleisestä poikkeavassa merkityksessä.)

On luonnollista, että jossakin yhteisössä tai ryhmässä, myös sotilaiden kohdalla, voi esiintyä yhdenmukaista käyttäytymistä, jota ei kuitenkaan ole sanktioitu. Tällöin käyttäytymisen yhdenmukaisuus voi perustua esimerkiksi siihen, että yhteisöön kuuluvien mielestä vallitsevassa tilanteessa on vain helpointa tai järkevintä käyttäytyä kyseisellä tavalla. Kyse voi olla myös siitä, että käyttäytymismuoto on kyseisessä yhteisössä tms. traditionaalinen, ilman että sen alkuperää (ns. normin lausuja) tai funktioita välttämättä tiedostettaisiin. Jos sanktioita ei esiinny, kyse ei tällöin kuitenkaan ole ainakaan Allardtin ja Littusen määritelmän mukaan sosiaalisista normeista ja niiden mukaisesta käyttäytymisestä.

Tässä tutkimuksessa sovellettu epävirallisen normin käsite. Tässä työssä epävirallisiksi normeiksi ymmärretään sellaisia sotilasyksiköiden sosiaalisten ryhmien jäsentensä käyttäytymiseen kohdistumia odotuksia siitä, miten tulisi käyttäytyä joissakin tilanteissa, joihin liittyy jokin negatiivinen tai positiivinen sanktio. Tässä työssä etsitään Pippingin, Littlen ja Hockeyn tutkimuksista sellaisia heidän kuvaamiaan ilmiöitä,

- 1) joita tutkija itse nimittää normeiksi
- 2) ja/tai joissa tulee tutkijan kuvaamana selkeästi esiin jonkin sotilasryhmän jotain tietynlaista käyttäytymistä koskeva vaatimus tai kieltö, jota valvotaan sanktioilla

Tämän lisäksi etsitään

- 3) sellaisia joistakin virallisesta normista poikkeavia käyttäytymistapoja, jotka ovat ryhmässä, yhteisössä tms. yhteisesti hyväksytyjä tai ainakin yleisesti esiintyviä.

Tässä työssä kiinnitetään siis erityistä huomiota sellaisiin epävirallisiin normeihin, joita Allardt ja Littunen nimittävät käskyiksi ja kielloiksi, koska ne ovat selkeimmin havaittavia. Niiden kohdalla normista poikkeamisesta seuraa jokin havaittavissa oleva sanktio.

Näiden lisäksi käsitellään em. kohdan 3) mukaisia ilmiöitä, sotilasorganisaatioon sovitettuna esimerkiksi sitä, että sotilaat katsovat luvalliseksi ja sallituksi poiketa jostakin virallisesta normista. Allardt puhuu ”luvista” eräänä sosiaalisten normien tyyppinä, mutta sanoo toisaalta, että sanktio on normin tunnusmerkki. Esimerkiksi voidaan ottaa Pippingin kuvaama miesten käsitys jonka mukaan ”rintamalla ei tervehditä”. Pipping ei mainitse ainakaan eksplisiittisesti mitään tähän liittyviä sanktioita.¹⁴ Tällöin on tulkinnanvaraista, nimitetäänkö tällaista ilmiötä ”normiksi”. Sanktion esiintymistähän pidetään eräänä normin tunnusmerkinä. Tässä tutkimuksessa kiinnitetään joka tapauksessa huomiota kohdan 3) mukaisiin ilmiöihin, mutta samalla tehdään erotelu toisaalta niiden ja toisaalta käskyjen ja kieltojen luonteisten ilmiöiden (normi sanktioineen) välillä.

Ainakin Pippingin tutkimuksessa esiintyy myös Allardtin ja Littusen ”ihannennormia” muistuttavia ilmiöitä. Allardtin ja Littusen mukaan henkilö on tällöin sisäistänyt velvoitteen toimia jollakin tavalla, vaikka siitä ei seuraisi ulkoista sanktiota. (Sen sijaan voi seurata negatiivinen tai positiivinen sisäinen tuntemus.)

Edellä mainittiin Secordin ja Backmanin käsitys siitä, että normi voi koskea ulkoiseen käyttäytymisen lisäksi myös aistihavaintojen sisältöä, tiedollisia näkemyksiä ja uskomuksia sekä tunteita (affective responses). Tässä työssä keskitytään lähinnä sellaisiin tutkijoiden kuvaamiin ilmiöihin, joissa on kyse ulkoisesta käyttäytymisestä. Tämän ohella käsitellään kuitenkin esim. sotilaiden käsityksiä ja keskusteluja ns. ”ideologisista” asioista, kuten sodan päämääristä. Esimerkiksi ”The American Soldier”-teoksen mukaan ”lippua liehuttavat” puheet olivat pannaan julistettuja. (Puhuminen on tietenkin ulkoista käyttäytymistä, mutta tässä yhteydessä tietyistä asioista puhuminen voi ajatella tuovan esiin tiedollisia näkemyksiä, uskomuksia ja tunteita.) Myös Pipping ja Little esittävät aihepiiriin liittyviä havaintoja.

Pippingin, Littlen ja Hockeyyn itse soveltamia tai antamia normien ja epävirallisten normien määritelmiä käsitellään seuraavassa luvussa kutakin tutkijaa koskevan yleisesittelyn kohdalla.

4. AIKAISEMPAA SOTILAIEN EPÄVIRALLISIIN NORMEIHIN LIITTYVÄÄ TUTKIMUSTA SEKÄ PIPPINGIN, LITTLLEN JA HOCKEYEN TUTKIMUSTEN YLEISESITTELY

4.1. SOTILAIEN EPÄVIRALLISIIN NORMEIHIN LIITTYVIÄ AIKAISEMPIA TUTKIMUSTULOKSIA

4.1.1. ”The American Soldier”-teoksen tutkimustuloksia

”The American Soldier” -teoksen (Stouffer ym. 1948) toisessa osassa ”Combat and Its Aftermath” käsitellään erittäin suureen empiiriseen aineistoon nojautuen toisen maailmansodan amerikkalaisten sotilaiden motivaatiota ja käyttäytymistä taistelussa. ”The American Soldier” -teoksen mukaan primääriryhmään kuulumisella oli seuraavia taistelumotivaatioon liittyviä funktioita (Stouffer ym. 1949, 130–131):

(1) ryhmä asetti jäsenilleen tiettyjä käyttäytymissääntöjä ja valvoi niiden noudattamista (”it set and enforced group standards of behavior”)

¹⁴ On mahdollista, että esimiehiä jatkuvasti tervehtivää sotilasta olisi esim. pilkattu (negatiivinen sanktio), mutta Pipping ei kerro tällaisesta. Näiltä osin asia jää jatkossa avoimeksi.

(2) ryhmä tuki yksilöä paineissa ja vaikeuksissa, joita yksilö ei muuten olisi pystynyt kestämaan.

Primääriryhmä valvoi käyttäytymissääntöjensä noudattamista pääasiassa säätelällä ryhmän yksityisten jäsenten ryhmältä saamaa arvostusta, kunnioitusta ja hyväksymistä (Stouffer ym. 1949, 131).

"The American Soldier" –teosta läpikäymällä voidaan löytää ainakin seuraavia havaintoja käyttäytymissäännöistä.

1) Yleisin koodi koski miehenä olemista, "Be a man" (Stouffer ym. 1949, 131). Tekijät kuvaavat tätä seuraavasti:

"Conceptions of masculinity vary among different American groups, but there is a core which is common to most: courage, endurance and toughness, lack of squamishness when confronted with shocking or distasteful stimuli, avoidance of displays of weakness in general, reticence about emotional or idealistic matters, and sexual competency" (Stouffer ym. 1949, 131).

Miehenä olemiseen kuuluivat siis mm. rohkeus, kestävyys ja kovuus (toughness).

He jatkavat kuvausta seuraavasti:

"The general attitude was that everyone should do what he was assigned as well as he could, but it was *not* considered essential that the individual 'stick his neck out'" (Stouffer ym. 1949, 131).

Mikäli joku ei täyttänyt vaatimuksia, hänen "miehenä olemisensa" saatettiin asettaa kyseenalaiseksi. "Whatsa matter, bud – got lace on your drawers?"

2) Stoufferin ym. (1949, 131) mukaan tämä yleinen tai yleisluontoinen (general) maskuliinisuuden koodi liittyi useihin spesifimpisiin koodeihin. Yksi näistä oli taistelijan tai etulinjan sotilaan sosiaalinen rooli, "the role of the combat soldier". Taistelijan ominaisuuksia olivat miesten mielestä rohkeus ja aggressiivisuus (ibid., 132-133).¹⁵

3) Kolmas Stoufferin ym. mainitsema ryhmäkoodi oli lojaalisuus kavereita ja yleisemmin omaa yksikköä kohtaan. "Loyalty to one's buddies and more generally to one's buddies was another stringent group code" (ibid., 135). Stouffer ym. (1949, 137) käyttävät myös ilmaisuja "the code of group loyalty" ja "loyalty code".

Tässä yhteydessä voi mainita, että The American Soldier-teoksen kirjoittajat eivät kuvaile lähemmin, millaisesta ryhmästä tällöin oli tarkkaan ottaen kysymys. Ao. kohdassa on mainintoja sotilaan "välittömästä sosiaalisesta ryhmästä" (one's immediate social group), mutta esille tulee myös termi "outfit", joka voisi viitata pienryhmää laajemmalle. Shils on todennut asiaan liittyen seuraavaa: "For the most part, 'The American Soldier' is based on studies of the attitudes of individuals. There is no direct observation of groups in action and only occasional, indirect

¹⁵ Tutustuttuaan Pippingin, Littlen ja Hockeyn tutkimuksiin, joissa on käytetty osallistuvan havainnoinnin menetelmää, tämän työn tekijä ei voi olla hieman ihmettelemättä tapaa, jolla The American Soldier-teoksessa esitellään ryhmäkoodeja ja niiden sisältöä. Stouffer ym. (1949, 133, 134) tuntuvat (?) perustavan esim. tämän koodin olemassaoloa koskevat väitteensä mm. puolistrukturoituun haastatteluun (n = 445), joissa vastaajilta tiedusteltiin parhaan heidän tuntemansa taistelijan ominaisuuksia. Suuri osa vastaajista oli ilmoittanut tällaisen taistelijan ominaisuusiksi rohkeuden ja aggressiivisuuden. Tästäkö sitten pääteltiin, että vallitsi "ryhmäkoodi", jonka mukaan taistelijan tuli olla rohkea ja aggressiivinen? Jos ei päätelty tästä, niin mistä sitten? Epäselväksi jää myös, miten esim. sanktioiden systemaattista liittymistä tähän ryhmäkoodiin selvitettiin, vai selvitettiinkö tätä ylipänsä.

observations of group performance. The actual operation of primary group life is not described and indeed seldom referred to" (Shils 1950, 18). (Jatkossa tässä työssä käy ilmi, että Pipping, Little ja Hockey analysoivat erittäin yksityiskohtaisesti tutkimiensä sotilasyksiköiden sosiaalista rakennetta.)

4) Neljäs ryhmäkoodi koski puhumista tai keskustelua ns. ideologisista asioista. "Probably the strongest group code, except for condemnation of expressions of flagrant disloyalty, was taboo against any talk of a flag-waving variety" (Stouffer ym. 1949, 150). American Soldier-teoksen tekijät arvelevat, että tämä koodi oli yleinen (universal) amerikkalaisissa taistelujoukoissa ja laajalle levinnyt koko armeijassa. Idealistisista arvoista ja patriotismista jne. ei siis saanut puhua.

Erityisesti paheksuttiin sitä, että siviilit tai muut kuin taistelussa olleet sotilaat puhuivat tällä tavalla. Se osoitti rintamasotilaiden mielestä, että ao. henkilöt eivät ollenkaan käsittäneet, mitä sotilaat olivat joutuneet kestäämään. (Stouffer ym. 1949, 150–151.)

4.1.2. Shilsin ja Janowitzin tutkimustuloksia

Saksan toisen maailmansodan aikaista Wehrmachtia koskeneessa tutkimusartikkelissaan Edgar A. Shils ja Morris Janowitz (1948) pyrkivät selvittämään Saksan armeijan joukkojen taistelutahdon syitä sodan loppuvaiheessa. Miksi saksalaiset joukot taistelivat sitkeästi, vaikka yleistilanne oli heidän kannaltaan jo lähes toivoton?

Tutkijat esittivät, että Saksan armeijan yksiköiden kiinteät primääriryhmät ja primääriryhmäsiiteet pitivät sotilasyksiköitä koossa ja estivät niitä hajoamasta taisteluissa, jotka tapahtuivat yhä huonommalta näyttävässä yleistilanteessa Saksan länsirintamalla vuosina 1944 ja 1945. Primääriryhmien kiinteyden vaikutti saksalaisten sotilaiden taistelumuotivaatioon enemmän kuin ns. ideologiset syyt. (Vrt. Shils 1950, 22.)

Shils ja Janowitz kirjoittivat tutkimuksessaan seuraavasti: "Siellä, missä olosuhteet olivat sellaiset, että ne sallivat primääriryhmälämän häiriöttömän toiminnan, ja missä primääriryhmiin kehittyi korkea kiinteyden taso, moraali oli korkealla ja vastarinta tehokasta tai ainakin erittäin päättäväistä, yleensä sotilaiden poliittisista mielipiteistä riippumatta" (Shils & Janowitz 1948, 314–315).

Tutkijat havaitsivat, että ne asevoimien yksiköt, joissa primääriryhmät olivat kiinteitä, kärsivät vain vähän karkaamisista tai yksilöiden antautumisista. Karkaamista ja antautumista esiintyi enemmän niissä Wehrmachtin yksiköissä, joissa kiinteiden primääriryhmien syntyminen oli jostakin syystä estynyt. (Shils & Janowitz 1948, 285.) Ryhmäsolidaarisuuden huononemista ja heikkoutta esiintyi etenkin nopeasti muodostetuissa joukoissa, joiden miehet eivät olleet vielä oppineet tuntemaan toisiaan. (Shils & Janowitz 1948, 288.) Tutkijat mainitsevat esimerkkinä saksalaisten 275. pataljoonan kohtalon. Tämä pataljoona joutui sekasortoon ja hajosi USA:n 1. Armeijan hyökkäyksen edessä marraskuussa 1944. Kun tämän pataljoonan saksalaisia sotavankeja kuulusteltiin taistelun jälkeen, kävi ilmi, että heidät oli vasta hiljattain koottu yhteen viidestätoista eri sotilasyksiköstä.

Shils ja Janowitz eivät käsittele kovin yksityiskohtaisesti niitä tapoja ja mekanismeja, joilla em. virallisen organisaation kannalta myönteiset vaikutukset toteutuivat. He mainitsevat kuitenkin, että primääriryhmät tyydyttivät eräitä sotilaiden keskeisiä sosiaalisia tarpeita (Shils & Janowitz 1948, 284). He viittaavat myös:

- solidaarisuuteen, jota jäsenet tunsivat tovereitaan kohtaan
- ryhmän jäsenten toisiinsa kohdistamiin vaatimuksiin ja odotuksiin (sama, s. 284) ja
- primääriryhmän kontrolloivaan vaikutukseen (sama, s. 286).

Shils ja Janowitz kirjoittavat myös:

"Tavalliselle saksalaiselle sotilaille ratkaiseva tosiasia oli, että hän oli jäsen ryhmässä, joka säilytti rakenteellisen eheytensä ja joka oli karkeasti ottaen sama kuin se sosiaalinen yksikkö, joka tyydytti eräitä hänen tärkeimmistä primaarisista tarpeistaan. Hän jatkoi todennäköisesti taistelua (edellyttäen, että hänellä oli välttämättömät aseet) niin kauan, kuin ryhmällä oli johto, johon hän saattoi samaistua ja niin kauan, kuin hän antoi ja vastaanotti kiintymystä ryhmänsä ja joukkueensa muilta jäseniltä. Toisin sanoen, niin kauan kuin hän tunsi olevansa primääriryhmänsä jäsen ja olevansa siksi sen muiden jäsenien odotusten ja vaatimusten sitoma, hänen sotilaallinen suorituksensa oli todennäköisesti hyvä." (Shils & Janowitz 1948, 284.)

Primääriryhmien jäsenenä sotilas saattoi siis tuntea olevansa *sen muiden jäsenien odotusten ja vaatimusten sitoma*.

Shils ja Janowitz esittävät myös, että ryhmissä oli usein eräänlaisina "mielipidejohtajina" virallisen sotilasorganisaation tavoitteita kannattavia jäseniä (sama, s. 286–287). Näiden mielipidejohtajien muodostama "kova ydin" mm. vähensi virallisen organisaation vastaisten poliittisten keskustelujen todennäköisyyttä (Shils & Janowitz 1948, 287). "Kovaan ytimeen" kuuluvat toimivat malleina muille, vähemmän innostuneille ryhmän jäsenille ja vaikuttivat paheksunnalla tai muulla tavalla niihin, jotka eivät muuten sopeutuneet primääriryhmään (sama, s. 286). Shilsin ja Janowitzin mukaan tällaisen "kovan ytimen" olemassaolo oli tärkeä edellytys sille, että primääriryhmät vaikuttivat myönteisesti sotilaalliseen tehokkuuteen (sama, s. 286).

4.1.3. Muita tutkimustuloksia ja näkemyksiä

Heti toisen maailmansodan jälkeen American Journal of Sociology-lehti julkaisi sotilaita ja sotilasorganisaatiota koskeneen teemanumeron (4/1946). Eräs lehden artikkeleista oli nimettömänä pysytelleen tutkijan (tämän työn lähdeluettelossa Anonymous, 1946) lyhyehkö artikkeli "Informal Social Organization in the Army". Se oli kuvaus USA:n ilmavoimien lentotukikohdissa toimineista maavoimien teknisistä sotilasyksiköistä. Tutkija kertoo palvelleensa tällaisissa yksiköissä sekä miehistöön kuuluvana (enlisted man) että aliupseerina ja upseerina. Hän kuvaa mm. tällaisten sotilasyksiköiden virallista ja epävirallista organisaatiota. Kuvatut yksiköt vaihtelivat kooltaan kahdeksan ja viidenkymmenen sotilaan välillä. Epäviralliseen sosiaaliseen ryhmään (informal group) kuuluivat lähes kaikki ao. yksikköjen miehistöön kuuluvat sotilaat. Epävirallisesta ryhmästä (informal group) artikkelissa kirjoitettiin seuraavasti (Anonymous 1946, 367):

"The vitality of these informal groups was evidenced by the fact that they maintained their continuity despite a rapid turnover in membership. Individual members were transferred in and out of group at frequent intervals without breaking out the group or radically changing its customs. In one unit observed by the author for two years, almost the whole membership of the unit turned over about once in every three months."

Artikkelin mukaan (s. 367) eräässä tällaisessa ryhmässä vallitsi eräänä ajankohtana seuraavia epävirallisia normeja (joista tutkija tosin käytti nimitystä asenteet, attitudes):

- "1. Any noncommissioned officer who turns an enlisted man in for punishment for any but the gravest offence is an informer and an undesirable member of the group.
2. A man's pass privileges are sacred. Other enlisted men should do everything possible to protect and increase them.
3. Social distinctions between enlisted men by rank are undesirable, and men who claim these distinctions are legitimate targets for abuse.
4. It is not desirable to set too high a standard of work performance. (At another time, exactly the opposite attitude was held.)
5. Men who work together should co-operate in whatever manner necessary to get the job done in the manner easiest for the whole group."

Artikkelissa kerrottiin myös seuraavaa (ibid., s. 368):

"Group customs and systematic interpersonal relations hardened quickly and were enforced by the group. They were not only concerned with the areas of activity for which no official regulations existed but also with the interpretation of the official regulations. Who used what tool in doing the job, who gave him the tool, how fast the job "should" be done, how the finished product or report of work was handled - these were subjects governed by group customs."

Tutkija mainitsee myös, että hän havaitsi monia esimerkkejä siitä, että epävirallisen ryhmän omat säännöt (the standards of the informal group) olivat oppositiossa virallisiin säännöksiin nähden (s. 368). Suuri osa epävirallisten ryhmien tavoista kuitenkin täydensi virallisia sääntöjä.

Epävirallisen ryhmän käyttämistä sanktioista tutkija kirjoitti mm. seuraavaa (ibid., s. 369):

"In addition to name-calling and social ostracism the informal group also enforced its customs by withholding from the offending member the means of enjoying certain priviledges."

Artikkelin lopussa sen kirjoittaja toteaa, että olisi mitä arvokkainta, jos muut palveluksessa olevat sosiologit raportoisivat epävirallisen organisaation roolista muun tyyppisissä armeijan yksiköissä, erityisesti sellaisissa taisteluyksiköissä (combat units), joissa henkilöstö on pysynyt suhteellisen samana. Jos tältä pohjalta voitaisiin kehittää yleistyksiä epävirallisten ryhmien funktioista eri olosuhteissa, voitaisiin tältä pohjalta artikkelin kirjoittajan mukaan ymmärtää paremmin monia rauhan ajan asevelvollisten koulutuksessa esiintyviä ongelmia.

Saman erikoisnumeron toisessa nimettömänä pysyttelevän tutkijan artikkelissa "The Making of the Infantryman" (s. 379) kirjoitettiin seuraavasti:

"Aside from the formally prescribed rules and regulations, which are first enforced by the officers and noncommissioned officers and later sustained by the expectations of the men themselves, there develops a set of common understandings, defining the relative importance of various duties, the relationships with those of higher rank, and the character of duties that can be shirked and those that cannot. From reveille to bedcheck the soldier knows what is expected of him."

Suomalaisten sotilasyksiköiden osalta on Pippingin työn lisäksi olemassa mm. Kauko Örmärkin (1991) teos, joka käsittelee hänen omaa jatkosodan ajan kranaatinheitinkomppaniaansa. Pippingin tavoin Örmärk toimi komppaniassaan taistelulähettialiupeerina. Örmärkin teos on kiinnostava paitsi siksi, että Örmärk on omien yksityiskohtaisten päiväkirjamerkintöjensä lisäksi hyödyntänyt perusteellisesti Sota-arkistossa olevaa komppaniaansa koskevaa materiaalia, myös siksi, että hän on kirjassaan vertaillut Pippingin tuloksia omaa komppaniaansa koskeviin havaintoihinsa.¹⁶ Örmärk (1991, 146) toteaa yleisluontoisesti havainneensa "konekivääri- ja kranaatinheitinkomppanioiden miehistön käyttäytymisessä runsaasti yhtäläisyyttä ja joitakin eroja." Seuraavassa tarkastellaan eräitä hänen havaintojaan.

Organisaatorakenteeseen ja asemien fyysiseen sijaintiin liittyvistä eroista Örmärk mainitsee mm. sen, että kun konekiväärikomppanian konekivääriryhmät oli usein sijoitettu toisistaan erilleen etulinjaan, olivat kranaatinheitinien tuliasemat etulinjan takana siten, että kuhunkin krh-joukkueeseen kuuluneiden kolmen heitinryhmän tuliasemat olivat lähellä toisiaan. Örmärk toteaa, että kranaatinheitinkomppania toimi yleensä joukkueittain ja että ryhmät vain harvoin erotettiin toimimaan itsenäisinä. Tämän takia joukkuesidonnaisuus oli suurempaa ja ryhmäsidonnaisuus pienempää kuin konekiväärikomppaniassa. (Örmärk 1991, 149.) Hän mainitsee, että jokaisessa heitinryhmässä oli tuliasemamiehiä, viestimiehiä ja tulenjohtomiehiä. Miehet kutsuivat näitä krh-ryhmän sisällä olevia tehtävän mukaisia ryhmiä myös "ryhmiksi". Miehet kuitenkin kiersivät näiden tehtäväryhmien välillä tehtävästä toiseen ja myös siirtoja krh-ryhmien välillä tapahtui. "Tämä kiertosysteemi vähensi ryhmähenkeä, mutta joukkuesidonnaisuus vahvistui." (Örmärk 1991, 148–149.)

Örmärk (1991, 149) mainitsee myös, että joukkueiden väliset shakki-, tieto- ja urheilukilpailut vahvistivat joukkuesidonnaisuutta.

Pippingin mukaan konekivääriryhmä oli miesten tärkein jäsenryhmä. Örmärkin mukaan näin ei kranaatinheitinryhmän kohdalla ollut, vaan ryhmään kuulumista tärkeämpää oli kuuluminen joukkueeseen. Kranaatinheitinryhmiä ei alistettu kiväärinjalkaväelle erillisinä, kuten konekivääriryhmiä, vaan heittimet pyrittiin pitämään joukkuekokonaisuuksina. (Örmärkin teoksessaan antamien tietojen mukaan heitinryhmät ja joukkueet olivat myös suurempia kuin konekivääri-ryhmät ja -joukkueet.)

Tässä yhteydessä voisi myös mainita, että analysoidessaan muiden joukkojen rintamamiehille sodan jälkeen suuntaamansa kyselyn tuloksia Pipping (1947, 234) sai vastauksia, joiden mukaan kiväärinjalkaväen miehet "pitivät yhtä" joukkueen sisällä, tykistön miehet tulenjohtueen sisällä ja konekiväärimiehet konekivääriryhmässä. Kysely oli kuitenkin sikäli epäonnistunut, että siihen vastasi vain kourallinen (23 kpl) miehiä.

Sotilaallisen ryhmän yhteisistä tehtävistä ja ryhmän sisäisestä kontrollista Örmärk (1991, 151) mainitsee mm., että kranaatinheitin puhdistettiin talkootyönä sen takia, että osat olivat raskaita ja niiden liikuttelu vaati yhteistoimintaa. Miehet jakautuivat eri osien puhdistustehtäviin yleensä oma-aloitteisesti eikä ryhmänjohtajien tarvinnut antaa määräyksiä. Pippingin havainnoista tämä poikkeaa siinä, että Pippingillä konekiväärin puhdistus kuului miesten erityisiin tehtäviin eikä sen suorittamista kontrolloitu ryhmässä.

Kun Pipping kertoo, että työkaluja, kuten kirveitä ja lapioita pidettiin arvokkaampina kuin konekivääriä, toteaa Örmärk (1991, 151) seuraavaa: "Heitinmiehille heitin oli tärkein ja arvokkain, sillä työkaluja sai aina uusia ellei laillisesti niin evakuoimalla tai lainaamalla muilta

¹⁶ Kimmokkeen tähän vertailuun Örmärk oli saanut professori Mauno Jokipiiltä (Örmärk 1991). Myös tämän työn tekijä ja Jatkosodan historia-teossarjan kirjoittamista johtanut ye-everstilutnantti Antti Juutilainen keskustelivat aiheesta Örmärkin kanssa hänen viimeistellessään teostaan ja kannustivat häntä vertailemaan havaintojaan Pippingin teokseen.

ryhmiltä." Tämän takana oli Örmarkin mukaan osaksi miesten pelko joutua kiväärijalkaväkeen, jos kranaatinheitin tulisi toimintakelvottomaksi.

Pipping totesi, että komppanian "töpinään" kuuluvia miehiä ja mm. ajomiehiä arvostettiin vähemmän kuin muita. Örmarkin (1991, 152-153) mukaan tällaista eroa ei kranaatinheitinkomppaniassa esiintynyt, vaan ajomiehiä arvostettiin. Tämä johtui mm. siitä, että hevonen ja heitin kuuluivat "yhteen". Ammusten siirtelyssä heitinmiehet ja ajomiehet toimivat yhdessä. Ajomiehet eivät sitä paitsi toimineet sen kauempana etulinjasta kuin kranaatinheitinmiehetkään.

Nämä Örmarkilta otetut esimerkit osoittavat, että konekiväärikomppanian ja kranaatinheitinkomppanian välinen aselajien ero aiheutti tiettyjä eroja myös sotilasyhteisön ilmiöitä koskeviin sosiologisiin havaintoihin. Konekiväärikomppaniasta voi vielä todeta, että se erosi jalkaväen kiväärikomppanioista siinä, että se alistettiin yleensä pieninä osina kiväärijalkaväelle, kun taas kiväärijalkaväen yksiköitä ei näin yleensä hajoitettu.

4.2. Knut Pippingin, Roger Littlen ja John Hockeyyn tutkimusten yleisesittely

Seuraavissa tutkimusten esittelyissä on tarkoitus kertoa kunkin tutkimuksen osalta lyhyesti:

- tutkimuksen tekijästä ja tutkimuksen julkaisemisesta
- tutkimuksen tavoitteista
- tutkimusajankohdasta ja kohdejoukosta
- tutkimusmenetelmistä (ml. tutkijan rooli; tutkijan erilaisista mahdollisista rooleista osallistuvassa havainnoinnissa ks. esim. Eskola ja Suoranta 2005, 98-103, Grönfors 2005, 45-49)
- tutkimuksen "asemoitumisesta" sosiologian / sosiaalipsykologian suuntauksiin
- tutkijan esittämistä normin ja epävirallisen normin määritelmistä.

4.2.1. Knut Pippingin tutkimuksen yleisesittely

Knut Pippingin tutkimus "Kompaniet som samhälle – Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944" on jatkosodan aikana rintamalla aloitettu, Pippingin omaa konekiväärikomppaniaa koskenut sosiologinen tutkimus. Pipping palveli JR 12:n 2. konekiväärikomppaniassa. Tutkimus ilmestyi vuonna 1947 Åbo Akademin ruotsinkielisenä sosiologian väitöskirjana. Pippingin tutkimus julkaistiin vuonna 1978 myös suomenkielisenä nimellä "Komppania pienoisysteiskuntana. Havaintoja suomalaisesta rintamayksiköstä 1941–1944" (WSOY, Juva, 1978) ja vuonna 2008 Maanpuolustuskorkeakoulun Käyttäytymistieteiden laitoksen julkaisemana englanninkielisenä versiona nimellä "Infantry Company as a Society". Eri versiot poikkeavat jonkin verran toisistaan (ks. Harinen 2008, 41–42).

Paavo Seppänen (1979) on luonnehtinut Pippingin tutkimusta seuraavasti:

"Se on analyysi siitä, miten pienoisysteiskunnaksi luonnehdittu komppania toimi taisteluissa ja taistelujen välillä ja ennen kaikkea se on analyysi armeijan virallisen organisaation ja sotilasyhteisön epävirallisen organisaation välisistä suhteista. Epävirallisen ja virallisen organisaation kuvauksena Pippingin työ ei ole ainutlaatuinen. Työn sosiologian, erityisesti ns. "human relations"-koulukunnan piirissä on epävirallisia normijärjestelmiä ja ryhmittymistä selvitetty useissa tutkimuksissa 1920- ja 1930-lukujen tunnetusta Hawthorne-kokeista lähtien. Taisteluympäristöön sovitettuna epävirallisen organisaation tutkimuksena Pippingin työ sen sijaan on tiettävästi sekä ensimmäinen

että ainutlaatuinen koko maailmassa. Epäilemättä se on myös tutkimus, jossa epävirallisen ja virallisen organisaation käsitettä käytetään poikkeuksellisen mielekkäästi ja hedelmällisesti hyväksi." (Seppänen 1979, 156.)

Seppänen näkee siis Pippingin työssä yhtymäkohtia työn sosiologian human relations-koulukuntaan. Tämä koulukuntahan oli eräänlaista vastapainoa aikaisemman "scientific managementin" mukaisille käsityksille (esim. Taylor).

Pippingin tutkimuksen eräänä taustana oli myös suomalaisen sosiologian aiempi sosiaaliantropologinen tai etnologinen tutkimusperinne. Eskolan (1992, 247–248, 243) mukaan Pippingin väitöskirja edusti Suomessa siirtymävaihetta vanhan antropologisesti suuntautuneen sosiologian ja uudemman amerikkalaisvaikutteisen sosiologian välillä. Vanhempaan perinteeseen kuuluivat esim. Westermarck, Karsten, Runeberg ja Wikman. Uudempaa amerikkalaisvaikutteista sosiologiaa edusti mm. Allardtin vuonna 1952 ilmestynyt väitöskirja.

"Sosiologiselta kannalta voidaan Pippingin työstä sanoa, että siinä vanha ja uusi tutkimusote yhdistyvät hedelmällisellä tavalla. (...) Uuden suuntauksen mukaista Pippingin työssä onkin juuri sen aihe. Päämetodina käytetty osallistuva kenttähavainnointi, jota tukee arkistolähteistä sekä tiedonantajilta kyselyn avulla saatu informaatio, on tuttu menetelmä yhtä hyvin vanhalle kuin uudellekin sosiologialle. Sen sijaan tapa, jolla Pipping jäsentää havaintojaan ja kehittelee teoreettista ideaansa siviili- ja sotilasasenteiden mahdollisesta toisiinsa kytkeytymisestä, on ilmeisesti vaikuttanut nimenomaan se amerikkalainen sosiologinen kirjallisuus, johon tekijä työnsä johdantoluvussa lyhyesti viittaa. Pippingin väitöskirjassa on siis useita modernin sosiologian tunnuspiirteitä, vaikka se toisaalta on vielä kiinni myös vanhassa etnologisessa tutkimusperinteessä." (Eskola 1992, 249–250.)

Allardt (1989) puolestaan kirjoittaa Pippingin tutkimuksesta seuraavasti:

"Sen merkitys on siinä, että se havainnollisesti kuvaa epävirallisten suhteiden, sääntöjen ja ryhmämuodostuksen suurta merkitystä varsinkin rintamaoloissa toimivassa kompaniassa. Yleissosiologisesti Pippingin teos oli tärkeä ... myös siksi, että se painotti epävirallisten ryhmien merkitystä sosiaalisessa elämässä." (Allardt 1989, 199.)

Seppänen (1979, 157) kirjoitti normeihin ja epävirallisiin ryhmiin liittyen seuraavaa:

"Pippingin analyysi on ... korostuneesti yhteisön analyysia. Se mille pohjalle pienet epäviralliset ryhmät muodostuvat ja millaisia normeja noudatettiin suhteessa rohkeuteen, kuriin, valtion omaisuuteen, yksityisomaisuuteen, alkoholiin, naisiin jne. on esitetty sekä monipuolisesti että taitavasti."

Pipping tutki siis sotilasyksikön epävirallista organisaatiota ja sen suhdetta viralliseen sotilasorganisaatioon sekä tähän liittyen sotilasyksikössä olleita epävirallisia ryhmiä. Pipping ei kuitenkaan 1940-luvulla tutkimustaan tehdessään vielä tuntenut tai käyttänyt kaikkia niitä käsitteitä, joita sosiologiassa ja myös sotilassosiologiassa myöhemmin omaksuttiin.

Pipping toteaa tutkimuksessaan, että hän ei voinut sodan aikana rintamaoloissa käyttää sosiometrisia mittauksia ja kirjallista kyselyä. Pipping keräsi empiirisen materiaalinsa seuraavilla tavoilla:

- osallistuva havainnointi
- kompanian henkilöstön haastattelut sodan aikana ja sen jälkeen

- saatavissa olevan komppaniaa koskevan kirjallisen tilasto- ja muun aineiston kerääminen ja analysointi (komppanian sotapäiväkirjat, vahvuusilmoitukset jne.) (Sota-arkistosta)
- muiden joukko-osastojen miehille tehty kirjallinen kysely (johon Pipping tosin sai vain kourallisen vastauksia)
- sodan jälkeen kenttätutkimukset komppanian miesten kotiseudulla (tähän sisältyi mm. kaksi matkaa Lappiin ja kuukausien kenttätyö Hietasuvannon kylässä sekä perehtyminen Lapin olosuhteisiin tilastollisen aineiston ja asiakirjojen avulla).

Varsinainen systemaattinen havainnointi kesti noin vuoden (1943–1944), mutta kirjallisen ym. materiaalin avulla Pipping sai tietoja tätä pitemmältäkin ajalta.

Aineistoa kerätessään Pipping luonnollisesti hyödynsi asemaansa taistelulähettialiupseerina ja mm. komentoryhmän johtajana. Sodan aikana Pipping joutui kuitenkin keräämään tutkimusaineistoa "salaa" (ks. myös Eskola ja Suoranta 2005, 99–100) (Pipping ei kuitenkaan kuvaile yksityiskohtaisesti esim. sitä, miten hän teki muistiinpanoja jne.). Sodan jälkeen toteutetussa havainnoinnissa ja haastatteluissa tämä ei luultavasti ollut enää tarpeen, vaikka Pipping ei asiasta mitään mainitsekaan. Grönfors puhuu Pippingin kohdalla "piilohavainnoinnista" (Grönfors 2008, 59). Omassa tutkimuksessaan Little sen sijaan pystyi neuvottelemaan tutkimuksesta paikallisten upseereiden kanssa jo tutkimusta tehtäessä ja myös Hockey teki tutkimuksensa paikallisen päällystön luvalla.

Tämän lisäksi Pipping toteutti vuodenvaihteessa 1944–1945 kirjallisen kyselyn. Kyselylomakkeessa oli viisi taustamuuttujaa (mm. yksikkö, rintamanosa, miehen tehtävä jne.) ja 36 varsinaista kysymystä. Kyselylomake julkaistiin neljässä lehdessä ja lisäksi sitä painettiin 800 kappaletta jaettavaksi Aseveliliiton (Suomen Aseveljien Liitto) paikallisten asiamiesten toimesta. Aseveliliiton samanaikainen lakkauttaminen aiheutti luultavasti sen, että Pipping sai takaisin vain 23 asianmukaisesti täytettyä lomaketta. Kyselyn tarkoituksena oli kerätä vertailumateriaalia myös muista joukoista kuin Pippingin komppaniasta.

Pippingin komppania toimi jatkosodassa monissa erilaisissa tehtävissä ja eri rintamaosilla. Pitkähköjä rauhallisen asemasodan kausia seurasivat taistelujaksot, ja myös komppanian tappiot vaihtelivat melko paljon eri aikoina. Tilanteet ja olosuhteet vaihtelivat tilanteet sodan aikana kasarmimajoituksesta teltoissa ja korsuissa asumiseen, erämaassa käydystä liikkuvasta sodankäynnistä asemasotaan ja hyökkäyksestä puolustukseen. Pipping pystyi siis keräämään komppaniastaan tietoja pitkältä ajalta ja monissa erilaisissa tilanteissa ja olosuhteissa. Osallistuva havainnointi tapahtui pitkän ajan kuluessa ja monissa erilaisissa tilanteissa konekiväärikomppanian mukana jatkosodan aikana.

Pippingin työ oli siis "pitkittäistutkimus". Hän kuvaa teoksessaan mm. komppanian sosiaalisia ryhmiä ja niiden epävirallisten normien vaikutusta miesten käyttäytymiseen. Nämä sosiaaliset ryhmät ja siten myös niiden merkitys käyttäytymiselle muodostuivat eri tilanteissa erilaisiksi. Majoittuminen ja kiväärijalkaväen kanssa toimiminen tapahtui eri tavalla riippuen mm. siitä, oliko kysymys hyökkäyksestä, puolustuksesta, levosta vai asemasodasta ja vastaavasti myös näin syntyneet sosiaaliset ryhmittymät saattoivat olla erilaisia. Esimerkiksi komppanian hyökätessä majoitus ja integroituminen muuhun sotilasorganisaatioon tapahtui aivan eri tavalla kuin asemasodan aikana. Näiden muutosten ja eri tilanteiden välillä saattoi kuitenkin kulua kuukausia ja jopa vuosia. Lisäksi niiden perusteellinen ymmärtäminen edellytti luultavasti varsin syvällistä perehtymistä asiaan. Jos Pipping olisi suorittanut ainoastaan poikkileikkaustutkimuksen jonakin tietynä ajankohtana, poikkeaisivat tutkimustulokset todennäköisesti siitä, millaiset ne nyt Pippingin teoksessa ovat. Tutkimuksen pitkä aikaväli ja vaihtuvat tilanteet olivat ainakin potentiaalisesti havaintojen teon reliabiliteetin kannalta myönteisiä tekijöitä. Tällöin saadaan esim.

selville, pysyvätkö käyttäytymisilmiöitä koskevat havainnot samanlaisina tai samantapaisina eri tilanteissa ja pitkällä aikavälillä.

Grönfors (2008, 105–106) luettelee viisi tekijää, jotka ovat yhteydessä tutkijan keräämien tietojen (ulkoiseen) validiteettiin kvalitatiivisessa tutkimuksessa. Näitä ovat aika, paikka, sosiaalinen tilanne, kieli ja intiimiys. Esimerkiksi mitä enemmän tutkija käyttää aikaa tutkittavan ryhmän kanssa, sitä täsmällisempää tietoa hänellä on mahdollisuus saada mm. sosiaalisista merkityksistä, joita ryhmän jäsenet antavat eri ilmiöille. Mitä monipuolisemmissa tilanteissa tutkija on mukana, sitä luotettavampaa on hänen saamansa tieto, jne. Pippingin kohdalla useat luetelluista asioista tuntuvat toteutuvan.

Pippingin tutkimusmenetelmä merkitsi toisaalta myös sitä, että tutkimus kohdistui vain yhteen jatkosodan sadoista suomalaisista jalkaväen perusyksiköistä. Tutkimuksen validiteettia ja reliabiliteettia voidaan ajatella siitäkkin näkökulmasta, kuinka hyvin tehdyt empiiriset havainnot antavat tietoa paitsi tutkitusta otoksesta tai näytteestä, myös perusjoukosta. (Ks. kohta 6.6. jäljempänä.)

Pippingin alkuperäisen vuonna 1947 julkaistun väitöskirjan luvun V otsikkona oli "Individernas beteenden och attityder". Pipping ei teoksensa 1947 ilmestyneessä laitoksessa käyttänyt missään kohdassa termiä "normi" tai "epävirallinen normi".¹⁷ Sen sijaan vuoden 1978 laitokseen Pipping itse on muuttanut luvun V otsikoksi "Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen", vaikka hän sanoo säilyttäneensä itse tekstin samanlaisena muutamaa vähäistä korjausta lukuun ottamatta. Myös teoksensa vuoden 1978 versioon kirjoittamassaan uudessa johdantoluvussa hän puhuu virallisista ja epävirallisista normeista ja normien tutkimisesta.

Edelliseen luultavasti liittyen Pippingin teoksen normeja koskevat havainnot eivät kuitenkaan ole siinä mielessä eksplisiittisiä, että ne olisivat esimerkiksi seuraavan tapaisia: "tässä ilmeni - - - käyttäytymistä koskeva epävirallinen normi, jonka mukaan ei saanut käyttäytyä - - - tavalla", tms. Sen sijaan Little (1964) ja Hockey (1986) kuvailevat omissa tutkimuksissaan normeja eksplisiittisesti ja jopa numeroivat niitä.

Teoksensa suomenkieliseen versioon kirjoittamansa uuden johdannon lopussa Pipping (1978, 34) puhuu ensin sodan ajan armeijamme virallisesta normijärjestelmästä:

"Rajoittuva virallinen normijärjestelmä – ohjesääntömoraali – oli koko itsenäisyytemme aikana kehitetty vanhojen yleiseurooppalaisten – mutta etenkin preussilaisten – sotilastraditioiden pohjasta. Se oli tahallisen ankara ja juuri kontrollia korostava normijärjestelmä, koska sen päätarkoituksena oli juuri kontrollin ylläpitäminen odottamattomistakin tilanteissa."

Sen jälkeen Pipping siirtyi asevelvollisten omiin normeihin.

"Vastapainoksi tälle järjestelmälle olivat asevelvolliset kehittäneet omat norminsa ja oman moraalsensa, jonka tarkoituksena oli lieventää palveluksen ankaruutta ja hankkia yksityiselle sotilaille mahdollisimman paljon vapautta ohjesääntöjen puitteissa. Osa näistä informaalisista normeista tunnetaan muistakin armeijoista: ne ovat kaiketi universaalisia. Eräät normit löytyivät rauhanajan varuskunnista; toiset taas, joista eräät olivat edellisten muunnelmia, kehittyivät rintamalla ja muotoiltiin rintamaoloja silmällä pitäen niin että elämä siellä muodotui mahdollisimman siedettäväksi ja vaarattomaksi."

¹⁷ Pippingin väitöskirja julkaistiin vuonna 1947. Vuonna 1946 julkaistiin American Journal of Sociology-lehden sotilaselämän sosiaalipsykologialle omistettu erikoisnumero (Vol. LI, N:o 5, March 1946), joka on Pippingin vuoden 1947 version lähdeluettelossa. Lisäksi Pippingin vuoden 1947 lähdeluettelossa on American Sociological Review-lehdessä vuonna 1946 ilmestynyt Homansin artikkeli "The Small Warship" (Homans 1946). Näissä lähteissä puhutaan sotilasyksikössä esiintyneistä virallisista ja epävirallisista normeista.

Tämän jälkeen hän sanoo siirtyvänsä ”... kuvaamaan näitä kahta normijärjestelmää ja niiden sisäistä riippuvuutta” (Pipping 1978, 34).

Lopuksi voidaan tarkastella sitä, miten Pipping määrittelee käsitteet normi ja epävirallinen normi. Kuten edellä todettiin, Pipping ei teoksensa 1947 ilmestyneessä laitoksessa käyttänyt missään kohdassa termiä ”normi” tai ”epävirallinen normi”. Teoksensa vuoden 1978 versiossa Pipping ei anna mitään täsmällistä määritelmää. Hän tekee eron virallisten ja epävirallisten normien välillä (s. 34) ja sanoo, että jälkimmäiset ovat erilaisten laitosten henkilökunnan itse muotoilemia (s. 33). Lisäksi hän sanoo, että kaikissa totaalisissa laitoksissa asukeilla on epävirallisia normeja (s. 34).

4.2.2. Roger Littlen tutkimuksen yleisesittely

Amerikkalainen tutkija ja everstiluutnantti Roger Little toteutti Korean sodan aikana USA:n maavoimien Koreassa toimineeseen kiväärikomppaniaan kohdistuneen sosiologisen tutkimuksen. Littlen työn ensimmäinen versio oli Michiganin yliopiston sosiologian väitöskirja nimeltä ”A Study of the Relationship Between Collective Solidarity and Combat Role Performance” (Little 1955). Sen pohjalta Little julkaisi sittemmin sotilassosiologiassa jopa klassiseksi tulleen ja paljon siteeratun tutkimusartikkelinsa ”Buddy Relations and Combat Performance” (1964). Nyt käsillä olevassa työssä käytetään lähteinä molempia versioita.

Kuvatessaan väitöskirjassaan työnsä käsitteellistä taustaa ja peruskäsitteitä Little (1955, 2–3) mainitsee Durkheimin käsitteparin mekaaninen ja orgaaninen solidaarisuus sekä Roethlisbergerin ja Dicksonin (Hawthorne-kokeet) käsitteet virallinen ja epävirallinen sosiaalinen rakenne. Lisäksi hän mainitsee erityisesti Homansin ”The Human Group”-teoksen käsitteet ulkoinen ja sisäinen järjestelmä sekä käsitteet activity, interaction, sentiment. Hän mm. kertoo analysoivansa sotilasyksikön ulkoista ja sisäistä järjestelmää ja sen jälkeen niiden suhdetta (Little 1955, 30). Edellisen kohdalla Little kuvaa väitöskirjassaan yksityiskohtaisesti mm. sotilasyksikön virallista organisaatiota (organisaatiokaaviot jne.) ja komppanian sijoittumista maastoon ja toimintaa eri taktisissa tilanteissa, jälkimmäisessä mm. henkilöstöä ja pienryhmäsuhteita (mm. ”buddy relationships”). Lisäksi Little mainitsee Parsonsin käsitteen ”collective solidarity”. (Homans, johon Little viittasi, puolestaan käytti teoksessaan ”The Human Group” aineistona Hawthorne-kokeita, Whyten teosta ”Street Corner Society” sekä erästä sosiaaliantropologista tutkimusta.)

Korean sota käytiin Korean niemimaalla vuosina 1950–1953. Sodassa taistelivat toisella puolella Etelä-Korean ja Yhdistyneiden kansakuntien joukot, toisella puolella Pohjois-Korean joukot apunaan Kiinan kansantasavallan ja Neuvostoliiton lähettämät joukot.

Little keräsi tutkimusaineistoa USA:n maavoimien kiväärikomppaniassa (lähinnä yhdessä sen joukkueessa) marraskuusta 1952 helmikuuhun 1953. Tutkimuksen ajankohta sijoittuu näin Korean sodan asemasodan tyyppiseen vaiheeseen. Tämä vaihe kesti kokonaisuudessaan kesästä 1951 vuoteen 1953.

Little (1964, 196) mainitsee tutkimusartikkelissaan, että hänen havainnoimansa komppania toimi tutkimusajankohtana kolmessa peräkkäisessä taktisessa tilanteessa. Näitä olivat taktisena reservinä olo, joka sisälsi myös partiotoimintaa etualueilla, puolustusasemassa olo etulinjassa, johon sisältyi partiointia puolustusasemien edessä sekä lopuksi vetäytyminen reserviin intensiiviseen koulutukseen ja täydennysmiesten vastaanottamiseen. Väitöskirjassaan Little mainitsee vielä neljännen tilanteen eli toiminnan eteen työnnettyssä tukikohdassa (outpost). Eräässä kohdassa Little jakaa komppanian toiminnassaan kohtaamat olosuhteet (environmental situations) taisteluun ja reservissä oloon (Little 1964, 196).

Tutkimuksessaan Little (1955, 28–30, 1964, 198) on kuvaillut menetelmää, jolla hän tutki kohteenaan olevaa jalkaväkikomppaniaa. Hän vietti kolme kuukautta komppaniassa ja hänen roolinaan oli esiintyä lääkintäupseerina. Hän valitsi yhden komppanian joukkueista tarkemman tutkimuksen kohteeksi pyrkien tuntemaan/tunnistamaan jokaisen joukkueen jäsenen yksilönä, jotta voisi tunnistaa heidät esim. ruokailussa ja työtehtävissä. Little haastatteli jokaista heistä kahden kesken ainakin kahdesti ja lisäksi keskusteli heidän kanssaan heidän tovereidensa läsnä ollessa bunkkerissa tai ruokailussa.

Yksilöhaastattelussa kultakin sotilalta kysyttiin mm. hänen ”parhaista ystävästään” ja kysyttiin, ketä sotilas piti kaverinaan (buddy). Tällöin oli siis kyse sosiometrisestä mittauksesta, jonka tuloksia Little on esittänyt väitöskirjassaan mm. sosiogrammien muodossa (Little 1955, 142–145).

Little sai käyttöönsä myös joitakin komppaniaa koskevia asiakirjoja, kuten yksittäisiä sotilaita koskevia asiakirjoja (individual personnel records) ja sairaaksi ilmoittautumisraportteja.

Haastattelujen ja havainnoinnin avulla Little pyrki muodostamaan kuvauksen komppanian ja erityisesti sen yhden joukkueen sosiaalisesta rakenteesta ja mm. epävirallisen organisaation vaikutuksista käyttäytymiseen. Tutkimuksessa tulee esille havaintoja sotilaiden epävirallisista normeista.

Little ei väitöskirjassaan (1955) tai tutkimusartikkelissaan (1964) määrittele lähemmin käsitteitä normi ja epävirallinen normi.

4.2.3. John Hockeyn tutkimuksen yleisesittely

Englantilainen sosiologi John Hockey tutki englantilaisten jalkaväkisotilaiden elämää Iso-Britannian asevoimissa 1970- ja 1980-lukujen taitteessa. Hänen sosiologian alaan kuuluvaan väitöskirjatutkimukseen pohjautuva teoksensa "Squaddies – Portrait of a Subculture" julkaistiin vuonna 1986.

Tietojen keräämisessä Hockey sovelsi osallistuvan havainnoinnin menetelmää (Hockey1986, 6). Hän vietti vuosina 1979–80 kaksi ja puoli kuukautta tutkimuskohteena olleessa kiväärikomppaniassa. Tämän lisäksi hän vietti kaksi viikkoa alokkaiden koulutuskeskuksessa (Basic Training Depot). Tutkimuskohteena oleva komppania oli ensin Pohjois-Englannissa sijaitsevassa varuskunnassa, sen jälkeen maastoharjoituksissa Kanadassa ja lopulta varsinaisessa operatiivisessa toiminnassa Pohjois-Irlannissa. Tutkimus ja havainnointi kohdistui kahden viikon jaksoa lukuun ottamatta (jonka Hockey vietti em. peruskoulutusta antavassa koulutuskeskuksessa) erään jalkaväkipataljoonan yhteen kiväärikomppaniaan.

Hockey kertoi tutkimilleen sotilaille olevansa tutkija ja tekevänsä tutkimusta heistä.

Hän kuvaa tutkimuksensa tavoitteita seuraavasti:

”One of my aims was to examine two sides of privates’ routine pattern of behaviour. On the one hand there is behaviour which is in conformity with the official organizational demands made upon them, or in other words involves co-operation with individuals of superior rank, both NCOs and officers, who are in command of them. Such behavior is officially considered conducive to organizational objectives. On the other hand, there are unofficial patterns of behaviour which conflict with official organizational demands. Yet ... a balance is negotiated and struck between the two aspects of behaviour. I try to

show what motivates privates to engage in *both* forms of conduct, and the consequences for the privates and for the military organization when they do so. These are questions which ultimately have to be posed against the context of combat..." (Hockey 1986, 1.)

Esiteltään tutkimuksessaan käyttämiään käsitteitä Hockey (1986, 10) kirjoittaa:

"All these concepts are grounded in a particular sociological tradition which stresses the importance of interpreting the behaviour of people in terms of their subjectively intended meanings. More specifically, the majority of concepts I have used derive directly from the research traditions of symbolic interactionism and the work done in the area of occupational sociology by Chicago sociologists, who pioneered urban participant observation".

Hockeyyn tutkimus liittyy siis paitsi Chicagon koulukuntaan, myös Meadin, Blumerin, Bergerin, Beckerin ja Goffmanin symboliseen interaktionismiin. Tämän koulukunnan tutkijat ovat usein tutkineet pienryhmiä ja käyttäneet osallistuvan havainnoinnin menetelmää. (On käytetty mm. käsitettä etnometologia, ethnomethodology.) Eräs symbolisen interaktionismin piirissä syntynyt käsite (joidenkin mielestä jopa teoria) on "negotiated order", jota Hockey hyödyntää.

Eräänä tärkeänä teemana Hockeyyn tutkimuksessa on sen osoittaminen, että sosiaalinen järjestys sotilasorganisaatioissa ei ole yhtenevä Max Weberin byrokraattisen organisaation mallin kanssa, vaan perustuu pelkkien rangaistusten asemesta eräänlaiseen miehistön ja päällystön välisen "neuvottelun" tuloksena syntyneeseen sopimukseen, jossa kumpikin osapuoli oman etunsa takia joustaa jonkin verran. ("... the bargain between privates and their immediate superiors, under which adequate military performance is traded off in return for a flexible interpretation of military law", Hockey 1986, 93.) Sotilasorganisaatioissa vallitseva järjestys on "neuvottelun tuloksena syntynyt järjestys" (negotiated order). Hockey kuvaa miehistön ja päällystön - "heidän" ja "heidän" - suhteiden kehittymistä sotilaiden uran eri vaiheissa. Hän kuvaa myös heidän identiteettinsä kehittymistä. Kehitys kulminoituu toiminta-alueella Pohjois-Irlannissa, jolloin komppania ja sen alaryhmät Hockeyyn mukaan kiinteytyvät entisestään ja "heitä" ovatkin oman päällystön asemasta Irlannin vapaehtoisen tasavaltalaisarmeijan PIRA:n taistelijat.

Hockeyyn teoksen rakenne on osittain kronologinen. Hän seuraa sotilaiden "uraa" (career) peruskoulutuksesta varsinaiseen sijoituspaikkaan eli Iso-Britannian asevoimien jalkaväkirykmentin yhteen pataljoonaan ja sieltä tämän pataljoonan maastoharjoituksiin Kanadassa ja lopulta operatiiviseen toimintaan Pohjois-Irlantiin. Luvuissa 3–8 Hockey kuvaa sotilaiden käyttäytymistä "uran" eri vaiheissa. Teoksesta ei tosin selviä, olivatko peruskoulutuksen aikana havainnoidut sotilaat samoja kuin myöhemmissä tilanteissa kuvatut. Luvussa 9 hän analysoi niitä sotilaiden oman alakulttuurin normeja, jotka osaltaan määrittivät tuon käyttäytymisen sisältöä. Hockey kuvaa myös normeihin liittyneitä sanktioita.

Lopuksi tarkastellaan sitä, miten Hockey määrittelee käsitteet normi ja epävirallinen normi. Hän ei anna mitään tarkkoja määritelmiä. Hockey (1986, 123) sanoo, että jokaisen normatiivisen koodin olennaisia elementtejä ovat sanktiot, joita kohdistetaan niihin, joiden katsotaan rikkooneen sitä.

5. EPÄVIRALLISET NORMIT PIPPINGIN, LITTLEN JA HOCKEYN TUTKIMUKSISSA

5.1. EPÄVIRALLISET NORMIT KNUT PIPPINGIN TUTKIMUKSESSA

5.1.1. Sotilasyksikön toimintaympäristö tutkimusajankohtana

Pippingin tutkimus kattoi Littlen ja Hockeyyn tutkimuksiin verrattuna ylivoimaisesti pisimmän aikavälin eli vuodet 1941–1944. Pippingin tutkimuksen komppania oli 2.KKK/II/JR 12 eli Jalkaväkirykmentti 12:n toisen pataljoonan toinen konekiväärikomppania. Se kuului 6. divisioonaan (6. D). Tämä divisioona toimi jatkosodan eri vaiheissa Maaselän suunnalla, Itä-Karjalassa, kesällä 1944 lyhyen aikaa Karjalan kannaksella ja lopuksi Lapin sodassa. Pippingin tutkimus komppania ehti jatkosodan aikana toimia siis monissa erilaisissa tilanteissa ja olosuhteissa. Ne vaihtelivat lähes rauhan aikaa muistuttavasta varuskuntajaksosta kenttälinnoitustöihin rintamalinjojen takana, siirtymisiin paikasta toiseen joko marssien tai junalla hyökkäysvaiheisiin ja puolustusasemissa oloon etulinjassa.

Väitöskirjassaan Pipping (1947, 230) toteaa, että 6. Divisioona vaihtoi rintamaloikkaa useammin kuin monet muut yksiköt (tai oikeammin yhtymät). 6. Divisioonaa kutsuttiin myös ”Turistidivisioonaksi”.

Etulinjassa toimiminen käsitti sekä puolustusaseman miehittämistä suhteellisen eristetyssä erämaatukikohdassa että toisina aikoina tiheämmin miehityssä puolustusasemassa. Etulinja ei erämaatukikohtien tyyppisissä olosuhteissa muodostunut yhtenäisestä taisteluhaudasta tai taisteluhaidoista niihin liittyvine ampumapesäkkeineen. Pataljoonan ollessa puolustuksessa etulinjassa konekivääriyhtymät oli yleensä alistettu kiväärikomppanioille. Pipping kuvaa tyyppiesimerkkinä pataljoonan kaistaa Kiestingissä. Etulinja muodostui piikkilankaesteestä ja eri etäisyyksillä toisistaan olevista tukikohdista, joista saattoi tulittaa etumaastoa ja piikkilankaesteen aluetta. Tukikohta saattoi muodostua 1 – 2 korsusta, lyhyestä taisteluhaudasta sekä konekiväärin ja pikakivääreiden ampumapesäkkeistä. (Pipping 1978, 140.) Konekiväärimiehet toimivat siis joskus pitkähköjä aikoja yhdessä suhteellisen pienellä alueella kiväärijalkaväen miesten kanssa ja joskus jopa majoittuivat yhteisiin korsuihin ja teltoihin. Kiestingissä tukikohdat oli yhdistetty toisiinsa vain poluilla.

Puolustuksen lisäksi komppania osallistui hyökkäystaisteluihin esimerkiksi vuonna 1941 sekä Ihantalassa kesällä 1944. Taistelujaksot vaihtelivat intensiivisyydeltään pienistä kahakoista ja laukaustenvaihdosta puolustusasemassa tai muissa olosuhteissa vaikeisiin mottitaisteluihin vuonna 1941 ja suurtaisteluun Ihantalassa kesällä 1944. Komppanian sotilaita osallistui jatkosodan aikana vapaaehtoisina myös partioretkiin. Kuten edellä todettiin, konekiväärikomppanian luonteesaan johtuen komppania toimi usein hajotettuna pieniin osiin ja alistettuna vaihtelevalla tavalla eri jalkaväkirykmenttien yksiköille.

Etulinjassa oltaessa majoitus tapahtui siten, että aliupseerit eivät esiintyneet fyysisessä mielessä yhtenäisenä ryhmänä, vaan heidät oli siroteltu miesten joukkoon ja he asuivat miehistön kanssa teltoissa tai korsuissa. Kun komppania oli levossa, tapahtui Pippingin mukaan kuitenkin toisinaan, että jotkut aliupseerit asettuivat keskenään erityiseen aliupseerimajoitukseen (Pipping 1978, 123).

5.1.2. Virallinen organisaatio

Jatkosodassa jalkaväkirykmenttiin kuului esikunta, kolme pataljoonaa, tykkikomppania, kranaatinheitinkomppania ja kolonna (kuormasto). Jokaiseen pataljoonaan kuului kolme kiväärikomppaniaa, yksi konekiväärikomppania, yksi kranaatinheitinjoukkue ja huoltokomppania. Kussakin kiväärikompaniassa oli neljä joukkuetta ja eräitä muita osia. Pataljoonan komppaniat oli jatkosodan alussa numeroitu siten, että I pataljoonassa (I P) olivat 1., 2. ja 3. komppaniat (1.K, 2.K, 3.K) sekä 1. konekiväärikomppania, 1.KKK. II P:ssä olivat komppaniat 4.–6. sekä 2.KKK jne. Pippingin tutkima komppania oli 2.KKK/II/JR 12 eli Jalkaväkirykmentti 12:n toisen pataljoonan toinen konekiväärikomppania.¹⁸

Konekiväärikompaniassa oli komentoryhmä,¹⁹ kolme konekiväärijoukkuetta, panssarintorjuntajoukkue ja huoltojoukkue. Konekiväärijoukkue jakautui puolijoukkueisiin ja nämä kumpikin kahteen konekivääriryhmään (joissa kummassakin siis oli yksi konekivääri). Konekivääriryhmän tehtävänä oli tukea kiväärijalkaväen toimintaa suuremman tulinopeuden omaavalla aseella. (Ja toisinaan päinvastoin.)

Pippingin tutkimuskohteena olleen komppanian pääaseistuksena ollut Maxim-tyyppinen konekivääri²⁰ oli ryhmäase, jonka käyttö vaati usean eri tehtävässä toimivan sotilaan yhteistyötä. Pelkästään konekiväärillä ampuminen (mistään taktisista seikoista puhumattakaan) edellytti usean miehen yhteistoimintaa. Konekiväärit olivat puolestaan tarkoitettujen tukemaan kiväärijalkaväkeä, jonka aseistus oli erilainen. Kiväärijalkaväelläkin oli erityyppisiä aseita, mutta esimerkiksi kiväärin käyttäminen aseena ei sinänsä edellyttänyt usean ihmisen yhteistoimintaa.

Konekivääriryhmään kuului seitsemän miestä eli ryhmänjohtaja (alikersantti) ja kuusi miehistöön kuuluvaa. Konekivääriryhmässä kullakin miehellä oli oma tarkasti määriteltä tehtävänsä siihen sisältyvine velvollisuuksineen. Konekivääriryhmään kuuluivat:²¹

- kiväärinjohtaja
- ampuja
- ampujan apulainen
- tähystäjä
- patruunankantaja/kantajia
- ajaja.

Taisteluvaiheiden aikana konekiväärikomppanian osia alistettiin kiväärijalkaväelle. Ajatuksena oli, että pataljoonan kutakin kiväärikomppaniaa (joissa kussakin oli neljä joukkuetta) kohden oli yksi konekiväärijoukkue, (jossa oli siis neljä konekivääriä). Näin ollen yhtä kiväärijalkaväen joukkuetta kohden oli laskennallisesti yksi konekivääriryhmä (jolla siis oli yksi konekivääri). Taistelutilanteissa alistamista ei kuitenkaan suoritettu ”kaavamaisesti” vaan tilanteen mukaan.

Konekiväärikomppanian johtosuhteet olivat ohjesääntöjen ja määräysten mukaan hierarkkiset. Komppaniaa johti komppanianpäällikkö (esimerkiksi Kadettikoulun käynyt luutnantti tai kapteeni) alaisinaan joukkueenjohtajat (esimerkiksi Reserviupseerikoulun käyneitä eli reserviupseerikurssin suorittaneita asevelvollisia vänrikkejä tai luutnantteja). Näiden alapuolella olivat puolijoukkueenjohtajat ja ryhmänjohtajat (usein alikersantteja).

¹⁸ Vaikka Pipping ei tästä mainitsekaan, voi detaljina huomauttaa, että jatkosodan aikana numerointi muuttui niin, että pataljoonan kk-komppania oli nimitykseltään sen numerojärjestyksessä neljäs komppania. Vuodesta 1943 eteenpäin Pippingin komppania oli näin ollen virallisesti 8.K/II/JR 12, Jalkaväkirykmentti 12:n toisen pataljoonan 8. komppania.

¹⁹ Pipping toimi syyskuusta 1943 alkaen komentoryhmän johtajana.

²⁰ Vuonna 1942 julkaistu ohjesääntö ”Konekivääri 09 Rakenne, hoito ja käsittely” sisälsi 116 sivua tiivistä asiastekstiä ja teknisiä rakennepiirustuksia. Tämän lisäksi oli olemassa erillinen kk-taktiikkaa koskeva ohjesääntö.

²¹ Jalkaväen ohjesääntö II,2, 1939, 160–162.

5.1.3. Yksikön henkilöstö

Pipping tutki komppaniansa sosiaalista rakennetta mm. selvittämällä sodan jälkeen komppaniaa koskevan arkistomateriaalin perusteella komppanian henkilöstöä koskevat taustatiedot.

Pippingin komppanian kirjavahvuus oli noin 200 miestä, mutta todellinen miesmäärä eli ns. rivivahvuus vaihteli jatkosodan aikana ollen yleensä korkeintaan 150–160 miestä (Pipping 1947, 252). Vähimmillään komppaniassa oli 64 miestä (Pipping 1947, 252). Nettotappiot eli kaatu- neet, haavoittuneet, kadonneet ja sairastuneet, jotka eivät enää palanneet komppaniaan olivat yli 200 miestä. Komppania siis menetti sodan aikana suunnilleen yhden kirjavahvuutensa verran miehiä. Kun otetaan huomioon muista syistä poistuneet (siirrot, kotiutukset ym.) ja täyden- nysmiehet, ehti komppanian kirjoissa olla sodan aikana yhteensä 612 miestä, ts. komppanian henkilöstö ehti tavallaan ”vaihtua” kaksi kertaa.

Seuraavissa kahdessa taulukossa on esitetty komppanian miesten ikärakenne sodan eri vaiheissa (taulukko 1) ja palvelusaika komppaniassa (taulukko 2) (Pipping 1947, 252–253).

Taulukko 1. Ikärakenne Pippingin komppaniassa

Syntyneitä vuosina	17. VI. 41	5. III. 44	15. VIII. 44	1941 – 44	
				kpl	%
– 1899	14	–	–	14	2.3
1900 – 1904	10	–	–	16	2.6
1905 – 1909	11	–	–	35	5.7
1910 – 1914	18	7	72	48	7.8
1915 – 1919	56	40	25	126	20.6
1920 – 1924	70	102	54	221	36.2
Ei tietoa	–	–	10	152	24.8
Yhteensä	179	149	161	612	100.0

Taulukko 2. Sotilaiden palvelusaika Pippingin komppaniassa

Palvelusaika kuukautta	Saapui komppaniaan vuonna					1941 – 44	
	1941	1942	1943	1944	1941 – 44		
					kpl	%	
0 – 12	187	33	28	129	377	62.0	
13 – 24	24	38	16	–	78	12.8	
25 – 36	21	54	–	–	75	12.3	
37 – 41	52	–	–	–	52	8.5	
Ei tietoa	17	9	–	–	26	4.4	
Yhteensä	301	134	44	129	608	100.0	

Jatkosodan alussa suuri osa miehistä koostui sodan syttyessä palveluksessa olleista nuorista noin 20-vuotiaista tai nuoremista varusmiehistä. Elokuussa 1944 mukana oli jo tätä vanhempia miehiä.

Tässä yhteydessä voi todeta, että ennen sotaa tehtyjen suunnitelmien mukaan liikekannallepanossa ns. suojajoukot muodostuivat vakinaisen väen varusmiesjoukoista ja nuorimmista reserviläisistä. Ne rykmentit, jotka muodostettiin yhdistämällä kahteen varusmiespataljoonaan (= yksi rauhanajan prikaati) kolmas, reservistä perustettu pataljoona, olivat juuri edellä mainittuja suojajoukkoja. Toisin sanoen nämä suojajoukot ja etenkin niiden varusmiespataljoonat edustivat sotilaallisessa mielessä kenttäarmeijan parhaimmistoa. Pippingin tutkima komppania kuului

suoja joukkorykmentin varusmiespataljoonaan. Jatkosodan muista jalkaväkijoukoista suuri osa koostui reserviläisistä, joten Pippingin komppania oli ikärakenteeltaan niitä nuorempi.

Komppaniassa oli 10 reservinupseeria, komppanianpäällikkö oli ainoa Kadettikoulun käynyt aktiiviupseeri. Useimmat miehistä olivat naimattomia. Komppaniassa oli vain kahdeksan yliopilasta, muilla oli tätä vähemmän koulutusta. Jatkosodan alussa suuri osa (noin 75 %) miehistä oli kotoisin Lapista. Näistä suuri osa oli ammatiltaan metsätyömiehiä.

6. Divisioonan rekrytointialueena oli periaatteessa Lapin lääni eli aluejärjestelmän mukaisesti silloinen Perä-Pohjolan sotilaslääni. Jatkosodan alussa 75 % komppanian miehistä oli Lapista ja lähes 90 % Pohjois-Suomesta. Elokuussa 1944 Etelä-Suomesta olevia oli jo hieman enemmän kuin Pohjois-Suomesta tulleita.

Joukkojen täydennysjärjestelmänä oli se, että tappioiden korvaamiseksi komppaniaan saapui miehiä joko yksitellen, pienissä ryhmissä tai suurissa, jopa noin 30–80 miehen erissä. Pippingin (1978, 145) yksityiskohtaisen erittelyn mukaan komppaniaan tuli vuosina 1941 – 1944 yhteensä 385 täydennysmiestä (joista 130 miestä yksitellen tai pienissä ryhmissä). Nämä olivat ”sekalaista seurakuntaa”, mm.

- alokkaita koulutuskeskuksista
- palvelukseen ensi kertaa kutsuttuja reserviläisiä
- palvelukseen 1944 kutsuttuja, jo kerran ikänsä vuoksi kotiutettuja reserviläisiä (vanhimmat lähes 50-vuotiaita)
- muualta JR 12:sta siirrettyjä miehiä.

Nämä olivat sekä fyysiseltä että palvelusikänsä erilaisia ja tämä antoi pohjan Pippingin kuvaamisen ikäryhmien syntymiselle sosiaalisina ryhminä.

Korean sodan (Little) aikana käyttöön otettua ja toteutettua yksittäisten miesten tai joukkojen rotaatiota ei Pippingin komppanian osalta jatkosodassa toteutettu siinä mielessä, että jokin mies tai joukko olisi kokonaan kotiutettu (lukuun ottamatta ikänsä takia kotiutettuja). Rotaation tyyppinen ilmiö oli kuitenkin se, että komppania (ja pataljoona) oli välillä pois etulinjasta reservinä, ja että yksittäiset miehet saivat kotilomia joissakin vaiheissa melko säännöllisestikin. (Myös Littlen tutkimassa komppania oli välillä etulinjassa, välillä reservissä. Hockeyn komppania oli välillä operationaalisessa tilanteessa, välillä koulutuksessa.)

5.1.4. Sosiaaliset ryhmät

Tutkiessaan komppaniansa epävirallista sosiaalista rakennetta, joka oli huomattavasti komppanian virallista organisaatorakennetta monimutkaisempi, Pipping havaitsi, että jokainen komppaniassa palveleva kuului samanaikaisesti kuuteen erilaiseen enemmän tai vähemmän kiinteään ryhmittymään. Näitä sosiaalisia ryhmiä olivat arvoryhmät, sotilaalliset ryhmät (esimerkiksi konekivääriryhmä ja joukkue), paikalliset ryhmät, esim. jonkin tukikohdan miehistönä olevat konekivääri- ja kiväärinjalkaväkimiehet, ikäryhmät, kotiseuturyhmät ja ns. keittoporukat tai pakkiporukat. (Ks. Pipping 1978, 251.)

5.1.4. a) Arvoryhmät

Komppanian miehet jakautuivat upseereihin, aliupseereihin ja miehistöön eli kolmeen sotilas-arvoryhmään. Upseereista vain yksi oli vakainainen kantahenkilökuntaan kuuluva, muut reservinupseereita. Aliupseereista lähes kaikki olivat reserviläisiä, vain muutama kuului vakinaiseen henkilökuntaan. Suomalaisen asevelvollisuusjärjestelmän mukaisesti kaikki miehistöön kuuluvat olivat reserviläisiä.

Pipping havaitsi, että huolimatta jaosta upseereihin, aliupseereihin ja miehistöön kantahenkilökuntaa lukuun ottamatta komppanian henkilöstö jakautui kahteen ryhmään, toisaalta upseereihin ja toisaalta aliupseereihin ja miehistöön.

”Joskin voitiin havaita heikko yhteenkuuluvaisuuden tunne kaikkien reserviläisten, niin päällystön kuin miehistönkin välillä, säilyi kuitenkin tietty vastakohtaisuus aina toisaalta upseerien ja toisaalta aliupseerien ja miehistön välillä.” (Pipping 1978, 116.)

Pohtiessaan syytä tähän kahtiajakoon Pipping toteaa seuraavaa:

”Tämä vastakkaisuus johtui tuskin ikäeroista, sillä komppanian upseerien keski-ikä oli suurin piirtein sama kuin alipäällystön ja miehistön. Enemminkin merkitsi todennäköisesti se, että upseerit olivat yhtä poikkeusta lukuun ottamatta Etelä-Suomesta, ja vieläkin enemmän luultavasti se, että upseerien sivistystaso oli korkeampi kuin miehistön ja heidän asemansa siviilielämässä toisenlainen.” (Pipping 1978, 116.)

Pippingin mukaan miehet pitivät upseereita ”herroina”, joskaan tähän ei välttämättä liittynyt mitään poliittista vivahdetta.

”Käsite ’herra’ on nimittäin mielestäni perusta, kun analysoidaan miesten asenteita päällystää kohtaan. Kansan suussa sanalla ’herra’ on suunnilleen sama kaiku kuin sanalla ’porvari’ vasemmistopuhujalle, vaikka herra-sanaan ei välttämättä liity poliittista vivahdetta. ’Herra’ merkitsee työnantajaa, esimiestä, ylempään luokkaan kuuluvaa henkilöä, joka pitää ihmiset työssä ottamatta itse osaa sen toteutukseen.” (Pipping 1978, 116.)

Pipping havaitsi kuitenkin eroja siinä, miten miehet suhtautuivat omiin upseereihinsa, erityisesti joukkueenjohtajiin, ja miten nämä suhtautuivat alaisiinsa. Edelliseen liittyi se, että etulinjassa oltaessa joukkueenjohtajat majoittuivat samoihin korsiuihin ja teltoihin kuin alaisensa mutta komppanian ollessa reservissä asia oli toisin.²²

Pippingin mukaan reservin aliupseerit (esimerkiksi konekivääriryhmien johtajat) kuuluivat samaan sosiaaliseen ryhmään kuin miehistön jäsenet.

”Miehistö piti aina alipäällystää heihin kuuluvana, samoin kuin aliupseerit katsoivat kuuluvansa yhteen miehistön kanssa. Aliupseerit otettiin täysin samanvertaisina miesten yhteisöön. Nämä kaksi arvoryhmää muodostivat itse asiassa yhtenäisen joukon, ’kansan’.” (Pipping 1978, 127)

”He laiskottelivat yhtä ahkerasti kuin miehetkin, välittivät vähät tervehtimispakosta, lähtivät luvatta lomille, ryypäsivät itsensä humalaan, pelasivat korttia, keittivät viinaa ja pelkäsivät upseereita samalla tavalla kuin miehetkin.” (Pipping 1978, 127)

²² Samantyyppiseen asiaan eli upseerien erilaiseen tilanteeseen etulinjassa ja reservissä oltaessa kiinnitti myös Little huomiota Korean sodan kiväärikomppaniaa tutkiessaan.

Aliupseerit majoittuivat useimmiten alaistensa kanssa, joskaan eivät aina. Toisin kuin upseerit, he osallistuivat myös työntekoon ja vartiointiin.

Pipping toteaa arvoryhmiä koskevan alakohdan lopussa, että hän kuvaa jatkossa vain miehistön ja aliupseereiden käsityksiä.

5.1.4. b) Sotilaalliset ryhmät

Sotilaallisia ryhmiä olivat konekiväärijoukkueet ja konekivääriryhmät. Sotilaan tärkein jäsenryhmä oli Pippingin (1978, 252) mukaan sotilasorganisaation virallisen rakenteen pienin osatekijä, konekivääriryhmä.

”Tämä ei johtunut vain siitä, että hänen identiteettinsä armeijassa määräytyi sen yksikön mukaan, jossa hän palveli; myös hänen viihtyvyytensä, turvallisuutensa ja viime kädessä hänen elämänsä riippui siitä, miten hyvin hän tuli toimeen kiryhmään kuuluvien tovereiden kanssa.” (Pipping 1978, 252.)

Konekivääriryhmään ja konekiväärijoukkueeseen kuului sekä miehistön jäseniä että aliupseereita, mutta Pipping kuvaa aliupseereita sotilaallisissa ryhmissä seuraavasti:

”... miesten lojaliteetti omaa sotilaallista ryhmää kohtaan oli silmiinpistävä, eikä vain silloin kun oli kysymys vastakohtaisuuksista kmiesten ja kiväärijalkaväkimiesten välillä samassa paikallisessa ryhmässä, vaan myös työnjakokysymyksissä joukkueen kivääreiden välillä tai komppanian joukkueiden välillä. Tämä ei koskenut vain miehistöä, vaan myös alipäällystää ja luultavasti myös päällystää. Kuten arvoryhmiä käsittelevässä luvussa tarkemmin kuvattiin, kiväärinjohtajat ja puolijoukkueen johtajat tunsivat itsensä ensisijaisesti sotilaallisen ryhmänsä jäseneksi ja vasta toisella tai kolmannella sijalla arvoryhmänsä jäseneksi.” (Pipping 1978, 252.)

Pippingin esityksestä saa sen kuvan, että edellisessä, arvoryhmiä koskevassa alakohdassa kuvattu aliupseereiden sulautuminen yhteiseksi ”kansaksi” miehistöön kuuluvien kanssa ikään kuin (ainakin osittain) ”realisoitui” tai toteutui pienimpien sotilaallisten ryhmien eli konekivääriryhmän ja konekiväärijoukkueen sisällä.

Pipping (1978, 252) toteaa, että hän ei ole varma, miten asia oli joukkueessa olleiden reservinupseereiden eli joukkueenjohtajien laita, ”koska upseerikunta oli tavallaan kohesiivinen ryhmä omine normeineen” (ibid.). Hän toteaa kuitenkin, että ei saa muistiinsa yhtään tilannetta, jossa upseerin lojaliteetti toisaalta omaa joukkuetta ja toisaalta ”upseerikuntaa” kohtaa olisi joutunut ristiriitaan. Kenelläkään ei ollut valittamista joukkueenjohtajien solidaarisuudesta omaa joukkuetta kohtaan. Ainoana mahdollisena poikkeuksena Pipping mainitsee luutnantti 257:n, joka ”yrityi polttaa” komppanian miehiä omavaltaisesta lomasta Nurmeksessa” (ibid.).

Jatkossa kohdassa 5.2.4. b) esitellään Roger Littlen tutkimustuloksia joukkueenjohtajan solidaarisuudesta joukkueen jäsenten kanssa joukkueen ollessa etulinjassa.

Joukkueesta ylöspäin mentäessä miehet tunsivat Pippingin mukaan komppanian sisäryhmäkseen pikemmin kuin pataljoonan. (Pipping 1978, 13–14.) (Pipping, 1978 s.14, toteaa tosin itse tästä kirjoittaessaan, että hänen ei ollut mahdollista toteuttaa koko pataljoonaa kohdistuvaa tutkimusta, joka olisi voinut tarjota paljonkin mielenkiintoista.)

5.1.4. c) Paikalliset ryhmät

Kuten edellä on jo todettu, pataljoonan virallinen organisaatio piti sisällään sen, että jokaista kiväärijalkaväen joukkuetta (noin 30 miestä) kohden oli laskennallisesti yksi konekivääriryhmä (eli yksi konekivääri seitsemän miehen miehistöineen).

Pataljoonan ollessa puolustuksessa etulinjassa konekivääriryhmät oli yleensä alistettu kivääri-komppanioille. Tällöin muodostui konekiväärimiesten ja kiväärijalkaväen miesten paikallisia ryhmiä. Pipping kuvaa tyypiesimerkkinä pataljoonan kaistaa Kiestingissä. Etulinja muodostui piikkilankaesteestä ja eri etäisyyksillä toisistaan olevista tukikohtista, joista saattoi tulittaa etumaastoa ja piikkilankaesteen aluetta. Tukikohta saattoi muodostua 1 – 2 korsusta, lyhyestä tais-teluhaudasta sekä konekiväärin ja pikakivääreiden ampumapesäkkeistä. (Pipping 1978, 140.)²³

”Konekiväärien miehet eivät siis koskaan olleet yksinään missään tukikohdassa, ja he elivät etulinjassa erillään komppaniatovereistaan. Usein heillä oli kylläkin omat korsunsa (...) mutta Lohilahdella ja Lammaslahdella he saivat asua yhteisessä korsussa kiväärijalkaväen kanssa ja Röhössä yhteisessä teltassa. Taktiset olosuhteet antoivat siis aiheen erilaisten tilapäisten ryhmien syntyemiselle.” (Pipping 1978, 141.)

Paikallisten ryhmien syntyminen tarkoitti siis mm. sitä, että konekiväärimiehet toimivat joskus pitkäköjä aikoja yhdessä suhteellisen pienellä alueella kiväärijalkaväen miesten kanssa ja joskus jopa majoittuivat yhteisiin korsuihin ja teltoihin. Paikallisten ryhmien koostumus vaihteli, mutta niiden alkeisosia olivat kk-ryhmä ja kivääriryhmä. (Pipping 1978, 140–141.)

Pipping totesi paikallisista ryhmistä²⁴ sosiaalisina ryhminä mm. seuraavasti:

”... lojaliteetti sitä paikallista ryhmää kohtaan, johon mies kuului, oli tärkeydessä välittömästi sen yhteenkuuluvuuden jälkeen, jota tunnettiin omaa sotilaallista ryhmää kohtaan. Tämä ei ole ihmeteltävää, koska tukikohta tai kenttävartio, johon mies oli sijoitettu, oli tosiasiallisesti miehen koti, joka pyrittiin tekemään niin viihtyisäksi kuin mahdollista. Jos miehen oma turvallisuus ensi sijassa riippuikin hänen oman sotilaallisen ryhmänsä toimintakelpoisuudesta, niin seuraavaksi se määräytyi sen mukaan, miten tukikohdan muut ryhmät toimivat. Sen vuoksi oli hyvin luonnollista tuntee solidari-teettia koko tukikohdan miehistöä kohtaan.” (Pipping 1978, 253.)

²³ Etulinja ei siis tässä tapauksessa/esimerkissä muodostunut yhtenäisestä taisteluhaudasta tai -haudoista niihin liittyvine ampumapesäkkeineen. Tähän voisi huomauttaa, että joillakin toisilla rintamanosilla oli puolustuksessa oltaessa yhtenäinen tais-teluhauta. Tämä merkitsi ilmeisesti, että konekivääriryhmät olivat paljon lähempänä toisiaan kuin Pippingin kuvauksessa.

²⁴ ”Paikallisissa ryhmässä” yksi konekivääriryhmä oli usein sijoitettu yhteen yhden jalkaväen puolijoukkueen kanssa. Pipping tarkasteli luonnollisesti asioita konekivääriryhmän kannalta. Jos tekisi ajatuskokeen siitä, miltä sama asia voisi näyttää kiväärijalkaväen kannalta, niin tällöin ”paikallinen ryhmä” voisi olla ao. tukikohdassa ollut puolijoukkue tai muu vastaava kivääri-ryhmää suurempi joukko. Tällöin voidaan esittää kysymys, oliko kiväärijalkaväessä, toisin kuin Pippingin konekiväärikompaniassa, ryhmää suurempi organisaation osa kuten puolijoukkue tai joukkue sotilaiden tärkein jäsenryhmä? Kysymys ei ole pelkästään akateeminen, sillä kiväärijalkaväkeä oli jatkosodan kenttäarmeijassa huomattavasti enemmän kuin konekiväärimiehiä. Tässä yhteydessä voi myös mainita, että analysoidessaan muiden joukkojen rintamamiehille sodan jälkeen suuntaamansa kyselyn tuloksia Pipping (1947, 234) sai vastauksia, joiden mukaan kiväärijalkaväen miehet ”pitivät yhtä” joukkueen sisällä, tykistön miehet tulenjohtueen sisällä ja konekiväärimiehet konekivääriryhmässä. Kysely oli kuitenkin sikäli epäonnistunut, että siihen vastasi vain kourallinen (23 kpl) miehiä. Edellä mainittiin myös Örmarkin havainto, että hänen jatkosodan kranaatinheitinkomppaniassaan joukkuesidonnaisuus oli suurempaa ja ryhmäsidonnaisuus pienempää kuin konekiväärikompaniassa. (Örmark 1991, 149.)

5.1.4. d) Ikäryhmät

Ryhmittely miesten iän mukaan oli Pippingin (1978, 144) mukaan virallisen organisaatiorakenteen (= esim. jako konekiväärijoukkueisiin ja konekivääriryhmiin) ja taktisten syiden (= esim. tukikohdan miehittäminen yhdessä kiväärijalkaväen kanssa tietyssä tilanteessa) jälkeen tärkein sosiaalisten ryhmien syntyyn vaikuttanut tekijä. Ikä saattoi tarkoittaa joko fyysistä ikää tai palvelusaikaa. Näistä palvelusaika oli tärkeämpi kuin fyysinen ikä. Palvelusaika puolestaan eriytyi sen mukaan, oliko kysymys palveluksesta rauhan ajan varusmieskoulutuksessa, palveluksesta alokaana sodan ajan koulutuskeskuksessa vai palveluksesta rintamajoukoissa reserviläisenä. (Pipping 1978, 146.)

Ikäryhmiin perustuneiden sosiaalisten ryhmien olemassaolo antaa kiinnostavaa lisävalaistusta edellä esitettyyn arvoryhmiä ja sotilaallisia ryhmiä koskevaan tarkasteluun. Vaikka miehistöön kuuluvat (ja myös aliupseerit) muodostivat upseereihin verrattuna yhtenäisen sosiaalisen ryhmän, "kansan", ei tämäkään ryhmä ollut sisäisesti läheskään homogeeninen. Myöskään kiinteään sotilaalliseen ryhmään (esim. konekivääriryhmään) kuuluminen ei välttämättä taannut ryhmän jäsenien välistä tasa-arvoisuutta. Palvelusaika oli eräs erilaisuutta ja eriytymistä aiheuttava tekijä.

5.1.4. e) Pakkiporukat

Pipping havaitsi komppaniassaan myös kahden, kolmen ja neljän hengen suuruisia hyvien ystävien ja kavereiden ryhmiä, joita hän kutsuu "pakkiporukoiksi" (backlag) tai "keittoporukoiksi". Pippingin mukaan oli itsestään selvää, että nämä pakkiporukat muodostuivat nimenomaan saman sotilaallisen tai paikallisen ryhmän sisälle (Pipping 1947, 128).

"Kun mies tuli komppaniaan, hän haki melkein välittömästi itselleen pakkitovereita joko sotilaallisesta tai paikallisesta ryhmästään ja hän jätti keittoporukkansa vasta saadessaan siirron komppaniasta." (Pipping 1978, 158–159.)

Pipping toteaa, että pakkiporukat koostuivat usein saman ikäryhmän, kotiseuturyhmän tai arvoryhmän miehistä. Näiden asioiden voinee siis katsoa edistäneen pakkiporukoiden syntymistä. Pippingin (1978, 159) mukaan tämä ei kuitenkaan ollut mikään ehdoton sääntö. Eräessä toisessa kohdassa (Pipping 1978, 154) hän puhuuakin pakkiporukoista, joihin kuului sekä miehistöä että aliupseereita.

Pipping esittääkin näiden pienten ryhmien syntymiselle keskeiseksi syyksi toinen toisistaan pitämisen:

"Käsitykseni mukaan juuri henkilökohtaiset mieltymykset sitoivat pakkitoverit yhteen: heidän kanssaan jaettiin hovit ja koettelemukset, siviilipaketit ja "hamstratut" perunat, viinat ja "tuntemattomat morsiamet"; heidän seurassaan käytiin kanttiinissa, lähdettiin omavaltaiselle lomalle ja hakattiin halkomotit; heidän kanssaan jaettiin kaikki talustyöt: keittäminen, tiskaus ja elintarvikkeiden hankinta." (Pipping 1978, 159.)

Henkilökohtaisen toinen toisistaan pitämisen lisäksi Pipping (1978, 159) mainitsee myös toisen syyn pakkiporukoiden syntymiselle. Toiset miehet näet katsoivat Pippingin mukaan kontaktiaan lähinnä 'taloudelliselta' kannalta ja pitivät tärkeänä, että "talustyöt" (keittäminen, tiskaus, elintarpeiden hankinta) tulivat näin hoidetuiksi ja jakautuivat tasaisesti.

Eräs esimerkki pakkiporukasta oli komppanian I joukkueen neljän alokkaan muodostama porukka. Kun komppaniaan saapui alokkaita täydennysmiehiksi talvella 1942, joutui neljä heistä sattumalta I joukkueeseen. He lyöttäytyivät yhteen pakkiporukaksi. Toisessa kohdassa Pipping (1947, 70) mainitsee sotamiesten 518, 307 ja alikersantti 392:n muodostaman kolmen miehen pakkiporukan sekä sotamiesten 206 ja 241 muodostaman kahden miehen pakkiporukan. Tämä osoittaa, että Roger Littlen (1964) Korean sodan aikana tekemät havainnot kahden tai muutaman kaverin ("buddies") muodostamista pienistä primaariryhmistä eivät suinkaan olleet ensimmäisiä tämän tyyppisiä havaintoja sotilassosiologiassa.

5.1.4. f) Kotiseuturyhmät

Kotiseuturyhmien tarkastelun aluksi on paikallaan mainita eräitä Pippingin esittämiä demografisia tietoja komppanian henkilöstöstä sodan eri vaiheissa. Jatkosodan alussa suurin osa komppanian miehistä oli Lapista. Pipping (1978, 47) kertoo, että jatkosodan alussa komppanian henkilöstöstä noin 74.3 % oli peräisin Lapin läänistä. Pipping toteaa, että jos rykmentille olisi haluttu antaa maakuntanimi, se olisi ollut "Lapin Rykmentti". Hän toteaa kuitenkin, että koko sotaa ajatellen komppaniaa on pidettävä "pohjoissuomalaisena joskaan ei Lapin yksikkönä" (Pipping 1978, 49). Maaliskuussa 1944 Lapin läänistä oli enää 36.2 % henkilöstöstä. Oulun, Raahen ja Kainuun suojeluskuntapiireistä oli 31.5 % henkilöstöstä ja loput 32.3 % olivat Etelä-Suomesta (Pipping 1978, 50).

Pippingin mukaan kaikista komppaniassa koko sodan aikana palvelleista 53.3 % oli syntynyt Pohjois-Suomessa ja 46.7 % etelämpänä. Suuri osa etelän miehistä tuli kuitenkin komppaniaan vasta sodan loppuvaiheessa. Kaikista komppaniassa palvelleista 16.6 % oli kaupungista tai kauppalasta ja loput maaseudulta. Kaupungeista eniten miehiä oli Rovaniemelta (28 miestä) ja Helsingistä (14 miestä).

Pippingin käsityksen mukaan Lappi muodosti kokonaisen ja homogeenisen kulttuurialueen, joka erosi Etelä-Suomesta, ja lisäksi viimeksi mainitun eri osat erosivat toisistaan. "Lähden siitä olettamuksesta, että yhtenäinen Lapin ympäristö oli omiaan aikaansaamaan yhtäläisiä asenteita toisin kuin keskenään erilaiset Keski- ja Etelä-Suomen kulttuuripiirit" (Pipping 1978, 154).

Pipping toteaa, että kotiseuturyhmät, "mikäli niitä oli", olivat epämääräisempiä kuin ikäryhmät. Hän mainitsee, että eräitä pakkiporukoita voidaan mahdollisesti pitää esimerkkinä "näkyvän organisaation omaavista kotiseuturyhmistä" (Pipping 1978, 154). Pippingin (1978, 154, 156) mukaan oli kuitenkin vaikea tehdä selvää eroa kotiseuturyhmän, ikäryhmän ja sotilaallisen ryhmän välillä, ts. päätellä, mikä käyttäytymisessä oli minkäkin ryhmäsidonnaisuuden aiheuttamaa, koska ryhmät olivat osittain päällekkäisiä. Tähän liittyi se, että täydennysmiehet saapuivat usein ryhminä tietystä osasta Suomea, jolloin ikäryhmät olivat samalla osaksi kotiseuturyhmiä.

Etelän ja pohjoisen miesten välillä voitiin havaita jonkin verran vastakohtaisuuksia. Väittelyä syntyi esimerkiksi lomiin sisältyvistä erilaisista matkavuorokausien määrästä pohjoisen ja etelän miehillä ja tässä kärsityiksi oletetuista vääryyksistä.

Kaupungin ja maaseudun miesten välillä ei vallinnut mainittavampaa vastakohtaisuutta, joskin joitakin lieviä merkkejä oli havaittavissa.

5.1.4. g) "Riskitason mukaiset ryhmät"

Pipping toteaa teoksessaan, että hän havaitsi komppaniassaan kuudentyyppisiä sosiaalisia ryhmiä. Näitä olivat edellä luetellut arvoryhmät, sotilaalliset ryhmät, paikalliset ryhmät, ikäryhmät, kotiseuturyhmät ja keittoporukat. Pippingin analyysiä voisi hänen oman empiirisen kuvauksensa pohjalta ehkä täydentää erottelemalla vielä yhden sosiaalisten ryhmien tyyppin, jota voisi nimittää vaikkapa "riskitason mukaiseksi ryhmäksi". (Harinen 1993.) Kysymys on etulinjan sotilaiden ja etulinjan takana toimivien sotilaiden erosta. Konekiväärikomppaniassa tämä tarkoitti lähinnä eroa komppania huoltojoukkueen, "töpinän" miesten ja muiden miesten välillä. Pipping (1978, 138) siteeraa erästä rykmentin marssilaulua:

"--- siirron jos hommaan töpinään
ei tarvis mennä hyökkäämään ..."

Ero huoltojoukkueen miesten ja muiden komppanian miesten välillä oli se, että töpinän miehet eivät osallistuneet varsinaiseen aseelliseen taistelutoimintaan. Puolustusasemissa oltaessa huoltojoukkue oli sijoitettu etulinjan taakse. Liikkuviissa sotatoimissa huoltojoukkueen miesten ei tarvinnut mennä hyökkäämään, kuten marssilaulussakin sanottiin. Huoltojoukkueen toiminta oli tietenkin etulinjan miehille tärkeää, koska kysymys oli ruoasta, vaatteista, postinjaosta jne. Siitä huolimatta Pipping kertoo etulinjan miesten suhtautumisesta huoltojoukkueeseen seuraavaa:

"Etulinjan miesten katsottiin aina olevan ylempänä ja omaavan tiettyjä etuoikeuksia. Sitä vastoin töpinä, jonka tehtävänä oli palvella etulinjaa, ei nauttanut samoja etuoikeuksia, sillä sen ottamat oikeudet tapahtuivat etulinjan kustannuksella." (Pipping 1978, 136.)

5.1.5. Epävirallisia normeja koskevia havaintoja Pippingin tutkimuksen V luvussa "Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen"

Pippingin (1987) teoksen luvun V otsikkona on "Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen". Tämän luvun alakohtat, joissa hän tuo esiin mm. normeihin liittyviä havaintoja eri aihealueilta, ovat seuraavat:

- Rohkeus
- Oma ja valtion omaisuus
- Alkoholi ja naiset
- Uskonto, taikausko ja valistus
- Kuri
- Avuliaisuus.

Esitystapana seuraavassa on se, että kunkin Pippingin luvun V em. alakohdan kohdalla referoidaan em. alakohtaa lyhyesti epävirallisten normien kannalta relevanteimmilta osilta. Lopuksi esitetään taulukon muodossa oleva tiivistetty luettelo epävirallisista normeista. Taulukossa 3 on lueteltu 11 kpl Pippingin tekstistä ilmenevää epävirallista normia tai ilmiötä, jossa käyttäytymisen poikkeaa jostain epävirallisesta normista. Ne on taulukossa merkitty tunnuksin P1 – P11. Näihin viitataan myös seuraavien alakohtien tekstissä.

5.1.5. a) Rohkeus

Ennen Pippingin referointia on syytä sanoa taustaksi muutama sana virallisista normeista jatkosodan puolustusvoimissa. Suomalaisessa jatkosodan ajan sotilasyksikössä käyttäytymistä pyrittiin säätelemään yksityiskohtiin asti ulottuvilla, mm. ohjesääntöihin osaksi kirjatulla säännöllä, jotka koskivat lähes kaikkea käyttäytymistä, mm. pukeutumista, tervehtimistä ja esimiesten puhuttelua. Johtajien käytettävissä oli joukko erilaisia sanktioita, mm. lomien myöntäminen tai kieltäminen, arestirangaistus jne. Ankarin jatkosodan ajan sotilaisiin kohdistunut negatiivinen sanktio oli kuolemanrangaistus.

Suomen jatkosodan ajan armeijassa, kuten useimmissa muissakin armeijoissa, oli virallisia sääntöjä ja sanktioita, jotka liittyivät rohkeuteen, riskinottoon ja pelkuruuteen. Karkureille saatettiin antaa vankeusrangaistuksia tai jopa kuolemanrangaistus. Upseereilla oli jopa oikeus ampua karkureita ”verekseltään” taistelun aikana. (Pippingin mukaan he eivät kuitenkaan koskaan tehneet näin vaikkakin oli tapauksia, joissa he uhkasivat tehdä näin.) Rohkeus ja aloitteellisuus puolestaan saatettiin palkita mitaleilla tai lomalla. Vaikka kuolemanrangaistuksen käyttö todellisuudessa oli erittäin harvinaista, voidaan esimerkkinä kuitenkin mainita, että myös Knut Pippingin sodanaikaisessa rykmentissä JR 12:ssa joitakin miehiä tuomittiin kuolemanrangaistukseen ja yli kymmeneksi vuodeksi kuritushuoneeseen.

Pipping kertoo, kuinka sotilaat ollessaan jatkuvasti vaarassa kuolla tai haavoittua, tulivat suhteellisen välinpitämättömiksi vaaraan nähden. Pipping antaa tästä useita esimerkkejä. Kun komppania marssi etulinjaan linjojen takana vietetyn lyhyen lepovaiheen jälkeen, mieliala oli yleensä korkealla, eikä mitään lisääntyneen vaaran aiheuttamaa levottomuutta voinut havaita. (Stoufferin ”The American Soldier” -teoksessa on maininta, jonka mukaan yksi sotilaiden epävirallisista normeista oli se, että oli ”oltava mies”, ”being a man”. Ehkä sotilaat eivät halunneet muiden ajattelevan, että he olisivat huolissaan? Vaihtoehtoinen selitys hyvälle mielialalle voisi olla se, että lepovaiheet rintaman takana eivät olleet mitään juhlaa, vaan merkitsivät sen sijaan kovaa työtä linnoitustöiden muodossa.) Pipping mainitsee tapauksia kuten välinpitämättömyyden vartiossa ollessa, ”rempseä suruttomuus metsästettäessä ei-kenenkään-maalla” (Pipping 1978, 160), huolimattomuus kaivettaessa huonot taisteluhaudat Boksinsaareissa ja saunominen etulinjan välittömässä läheisyydessä Ihantalassa (Pipping 1978, 161–162).

Pippingin (1978, 161) mukaan miesten usein hämmästyttävä uhkarohkeus ei kuitenkaan ollut harkitsematonta, kerskailevaa, välinpitämättömyyttä. Sellaisten käyttäytymismuotojen takana oli kokemus, jota he olivat keränneet. (Esimerkiksi ennen Ihantalaa taistelua komppania oli ollut sodassa jo noin kolme vuotta.) Miehet tiesivät kokemuksesta, millaisia riskejä voitiin ottaa ilman vakavia seurauksia. (Pipping 1978, 161.) Jos tilanne tuli todella vaaralliseksi, miehet ryhtyivät vapaaehtoisesti tarvittaviin toimenpiteisiin. Pipping kertoo esimerkiksi, että kun yöt tulivat syksyllä pimeiksi eräällä rintamanosalla, miehet alkoivat käydä pareittain vartiossa. Tätä voidaan verrata Pippingin eri kohdassa mainitsemaan tapaan ottaa vartioon mukaan lukemista tai kynä ja paperia kirjeiden kirjoittamista varten. (Venäläiset yrittivät Pippingin mukaan usein yllättää varomattomia vartiomiehiä yöllä ottaakseen vankeja.)

Pipping (1978, 161) mainitsee rintamasotilaan toiminnan ”taloudellisuusperiaatteen” (Pippingin ruotsinkielisessä alkuperäistekstissä ”en ekonomisk princip för frontsoldaternas handlande”. Tässä periaatteessa oli kysymys sotilaiden pyrkimyksestä mahdollisimman miellyttävään oloilaan mahdollisimman turvallisissa olosuhteissa (”en stråvan till möjligast behagliga existens under största möjliga trygghet”, Pipping 1947, 130).

Pipping puhuu tässä tasapainosta turvallisuuden ja mukavuuden välillä. Jokainen ryhmä ratkaisi erikseen kussakin tilanteessa ja riippuen miesten mielialasta, miten tämä tasapaino saavutettiin.

(Pipping 1978, 161.) Voidaan todeta, että Pipping puhuu tässä ryhmästä, ei yksittäisistä sotilais- ta toimijana tämän tasapainon tavoittelussa.

Jotta voidaan tarkastella lähemmin Pippingin havaintoja rohkeutta koskevista epävirallisista normeista, on tarpeen esittää pitkäkö lainaus Pippingiltä.

”Voidaan puhua rintamasotilaan toiminnan taloudellisuusperiaatteesta. Se oli pyrkimys mahdollisimman miellyttävään olotilaan mahdollisimman turvallisissa olosuhteissa. Pitkän ja rauhallisen asemasotavaiheen vuosina 1942–43 ajatus vaarasta menetti ajankoh- taisuutensa, ja vaikka jokapäiväisessä elämässä noudatettu käyttäytymismalli osoittikin lähes kuoleman halveksuntaa, oli kaiken taustalla aina kuitenkin syvä kunnioitus.

Miten tämä tasapaino mahdollisimman miellyttävän ja turvallisen olotilan välillä saa- vutettiin, sen ratkaisi jokainen ryhmä erikseen kussakin tilanteessa miesten mielialasta riippuen. Liian suurta varovaisuutta pidettiin naurettavana, kun taas liiallinen uskallus katsottiin arvostelukyvyn puutteeksi; saavutettu ratkaisu oli tavallisesti tyydyttävä. Jo- kaiselta odotettiin kohtuullista määrää rohkeutta: joka halusi, voi vapaasti osoittaa suu- rempaa rohkeutta, se oli hänen yksityisasiansa, mutta vaikka hän olikin muita urheampi, hän ei saanut lisätä vaaraa muille. Jos joku halusi kunnostautua tai hänelle toi mielihy- vää nauttia jännityksestä, hän voi lähteä partioon. Mikäli sellaisilla partiomatkoilla ei ollut välitöntä merkitystä ryhmälle, ne olivat miehille yhdentekeviä. Puhuttiin ’turhasta hosumisesta’ ja kysyttiin: ’Mitä sinä siitä paranet?’ Vienan meren kanavalla ja Salmijoella vapaaehtoisesti vanginsiappausrytysiin osallistuneita kunnioitettiin tietyssä määrässä rohkeina miehinä, mutta koko heidän toimintaansa pidettiin lähes merkityksettömänä. Heidän suorituksiaan osattiin arvostaa ’riskiasteikon’ mukaan, mutta koska koko puuha oli tarpeetonta – ja menestyksekkäät retkethän palkittiin sitä paitsi ylimääräisellä lomalla – ei sitä kohtaan tunnettu mielenkiintoa. Ihantalassa panssarivaunuja lähitaistelussa tuhonneiden pstmien osalta asia oli toinen. Heidän toimintansa oli elintärkeää koko pataljoonalle, ja se arvostettiin huomattavasti korkeammalle kuin pelkkä ristiasteikko olisi edellyttänyt. Vaaralle alttiiksi asettumistahan ei sinänsä pidetty arvokkaana, mutta riskin otto ja samalla muiden auttaminen katsottiin eettisesti arvokkaaksi teoksi. Tämän vuoksi lienee oikeutettua väittää, että miehet suorittivat arviointinsa moraalisen – joskin ehkä tiedostamattoman – asteikon mukaan, neutraalin vaara-asteikon lisäksi. Pstmien suoritukset vaativat lisäksi enemmän rohkeutta kuin mieheltä normaalisti odotettiin. Todistuksena heidän suoritustensa saamasta korkeasta arvostuksesta voidaan tuoda esiin komppanian yksimielinen kanta pstmien asettamisesta etusijalle ylimääräisten lomien jaossa. Nämä lomathan oli luvattu palkkioksi osoitetusta urheudesta tuon kriit- tisen viikon aikana Ihantalassa.

Kuten sanottu, jokaiselta odotettiin kohtuullista rohkeutta ja joka ei tähän tavoitteeseen päässyt, joutui ivan kohteeksi. Normaaleissa ja rauhallisissa oloissa oli vähän tilaisuuksia, joissa heikommat olisivat joutuneet näyttämään pelkuruuttaan. He paljastuivat vasta toiminnassa. Osoitettu paheksunta ei kuitenkaan koskaan ollut erityisen voimakasta, ja joskus jopa yritettiin antaa heille anteeksi sillä perusteella, että he olivat saaneet joko sokin tai tulleet jollakin tavoin syntyneiksi.” (Pipping 1978, 161–163.)

Pipping mainitsee tässä useita mielenkiintoisia asioita. Hän sanoo ensinnäkin, että ”Jokaiselta odotettiin kohtuullista määrää rohkeutta...” (Pipping 1978, 161). (”... man väntade ett visst normalt mått av mod hos alla”, Pipping 1947, 130). Jos joku ei tätä tehnyt, hän joutui ivan kohteeksi. Tällaisen keskimääräisen rohkeuden odottaminen oli siis miesten keskuudessa vallit- seva normi. Iva oli siis negatiivinen sanktio, jolla normin mukaista käyttäytymistä ylläpidettiin. (Taulukossa 3 oleva normi P3.)

Pippingin havainnon taustaksi voi todeta, että jatkosodan rintamaoloissa, jolloin sama pieni ryhmä sotilaita oli yhdessä pienessä korsussa, teltassa tai bunkkerissa 24 tuntia vuorokaudessa jopa vuosien ajan, yksittäiseen ryhmän jäsenen suunnattu jatkuva pilkka saattoi olla kova sanktio.

Pipping kuvailee, kuinka miehet pilkkasivat sotamies 497:a, kun tämä pakeni etulinjasta ja sotilaspoliisit toivat hänet takaisin. Pipping sanoo, että paheksunta ei kuitenkaan ollut erityisen voimakasta ja hän tarjoaa tälle kaksi mahdollista syytä. Toinen näistä oli seuraava:

”Miehethän tiesivät omasta kokemuksestaan, että etulinjassa saattoi olla varsin epämiellyttävää, ja he tuntuivat ymmärtävän, että kaikki eivät kestäneet paineen kasvamista liian suureksi.” (Pipping 1978, 163.)

Toinen Pippingin mahdollisena pitämä syy oli karkureiden vähäinen määrä komppaniassa. (Pipping saattaa tässä tarkoittaa sitä, että jos karkureita olisi ollut enemmän, miehet olisivat turvautuneet voimakkaampiin keinoihin.) Karkurit olivat harvinaisuuksia, joilla naurettiin, ja Pipping sanoo, että he itsekin esittivät karkureitensa koomisessa valossa. (Pipping 1978, 163.)

Pippingin analyysi muistuttaa tässä jossakin määrin Littlen (1964) jäljempänä käsiteltävää esitystä USA:n asevoimien kiväärikomppaniasta. Jokaisessa kiväärijoukkueessa oli Littlen mukaan ”linsarin” (dud) rooli, johon joutui sotilas, joka toimi huonommin kuin miesten epävirallinen käyttäytymisnormi olisi edellyttänyt. Little kertoo, että ”linsari” joutui pilkan kohteeksi.

Pipping kertoo sotamies 148:sta (teoksessa käytetään henkilöistä aina numerotunnuksia), joka erään taisteluvaiheen aikana pysytteli sairasta teeskennellen ”töpinässä”, komppanian huoltojoukkueessa. Myöhemmin miehen kuultiin kertoilevan etulinjan kokemuksistaan. Töpinää kutsuttiin tämän jälkeen ”148:n etulinjaksi”. Jotkut komppanian veteraaneista käyttivät nimitystä vielä kolme vuotta tapahtuman jälkeen. Pipping mainitsee myös etulinjaan siirretyn kersantin, joka joutui ”hillittömän pilkan kohteeksi”, koska ei voinut ”salata tyytymättömyyttään eikä pelkoaan”. (Pipping 1978, 138.)

Edellä käsiteltiin tilannetta, jossa joku osoitti vähemmän kuin ”keskimääräistä” rohkeutta. Seuraavassa käsitellään Pippingin kuvausta tilanteista, joissa:

- osoitetaan enemmän kuin keskimääräistä rohkeutta ja se vähentää muiden turvallisuutta
- osoitetaan enemmän kuin keskimääräistä rohkeutta ja sillä ei ole merkitystä muiden turvallisuudelle
- osoitetaan enemmän kuin keskimääräistä rohkeutta ja se lisää muiden turvallisuutta.

Pipping (1978, 161–162) kuvailee sitä, mitä tapahtui, jos joku osoitti enemmän kuin ”normaalin” määrän rohkeutta käyttäytymisessään. Tällaisessa tilanteessa miesten asenne (tai pikemminkin ryhmän asenne) riippui siitä, lisäsiikö vai vähensikö tällainen riskinotto heidän turvallisuuttaan.

Jos riskinotto vähensi muiden sotilaiden turvallisuutta, siihen suhtauduttiin kielteisesti. (Taulukossa 3 oleva normi P4.)

”... joka halusi, voi vapaasti osoittaa suurempaa rohkeutta (verrattuna normaaliin määrään, jota kaikilta odotettiin O.H.), se oli hänen yksityisasiansa, mutta vaikka hän olikin muita urheampi, hän ei saanut lisätä vaaraa muille.” (Pipping 1978, 161.)

Esimerkki tämän tyyllisestä käyttäytymisestä voisi olla ryhmän jäsen, joka vapaaehtoisesti, ilman käskyä, alkaa ampua ja saa aikaan tulitaistelun, vetäen näin muut siihen mukaan. (Virallinen

sotilasorganisaatio luonnollisesti hyväksyi usein tämän kaltaisen riskinoton, jos se ei ollut risti-riidassa jonkin muun käskyn tai ohjeen kanssa ja palkitsi toisinaan sen.) Pipping ei kuitenkaan mainitse eksplisiittisesti mitään negatiivisia sanktioita, jotka olisivat seuranneet muita sotilaita vaarantavasta riskinotosta.

Jos riskinotolla ei ollut mitään merkitystä muiden sotilaiden turvallisuudelle, siihen suhtauduttiin välinpitämättömästi. Esimerkkinä voisi olla mies, joka ilmoittautuu vapaaehtoiseksi vihollislinjan taakse lähetettävään partioon. "Mikäli sellaisilla partiomatkoilla ei ollut välitöntä merkitystä ryhmälle, ne olivat miehille yhdentekeviä" (Pipping 1978, 161).

Entä mitä Pipping sanoo tilanteesta, jossa otetaan normaalia suurempi riski ja teko lisää muiden sotilaiden turvallisuutta? Pippingin mukaan miehillä oli kaksi erilaista "asteikkoa", joilla he arvioivat riskinottoa. Ensimmäinen oli "neutraali vaara-asteikko", jossa siis oli kyse vain siitä, kuinka vaarallinen joku teko oli. Tämän lisäksi miehet arvioivat tekoja moraalisena asteikon mukaan. Jos teko oli objektiivisesti vaarallinen, mutta lisäsi muiden turvallisuutta, se arvostettiin korkealle moraalisella asteikolla eli se katsottiin eettisesti arvokkaaksi teoksi.

Pipping antaa esimerkin tästä kuvaamalla, kuinka koko komppania oli sitä mieltä, että rohkeudesta annetut ylimääräiset lomat tuli antaa panssaritorjuntamiehille, jotka tuhosivat venäläisiä tankkeja lähietäisyydeltä Ihantalassa.

Pipping mainitsee kuitenkin myös, että taistelutilanteen ollessa kriittinen varsin sairaatkin miehet saattoivat pysyä paikallaan, kunnes tulivat täysin palveluskelvottomiksi. Kun komppania oli levossa, miehet saattoivat teeskennellä sairasta, mutta etulinjassa se oli harvinaista. Pipping mainitsee seuraavan esimerkin kesän 1944 taistelujen ajalta:

"Oli monia, jotka suuren punatauti-epidemian aikana Kannaksella kieltäytyivät lähtemästä JsP:lle, 'koska oli niin vähän väkeä' kuten he itse totesivat." (Pipping 1978, 166.)

Tällainen käyttäytyminen viitanee jo siihen, että ainakaan kaikki miehet eivät asettuneet taistelun riskeille alttiiksi pelkästään ryhmän heihin kohdistaman valvonnan takia. Em. tapauksessa he olisivat ilmeisesti voineet hakeutua JsP:lle ilman, että heitä olisi leimattu pelkureiksi ja että heitä olisi pilkattu.

Edellä luvussa 3 mainittiin, että Allardt ja Littunen puhuvat tilanteista "... joissa yksilö noudattaa sääntöjä lähinnä sisäisen minänsä, omantuntonsa, vaatimuksesta. Yksilö voi näet *sisäistää* sosiaalisia normeja siten, että hän noudattaa niitä, vaikka ei kukaan valvokaan niiden noudattamista". Tällaisia sisäistyneitä käyttäytymissääntöjä voitaisiin nimittää "persoonallisiksi normeiksi" (Allardt ja Littunen 1972, 24).

Ruotsalainen sosiologi Klas Borell (1985, 182-183) tiivistää Pippingin analyysia seuraavasti:

"Grundläggande för det informella normsystemet kring striden var, enligt Pipping, en strävan efter största möjliga trygghet mot gruppen. Ur den mättstock bedömdes modet: de finska soldaterna förväntade ett "visst normalt mått av mod hos varje man" (A.a. s. 131) medan stor våghalsighet betraktades som omdömeslös – och när den hotade att öka risken för kamraterna – som förkastlig. Extraordinära handlingar under strid uppskattades endast när de uppenbart ökade säkerheten för Bataljonen/Kompaniet och därmed för gruppen. När således enheter ur bataljonen under Ihantalaslaget sommaren 1944 i närstrid förstörde fientliga pansarvagnar var det en bedrift som därmed värdesattes högre än den vanliga riskskalan skulle ha förutsatt."

5.1.5. b) Yksityinen ja valtion omaisuus

Suomalaisilla sotilailla oli luonnollisesti henkilökohtaista yksityisomaisuutta kuten rahaa, kame- roita, kirjoja, kelloja jne. Lisäksi heillä oli kullekin sotilaalle jaettua valtion omaisuutta, kuten univormuja, saappaita, huopia, selkäreppuja ja kivääreitä. Yksittäisten sotilaiden lisäksi erilaisilla sotilaallisilla ryhmillä oli erityyppistä ryhmäkalustoa: konekivääriryhmällä oli luonnollisesti konekivääri sekä työkaluja ja muuta välineistöä sen huoltamiseen ja korjaamiseen. Konekivääriryh- millä, puolijoukkueilla ja joukkueilla oli työkaluja kuten sahoja ja kirveitä. Lisäksi oli hevosia, kärriä, rekiä, suksia, teltoja jne.

Edellisen lisäksi sotilaat näkivät armeijan varastoja sekä sotasaalista, joka oli jäänyt vastustajalta tai otettu heiltä. Eräs omaisuuden laji oli siviiliomaisuus alueilla, joissa komppania oli tai joiden läpi se kulki.

Tärkeää oli luonnollisesti se, että viralliset armeijan määräykset (tai komppanian tai tätä ylempien tasojen upseereiden antamat täydentävät määräykset) kertoivat varsin täsmällisesti, minkälaista valtion omaisuutta kullakin sotilaalla, aliupseerilla, upseerilla sekä jokaisella konekivääriryhmällä ja joukkueella piti ja sai olla hallussaan. Pipping toteaa kuitenkin, että esimiehet eivät pystyneet kontrolloimaan sellaisia valtion omistamia esineitä kuin esim. sahoja ja kirveitä, esimerkiksi sit- ten, että olisivat pitäneet luetteloa siitä, kenellä oli mitään työkaluja. Oli luonnollisesti kiellettyä kadottaa, rikkoa, antaa pois tai myydä valtion omaisuutta tai pitää hallussaan tai ottaa haltuunsa muuta kuin virallisesti käyttöön annettua vartion omaisuutta. Kaikki viholliselta otettu tai siltä jäänyt sotasaalis kuului valtiolle ja oli kiellettyä ottaa sitä. Oli siis olemassa joukko varsin täsmäl- lisiä virallisia sotilaallisia sääntöjä (normeja), jotka koskivat valtion omaisuutta.

Pippingin mukaan miehet arvostivat suuresti tiettyjä valtion omaisuuteen kuuluvia esineitä ku- ten sahoja, konepistooleja ja valopistooleja. Konepistooleja haluttiin, koska niitä pidettiin tehok- kaina aseina. Suomalaisen konekiväärikomppanian aseistukseen kuului kuitenkin vain vähän ko- nepistooleja. Tässä yhteydessä voi Pippingin tulosten taustaksi todeta, että verrattuna esimerkiksi USA:n II maailmansodan armeijaan tai Saksan Wehrmachiin Suomen jatkosodan armeija oli ”köyhä”; puutetta oli ainakin ajoittain lähes kaikesta ml. ruoka, vaatetus ja konepistoolit.

Tätä taustaa vasten tarkastellaan seuraavassa Pippingin analyysia yksityistä ja valtion omaisuutta koskevista asenteista ja epävirallisista normeista.

Pippingin (1978, 167) mukaan "... kunnioitus yksityisomaisuutta kohtaan oli komppaniassa erittäin suuri". Yksityisomaisuuden varastaminen oli harvinaista. Pipping huomauttaa kuiten- kin, että varastaminen oman ryhmän miehiltä olisi ollut äärimmäisen vaikeaa, koska varas olisi ollut helppo havaita.

Pipping (1978, 173) kertoo myös tilanteista, joissa eri joukko-osastojen miehiä oli yhdessä, ku- ten lomajunissa ja etappipaikoilla. Tällöin sotilaat saattoivat ottaa toisten reppuja, matkalauk- kuja ja paketteja. Pippingin (1978, 173) mukaan komppanian miehet paheksuivat syvästi tätä. Toimintaa ei pidetty sallittuna hamstrauksena (kuten valtion omaisuuden kohdalla, ks. jäljem- pänä) vaan he pitivät sitä varkauteina.

Miehet ajattelivat Pippingin mukaan että armeijan varusteet olivat tietyssä määrässä yhteistä omaisuutta. "Jokainen oli vastuussa hänelle uskottuista armeijan varusteista, mutta nämä katsot- tiin tietyssä määrässä yhteiseksi omaisuudeksi" (Pipping 1978, 167). "Miehet pitivät armeijan omaisuutta kaikille kruunun asetakissa palveleville kuuluvana" (Pipping 1978, 171). Miesten

mielestä oli sallittua varastaa armeijan vaatteita, esimerkiksi villapaitoja ja myydä ne lomalla ollessaan. "Katsottiin myös täysin sallituksi kavaltaa valtion varusteita" (Pipping 1978, 169). (Taulukossa 3 oleva normi P5.)

Raja tuli Pippingin mukaan vastaan siinä, että miehet eivät kuitenkaan pitäneet hyväksyttävänä murtautumista armeijan lukittuihin varastoihin, esimerkiksi komppanian elintarvikevarastoon. (Pipping 1978, 168.)

Miesten mielestä sotilas saattoi vaihtaa oman varusesineensä parempaan tai yksinkertaisesti ottaa varusesineen, jonka sattui havaitsemaan. (Pipping 1978, 167.) Pipping puhuu tässä myös siitä, että "annettiin vahingon kiertää", sanonta, jonka monet Suomessa varusmiespalvelusta suorittaneet tuntevat. Pipping toteaa kuitenkin, että käytännössä tätä periaatetta sovellettiin hyvin vähän (ilmeisesti henkilökohtaisiin ??) varusesineisiin nähden, "... mutta sen sijaan hanakasti aseisiin, työkaluihin, suksiin tai muuhun vastaavaan varustukseen, joka oli pikemminkin ryhmän kalustoa kuin yksityisomaisuutta" (Pipping 1978, 167).

Vaikkakin tällainen käyttäytyminen siis oli Pippingin mukaan yleisesti hyväksyttyä (Pipping ei spesifioi, missä ryhmässä, organisaatioyksikössä tms. tämä oli yleisesti hyväksyttyä), ainakin työkaluihin, suksiin jne. kohdistuen, tähän oli olemassa tärkeä poikkeus:

"Vahingon ei toisaalta annettu kiertää omassa ryhmässä." (Pipping 1978, 167.)

Tätä voitaneen tulkita niin, että konekivääriryhmän puitteissa vallitsi epävirallinen normi, jonka mukaan "vahingon ei annettu kiertää omassa ryhmässä", eli sotilas ei saanut ottaa ryhmätoverilla olevaa valtion omaisuutta itselleen, vaikka tämä muuten oli miesten keskuudessa hyväksyttyä. (Taulukossa 3 oleva normi P6.)

On kiinnostavaa verrata Pippingin havaintoja Hockeyyn (1986) tekemiin havaintoihin, jotka koskivat brittiläistä 1980-luvun alun jalkaväkikomppaniaa.

"Legitimate scrounging occurred outside the private's platoon. Inside it, it was regarded with anathema and seen not as scrounging but as *stealing*. A further distinction related to the types of articles which were considered to be legitimate targets for scrounging. All military equipment, whether belonging to individuals or held in unit stores, was considered to come into this category. In contrast, it was regarded as bad scrounging and illegitimate to scrounge more personalised items such as a person's civilian clothing, and valuables." (Hockey 1986, 130.)

Pipping havaitsi, että joukkueet evakuoivat konepistooleja, konetuliaseiden lippaita, kiikareita, valopistooleja ja työkaluja tällä tavalla. Joukkueenjohtaja saattoi ottaa osaa tähän vippaamiseen yhdessä miestensä kanssa. Pipping kertoo joukkueenjohtajasta, joka piilotti hamstratun konepistoolin vuoteensa alle, kun pataljoonan asealiupseeri etsi sitä. Hän kertoo, kuinka eräs joukkueenjohtaja vuonna 1941 käski miehiään ottamaan kaikki "vapaa" konepistoolit, joita sattuivat näkemään. Pipping (1978, 168) kertoo, että rauhan tullessa komppanialla oli seitsemän "pimeää" konepistoolia ja 35 pimeää konepistoolin lipasta. Kaikki tällainen oli luonnollisesti virallisesti kiellettyä (= virallinen normi) ja laajoja sisäisiä razzioita toteutettiin hamstratun omaisuuden takaisin saamiseksi ja jotta estettäisiin enempi hamstraaminen (= sanktioiden käyttöön valmistautuminen).

Virallisella sotilasesimiehellä, joukkueenjohtajalla, oli siis Pippingin kuvauksen valossa joukkueen aliupseereiden ja miesten kanssa yhteinen epävirallinen käsitys, jonka mukaan konepistoolien ja niiden lippaiden varastaminen joukkueen käyttöön oli sallittua (ja ehkä jopa toivottavaa). Tämä käsitys poikkesi selvästi virallisesta normista.²⁵

Miesten mielestä oli hyväksyttävää ottaa tavaroita, jotka oli otettu vihollisilta tai joita he olivat jättäneet jälkeensä. "Jos oli kysymys sotasaaliista, otettiin ilolla mitä käsiin saatiin. Kaikki sellainenhan kuului tosin valtiolle, ja olisi pitänyt toimittaa kokoamispaikoille. Määräyksestä ei kukaan kuitenkaan välittänyt..." (Pipping 1978, 172). Näin he ottivat itselleen pistooleja, venäläisiä upseerivöitä, karttalaukkuja ja kokardeja. Pipping kertoo, kuinka kersantti 566, jonka oli käsketty antaa takaisin viholliselta ottamansa Browning-pistooli, suuttui ja heitti sen suohon ennemmin kuin palautti sen. Toisinaan sotilaat ottivat arvokkaita optisia laitteita tai koneiden osia, jotka he sitten rikkoivat tai heittivät pois, kun niille ei ollut käyttöä. Pipping mainitsee myös tapauksen, jossa miehet murtautuivat suomalaisten miehittämässä kylässä olleeseen apteekkiin, jonka he sitten tuhosivat.

5.1.5. c) Sotilaskuri ja työtehtävät

Sotilaskuri. Pippingin esityksen taustaksi on syytä sanoa muutama sana muodollisesta kurista Suomen jatkosodan ajan kenttäarmeijassa. Suomalaisten veteraanien ja sotahistorian tutkijoiden mukaan muodollinen kuri suomalaisissa sodan ajan joukoissa oli paljon löysempi kuin Suomessa olleissa saksalaisissa joukoissa. Ennen toista maailmansotaa 1930-luvulla suomalaiset upseerit ja aliupseerit ylläpitivät myös varsin tiukkaa muodollista kuria rauhan ajan varusmieskoulutuksessa. Jo talvisodassa 1939 – 1940 ja erityisesti Pippingin kuvaamassa jatkosodassa 1941 – 1944 muodollinen kuri rintamalla löystyi.

Armeijan virallisten ohjesääntöjen eli virallisten normien mukaan miehistöön kuuluvien tuli tervehtiä eli tehdä kunniaa kaikille upseereille ja aliupseereille. Oli myös olemassa sääntö, jonka mukaan alaisen tuli seisoa asennossa puhuessaan ylemmälle. Miesten mielestä taas rintamalla ei tarvinnut tervehtiä.

”Käsitystä, että ’rintamalla ei tervehditä’, kannatettiin yleisesti jo sodan puhjetessa, eikä sitä koskaan kyetty poistamaan” (Pipping 1978, 198).²⁶ (Taulukossa 3 oleva normi P7.)

Miehet eivät myöskään tervehtineet aliupseereita. "Alipäällystöä ei tervehditty koskaan" (Pipping 1978, 198), vaikka tämäkin olisi ollut virallisten normien mukaista. (Aliupseereja oli sekä kantahenkilökuntaan kuuluvia että asevelvollisia, jälkimmäisiä paljon enemmän.) Miehet eivät myöskään seisseet asennossa, kun he puhuivat oman komppaniansa aliupseereille ja upseereille, ainoa poikkeus tästä oli komppanianpäällikkö. Kun miehet puhuivat upseereille, jotka eivät olleet heidän komppaniastaan, he seisoivat asennossa, mutta yleensä vain keskustelun alussa. Pipping (1978, 198 – 199) sanoo, että tämä muodollisen kurin puute suututti upseereita, etenkin ylempiä upseereita, mutta että upseereiden tervehtiminen myös ärsytti miehiä.

Edellä todettiin, että miehillä oli se käsitys, että ”rintamalla ei tervehditä”, ja että aliupseereita ei tervehditä koskaan. Nämä molemmat asiat olivat virallisten normien vastaisia. Pipping ei kerro, liittyikö tällaiseen käyttäytymiseen mahdollisesti miesten omia sanktioita. Sanktion

²⁵ Tämän käsityksen positiivisena sanktiona oli *mahdollisesti* (asiasta on vaikea sanoa mitään varmaa, koska Pipping ei kerro enempää) varkaaseen esimiehen ja muiden miesten taholta kohdistunut hyväksyntä. (Ja ehkä myös negatiivisen sanktion välttäminen, kun enempää joukkueenjohtaja kuin kukaan joukkueen jäsen ei ilmiantanut varasta viralliselle organisaatiolle?)

²⁶ Oli myös erilaisia tulkintoja siitä, mikä oli ”rintama”. Joidenkin mielestä se käsitti koko Itä-Karjalan eli hyvin laajan alueen, mutta yleisemmin ajateltiin, että rintamalla tarkoitettiin etulinjaa.

esiintymisenhän on eräs normin tuntomerkki. Jos sanktiota ei ole, on ehkä parempi puhua ”tavasta”. Pipping (1978, 200) mainitsee kuitenkin, että miehet lukivat tervehtimisvelvollisuuden laiminlyönnin samaan kategoriaan kuin seuraavaksi käsiteltävän hidastelun, ”pinnaamisen” miesten mielestä täysin tarpeettoman käsketyt työn noudattamisessa. Jälkimmäinen puolestaan ”ei ollut vain luvallista vaan katsottiin jopa kiitoksen ansaitsevaksi” (Pipping 1978, 200). Tämä saattoi merkitä, että tervehtimättä jättäminen sai ainakin joskus osakseen miesten hyväksyntää (Pipping 1978, 198). Pippingin tekstistä ei käy ilmi, mitä olisi tapahtunut, jos joku sotilas olisi aina ja joka tilanteessa tervehtinyt ylempiä, eli olisiko hän esimerkiksi joutunut pilkan kohteeksi (= negatiivinen sanktio).

Työtehtävien suorittaminen. Upseereiden ja aliupseereiden antamat (lailliset) käskyt olivat luonnollisesti virallisia normeja, joita miesten olisi tullut noudattaa. Pipping sanoo, että miehet viivytelivät työtehtävien suorittamisessa, jos he ajattelivat, että käsketty tehtävä oli hyödytön. Miesten suhtautumista ”tällaiseen hidasteluun, ’pinnaamiseen’ Pipping (1978, 200) kuvasi seuraavasti:

”Lähes kaikki palvelus suoritettiin vastahakoisesti, mutta erityisesti miehet viivytelivät tavalla tai toisella heidän mielestään täysin tarkoituksettoman työn suorittamisessa. Tällainen hidastelu, ”pinnaaminen”, ei ollut vain luvallista, vaan katsottiin jopa kiitoksen ansaitsevaksi” (Pipping 1978, 200). (Taulukossa 3 oleva normi P8.)

Erityisesti aliupseerit olivat Pippingin mukaan sellaisessa asemassa, että heidän arvovaltansa ei ollut riittävän suuri, jotta he olisivat saaneet miehet tottelemaan välittömästi. Sen sijaan aliupseerit, jotka olivat itsekin reserviläisiä, joutuivat keskustelemaan miesten kanssa käskyistä saadakseen työt suoritetuksi. (Pipping 1978, 200.) Pipping sanoo, että jos aliupseerilla oli arvovaltaa, se perustui ainakin osittain heidän käytännön kykyihinsä. Näin aliupseerit antoivat ryhmän sisäisen kontrollin ratkaista, kuka tai ketkä sotilaat suorittivat käsketyt työn. Tämän seurauksena miehet ajattelivat, että he olivat itse vastuussa käskyn täyttämistä. He saattoivat vastata heitä käskävälle aliupseerille: ”Ota rauhallisesti, pidämme kyllä huolen, että homma tulee tehdyksi” (Pipping 1978, 200). Miehet jättivät vain harvoin täyttämättä sellaisia käskyjä, joita he itse pitivät järkevinä. Tässä on syytä myös todeta, että konekiväärikomppania oli usein hajautunut pienempinä osina laajalle alueelle, kuten esimerkiksi silloin, kun konekivääriyhmät miehistöineen oli sijoitettu tukemaan kiväärijalkaväen joukkueita. Tämä merkittiin, että heidän omat upseerinsa, esimerkiksi joukkueenjohtajat, eivät useinkaan olleet paikalla antamassa tukea aliupseereille, kuten luultavasti kiväärikomppanioissa.

Tässä yhteydessä voi siteerata myös artikkelia, joka julkaistiin *American Journal of Sociology*-lehden toisen maailmansodan jälkeen ilmestyneessä sotilaita ja sotilasorganisaatiota koskeneessa erityisnumerossa 5/1946 (Anonymous 1946, s. 369):

”The manner in which the informal group modified the official status relationships is also well exemplified in the lack of real power in the hands of subordinate NCO’s. Officially, each shift of workers in the unit was under the management of a subordinate N.C.O. ... Actually, however, these N.C.O.’s exercised very little authority. They were on terms of closest intimacy with the men on their shifts, and this intimacy usually precluded any real observance of the official relations of superior-inferior. Leadership on the job was worked out informally and was almost as often in the hands of a dominating private as of an N.C.O.”

Samassa artikkelissa todetaan myös aliupseereiden (N.C.O.) asemaan ja pienryhmän käytettävissä oleviin sanktioihin liittyen seuraavaa (s. 369):

"The informal group had many ways to express and make effective its dissatisfaction with official regulations or arrangements, the most effective of these being control of the N.C.O.I.C. As a member of the informal group, he was subject to all its pressures. Failure to act in accordance with the interests of the group might subject him to name-calling: "brownnoser", "eager beaver", "chicken", "G.I.". Even mild social ostracism would bring an offending leader "in line". Failure to be included in the activities and discussions of the group meant isolation and loneliness, because the offending leader had no other social group to which to turn. The whole basis of his social life and status was in this one informal group. The offending member of a street-corner gang may find refuge in a rival gang. (...) The member of an army group rarely has such an alternative. He belongs to the informal social group or he is isolated."²⁷

5.1.5. d) Valistus ja ideologiset käsitykset

"The American Soldier" - teoksessa mainitaan sotilaiden keskuudessa vallinnut ryhmänormi, joka koski puhumista ja keskustelua sodan ideologisista puolista, kuten arvoista, isänmaallisuudesta, sodan oikeutuksesta jne. Tällaisista asioista puhumista ei sotilaiden keskuudessa hyväksytty. "Lippua liehuttavat" puheet olivat sotilaiden keskuudessa pannaan julistettuja. Aivan erityisesti paheksuttiin sitä, että siviilit tai muut kuin taistelussa olleet sotilaat puhuivat tällä tavalla. Rintamasotilaiden mielestä ao. henkilöt eivät voineet ollenkaan käsittää, mitä sotilaat olivat joutuneet kestämaan. (Stouffer ym. 1949, 150–151.)

Teoksessa todetaan kuitenkin, että tämä ryhmänormi koski luultavasti enemmän tuon kaltaisista asioista puhumista kuin noita asenteita itseään. Tyypillistä oli, että sotilaat hyväksyivät periaatteessa käynnissä olevan sodan tarpeelliseksi (necessary). (Stouffer ym. 1949, 151.)

Myös Pipping käsittelee tällaisista ns. "ideologisista asioista" puhumista tutkimuksessaan. Virallisen sotilasorganisaation toimenpiteistä Pipping kertoo mm., että rykmenttiin perustettiin vuonna 1943 valistusupseerin toimi. Pipping siteeraa myös JR 12:ssa vuonna 1943 annettua käskyä, jonka mukaan "Jokaisen johtajan velvollisuutena on kaikin käytettävissä olevin keinoin kohottaa alaiensa taisteluhenkkeä." (Pipping 1978, 193.) Tähän voitiin käskyn mukaan pyrkiä mm. henkilökohtaisilla keskusteluilla miesten kanssa.

Virallinen organisaatio pyrki siis vaikuttamaan miesten sodan päämääriä ja muita ideologisia seikkoja koskevaan ajatteluun. Tässä yhteydessä voidaan palauttaa mieleen Secordin ja Backmanin ja muidenkin esittämä laajempi normin määritelmä, jonka mukaan normi ei koske ainoastaan ulkoista käyttäytymistä, vaan voi koskea myös tiedollisia näkemyksiä ja uskomuksia ja tunteita (affective responses). Joidenkin tutkijoiden mukaan normi on ajattelua ja havaintoja ohjaava yhteisesti jaettu viitekehys.

Miehet kutsuivat valistusupseereita "politrukeiksi" (Pipping 1978, 196). Pippingin (1978, 196) havaintojen mukaan miehet suhtautuivat valistukseen välinpitämättömästi. Miehet saattoivat puhua sodasta "herrojen sotana". Tämä viitanee siihen, että he eivät olleet kovin kiinnostuneita sodan päämääristä. Sanonta ei kuitenkaan sisältäne poliittista merkitystä. Pipping kertoo näet

²⁷ Puolustusvoimissa on käyty keskustelua ja tehty kokeiluja siitä, pitäisikö varusmiesajan ryhmänjohtajat majoittaa yhteen alaiensa kanssa (ts. samaan tupaan). Perinteenä ollut erillinen majoitus yhdessä muiden ryhmänjohtajien kanssa lisää oleluksen mukaan ryhmänjohtajien muodollista auktoriteettia. Kenttäolosuhteissa ja sodassa ryhmänjohtajat joutuivat joka tapauksessa majoittumaan yhdessä alaiensa kanssa. Aihetta on selvitetty joissakin suppeissa tutkimuksissa, esim. Harinen, Olli, Väänänen, Markku (2006) Varusmiesten haastattelututkimus Niinisalossa Helle 06-harjoituksessa.

toisessa kohdassa, että miehet suhtautuivat upseereihin "herroina" itsensä eli "kansan" vastakohdantana ja tarkoittivat sanalla herra jotakin esivallan tapaista. Itä-Karjalasta ei oltu kiinnostuneita. Luottamus saksalaisten sotilaiden suorituskykyyn ei ollut kovin suuri. "Voimakasta sotaväsymystä tai vastustusasenteen ilmaisuja ei kuitenkaan ollut milloinkaan havaittavissa, sillä asennoitukseen rintamaelämään miehet eivät yhdistäneet arkipäivän harmeja politiikkaan", Pipping (1978, 196) toteaa.

Pipping ei "The American Soldier"-teoksen tavoin anna ymmärtää, että miehet olisivat jollakin tavalla paheksuneet ideologisista asioista puhumista. Vaikka esiintyi välinpitämättömyyttä, heidän keskuudessaan ei siis ilmeisesti (?) vallinnut tällaisista asioista puhumiseen liittynyttä kielteistä asennetta, ainakaan Pipping ei kerro sellaisesta.

Väinö Linna puolestaan kuvailee "Tuntemattomassa sotilaassa" miesten suhtautumista eri tahoilta tulleeseen valistukseen mm. seuraavasti:

"Vanhala hytkyi. Lahtisen valistustoiminta oli jälleen tyrmätty niinkuin tuhannesti ennenkin. Siinä juuri ilmeni se raja, joka oli miesten purnauksen ja todellisen kapinallisuuden välillä. He olivat valmiit haukkumaan ja irvistelemään isänmaata ja sen herroja milloin tahansa, mutta jos joku pyrki antamaan irvistelylle ohjelmallista sävyä, nujersivat he sen naurulla. Siinä oli sellainen pieni aste totisuudessa, jonka yli ei saanut mennä. Aivan samoin he tunsivat vastenmielisyyttä sellaista isänmaallisuutta kohtaan, jossa näkyi pienikin intohimon välähdys. "Helvetin hihhuli", sanoivat he valistusupseerista, joka lankesi tuohon syntiin." (Linna 1992, 107.)

Little (1964) toteaa tutkimuksessaan, että sotilaat eivät puhuneet sellaisista asioista kuin isänmaallisuudesta (patriotism), lipusta tai "amerikkalaisesta elämänmuodosta" ("our way of life") (Little 1964, 205).

5.1.5. e) Avuliaisuus

Pippingin teoksen (1978) V luvussa "Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen" on viimeisenä alalukuna kohta "Avuliaisuus". Tämän alaluvun alussa Pipping viittaa jo aikaisemmin esittämiinsä asioihin.

"Edellä on mainittu, miten tarkkoja oltiin saattamaan kaatuneet kunnialliseen hautaukseen kotipitäjän kirkkomaalle ja miten miehet saattoivat osoittaa täysin epäitsekästä sankaruutta haavoittuneiden toverien tuomiseksi turvaan. Elävät ja terveet eivät saaneet läheskään yhtä suurta avuliaisuutta osakseen, sillä he pystyivät selviytymään ominkin päin." (Pipping 1978, 210–211.)

Tämä tarkoittanee, että Pipping on käsitellyt auttamista tai avuliaisuutta jo muuallakin kuin tässä alaluvussa. Seuraavassa poimitaan Pippingin tekstistä muualta kuin kohdasta "Avuliaisuus" pari mahdollista kohtaa. Wikman (1947, 210) on kirjoittanut Pippingin väitöskirjaa arvioidessaan seuraavasti:

"Attityderna i förhållande till sårade, sjuka och döda visa upp några av de vackraste sidorna i kompaniets sociala tillvaro. De hade måhända varit värda ett studium även i samband med avsnittet 'Hjälpsamhet'".

Pippingin mukaan miehet kunnioittivat kaatuneita ja epäkunnioitus kaatuneita tovereita kohtaan katsottiin erittäin sopimattomaksi. (Pipping 1978, 165.) (Taulukossa 3 oleva normi P9.)

Pipping mainitsee samassa yhteydessä myös haavoittuneet.

”Kuolleita kohdeltiin vähintään yhtä kunnioittavasti kuin haavoittuneitakin, joille omistettiin aina suurta huolta ja joita jokainen tarpeen vaatiessa oli velvollinen auttamaan.” (Pipping 1978, 165.)

Jokainen oli siis tarpeen vaatiessa velvollinen auttamaan haavoittuneita. (Taulukossa 3 oleva normi P10.)

Mainittuaan kohdan ”Avuliaisuus” alussa lyhyesti kaatuneita ja haavoittuneita koskeneista käsitksistä Pipping siirtyy kuvailemaan avuliaisuuden esiintymistä muunlaisissa asioissa.

Pipping (1978, 211) kertoo, että oman kk-ryhmän jäseniä tai henkilökohtaisia ystäviä autettiin pikku palveluksilla.

Pipping (1978, 210–212) kuvailee tapoja, joilla keittoporukan tai esim. joukkueen miehet auttoivat toisiaan tai tekivät pieniä palveluksia. Miehet lainasivat rahaa toisilleen, takuita ei tarvittu ja korkoa ei otettu (ibid., 176). Jos joku tarvitsi lomamatkalle lähtiessään siistimpää takkia, hän saattoi saada sellaisen lainaksi ilman vuokraa (ibid., 176, 211). Pipping ei spesifioi, rajoittuiko rahan tai takkien lainaaminen johonkin tiettyyn ryhmään, ts. esimerkiksi vain tietylle sosiaaliseen etäisyydelle. (Toisten palvelustehtäviä, kuten vartiointia ja puunhakkuuta ei kuitenkaan vapaaehtoisesti tehty.) Pipping kertoo, että esimerkiksi keittoporukoiden jäsenet antoivat toisilleen makupaloja rintamalle saamistaan ns. siviilipaketeista (kotirintamalta, useimmiten kai kotoa saaduista postipaketeista, joissa oli esim. elintarvikkeita, herkkuja jne).

Tällaisen käyttäytymisen esiintymisen perusteella ei voida kuitenkaan vielä sanoa, että olisi esiintynyt tällaista käyttäytymistä koskeva epävirallinen normi (sanktioineen).

Pipping kertoo myös savukkeiden pummaamisesta. Savukkeita sai pummattua etenkin oman joukkueen miehiltä (ibid., 211). ”Sinä nyt meidän joukkueen miehenä...” Jos pyynnön kohdeella oli savukkeita, ”... hän oli melkein velvollinen tarjoamaan” (Pipping 1978, 211, alleviiv. O.H.). Pipping ei kuitenkaan kerro eksplisiittisesti mistään tähän liittyvästä sanktiosta.

Monissa sotakuvauksissa kerrotaan rintamalle lähetettyjen ”siviilipakettien” sisällön jakamisesta, eivätkä Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimukset tee poikkeusta. Pipping kertoo, että keittoporukoiden jäsenet antoivat toisilleen makupaloja paketeistaan.

”Ei pidetty kuitenkaan saiturina, vaikka ei jaellutkaan muulle telttakunnalle. Vain stm 282:ta, joka ei koskaan tarjonnut, vaan ainoastaan myi, kutsuttiin ’Saituriksi’”. (Pipping 1978, 211.)

Pippingin kuvaus ei ole aivan täsmällinen, mutta ilmeisesti miehet siis odottivat, että ainakin omalle keittoporukalle tuli jakaa siviilipakettien sisältöä. On vaikea sanoa, tarkoittiko Pipping ”telttakunnalla” tässä vain keittoporukkaa, vai sitä suurempaa ryhmää. Sotamies 282:aan, joka ei koskaan jakanut mitään, kohdistui negatiivinen sanktio pilkkanimityksen muodossa. Muita mahdollisesti esiintyneitä sanktioita Pipping ei mainitse.

Pipping mainitsee myös rykmentin asevelirahaston, johon kerättiin avustuksia reserviläispalkkojen maksun yhteydessä. Avustusten kerääminen asevelirahastoon oli luonnollisesti virallisen organisaation (ja Aseveliliiton) taholta järjestettyä toimintaa, mutta toisaalta kenenkään ei ollut minkään virallisen määräyksen perusteella pakko antaa rahaa. Pipping kertoo, että varsin monet eivät antaneet mitään, mutta keräykset tuottivat kuitenkin varsin suuria tuloksia. Pipping ei

puhu mistään negatiivisista sanktioista, esim. paheksumisesta niitä kohtaan, jotka eivät antaneet rahaa.

5.1.6. Epävirallisiin normeihin liittyviä havaintoja Pippingin tutkimuksen IV luvussa ”Komppanian sosiaaliset ryhmät”

Pippingin teosta ja siinä esiintyneitä epävirallisia normeja käsittelevissä aikaisemmissa kuvauksissa (esim. Pennanen 1997, Örmärk 1991, Harinen 2008) on yleensä käsitelty lähinnä teoksen lukua V, jonka otsikkona on ”Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen” ja siinä esitettyjä normien kuvauksia. Jotta epävirallisista normeista saataisiin vielä täydellisempi kuva, on kuitenkin välttämätöntä ”murtautua” tämän luontevalta tuntuvan analysointitavan ulkopuolelle ja katsoa, mitä epävirallisiin normeihin liittyvää Pipping on kirjoittanut jo tutkimuksensa IV luvussa ”Komppanian sosiaaliset ryhmät” sekä lisäksi teoksensa 1947 julkaistun version englanninkielisessä Summaryssa (joka ei ole mukana teoksen myöhemmissä versioissa).

Pippingin teoksen luvun IV ensimmäinen alakohta on ”Arvoryhmät” (kyse on sotilasarvoista), jossa hän käsittelee miehistöä, aliupseereja ja upseereita sekä näiden osaryhmiä. Kohdan lopussa Pipping (1978, 127) sanoo, että hän tulee jatkossa käsittelemään lähinnä vain miehistön ja aliupseereiden (jotka olivat reservin aliupseereita) muodostaman ryhmän asenteita. Seuraavina alalukuina ovat ”Sotilaalliset ryhmät” ja ”Paikalliset ryhmät”. Näissä Pipping tuo esiin epävirallisiin normeihin liittyviä asioita.

Pipping tekee ensinnäkin jaottelun miesten yhteisiin tehtäviin ja erityistehtäviin. (Alkuperäisessä ruotsinkielisessä väitöskirjassa ”almänna funktioner” ja ”speciella funktioner”.) Yhteisiä tehtäviä kk-ryhmässä olivat (Pipping 1978, 128):

- vartiointi
- kuivamuonan jako
- taistelussa toiminta konekiväärillä (i strid betjänande av maskingeväret).

Näiden lisäksi yhteisiä tehtäviä olivat vielä korsun kunnostukseen liittyvät asiat (polttopuiden teko, siivous, korsun korjaus tai parantelu), mutta tällöin ne eivät ole enää vain kk-ryhmän, vaan jonkin tukikohdan tms. miehityksenä olevien kk-miesten ja kiväärinjalkaväen miesten yhteisiä tehtäviä. Lisäksi Pipping (1987, 131) mainitsee samassa yhteydessä vielä rakennustyöt. Näissä oli kyse esim. piikkilankaesteen teosta, pesäkkeiden kunnostuksesta, taisteluhaudan kaivamisesta tms.

Pipping kirjoittaa kk-ryhmän yhteisiin tehtäviin liittyen:

”Jos oli kysymys miesten yhteisistä toiminnoista konekivääriryhmän sisällä, ts. sellaisista, jotka vaativat ryhmän kaikkien miesten yhteisvaikutusta, niin ryhmän sisäinen valvonta toimi silloin automaattisesti. Kiväärin kaikki miehet oli tasavertaisia ja yhtenäinen työnjako vallitsi käytännössä kaikkialla.” (Pipping 1978, 128.)

Konekivääriryhmän sisällä toimi siis sisäinen valvonta, joka kohdistui yhteisten tehtävien suorittamiseen. Miehet olivat tasavertaisia ja yhtenäinen työnjako vallitsi. (Taulukossa 3 oleva normi P1.)

Pipping kirjoitti samasta aiheesta myös vuonna 1947 ilmestyneen väitöskirjansa englanninkielisessä Summaryssa seuraavaa:

”The functions of the men in a section may be looked at as partly common, and partly special functions. To the former I count all functions in which everybody had to take part; these were: to stand sentinel, to divide up the dry food rations, (butter, sugar, tobacco, coffee etc.) and sometimes to carry water, cut firewood and clean the dugout (korsu) or tent.²⁸ These common functions were shared equally between all members of the section, and the intragroup control came into force as soon as somebody tried to escape his duties.” (Pipping 1947, 255, alleviiv. O.H.)

Ryhmän sisäinen kontrolli alkoi siis toimia heti kun joku yritti pakoilla tai vältellä velvollisuuksiaan.

Kk-ryhmän sisällä yhteisiä tehtäviä olivat siis vartiointi, kuivamuonan jako ja toimiminen taistelussa konekiväärillä. Pipping kuvailee ensin vartiointia ja siihen liittynyttä ryhmän sisäistä kontrollia. Vartiossa olo, joka toteutui ympäri vuorokauden toisiaan seuraavina 2 - 3 tunnin vartiovuoroina yleensä siten, että yksi ryhmän mies kerrallaan oli vartiossa, oli luonnollisesti esimiesten käskemää toimintaa. Mutta Pipping kirjoittaa siitä seuraavasti:

”Kiväärin miehistö valvoi herätystä ja vaihtoa (tai korsun miehistö, jos useampia ryhmiä asui yhdessä): kello ripustettiin keskisalkkoon tai seinälle niin, että kipinämikko (tulivartiomies), jona toimi viimeksi vartiosta tullut, saattoi seurata ajan kuluu. Jos vartiopaikka oli lähellä, saivat vartiomiehet itse hoitaa herätyksen.” (Pipping 1978, 129.)

Komppaniaan päivittäin tai joka toinen päivä tuotujen kuivamuona-annosten jako (voita, juustoa, sokeria, tupakkaa jne.) oli toinen yhteinen toiminta tai tehtävä. Pipping kuvaa tätä seuraavasti:

”Koko ryhmä seurasi kiinnostuneena jakotoimenpidettä; useimmiten sen suoritti kiväärinjohtaja, mutta tehtävän epäkiitollisuuden vuoksi hän antoi sen mielellään jollekin muulle. Miehet kerääntyivät annosten ympärille ja katsoivat, ettei minkäänlaista vääryyttä tapahtunut.” (Pipping 1978, 130.)

Kolmantena yhteisenä tehtävänä oli toiminta taistelussa konekiväärillä. Siinä missä vartiointi ja polttopuiden teko olivat aina suunnilleen samansisältöistä toimintaa riippumatta siitä kuka sitä teki, niin toimittaessa taistelussa konekiväärillä joku toimi ampujana, toinen lataajana, jotkut muut patruunankantajina jne. Pipping kuvailee toimintaa konekiväärillä seuraavasti:

”Työnjako ryhmässä määräytyi täysin miesten henkilökohtaisten kykyjen perusteella. Komppanian päällikkö valitsi kiväärinjohtajat, ja hän piti myös huolta siitä, että joukkueet olivat yhtä suuret. Joukkueen johtaja sääтели ryhmien vahvuutta, mutta konekivääriryhmä hoiti itse sisäisen työnjaon. Tavallisissa oloissa, etulinjan ollessa rauhallinen ja lepojaksen aikana, tämä ei näytellyt mitenkään mainittavaa osaa; harvoin mietittiin, kuka oli ampuja ja kuka lataaja. Ryhmän vanhimmat pitivät tavallisesti itsestään selvänä, että he olivat ampujia ja lataajia, ja nuoremmat pantiin patruunankantajiksi.

²⁸ Pipping ei tässä teoksensa vuoden 1947 version kohdassa mainitse toimintaa taistelussa konekiväärillä yhteisenä tehtävänä. Saman teoksen aiemmassa kohdassa hän kuitenkin mainitsee tämänkin yhteiseksi tehtäväksi: ”Dessa mannarnas almånna funktioner voro i vanliga fall vakhållning och fördelning av torrkaffningen, ibland vedhuggning och vattenhämtning och i strid betjänande av maskingeväret” (Pipping 1947, 103).

Lyhyiden taistelujaksojen aikana ryhmän sisäinen kontrolli toimi automaattisesti, mutta sitä johtivat ampuja ja kiväärinjohtaja, jotka yhdessä lataajan kanssa määräisivät konekiväärin lopullisen paikan ja tulitoiminnan. Tähystäjä toimi harvoin varsinaisessa tehtävässään, ja melko hyvin miehitetyissä asemissa häntä tuskin tarvittiinkaan. Hän olikin milloin patruunankantajana milloin ampujana. Asemassa oltaessa oli patruunankantajien työ melko kevyttä, sillä lataaja, ampuja ja kiväärinjohtaja pitivät huolta siitä, että patruunoita oli jatkuvasti runsaasti saatavilla. Mutta jos taistelut olivat liikkuvia, oli kaikilla patruunankantajille yllin kyllin töitä: silloin kuljettivat tähystäjä ja kiväärinjohtajakin patruunavöitä. Kaksi jopa yksikin mies voi käyttää paikallaan olevaa konekivääriä, mutta ampumatarvikkeiden kuljettamiseen tarvitaan kaikki miehet.

Koko kiväärin miehistö osallistui valvontaan.” (Pipping 1978, 130–131.)

Pippingin antama kuva toiminnasta on mielenkiintoinen paitsi epävirallisten normien suhteen myös organisaatioteorian näkökulmasta. Juuri ”armeijaa” pidetään usein esimerkkinä organisaatiosta, jossa kaikki toiminta tapahtuu esimiesten antamien virallisten käskyjen perusteella. Pitihän jo Max Weber Preussin armeijaa esikuvanaan kehitellessään tunnettuja käsityksiään byrokraattisesta organisaatiosta. Kuitenkin Pippingin kuvaus toiminnasta sotilasorganisaation toiminnan ydinalueella, taistelussa olevassa organisaation pienimmässä alayksikössä, antaa mielikuvan toiminnasta, jossa ryhmä itse valvoo ja säätelee käyttäytymistään osittain, mutta ei tietenkään kokonaan, esimiehistään riippumatta.

Tässä yhteydessä voi siteerata myös erästä nimettömänä pysytelleen kirjoittajan artikkelia, joka julkaistiin American Journal of Sociology-lehden toisen maailmansodan jälkeen ilmestyneessä sotilaita ja sotilasorganisaatiota koskeneessa erityisnumerossa (Anonymous 1946, s. 365):

”Although in theory a formal, rational, social organization governs every phase of the army life of enlisted men, in practice many army activities are controlled and carried on by informal social groups. The informal social group of enlisted men may supplement, interpret, or even effectively negate the directives of the formal social organization.”

Yhteisten tehtävien lisäksi joillakin kk-ryhmän miehillä oli myös erityistehtäviä (speciella funktioner). Näitä olivat Pippingin (1978, 131–133) mukaan:

- huolehtiminen konekivääristä (mm. puhdistus)
- huolenpito työkaluista, kuten sahoista ja kirjeistä
- huolenpito ryhmän tai joukkueen haltuun saaduista konepistooleista ja valopistoolin patruunoista.

Ampuja ja lataaja olivat muodollisesti vastuussa konekivääristä ja miehet katsoivat, että puhdistus kuului heille. (Tämä oli siis heidän erityistehtävänsä.) Ryhmän sisäinen kontrolli toimi kuitenkin heikosti, kun oli kyse konekivääristä huolehtimisesta. (Pipping 1978, 132.)

Työkalut, kuten sahat ja kirveet, olivat ryhmän yhteistä omaisuutta, mutta käytännössä ne olivat tiettyjen miesten hallussa. Puhuttiin esim. ”N.N.:n kirveestä”. Huolenpito työkaluista oli niiden miesten erityisenä tehtävänä, jotka pitivät niitä hallussaan.

”Vaikka työkalut näin olivatkin yksityisomaisuutta, ryhmä valvoi niitä tarkasti. Kadonnut työkalu aiheutti paljon enemmän hämminkiä kuin ruostunut konekiväärin lukko tai kadonnut patruunavyö” (Pipping 1978, 133).

Vaikka konekiväärin puhdistus kuului joidenkin miesten erityistehtäviin, sisäinen valvonta ei ollut voimakasta; työkalujen kohdalla erityisten tehtävien suorittamista sen sijaan valvottiin tarkasti. Pipping selittää tätä seuraavasti:

”Työkalut olivat siis, päätellen tarkkailun tiukkuudesta, huomattavasti arvokkaampia ryhmälle kuin konekivääri. Tämä johtui siitä, että edellisiä käytettiin päivittäin välttämättömissä askareissa, kun taas jälkimmäisiä tarvittiin vain poikkeustapauksissa. Niinpä komppanian ollessa marssilla jätettiin koko konekiväärivarustus ajomiehen hoitoon: se sai olla kuormassa ilman, että kukaan miehistä välitti siitä. Työkaluista sen sijaan pidettiin hyvää huolta; samanaikaisesti kun varsinainen konekivääri ruostui ja täyttyi roskilla, pakattiin kirves ja saha huolellisesti kuormaan ja katsottiin, etteivät ne vahingoittuisi, ja jokaisella tauolla joku tarkasti, että ne olivat tallella.” (Pipping 1978, 133.)

Konepistoolien kanssa oli samalla tavalla: ne olivat yhteistä omaisuutta, mutta käytännössä joidenkin miesten hallussa. (Pipping 1978, 133.)

Edellä Pipping kuvasi toimintaa pienimmän sotilaallisen ryhmän eli kk-ryhmän puitteissa. Konekivääriryhmä toimi kuitenkin usein yhdessä kiväärijalkaväen kanssa etulinjan tukikohdissa ns. paikallisissa ryhmissä. Paikallisten ryhmien koostumus vaihteli, mutta niiden alkeisosia olivat kk-ryhmä ja kivääriryhmä. (Pipping 1978, 140–141.) Pippingin mukaan paikallisissa ryhmissä jako yhteisiin ja erityistehtäviin merkitsi sitä, että joidenkin tehtävien katsottiin kuuluvan vain kk-ryhmälle tai vain kiväärijalkaväelle, kun taas jotkut tehtävät olivat kummallekin paikallisen ryhmän osalle yhteisiä. Paikallisessa ryhmässä edellä mainitut vartiointi, kuivamuonan jako ja toimiminen taistelussa konekiväärillä (= kk-ryhmän puitteissa yhteisiä tehtäviä) olivat kk-ryhmän erityistehtäviä.

Paikallisen ryhmän puitteissa yhteisiä tehtäviä olivat Pippingin (1978, 142) mukaan korsun huoltoon liittyvät tehtävät. (Konekiväärimiehet ja jalkaväkimiehet olivat tällöin majoittuneet samaan yhteiseen korsuun.) Näitä olivat:

- polttopuiden teko
- siivous
- korsun korjaus tai parantelu.

Lisäksi Pipping (1987, 131) mainitsee rakennustyöt (esim. piikkilankaesteen teko, pesäkkeiden kunnostus, taisteluhaudan kaivaminen).

Pipping kuvasi edellä esitetyllä tavalla käyttäytymisen kontrollointia kk-ryhmässä ja paikallisessa ryhmässä. Toisinaan tilanne oli kuitenkin sellainen, että kk-joukkueen kk-ryhmät eivät olleetkaan ”siroteltuina” toisistaan erillisinä tukikohtiin jalkaväen kanssa, vaan kk-joukkue oli yhdessä. Tällöin, konekiväärijoukkueen joukkueen, tasolla siihen kuuluvat kk-ryhmät saattoivat kontrolloida toistensa toimintaa. Joukkueen puitteissa tapahtuva joukkueeseen kuuluvien ryhmien välinen valvonta ja käyttäytymisenkontrollointi saattoi kuitenkin Pippingin mukaan toteutua vain silloin, kun koko joukkue oli yhtä aikaa koolla, ja tämä ei ollut kovinkaan yleistä.

”The intergroup control acted in the same way as the special functions of the sections were concerned: the men in the 1st Section did not pay any attention to how 2nd Section handled its machine gun, or how it performed its duties. However, when the common functions of the sections came into question, the intergroup control at once reacted very sensibly, e.g. when one section refused to do its part in the platoon’s teamwork.” (Pipping 1947, 256)

Kontrolli saattoi toteutua esimerkiksi siten, että jonkin ryhmän ajomies ei ottanut kuormaansa muiden ryhmien miesten pakkauksia (ts. muiden ryhmien miesten käyttäytymistä kontrolloitiin tällä tavalla).

Käyttäytymisen kontrollointi saattoi esiintyä myös joukkueiden välillä, mikäli koko komppania oli koossa jossain tilanteessa.

”The intergroup control between the platoons reacted in quite the same way: almost totally ignoring the special functions of the other platoons, but alertly supervising their performance of the company’s common functions.” (Pipping 1947, 255–256.)

Konkreettisenä esimerkkinä tällaisesta kontrollista Pipping mainitsee sen, että kun komppania oli koossa, kukin joukkue huolehti siitä, että sille jaettiin lomaa ja vartiointitehtäviä oikeudenmukaisesti, ts. valvottiin muiden joukkueiden käyttäytymistä näiden asioiden suhteen. (Pipping 1978, 134,135.) Pipping (1978, 135) toteaa, että oli lähes mahdotonta, että joku joukkue olisi tällöin päässyt pinnaamaan.

Kk-ryhmän ja paikallisen ryhmän puitteissa miehillä oli siis yhteisiä ja erityisiä tehtäviä. Nämä eivät kuitenkaan kattaneet kaikkea käyttäytymistä. Pipping kuvaa konekivääriryhmän suhtautumista miesten ”yksityiselämään” ja henkilökohtaisiin ominaisuuksiin seuraavasti:

”Ryhmä oli hyvin vähän kiinnostunut miesten yksityiselämästä. Jokainen oli vapaa teemmään mitä mieleen juolahti, kunhan hän ei häirinyt ryhmän toimintaa. Jopa ryhmää koskemattomat palvelusasiat katsottiin yksityispiiriin kuuluviksi, eivätkä ne millään tavalla koskeneet muita. Ryhmä oli esim. täysin välinpitämätön siitä, miten miehet hoitivat henkilökohtaiset aseensa tai suksensa; ne olivat asioita, jotka koskivat korkeintaan kiväärinjohtajaa, joukkueenjohtajaa tai asealiupseeria.

Sikäli kuin toiminnot tai käyttäytyminen ei koskenut koko ryhmää, miehet osoittivat toisiaan kohtaan hyvin vähän mielenkiintoa. Toverit hyväksyttiin sellaisenaan, sillä mitään ei kuitenkaan voinut tehdä heidän muuttamiseksi, heitä ei saanut siirretyiksi eikä myöskään ollut mahdollisuutta hankkia itselleen siirtoa.” (Pipping 1978, 134.)

Kun edellä esitettyä ajatellaan normien tutkimisen näkökulmasta sitä voitaneen siis tulkita siten, että kk-ryhmässä (ja osittain paikallisessa ryhmässä) vallitsi epävirallisia normeja, jotka pitivät sisällään:²⁹

- kk-ryhmän (ja osin paikallisen ryhmän) ”yhteiset tehtävät” (eli sellaiset joihin kaikkien tuli ottaa osaa) jaettiin tasavertaisesti kaikkien kesken; jos joku yritti vältellä velvollisuuksiaan, ryhmän sisäinen kontrolli alkoi toimia (taulukon 3 normi P1)
- joillakin kk-ryhmän miehillä oli erityistehtäviä miesten tärkeinä pitämässä asioissa; sisäinen kontrolli (taulukon 3 normi P2)
- miesten ”yksityiselämää” ei juuri kontrolloitu.

²⁹ Palautettakoon mieleen, että Pipping ei koko IV luvun tekstissä käytä missään kohdassa termiä ”normi” tai ”epävirallinen normi” enempää teoksensa 1947 ilmestyneessä kuin 1978 ilmestyneessääkään laitoksessa. Sama koskee lukua V Pippingin alkuperäisessä (1947) väitöskirjassa. Sen sijaan vuoden 1978 laitoksen Pipping on muuttanut luvun V otsikoksi ”Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen”. - Näiden normien sisältö olisi mahdollista muotoilla selvemmin normilauseiden muotoon, ja näin tullaankin menettelemään jatkotutkimuksissa ja mahdollisessa oppimateriaalissa. Tässä niiden sisällön kuvaus on haluttu vielä säilyttää mahdollisimman paljon Pippingin alkuperäistekstin mukaisena.

Pippingin mainitseman ”sisäisen valvonnan” voitaneen normien tutkimisen näkökulmasta arvella tarkoitettavan sitä, että oli olemassa negatiivisia sanktiota, jos em. normeja ei noudatettaisi. Teoksensa luvussa IV hän ei kuitenkaan kuvaile tällaisia sanktiota.

Edellisen suhteen voi todeta, että suuri osa em. ”yleisistä tehtävistä” oli esimiesten käskemiä. Esimerkiksi vartiossa käyminen oli luonnollisesti käsketty miehille eli oli olemassa epävirallista normia edeltävä virallinen normi esim. siihen tyyliin, että oli määrätty vartiopaikat ja niiden miehitys jne. (Pipping ei anna tarkkaa kuvausta esim. vartiointia koskevista virallisista normeista.) Epävirallisen normin mukaan tuli esim. vartiointin osalta toimia ainakin suunnilleen virallisen normin mukaisesti ja lisäksi siten, että vallitsi tasavertaisuus ja yhtäläinen työnjako. Mutta Pipping mainitsee myös esimerkkejä käyttäytymisestä, jossa miehet eivät ilmeisesti noudattaneet kaikkia vartiointista annettuja määräyksiä (esim. ottaessaan lukemista vartioon).

Joissakin asioissa, kuten rakennustöiden suorittamisessa, miesten toiminta ei aina ollut täysin virallisten normien mukaista.

Yhteisissä tehtävissä saattoi olla myös sellaisia, kuten korsun siivous ja kuivamuonan jako, josta ei kenties ollut virallisia normeja. (Tästä on vaikea sanoa mitään, kun Pipping ei kerro, antoivatko upseerit tai aliupseerit korsujen siivousta ja kuivamuonan jakoa koskevia käskyjä.)

5.1.7. Yhteenveto Pippingin tutkimuksessa esiintyneistä epävirallisista normeista

Teoksensa luvussa IV ”Komppanian sosiaaliset ryhmät” Pipping (1947 ja 1978) teki edellä kuvatun erottelun miesten (ja ryhmien) yhteisiin ja erityisiin tehtäviin. Hän puhuu asiasta myös teoksensa vuoden 1947 version Summaryssa. Kuten edellä esitettiin, normien näkökulmasta Pippingin esitystä voitaneen tulkita niin, että luvussa IV tulee esiin näiden erityyppisten tehtävien suorittamista koskevia normeja.

Voisi ajatella, että normeja voisi luetteloida myös luettelemalla niitä yhteisiä tehtäviä, joita Pipping luvussa IV mainitsee, esim. vartiointi, toiminta konekiväärillä jne., jolloin normeja olisi enemmän kuin kaksi alla olevassa taulukossa mainittua, mutta tässä on rajoitettu vain jakoon yhteisten ja erityisten tehtävien välillä.

Teoksensa luvussa V ”Virallisten ja epävirallisten normien noudattaminen” Pipping tuo esiin joukon epävirallisia normeja, jotka liittyvät rohkeuteen, omaan ja valtion omaisuuteen, kuriin jne. Hän ei kuitenkaan esitä mitään varsinaista luetteloa normeista, vaan ne tulevat esiin teksteissä. Jos haluaa tehdä luettelon normeista, kuten tässä, normien tarkka lukumäärä riippuu siitä, haluaako samaa aihetta koskevia normeja tai normeja muistuttavia ilmiöitä ”niputtaa” yhteen vai päinvastoin eritellä tarkemmin. Esim. yhdistelemällä samaa aihetta koskevia normeja saataisiin jonkin verran erilainen luettelo kuin alla olevassa taulukossa.

Seuraavassa taulukossa esitetään luettelo Pippingin luvuissa IV ja V esille tulevista epävirallisista normeista. Numerointi on tarkoitettu helpottamaan tämän työn lopussa tapahtuvaa vertailua Littlen ja Hockeyn tutkimuksissa esiintyviin normeihin.

Taulukko 3. Luettelo Pippingin tutkimuksessa esiintyvistä epävirallisista normeista tai virallisista normeista poikkeavista käyttäytymisilmiöistä Pippingin teoksen lukujen IV ja V pohjalta (normien varsinainen sisältö on kuvattu kohdissa 5.1.5. – 5.1.6.).

numero	sisällön luonnehdintaa	viite Pippingin tekstiin	normin luonne	sanktio
P1	kk-ryhmän (ja osin paikallisen ryhmän) ”yhteiset tehtävät” (eli sellaiset joihin kaikkien tuli ottaa osaa) jaettiin tasavertaisesti kaikkien kesken; jos joku yritti vältellä velvollisuuksiaan, ryhmän sisäinen kontrolli alkoi toimia	Pipping 1947, 255, Pipping 1978, 128	käsky	ryhmän sisäinen kontrolli
P2	joillakin kk-ryhmän miehillä ”erityistehtäviä”; sisäinen kontrolli joidenkin tehtävien kohdalla	Pipping 1978, 131-133	käsky	ryhmän sisäinen kontrolli
P3	jokaiselta odotettiin kohtuullista määrää rohkeutta	Pipping 1947, 130	käsky	iva
P4	riskinotto ei saanut lisätä vaaraa muille	Pipping 1978, 161	kielto	
P5	valtion varusteet/omaisuus oli yhteistä, sitä (esim. varusesineitä ja sotasaalistavaraa) sai ottaa	Pipping 1978, ?	lupa	
P6	”vahingon ei annettu kiertää” omassa ryhmässä	Pipping 1978, ?	kielto	
P7	rintamalla ei tervehditä; aliupseereita ei tarvitse tervehtiä	Pipping 1978, 198	lupa	ei mainintaa
P8	hidastelu/pinnaaminen ”tarkoituksettomaksi katsotun” työn teossa luvallista (tai jopa kiitoksen ansaitsevaa)	Pipping 1978, 200	lupa	
P9	epäkunnioitus omia kaatuneita kohtaan oli sopimatonta	Pipping 1978, 165	kielto	paheksunta
P10	jokainen oli velvollinen auttamaan haavoittuneita	Pipping 1978, 165	käsky	
P11	humalassa olevia palvelustovereita suojattiin	Pipping 1978, 180-181	käsky	

Näistä normeista P1 – P4 ja P6 vaikuttaisivat olevan kk-ryhmän (tai joissakin tapauksessa paikallisen ryhmän) puitteissa esiintyneitä normeja. Ne kohdistuivat ilmeisesti ryhmän kaikkiin jäseniin, paitsi P2, joka kohdistui vain tiettyihin kk-ryhmän miehiin.

Kuten Pipping esittää teoksensa luvussa IV, normi P1 saattoi toimia myös ryhmien ja jopa joukkueiden välillä, ts. ikään kuin kohdistua joukkueen ryhmien taholta johonkin ryhmään ja joukkueiden taholta johonkin joukkueeseen.

Normit P7 ja P10 tuntuivat ehkä olevan ”yleisempiä” kuin jotkut lähinnä kk-ryhmän sisällä toimivat normit. Esimerkiksi normin P mukaan ’vahingon ei annettu kiertää’ omassa ryhmässä (tämä normi koski siis kk-ryhmän jäseniä), kun taas normin P10 mukaan haavoittuneita oli autettava.

Ainakin joissakin em. normeista negatiivisena sanktiona oli joko iva tai paheksunta. Esimerkiksi normiin P3 liittyn Pipping mainitsee etulinjaan siirretyn kersantin, joka joutui ”hillittömän pilkan kohteeksi”, koska ei voinut ”salata tyytymättömyyttään eikä pelkoaan” (Pipping 1978, 138).

5.2. EPÄVIRALLISET NORMIT ROGER LITTLLEN TUTKIMUKSESSA

5.2.1. Sotilasyksikön toimintaympäristö tutkimusajankohtana

Korean sota käytiin Korean niemimaalla vuosina 1950–1953. Sodassa taistelivat toisella puolella Etelä-Korean ja Yhdistyneiden kansakuntien joukot, toisella puolella Pohjois-Korean joukot apunaan Kiinan kansantasavallan ja Neuvostoliiton lähettämät joukot. Sota alkoi Pohjois-Korean hyökkäyksellä Etelä-Koreaan kesällä 1950. YK:n turvallisuusneuvoston enemmistö kehoitti jäsenvaltioita tukemaan Etelä-Koreaa. USA lähetti Koreaan joukkoja Japanista, ja näiden avulla onnistuttiin pohjoisesta tuleva hyökkäys pysäyttämään Naktong-joelle elokuussa. Fusanin kaupunki ja sitä ympäröivä alue niemimaan lounaisosassa säilyivät näin sillanpääasemana. USA:n 8. Armeija aloitti yhdessä Etelä-Korean joukkojen ja YK-maiden joukkojen kanssa sillanpääasemasta vastahyökkäyksen, jota edelsi Japanista käsin tehty mairinnousu niemimaan toiselle puolelle Intsoniin Seoulin lähelle. Marraskuun loppuun mennessä YK:n joukkojen hyökkäys oli edennyt koko niemimaan läpi pohjoiseen Jalu-joelle Kiinan rajalle. Korean sotaan osallistui sen kestoaikana yhteensä kahdeksan USA:n maavoimien (Army) jalkaväkidivisioonaa ja yksi rannikkojalkaväen divisioona.

Kiinan kansantasavalta yhtyi sotaan marraskuun lopussa 1950 ja sen joukkojen hyökkäys alkoi välittömästi. Kiinalaiset etenivät tammikuuhun 1951 mennessä niemimaan keskivaiheille vallaten mm. Seoulin. Tammikuun 1951 puolivälissä alkoi USA:n johtama YK:n joukkojen vastahyökkäys, joka eteni huhtikuuhun mennessä 38. leveyspiirin yli ja mm. Seoul vallattiin takaisin. Kiinalaisten keväthyökkäys alkoi noin 700 000 sotilaan voimin 23.4.1951 ja eteni noin kuukaudessa suunnilleen Seoulin tasalle. YK:n vastahyökkäys alkoi toukokuun lopulla ja eteni heinäkuun 1951 puoliväliin mennessä 38. leveyspiirin pohjoispuolelle.

Kesällä 1951 osapuolten välinen koko Korean niemimaan läpi kulkeva yhtenäinen rintamalinja alkoi stabilisoitua ja kumpikin osapuoli keskittyi sen linnoittamiseen ja lähinnä paikallisiin hyökkäyksiin, jotka johtivat kuitenkin ajoittain erittäin koviin taisteluihin.

Little keräsi tutkimusaineistoa USA:n maavoimien kiväärikompaniassa marraskuusta 1952 helmikuuhun 1953.³⁰ Hänen komppaniassa oloaikansa ajoittuu näin ollen tähän Korean sodan asemasodan tyyppiseen vaiheeseen (kesä 1951 - 1953).

USA:n maavoimien Koreassa olleet divisioonat olivat siis ennen Littlen tutkimusajankohtaa osallistuneet enimmillään (divisioonat saapuivat Koreaan eri aikoina) lähes kahden ja puolen vuoden ajan taisteluihin Korean niemimaalla. Tänä aikana ne olivat osallistuneet sekä YK:n joukkojen menestyksellisiin hyökkäysoperaatioihin että viivytykseen, perääntymiseen ja puolustukseen vaikeissa olosuhteissa vastustajan toisinaan ylivoimaisilla joukoilla toteuttamien operaatioiden aikana. Jakson loppuvaiheessa vuonna 1952 sodan osapuolten välinen rintamalinja vakiintui Korean niemimaalla ja divisioonat ryhmitettiin puolustukseen.

³⁰ Little ei itse mainitse tutkimuksessaan, mihin Korean sodan aikaiseen USA:n asevoimien divisioonaan ja sen alaiseen rykmenttiin hänen tutkimansa komppania kuului. Tästä ei ole myöskään mainintoja sotilassosiologisessa tai sotilaspsykologisessa tutkimuskirjallisuudessa (ainakaan kirjoittaja ei ole sellaisia löytänyt), jossa Littlen klassista tutkimusartikkelia muuten on käsitelty ja siteerattu erittäin paljon 1960-luvulta 2000-luvulle asti. Asian selville saaminen olisi kuitenkin tutkimuksellisesti erittäin kiinnostavaa, koska silloin saataisiin yksilöidä tietoa niistä sotilasorganisaation suuremmista yksiköistä, niiden sotakokemuksista ja niiden toimintaympäristöistä, joihin tutkittu komppania sisältyi. Osa USA:n divisioonista esim. oli Kansalliskaartin (National Guard) divisioonia, jotka olivat taustaltaan ja henkilöstöltään muista maavoimien joukoista eroavia. Tällaiset erot saattaisivat vaikuttaa mm. sotilaiden arvoihin, asenteisiin ja pienryhmämielisiin, epäviralliset normit ml. Tämän kirjoittaja on yrittänyt selvittää, mihin USA:n rykmenttiin ja divisioonaan tutkittu komppania kuului, mutta selvityksen tuloksia ei kuitenkaan sisällytetä nyt käsillä olevaan tutkimukseen, vaan tullaan julkaisemaan erillisessä artikkelissa.

Sodankäyntiä ja olosuhteita ”ruohonjuuritasolla” Koreassa suunnilleen Littlen tutkimuksen tekoaikana on luonnehdittu seuraavasti:

“By the time the battles for Triangle Hill and Sniper Ridge had wound down in mid-November (1952, O.H.), both sides had begun the now familiar pattern of settling down for yet another winter in Korea. As temperatures dropped so too did the pace of combat. Still, shelling, sniping, and raiding remained habitual features of life at the front, as did patrol and guard duty, so that even the quietest of days usually posed some peril. For most frontline soldiers, home was a "hootchie," the name soldiers gave to the log and earth bunkers that were the mainstay of UN defenses in Korea. Built for the most part into the sides of hills, the typical hootchie housed from two to seven men. Each bunker was usually equipped with a single automatic weapon which could be fired at the enemy through above-ground firing ports. Inside, candles and lamps shed their pale light on the straw-matted floors and pinup-bedecked walls of the cramped, five-by-eight-foot areas that comprised a hootchie's living quarters. Oil, charcoal, or wood stoves provided heat, bunk beds made of logs and telephone wire offered respite, and boxes of extra ammunition and hand grenades gave comfort to the men for whom these humble abodes were home. However Spartan, the hootchie provided welcome shelter from the daily storms of bomb, bullet, rain, and snow that raged outside.” (The Korean War Years of Stalemate, 25.)

Littlen tutkimuksessa kohteena ollut komppania oli tutkimusajankohtana ja sitä edeltävänä aikana ollut siis asemasodassa ainakin puoli vuotta, ehkä enemmänkin. Edellä olevan lainauksen mukaan rintamajoukoilla oli tänä aikana maa-aineksesta ja hirsistä rakennettuja maahan kaivettuja ”korsuja” (hootchie), joissa sekä majoituttiin että joihin tukeutuen taisteltiin. Usein nämä korsut oli sijoitettu kukkuloiden harjanteille. Korsussa oli automaattiasse, jolla voitiin ampua korsun ulkopuolelle. Valaistuksena olivat kynttilät tai öljylamput tms. Talvella korsut saattoivat peittyä lumeen ja lämmitys tapahtui puulla, koksilla tai öljyllä lämpiävillä kaminoilla. Korsuun oli sijoitettu em. kuvauksen mukaan noin 2–7 miestä eli laskennallisesti vajaan ryhmän verran tai vähemmän.

Tutkimusartikkelissaan Little (1964, 196) mainitsee, että hänen havainnoimansa komppania toimi tutkimusajankohtana kolmessa peräkkäisessä taktisessa tilanteessa. Näitä olivat: (1) reservissä olo, joka sisälsi partiotoimintaa etualueilla, (2) puolustusasemassa olo etulinjassa sekä (3) vetäytyminen reserviin intensiiviseen koulutukseen ja täydennysmiesten vastaanottamiseen. Toisessa kohdassa hän jakaa komppanian toiminnassaan kohtaamat olosuhteet (environmental situations) taisteluun ja reservissä oloon (Little 1964, 196). (Väitöskirjassaan Little mainitsee vielä neljännen tilanteen, toiminnan eteen työnnettyssä tukikohdassa, jossa komppania ehti tutkimusajankohtana toimia enää kolme päivää.)

Seuraavassa kuvaillaan esimerkkinä lyhyesti yhtä Littlen (1955, 60–65) mainitsemista neljästä taktisesta tilanteesta, etulinjassa oloa ja siellä vallinneita olosuhteita. Etulinja sijaitsi Littlen esittämän kuvion mukaan kahden vuorenharjanteen maastossa. Komppania vastaanotti alueelle saapuessaan valmiit asemat. Komppanian esikunta, huolto ja tukijoukkue oli sijoitettu etulinjasta katsoen taemman vuorenharjanteen taakse. Komppanian kolme joukkuetta oli sijoitettu etummaisen vuorenharjanteen eturinteeseen kukin omalle alueelleen tai sektorilleen. Komppanian komentopaikka oli näiden takana vuorenharjanteella. (Korean niemimaalla tällaiset vuorenharjanteet saattavat olla esim. kilometrin korkuisia, vuorenharjanteilta avautuvat huimat maisemat niiden välisiin laaksoihin.) Kullakin ryhmällä (squad) oli joukkueen alueella ainakin yksi ”asuinbunkkeri” (”living bunker”, suomalaisittain korsu) ja useita ”taisteluasemia” (fighting

positions), jotka oli yhdistetty juoksuhaudalla. Little ei kuvaa näitä taisteluasemia tarkemmin. Asumisbunkkeri oli yleensä niin matala, että siellä ei voinut seistä suorassa. Oviaukko oli usein lämmön takia peitetty huovalla. Yhdellä seinällä oli kamiina, jossa poltettiin joko hiiltä tai puuta (jälkimmäinen oli tosin virallisesti kiellettyä savun välttämiseksi). Korsua valaisivat kynttilät, jos valaisivat, sillä niistä oli puutetta.

Jos taistelutoimintaa ei ollut, päivä kului ruokailujen ohella asemia kunnostaen ja parannellen sekä aseita puhdistaan. Vartiopaikat olivat miehitettyinä vuorokauden ympäri. Yöllä vartiossa oltiin pareittain siten, että yksi amerikkalaissotilas oli vartiossa yhden korealaissotilaan kanssa. Partioita lähetettiin ajoittain etulinjan edessä olevaan maastoon.

Kaikissa neljässä taktisessa tilanteessa majoitusolosuhteet olivat erilaiset. Little (1964, 214) kertoo esimerkiksi, että reservialueella majoitus tapahtui siten, että joukkueet ja ryhmät majoittuivat kokonaisina. Puolustusasemassa se oli tapahtunut ad hoc kokoonpanoissa, jotka määräytyivät ”asumisbunkkereiden” koon mukaan.

Vaikka Little ei sitä tutkimuksessaan sanokaan, voidaan todeta, että ennen Korean sodan em. asemasodan tyyppistä vaihetta (kesästä 1952 eteenpäin), johon Littlen oma komppaniassa olo ajoittuu, komppania oli pataljoonansa ja rykmenttinsä osana todennäköisesti osallistunut ehkä jopa noin vuoden ajan erityyppiseen, liikkuvaan sodankäyntiin, jossa toiminta- ja majoitusolosuhteet ovat ajoittain olleet aivan erilaiset. Tämän vaikutusta sosiaalisiin ryhmiin ja normeihin voi vain arvailla.

5.2.2. Virallinen organisaatio

Roger Littlen marraskuun 1952 ja helmikuun 1953 välisenä aikana Korean niemimaalla tutkima kiväärikomppania (rifle company) kuului osana jalkaväkipataljoonaan ja sen yläpuolella rykmenttiin ja USA:n asevoimien jalkaväkidivisioonaan.³¹ Korean sodan aikaisessa USA:n maa-voimien divisioonassa oli kolme rykmenttiä ja muita yksiköitä, mm. kenttätykistön yksiköitä. Rykmentissä oli kolme jalkaväkipataljoonaa, panssarivaunukomppania, krh-komppania ja lääkintäkomppania. Pataljoonaan kuului kolmen kiväärikomppanian lisäksi esikuntakomppania ja tukikomppania (Heavy Weapons Company).

Kiväärikomppaniassa oli kolme kiväärijoukkuetta (rifle platoons), tukijoukkue (krh ja pst-aseet) ja esikuntaryhmä. Komppaniassa oli kirjavahvuuden mukaan 184 sotilasta. Komppanianpäällikkö oli yleensä kapteenin arvoinen upseeri.

Vänrikin tai luutnantin arvoisen upseerin johtamassa kiväärijoukkueessa (rifle platoon), jonka kirjavahvuus oli noin 40 miestä, oli kolme kivääriryhmää (rifle squads) ja tukiryhmä, Weapons Squad (aseistuksena kevyt kk). Näiden lisäksi oli joukkueen esikuntaryhmä (Platoon Headquarters Group). Joukkueenjohtajaa avusti platoon sergeant (ei selvää vastinetta suomalaisessa organisaatiossa), jolla oli varamiehenä toinen aliupseeri.

Kivääriryhmän (Rifle Squad) johtajana toimi kersantti ja ryhmällä oli myös varajohtaja. Kivääriryhmässä oli heidän lisäksi pikakiväärimies apulaisineen sekä kuusi kiväärimiestä.

Korean sodan aikana organisaatio ja vahvuudet luonnollisesti vaihtelivat jonkin verran käytettävissä olevan henkilöstön ja tilanteiden mukaan.

³¹ Little ei tutkimuksessaan juuri kuvaile organisaatiota komppaniatason yläpuolella, joten tätä koskevat tiedot on kerätty lähinnä muista lähteistä.

Jos Littlen komppanian organisaatiota vertaa Pippingin komppaniaan, Pippingin kk-ryhmää vastaa lähinnä tukiryhmä, Weapons Squad. Erona on ainakin se, että suomalaisten jatkosodan aikana käyttämä Maxim-konekivääri vaati yhdeksän miehen miehistön, kun taas Littlen Weapons Squad jakautui vielä kahteen nelimiehiseen kk-ryhmään (light machine gun sections). Virallisen organisaation pienimpänä rakenneosana oli tässä siis neljän miehen ryhmä, kuten jäljempänä kuvattavassa John Hockeyn komppaniassakin, vaikkakin Hockeyn kuvaamat fire teamit olivat kiväärijalkaväen ryhmän eivätkä em. tyyppisen tukiryhmän osia. Pippingin tavoin Little (1955, 36) mainitsee, että tukiryhmää (Weapons Squad) käytettiin aina yhdessä yhden tai useamman kiväärijalkaväen ryhmän (rifle squad) kanssa.

5.2.3. Yksikön henkilöstö

Henkilöstöä Korean sodan ajan amerikkalaisiin maavoimien joukkoihin saatiin palkatun henkilökunnan (Regular Army) lisäksi seuraavilla tavoilla (ks. Tucker, ed. 2000, 691, 701, 711):

- USA:n asevelvollisuusjärjestelmän mukaisten kutsuntojen kautta (”draft”)
- Kansalliskaartista (National Guard) ³²
- maavoimien (Army) aktiivisesta tai inaktiivisesta reservistä (osa reserviläisistä osallistui reservin harjoitukseen korvausta vastaan).

Littlen tutkima komppania ei ilmeisesti kuulunut Kansalliskaartin Koreassa palvelleisiin divisiiooniin. Little valitsi komppaniasta yhden joukkueen tarkempaan havainnointiin. Ei ole tietoa, kuinka suuri osa miehistä oli kutsuntojen (draft) kautta tulleita ja mikä osa mahdollisesti reserviläisiä. Tässä joukkueessa oli myös palkattuun henkilökuntaan (Regular Army) kuuluvia sotilaita. (Little 1955, 81.)

Joukkueen amerikkalaiset sotilaat jakautuivat iän mukaan seuraavasti (Little 1955, 78).

IKÄ V.	KPL
18	1
19	5
20	5
21	8
22	6
23	3

26	1

28	1

38	1

Littlen tutkimassa joukkueessa oli 39 miehistöön kuuluvaa sotilasta, joista yhdeksän oli korealaisia, sekä yksi upseeri. Amerikkalaisista 60% oli ikäryhmässä 18–21 vuotta, noin 30% oli 22–24-vuotiaita ja loput tätä vanhempia. Vain neljä henkilöä oli opiskellut yliopistossa, 30% oli

³² USA:n Kansalliskaartilla on yhteisiä piirteitä Suomen 1930-luvun Suojeluskuntajärjestön ja Ruotsin Hemvärnet-organisaation kanssa. Suojeluskuntajärjestöstä poiketen Kansalliskaarti oli organisoitunut esimerkiksi yhtymiksi (divisiooniksi), joita vöitiin tietyllä valmistautumisaikataululla lähettää sotaan. Kaksi tällaista divisioonaa palveli Koreassa.

käynyt oppikoulua (high school) ja lopuilla oli tätä alempi koulutus. (Little 1964, 96.) Sotilaat olivat siis varsin nuoria ja suurin osa oli vailla ylempää koulutusta.

Korean sodan amerikkalaisjoukot erosivat toisen maailmansodan amerikkalaissotilaista joukkojen erilaisen täydennysjärjestelmän suhteen. Toisen maailmansodan aikana USA:n maavoimissa vallitsi järjestelmä, jonka mukaan joukkoja, esimerkiksi jotakin divisioonaa ja sen alayksiköitä, pidettiin rintamalla koko sodan ajan eli useita vuosia ja tappiot korvattiin täydennysmiehillä. Sen sijaan Korean sodan aikana vallitsi "yksilökohtainen rotaatio" (sama jatkui sittemmin Vietnamissa). Jokaisella sotilaalla oli oma henkilökohtainen palvelusaikansa, jonka päätyttyä hänet kotiutettiin. Ensimmäiset sotilaat siirtyivät rotaatioissa pois Koreasta huhtikuussa 1950. Rotaatio perustui pistejärjestelmään, jossa sotilas sai yhdestä rintamalla (combat zone) vietetystä kuukaudesta neljä pistettä ja vähemmän vaarallisilla alueilla pisteitä kertyi vähemmän. Kun pisteitä oli kertynyt 36, sotilas sai siirron pois Koreasta. Näin rintamajoukkojen sotilas palveli rotaation vallitessa Koreassa yleensä alle vuoden $4 \times 12 = 36$.

Joukkueen miehet jakautuivat komppaniassa palvelun ajan mukaan seuraavasti. (Little 1955, 79.)

TULO/LÄHTÖAIKA	TULLUT KPL	LÄHTENYT KPL
1952		
maaliskuu	2	
huhtikuu	0	
toukokuu	1	
kesäkuu	4	
heinäkuu	4	
elokuu	1	
syyskuu	3	
lokakuu	6	
marraskuu	5	
joulukuu	3	3
1953		
tammikuu	0	4
helmikuu	9	2
maaliskuu	1	1

Kuten edellisestä ilmenee, joukkueen henkilöstö oli mm. yksilökohtaisesta rotaatiosta johtuen lähes jatkuvassa muutoksessa.

Rotaation seurauksena joukkueen miehet jakautuivat "vanhoihin" ja "uusiin" miehiin tavalla, joka ei perustunut fyysiseen ikään vaan joukkueessa oloaikaan. Littlen havainnoimassa joukkueessa vanhimmat olivat tulleet yhdeksän kuukautta aikaisemmin. Tähän aikaan 2/3 miehistä oli ollut joukkueessa alle neljä kuukautta ja kolme viimeksi tullutta sotilasta oli tullut samassa kuussa. (Little 1964, 220.)

Joukkueessa oli neljä tummaihoista, kolme hawaijilaista ja yksi Puerto Ricosta. (Little 1955, 81.) Noin neljännes sotilaista oli korealaisia. Heihin ei sovellettu rotaatiota, joten he olivat "vanhoja". He eivät puhuneet englantia. Korealaiset eivät toimineet johtajatehtävissä.

5.2.4. Sosiaaliset ryhmät

5.2.4. a) Miehistöön kuuluvien sotilaiden välisten ”kaverisuhteiden” muodostama verkosto

Tutkimuksessaan Little (1964, 198) kuvailee menetelmää, jolla hän tutki kohteenaan olevaa jalkaväkikomppaniaa. Hän valitsi yhden komppanian joukkueista tarkemman tutkimuksen kohteeksi pyrkien tuntemaan/tunnistamaan jokaisen joukkueen jäsenen yksilönä, jotta voisi tunnistaa heidät esim. ruokailussa ja työtehtävissä. Joukkueessa oli 39 miehistöön kuuluvaa sotilasta, joista yhdeksän korealaisia. Littlen tekemät haastattelut kohdistuivat joukkueen 30:een amerikkalaiseen sotilaaseen. Little haastatteli jokaista heistä kahden kesken ainakin kahdesti ja lisäksi keskusteli heidän kanssaan heidän tovereidensa läsnä ollessa bunkkerissa tai ruokailussa.

Yksilöhaastattelussa Little kysyi kultakin sotilalta hänen ”parhaista ystäväistään” ja kysyi myös, ketä sotilas piti kaverinaan (buddy).

”In the solitary interviews, he encouraged each man to talk about his ”best friends” and asked him which, if any, he considered a buddy.” (Little 1964, 198.)

Little teki siis sosiometrisen mittauksen, jonka tuloksia hän esittää väitöskirjassaan mm. sosiogrammeina (Little 1955, 142-145). Tällöin ilmeni joukkueen 30 amerikkalaisotilaan kohdalla mm. seuraavaa (Little 1964, 198):

- 21 sotilasta valitsi vain yhden miehen ”kaverikseen” (buddy)
- 5 miestä nimesi kaksi miestä kavereikseen ja näistä viidestä kolme nimesi toinen toisensa kaveriksi
- 4 miestä ei tehnyt kaverivalintoja.

Little kirjoittaa:

”Thus it appeared that a primary aspect of the social system of the platoon was a network of interpersonal linkages. Everyone was a buddy, but one man was usually more so.” (Little 1964, 198.)

Joukkueen sosiaalisen rakenteen keskeinen piirre oli siis kaverisuhteiden verkosto.

Väitöskirjassaan Little (1955, 161) kirjoittaa:

”The data indicate that the basic social unit in the performance of a combat role consists of two or more actors who shared a position of risk, one of whom described the other as a ”buddy”. A relationship to a buddy involved both men in a set of role expectations of mutual dependency and constituted a collectivity.”

Little toteaa tässä yhteydessä (1964, 199), että joukkue toimi ryhmäjaoituksen (ryhmä, squad, virallisen organisaation pienin osa) mukaisesti toisaalta paraateissa, toisaalta hyökkäysryhmityksessä (attack formation). Littlen mukaan jälkimmäinen tekijä oli perustana siihen, jos kaverivallinnat kohdistuivat oman ryhmän sisälle.

Littlen mukaan kaverisuhteita muodostettiin sen pohjalta, että oli oltu taistelutilanteessa yhdessä.

"First, it can be noted that the most common sentiment expressed in the selection of a buddy was the recognition of mutual risk. The attachment of solidarity to a buddy occurred enroute to, or upon arrival in a position of risk.." (Little 1955, 161.)

Tämän voisi kuvitella liittyvän siihen, miten joukkue alaryhmineen oli sijoitettu maastoon eri tilanteissa, esimerkiksi jossain tiettyssä etulinjan osassa etulinjassa oltaessa. Tällöin ennalta tuntemattomat miehet ovat voineet joutua yhteen esim. johonkin taistelubunkkeriin tai vartiopaikkaan tms., jossa he sitten joutuivat olemaan ja taistelemaan yhdessä. Syitä olivat myös:

- tulleet yhdessä täydennysmiehinä komppaniaan
- valitsivat hyvän taistelijan kaverikseen.

Nämä valinnat tehtiin Littlen (1955, 85) mukaan joko "integroivalla" tai "eristäytyvällä" (isolating) tavalla. Edellisessä henkilö pyrki ikään kuin muodostamaan lähemmän suhteen sosiaaliseen järjestelmään. Jälkimmäisessä tavassa henkilö halusi eristäytyä muista jonkin seikan perusteella. Esimerkki tästä oli mm. se, että kaksi palkattuun henkilökuntaan kuuluvaa (Regular Army) sotilasta valitsivat toisensa kaverikseen. Littlen (1955, 81) mukaan toisissa tapauksissa kaverivalinnat kuitenkin ylittivät esim. etnisten ryhmien rajat.

Little (1964, 199) mainitsee tilanteita, jotka mahdollistivat kaverivalintojen tekemistä koko joukkueen puitteissa eikä vain oman ryhmän (squad) sisällä. (Näissä tilanteissa myös tutkija saattoi tehdä asiasta havaintoja.) Näitä tilanteita olivat:

- ruokailu (chow line)
- työkomennukset (work details)
- partiointitehtävät (patrols)
- reservissä oloaika ("when the unit was in the reserve").

Kaverivalintoja kohdistui sosiogrammien mukaan sekä ryhmien sisälle että ryhmien välille.

5.2.4. b) Ryhmät ja joukkueet solidaarisina ryhminä

Edellä kuvatun kaverisuhteiden verkoston ohella esiintyi myös koko ryhmän ja jopa koko joukkueen miesten välistä solidaarisuutta. "Everyone was a buddy, but one man was usually more so" (Little 1964, 198). Termillä "kaveri" (buddy) oli näin kaksi merkitystä, se tarkoitti toisaalta yhtä tai muutamaa parhaaksi kaveriksi valittua henkilöä, toisaalta saman statusryhmän jäsentä. Little toteaa tästä edelleen mm. seuraavaa:

"... an interview or conversation about 'buddies' always elicited additional comments about a context of solidarity in which distinctions among individuals did not appear. Even though the buddy choice was not reciprocated, there was another level of significance at which everyone in the squad seemed to have a centripetal effect, tending to draw all members into a system of consensus." (Little 1964, 198.)

5.2.4. c) Upseerit statusryhmänä

Edellä kuvatulla tavalla miehistöön kuuluvat sotilaat muodostivat joukkueissa sotilasorganisaatioissa alemman statusksen omaavien solidaarisen statusryhmän. (Little 1964, 206–208.)

Littlen mukaan upseerit muodostivat miehistöstä eroavan statusryhmän. Tarkasteltaessa sotilasorganisaatiota sosiaalisena järjestelmänä tärkein piirre on Littlen mukaan komentotie, chain of command (Little 1964, 207). Komentotie on hierarkkinen, eri positioista (tehtävistä) muodostuva järjestelmä. Positioita ovat esimerkiksi ryhmänjohtajan, joukkueenjohtajan ja kompanianpäällikön tehtävät. Vaikka kaikilla kompaniaan kuuluvilla oli sotilasarvo (rank), kuten kapteeni, yliluutnantti, korpraali, sotamies jne., sotilaalla oleva auktoriteetti perustui positioon, ei sotilasarvoon (Little 1964, 207). Yliluutnantilla (rank) ei ollut käskyvaltaa korpraaliin, ellei yliluutnantti ollut esim. korpraalin joukkueenjohtaja (positio).

Littlen mukaan organisaatio pyrki siihen, että upseereista muodostuisi viralliselle sotilasorganisaatiolle ja toisilleen solidaarinen, miehistöstä (ja ilmeisesti aliupseereista) eroava statusryhmä. (Little 1964, 219.)

Littlen mukaan organisaatio nimitti komentotien ylempiin positioihin joukkueenjohtajista alkaen vain upseereita (Little 207). Tällä pyrittiin siihen, että upseerit kokisivat olevansa ylempi statusryhmä, ja olisivat siihen liittyen solidaarisia viralliselle organisaatiolle ja sen tavoitteille. Upseereiden mielikuvaa itsestään statusryhmänä vahvistettiin mm. tutustuttamalla uudet yksikköön saapuvat upseerit henkilökohtaisesti ylempiin esimiehiin ja tutustuttamalla heidät organisaation arvoihin. (Little 1964, 209.) Littlen mukaan tällaista esiintyi erityisesti niinä ajan kohtina, jolloin yksikkö oli reservissä etulinjan takana (mm. seremoniat, traditiot, organisaation symbolit). (Little 1964, 209.)

5.2.4. d) Joukkueenjohtajan solidaarisuus joukkueen jäsenten kanssa

Little kuvaa kuitenkin myös etulinjassa vallinnutta tilannetta, jossa upseeri (joukkueenjohtaja) asui ja toimi yhdessä alaistensa kanssa suhteellisen eristettynä muusta organisaatiosta (Little 1964, 213, 219).

Littlen mukaan joukkueenjohtajan ja hänen alaistensa välit lähentyivät lisääntyneen yhteisen riskin ja tiiviimmän yhdessäolon takia ja tällöin kehittyi solidaarisuutta joukkueenjohtajan ja joukkueen muiden jäsenten kanssa. (Little 1964, 219.)

5.2.4. e) Ryhmissä ja joukkueissa olleet korealaiset pieninä primaariryhminä

Joukkueisiin kuului amerikkalaisten lisäksi myös korealaisia sotilaita. Näitä oli noin neljäsosa henkilöstöstä. Nämä muodostivat sotilasyksikön sisälle oman amerikkalaissotilaista erillisen sosiaalisen järjestelmänsä. He eristäytyivät omiksi ryhmikseen eivätkä "kaveeranneet" amerikkalaisten kanssa. Vastaavasti amerikkalaissotilaat eivät usein tunteneet heitä edes nimeltä eivätkä koskaan määritelleet heitä kavereikseen. (Little 1964, 197.)

5.2.4. f) Pataljoonan talousaliupseerit (Supply Sergeants)

Little mainitsee vielä yhden kiinnostavan sosiaaliseen rakenteeseen liittyvän ryhmän, nimittäin pataljoonan talousaliupseerit, Supply Sergeants (Little 1964, 216–217). Talousaliupseeri oli kompanian ainoa miehistöön (enlisted men) kuuluva, joka kävi säännöllisesti kompanian alueen ulkopuolella. Tehtäviään hoitaessaan pataljoonan huoltoaliupseerit tapasivat toisiaan, tutustuivat toisiinsa ja heille kehittyi yhteisiä toimintatapoja.

5.2.4. g) Ikäryhmät

Kuten edellä kohdassa ”Yksikön henkilöstö” todettiin, suurin osa Littlen havainnoiman joukkueen miehistä oli melko nuoria. Fyysistä ikää tärkeämpi oli kuitenkin palvelusaika komppaniassa ja miesten jakautuminen ”vanhoihin” ja ”uusiin”. Littlen mukaan joukkueen sosiaalisen rakenteen tärkeä piirre olivat miesten väliset kaverisuhteet, buddy relationships. Little mainitsee esimerkkejä sekä siitä, että uudet miehet tulivat keskenään kavereiksi että siitä, että vanhempi sotilas tuli uuden tulokkaan ”sponsoriksi”. Näin ollen ”vanhat” ja ”uudet” eivät ilmeisesti muodostaneet mitään jäsenryhmän tyyppisiä epävirallisia ryhmittymiä joukkueessa tai ainakaan Little ei mainitse tällaisia.

5.2.5. Epävirallisia normeja

5.2.5. a) ”Kavereiden” keskuudessa vallinneita epävirallisia normeja

Little (1964) havaitsi seuraavia edellä mainittuun sotilaiden kaverisuhteiden verkostoon liittyviä normeja.

(1) Kaverin (buddy) piti ”ymmärtää” toista. He toimivat eräänlaisina terapeutteina toisilleen. (Little 1964, 200.) Keskustelussa toisesta saatuja tietoja ei saanut kertoa muille. ”First, a buddy had to ”understand” in a deeply personal sense. Buddies became therapists to each other. (...) And whatever buddies heard or learned of each other, they kept to themselves.” (Little 1964, 200.)

(2) Kaverisuhdetta ei saanut tuoda esille liian paljon. Se olisi saattanut haitata sotilaan hyviä suhteita kivääriryhmän muihin sotilaisiin. Hyviä kaverisuhteita piti ylläpitää kaikkiin miehiin, koska etukäteen ei voinut tietää, kenen apua taistelutilanteessa tarvittaisiin. (Little 1964, 200–201.) ”Second, although one man might think of another as a buddy, he seldom stated it publicly or boasted of the attachment. Only when the chips were down would his choice be displayed.” (Little 1964, 200.) Little siteeraa yhtä haastattelemaansa sotilasta:

”You’ve got to make every man in the squad your buddy to get things done. You’ve got to get down and work with them and get them to feel that they can depend on you to stick by them. But I can never show that one is my buddy because a lot of guys may think that I’m a buddy.” (Little 1964, 201.)

Littlen (1964, 201) mukaan tämä sääntö pyrki yhdistämään ryhmän tai joukkueen ”kaverit” yhtenäiseksi yksiköksi (”The rule tended to unite buddies subjectively with the squad or platoon as an integral unit”), jollaisena se voisi joutua toimimaan taisteluryhmittymässä (combat formation).

Little tarkoittaa mahdollisesti (?) tässä sitä, että tutkimusajankohtana, jolloin vallitsi asemasodan tyyppinen Korean sodan vaihe, joukkue ja sen ryhmät olivat tavallaan hajoitettuina ryhmäkin pienempiin osiin sen takia, että sotilaat oli sijoitettu hajalleen pieniin bunkkereihin ja tähystyspaikkoihin. Sen sijaan komppanian hyökätessä, jollainen tilanne saattaisi tulla eteen, saatettaisiin joutua toimimaan ryhmä- ja joukkuekokoonpanojen mukaisissa suuremmissa ryhmissä.

(3) Kaverit eivät kehuskelleet omia taistelutaitojaan tai vertailleet saavutuksiaan. ”Third, buddies did not boast of individual combat skills or compare combat proficiency.” (Little 1964, 201.)

"The man who often boasted or expected recognition for his combat skills was considered the one most likely to forget, in a combat crisis, that he had a buddy and that buddies had to depend on each other." (Little 1964, 201.)

(4) Kaveri, buddy ei saanut asettaa toista vaikeaan tilanteeseen vaatimalla tätä valitsemaan, onko hän lojaali kaverilleen vai organisaatiolle. "Fourth, buddies never put one another on the spot by demanding a choice between loyalty as a buddy and obligation to the organization as an infantryman." (Little 1964, 201.) Jos joku ilmoittautui vapaaehtoiseksi partioon, hän hankki sitä ennen kaverin suostumuksen, ja sitten molemmat ilmoittautuivat yhtä aikaa. (Little 1964, 201.) Jos joku määrättiin partioon, hänen kaverinsa tunsivat itsensä pakotetuksi ilmoittautumaan vapaaehtoiseksi ("felt compelled to volunteer").

(5) Kriisitilanteessa, ja mikäli piti valita, kaverin tuli ajatella ensiksi lojaalisuutta omaa kaveriaan kohtaan ja vasta tämän jälkeen velvoitteitaan organisaatiota kohtaan. Jos sotilas haavoittui taistelussa, hän odotti kaverinsa huolehtivan itsestään huolimatta siitä, että kaverin olisi sotilana "kuulunut" jatkaa hyökkäystä. (Little 1964, 201.)

"Finally, in a crisis and if forced to make a choice, a man would think first of his loyalty to a buddy, and second of his obligation to the organization. If a man was wounded he expected his buddy to take care for him until the "medic" arrived, even though the buddy had been taught to continue in the attack. "Bugging out" was an even more extreme form of deviating from the organizational task; deserting the field and leaving one's companions to continue in the fight." (Little 1964, 201.)

Kaikkein pahimpana pidettiin sitä, että sotilas karkaisi taistelusta ja jättäisi kaverinsa jatkamaan taistelua.

Tällaistakin käyttäytymistä kuitenkin ymmärrettiin, joskin tilanne epäilemättä oli ristiriitainen. Eräs Littlen haastattelema sotilas ilmaisi asian näin:

"I always wanted to shoot the guy who bugged out on me, and I would anybody but my buddy, Dion. Lots of times fellows do things when they're scared that they don't do at any other time. But I don't like to think of that happening." (Little 1964, 202.)

Ainakin sanallisesti ilmaistuna taistelusta pakenemisen (bugging out) sanktiona olisi voinut tämän haastateltavan mukaan olla jopa pakenijan ampuminen, joskin edellä haastateltu sotilas ei olisi kohdistanut tätä sanktiota omaan kaveriinsa Dioniin. Vaikka kyse ei olisi ollut siitä, että haastateltava olisi oikeasti halunnut ampunut pakenijan, niin ainakin kyse oli voimakkaasta pakehksunnasta.

Näissä normeissa oli siis kyse odotuksista, joita kaveriverkoston (network of buddy relations) sotilaat kohdistivat toinen toistensa käyttäytymiseen.

Yhteenvetotaulukossa 4 nämä normit on merkitty tunnuksin L1 – L5.

Littlen mainitsemien normien suhteen voi palauttaa mieleen, että edellä on todettu sanktion tai sanktioiden olemassaolo, yhdenmukaisen käyttäytymisen lisäksi, erääksi normin tunnusmerkiksi. Edellä mainitussa kolmannessa normissa oli kyse siitä, että kaverit eivät kehuskelleet omia taistelutaitojaan tai vertailleet saavutuksiaan. Little siteeraa haastattelemaansa sotilasta:

"In the bunker the men don't talk much about combat. When they do the old men like Camp and Chap call them "war daddy" and they shut up." (Little 1964, 201.)

Tässä siis pilkallinen suhtautuminen taistelusta puhumiseen toimi sanktiona.

Normissa 5 taas oli kyse mm. siitä, että kaveria piti auttaa taistelussa esim. haavoittumistilanteessa. Taistelusta pakeneminen olisi ollut vieläkin pahempi rike. Jopa pakenijan ampumiseen viitataan Littlen siteeraamassa haastattelussa. Tämä saattoi kuitenkin olla vain voimakas verbaalinen paheksuminen ilmaus. (?) Muissa haastatteluissa tuli Littlen mukaan ilmi seuraavaa. Joukkueessa kaverivalintoja tehneistä 26 miehestä 20 sanoi haastattelussa, että edes kaverin taistelusta pakeneminen ei rikkoisi kaverisuhdetta. Loput kuusi miestä sanoivat kaverisuhteen mahdollisesti tai varmasti katkeavan tällaisessa tilanteessa. Kaverisuhteen katkaiseminen oli siis ilmeisesti tähän normiin liittyvä sanktio.

Edellä lueteltujen normien 1, 2 ja 4 kohdalla Little ei puhu mistään niihin mahdollisesti liittyneistä sanktioista. (Mahdollisesti kaverisuhteen purkaminen.)

5.2.5. b) Epävirallisia normeja joukkueessa

Tutkimusartikkelissaan Little esittää em. viisi normia lähes luettelon omaisesti. Epävirallisen organisaation vaikutus käyttäytymiseen ei Littlen tulosten mukaan kuitenkaan rajoittunut pelkästään näihin normeihin. Hänen tekstistään voidaan normien näkökulmasta löytää vielä kaksi epävirallisen normin tyyppistä ilmiötä. (Taulukossa 4 normit L6 ja L7.)

Littlen mukaan jokaisessa joukkueessa oli kaksi "poikkeavaa" roolia, joihin jotkut miehet muiden silmissä joutuivat. (Little 1964, 202–204.) Nämä olivat "lintsarin" (dud) ja "sankarin" (hero) roolit.

"Lintsari" oli sotilas, joka kieltäytyi tekemästä osaansa, ei yrittänyt parastaan ja vältteli tehtäviään. Jatkuva sairaaksi ilmoittautuminen oli tällaiselle sotilaalle tyypillistä. Kun partiomatkalle lähteviä valittiin, häntä ei näkynyt paikalla. Kysymys ei kuitenkaan ollut siitä, että ao. sotilas olisi ollut peloissaan, taitamaton tai muuten kykenemätön toimimaan – tällaisia syitä muut sotilaat ymmärsivät aivan hyvin. "Lintsariin" suhtauduttiin kielteisesti ja häntä vieroksuttiin ja pilkattiin (sanktiot).

"The role of the dud defined the minimal performance standards of a member. Below those limits, his failure to perform involved a distortion of the functional integrity of the unit." (Little 1964, 204, alleviiv. O.H.)

Toisinaan sanktiot johtivat siihen, että ao. sotilas taipui painostuksen edessä ja paransi tapansa. Jopa tämänkin jälkeen häntä muistutettiin asiasta jatkuvalla pilailulla. Tästä oli se hyöty, että uudet miehet oppivat noudattamaan joukon normeja. Usein "lintsariin" kohdistunut paine kuitenkin johti siihen, että hänet siirrettiin pois joukosta. (Little 1964, 202–203.)

Little mainitsee siis selkeästi ei-hyväksyttävään käyttäytymiseen kohdistuneet sanktiot.

Littlen kuvaus ja analyysi tuo mieleen Knut Pippingin eräässä artikkelissaan (1980) antaman luonnehdinnan Väinö Linnan "Tuntemattomassa sotilaassa" kuvaamista Riitaojasta ja Salosta, jotka Pippingin mukaan "olivat sekä pelokkaita että tyhmiä". Tässä tulee kuitenkin ottaa huomioon, että Riitaojan kykenemättömyys toimimaan ei ollut tahallista, kuten Littlen kuvaamassa tapauksessa. Pipping kirjoittaa Riitaojasta seuraavasti:

"Vaikka he yksityisissä tapauksissa saattoivat muodostua rasitukseksi koko ryhmälle – kuten Riitaoja – oli heidän asemansa yksikön elämässä varsin merkityksellinen, vaikka

he joissakin tapauksissa tekivät yksikölle tietämättään palveluksen. Ylenkatse ja pilkka, jonka kohteeksi he joutuivat, toimi nimittäin ajoittain varoituksena heikommille veljille ja kannusti heitä parempiin suorituksiin kuin he muutoin olisivat pystyneet." (Pipping 1980, 301.)

Toinen poikkeava ja tavallaan täysin vastakkainen rooli oli Littlen mukaan "sankarin" rooli. "Sankari" halusi tehdä enemmän kuin muut. Hän kehuskeli rohkeudellaan ja agressiivisuudellaan ja toivoi saavansa osallistua taisteluun. (Little 1964, 203.)

Littlen mukaan virallinen sotilasorganisaatio palkitsi "sankareita" kunniamerkeillä tai muilla palkkioilla. Sensijaan miehet antoivat "sankari" -termille negatiivisen merkityksen. (Little 1964, 203.) "Lintsarin" tavoin "sankari" tuntui ajattelevan ensiksi itseään ja vasta toissijaisesti ryhmän tai joukkueen muita jäseniä. Toiminnallaan "sankari" lisäsi muihin sotilaisiin kohdistuvaa riskiä. (Little 1964, 203.) Virallinen organisaatio palkitsi "sankarin" kunniamerkillä tai muulla palkinnolla. Little (1964, 204) mainitsee, että mies joka palkittiin mitalilla, tuntui usein ajattelevan, että hänen kuului kieltää, ("often seemed to feel an obligation to deny") että hän oli "ansainnut" mitalin.

"Their norms tended to discourage the aggressive kind of behavior that was the ideal of the organization, and deprecated the symbols that the organization bestowed to reward such behaviour." (Little 1964, 213, alleviiv. O.H.)

Little (1964, 220) käyttää tästä normista myös ilmaisua "the norm of minimizing risk" eli riskin minimoimisen normi.

Little esittää seuraavan yhteenvedon:

"The range of behavior defined by the roles of dud and hero has an implication for the larger organization. The role of the dud defined the minimal performance standards of a member. Below those limits, his failure to perform involved a distortion of the functional integrity of the unit. The negative definition of the hero's role tended to discourage episodes of reckless, aggressive behavior of the larger organization, and enabled it to function with predictable routines." (Little 1964, 204.)

Edellä mainitut "poikkeavat" roolit, ts. kielteinen suhtautuminen niiden määrittelemään käyttäytymiseen, määritteli ryhmän puitteissa hyväksytyt käyttäytymisen "ala- ja ylärajat". Näin ryhmän käyttäytymisestä tuli ennustettavaa, se tapahtui ja pysyi tiettyjen rajojen sisäpuolella. (Ks. myös Borell 1985.) Little luonnehtii em. seikkojen merkitystä viralliselle sotilasorganisaatiolle seuraavasti:

"Although often at odds with the authority system, the network of interpersonal relationships formed by buddies contributed to operational effectiveness by establishing and enforcing upper and lower limits to role performance." (Little 1964, 195.)

Littlen mukaan nämä roolit ja niiden rajaama hyväksytyt käyttäytymisen alue siis mahdollistivat sen, että virallisen sotilasorganisaation toiminta tapahtui tiettyissä ennustettavissa olevissa rajoissa (Little 1964, 218).

5.2.5. c) Henkilökohtainen ja valtion omaisuus

Kuten Pipping, myös Little kuvaa tutkimuksessaan henkilökohtaista ja valtion omaisuutta koskevia asenteita ja käyttäytymistä.

Littlen (1955, 99) mukaan komppaniassa oli kolmenlaista omaisuutta: ”komppanian omaisuutta”, kuten teltoja tai ryhmäseiteä, ”henkilökohtaisia varusteita” (tai varusesineitä), kuten univormut, henkilökohtaiset aseet jne. ja lopuksi yksityisomaisuutta, kuten miesten kellot, kamerat jne.

Littlen mukaan miehet tuomitsivat yksityisomaisuuden varastamisen. Myös virallinen organisaatio tuomitsi sen.

"The term "stealing" referred exclusively to this type of property, and formal and informal sanctions were applied with equal severity when the thief was caught." (Little 1955, 100.)

Valtion omaisuuteen suhtauduttiin eri tavalla kuin yksityisomaisuuteen. (Little 1955, 100.)

"While the severe sanctions of the external system were supported and reinforced when applied to personal property, they were ignored or evaded by activities and sentiments of the internal system when applied to government property." (Little 1955, 100.)

Little kuvaa pataljoonan eri komppanioiden talousaliupseereiden menettelyä (ks. talousaliupseereista edellä kohta 5.2.4. f) valtion omaisuuden suhteen. Kun komppania siirtyi uudelle sijoitusalueelle, komppanian talousaliupseeri (supply sergeant) kiersi alueen ja keräsi pois siirtyneeltä yksiköltä jälkeen jääneet valtion omaisuuden. Näin hänelle kertyi ”vaihdeavaa”, jota vastineeksi antamalla hän sai muiden komppanioiden talousaliupseereilta omasta komppaniastaan puuttuvaa tavaraa. Tätä menettelyä kutsuttiin nimellä ”scrounging”, näpistely tai vippaaminen (Little 1964, 216–217).

”Vippaaminen” oli lainvastaista, joten kyse oli miehistöön (enlisted men) kuuluneiden talousaliupseereiden keskuudessa vallitsevasta epävirallisesta käyttäytymismallista. Little ei kerro, liittyikö tähän joitakin talousaliupseereiden omia negatiivisia sanktioita esim. tilanteessa, jossa joku paljastaisi tämän laittoman menettelytavan viralliselle organisaatiolle.

Komppanianpäälliköt sietivät ”vippaamista”, koska näin he välttyivät kalustohävikin raportoinnilta ylemmille tahoille (Little 1964, 217). Näin siis komppanianpäällikötkin olivat tavallaan tämän epävirallisen käyttäytymismallin piirissä.

Lopuksi voi todeta, että Little ei kerro mitään suhtautumisesta siihen, että miehet olisivat varastaneet toisten sotilaiden varusesineitä.

Littlen mukaan oli myös olemassa henkilökohtaiseen omaisuuteen liittyvä ”jakamisen” normi (”the norm of sharing”) (Little 1964, 217). Tämä liittyy ympäristöön, jossa sotilailla oli käytössään vain vähän henkilökohtaista omaisuutta.

”Packages from home derived their unique significance from the fact that they were so easily shared. Packages symbolized all personal property and formed the basis for the development of a ritual relating it to combat situation”. (Little 1964, 217.)

Little näkee siviilipakettien sisällön jakamisessa jopa rituaalin, joka liittyy taistelutilanteeseen. Little siteeraa aihetta käsitellessään mm. erästä sotilasta seuraavasti:

”If a buddy didn’t share, maybe some day he’d be in a tough spot and the buddy would remember it and think about when you didn’t make an offer. You don’t always have a chance to do a favor in combat, but if you share everything, you can be pretty sure that your buddy will remember if you need help. (Little 1964, 217.)

Littlen kuvaus on tässä hieman erilaista kuin Pippingillä. Pipping kertoo esimerkiksi, että keitto-porukoiden jäsenet jakoivat toisilleen makupaloja siviilipaketeistaan. Hän ei puhu ao. yhteydessä mistään rituaalista, joka esimerkiksi yhdistäisi siviilipakettien jakamisen jotenkin taistelutilanteeseen.

5.2.5. d) ”Ideologisista asioista” keskusteleminen.

Little toteaa tutkimuksessaan, että sotilaat eivät koskaan puhuneet suoraan (directly) sellaisista asioista kuin isänmaallisuudesta (patriotism), lipusta tai ”amerikkalaisesta elämänmuodosta” (“patriotism, the flag, or ’our way of life’”) (Little 1964, 205). Normin tunnusmerkkeihin kuuluu yhdenmukaisen käyttäytymisen lisäksi sanktion tai sanktioiden esiintyminen. Little ei kuitenkaan mainitse mitään negatiivisia sanktioita, jotka olisivat koskeneet esim. patriotismista puhumista.³³

5.2.6. Yhteenveto Littlen tutkimuksessa esiintyneistä epävirallisista normeista

Seuraavassa taulukossa esitetään luettelo Littlen tutkimuksessa esiintyneistä epävirallisista normeista. Kuten Pippingin kohdallakin, numerointi on tarkoitettu helpottamaan tämän työn lopussa tapahtuvaa vertaailua muissa kahdessa tutkimuksessa esiintyviin normeihin.

³³ Little (1964, 205–206) arvelee, että em. tekijöille voi olla sotilaille enemmän merkitystä, mikäli ne välittyvät sotilaalle joidenkin hänelle merkityksellisten henkilöiden, esim. hänen oman perheensä kautta. (Suomen puolustusvoimissa tämä oli jatkosodan aikana ilmeisesti oivallettu varsin hyvin, sillä erilaisia kotiseudulta tulevia lähetystöjä ja henkilöitä vieraili rintamalla jatkuvasti.)

Taulukko 4. Luettelo Littlen tutkimuksessa esiintyvistä epävirallisista normeista tai virallisista normeista poikkeavista käyttäytymisilmiöistä (normien varsinainen sisältö on kuvattu kohdassa 5.2.5.).

numero	sisällön luonnehdintaa	viite Littlen tekstiin	normin luonne	sanktio
L1	”kaverien” (buddies) piti ymmärtää toisiaan, kuunnella toisiaan jne., luottamuksellisia tietoja ei saanut paljastaa	Little 1964, 200 Little 1955, 162	käsky kielto	kaverisuhteen purkaminen??
L2	kaverisuhdetta (buddy relationship) ei saanut tuoda esille liikaa	Little 1964, 200-201 Little 1955, 162	kielto	” ”
L3	kaverit eivät kehuneet taistelutaidoillaan tai vertailleet niitä	Little 1964, 201 Little 1955, 162-163	kielto	” ”
L4	kaveri ei saanut asettaa kaveriaan vaikeaan tilanteeseen vaatimalla valintaa kaverin ja organisaation välillä	Little 1964, 201 Little 1955, 163	kielto	” ”
L5	kriisitilanteessa kaverin tuli ajatella ensin lojaalisuutta kaverilleen organisaation sijasta	Little 1964, 201-202 Little 1955, 163	käsky	kaverisuhteen purkaminen?? ; paheksunta
L6	hyväksyttävällä käyttäytymisellä oli ryhmässä ja joukkueessa tietty minimitaso (minimal performance standards); ”lintsarin” rooli	Little 1964, 202-203 Little 1955, 161-162	kielto	pilkka; nimittely; kaverisuhteen purkaminen; sosiaalinen eristäminen
L7	hyväksyttävällä käyttäytymisellä oli ryhmässä ja joukkueessa tietty yläraja; ”sankarin” rooli	Little 1964, Little 1955, 161-162	kielto	pilkka; sosiaalinen eristäminen
L8	toisten sotilaiden yksityisomaisuuden ottaminen (varastaminen) oli kiellettyä	Little 1955, 99-101	kielto	
L9	”jakamisen” normi” (the norm of sharing) (liittyi siviilipaketien sisältöön)		käsky	
(L10)	talousaliupseerit (supply sergeants) pitivät valtion omaisuuden ”vipppaamista” (scrounging) sallittuna	Little 1955, 103	lupa	

Normit L1-L5 olivat ”kaverien” (buddies) välisiä normeja ja kohdistuivat näin vain kahteen tai muutamaan mieheen. Normit L6 ja L7 olivat ilmeisesti joukkueen (ja/tai ryhmän) tasolla esiintyviä normeja, tai ainakin näin voisi päätellä siitä, että Littlen (1964, 202) mukaan riitti, että kussakin joukkueessa oli yksi ”lintsarin” ja yksi ”sankarin” rooliin joutuva sotilas. (Tosin väitöskirjassaan Little (1955) sanoo, että nämäkin olivat ”kaverisuhteen” normeja.)

5.3. EPÄVIRALLISET NORMIT JOHN HOCKEYN TUTKIMUKSESSA

5.3.1. Sotilasyksikön toimintaympäristö tutkimusajankohtana

Hockeyn tutkima kiväärikomppania sai koulutuksensa Britanniassa olevassa varuskunnassa pataljoonan muiden yksiköiden kanssa. Tätä seurasi koulutusjakso kenttäolosuhteissa Kanadassa. Tämän jälkeen pataljoona siirrettiin South Armaghiin Pohjois-Irlantiin puoleksi vuodeksi.

Hockeyn tutkimat sotilaat saivat siis koulutuksensa rauhanomaisissa olosuhteissa Britanniassa ja Kanadassa, mutta koulutuksen päätyttyä ne joutuivat osallistumaan Pohjois-Irlannin levottomuuksiksi ("The Troubles") kutsuttuun konfliktiin. Tämän konfliktin taustana oli Pohjois-Irlannin asema Yhdistyneen Kuningaskunnan (United Kingdom, UK) osana ja pyrkimykset joko jopa yhdistää Pohjois-Irlannin alue Irlannin tasavaltaan (republic of Ireland) tai säilyttää se aiempaan tapaan UK:n osana. Konfliktia vaikeutti Pohjois-Irlannin väestön jakautuminen katoliseen, osittain tasavaltalaiseen ja protestanttiseen, osin unionistiseen väestönosaan. Hockeyn komppanian ollessa komennettuna Pohjois-Irlantiin 1980-luvun alussa alueella toimivia aseellisia voimia olivat UK:n ja Pohjois-Irlannin turvallisuusjoukot, "security forces", joihin kuului paikallisten poliisivoimien (RUC) lisäksi Britannian armeijan joukkoja sekä "vastapuolella" PIRA:n eli Provisional Irish Republican Army:n jäseniä. Myös unionistien puolella toimi PIRA:n tyyppisiä aseellisia järjestöjä (esim. UVF).

South Armaghissa komppanian sijoituspaikkana oli Crossmaglenin (sotilaiden käyttämä lyhenne XMG) kaupungin vieressä oleva turvallisuusjoukkojen tukikohta. Armagh on yksi Pohjois-Irlannin kuudesta kreivikunnasta ja siellä edellä mainitut turvallisuusjoukot kokivat suurimmat henkilöstötappionsa Pohjois-Irlannin levottomuuksien aikana. South Armaghissa komppania oli majoitettuna pataljoonan muista osista erillisenä linnoitettuun tukikohtaan kolmen kilometrin päähän Irlannin rajasta. Tukikohta oli suunnilleen jalkapallokentän suuruinen alue, joka oli ympäröity piikkilankaesteillä, konekivääripesäkkeillä ja rakettihyökkäysten varalta suojakaivannoilla. Sotilaat elivät eristettyinä tässä tukikohdassa kolme ja puoli kuukautta.

Ympäröivällä maaseudulla oli runsaasti Irlannin vapaaehtoisen tasavaltalaisarmeijan (PIRA) aseistettuja elementtejä, joista ainakin osa paikallisväestöstä tuki. (Hockey 1986, 98.)

PIRA:n sotilaat käyttivät tukialueenaan rajan Irlannin puolella olevia alueita, jonne brittisotilaat eivät voineet heitä seurata. Komppanian toiminta sisälsi partiointia ympäröivällä maaseudulla, ympärillä olevassa kylässä ja sen ympäristössä, tukikohdan vartiointia ja lepoa. Partiomatkat olivat erittäin vaarallisia.

"The chances of being maimed or killed by PIRA through sniping, rocket, mortar attacks, or the use of radio-controlled explosive devices was thought by privates to be higher than anywhere else in Northern Ireland. Once patrols moved outside XMG base they were in hostile territory and consequently moved in a tactical formation." (Hockey 1986, 98.)

Eräänä osoituksen tilanteen luonteesta voitaneen pitää sitä, että sotilaat saattoivat poistua tukikohdastaan vain jalkaisin tai helikoptereilla – kuorma-autoilla liikkumista pidettiin miinojen ja väijytysten takia liian vaarallisena. Huoltokuljetukset tukikohtaan olivat monimutkaisia operaatioita, kun pataljoonan muualle majoitettuja osia tarvittiin turvaamaan ajoneuvojen perillepääsy. Ensimmäisen South Armaghissa vietetyn kuukauden aikana kaksi sotilasta sai surmansa. Tilanne, jossa komppania oli, erosi kuitenkin varsinaisesta sodasta siinä, että voimankäyttöä, mm. tulen avaamista, oli rajoitettu ohjeistuksella. Lisäksi voidaan tietenkin todeta, että vastakkain eivät olleet kahden valtion asevoimat, vaan brittisotilaiden vastapuolena olivat siviiliasuiset PIRA:n jäsenet, jotka joko asuivat PIRA:n "maalalaisina" jäseninä osana väestöä Pohjois-Irlannissa tai tulivat rajan yli Irlannista. Komppanian toiminta oli siis luonteeltaan rauhanturvatoimintaa tai rauhaanpakottamistoimintaa.

Komppania eli siis muusta pataljoonasta ja ympäröivästä yhteiskunnasta eristettynä tukikohdassaan. Sotilaiden elämä noudatti sykliä tukikohdan vartiointi – partiointi maaseudulla – partiointi kylissä. Kukin toimintajakso kesti noin kolme päivää. Sykliin kuuluivat vielä lepojaksot

toimintajaksojen välissä. Tämä sykli toistui yhä uudestaan kolmen ja puolen kuukauden ajan lukuun ottamatta yhtä jokaisen saamaa 4–5 päivän lomaa Englannissa. (Hockey 1986, 98-99.)

Komppania oli majoittuneena tukikohdan päärakennukseen. Kussakin huoneessa oli Hockeyn (1984, 97) mukaan majoittuneena 24 miestä kolmikerroksisilla lavereilla.

Upseerit ja aliupseerit asuivat erillään miehistöstä. (Tämä oli siis järjestetty eri tavalla kuin Pippingin ja Littlen kuvaamissa komppanioissa.) Tukikohdassa oli kanttiini, sauna, pieni kuntosalin ja väritelevisio. Armeija virallisen kielenkäytön mukaan majoitusolosuhteet alittivat ”normaalin vaatimustason”. Miehet itse luonnehtivat majoitusolosuhteitaan termillä ”a fucking hole” (Hockey 1986, 99).

”For privates, time spent in the base was very like living in a submarine: there were no windows, and all lighting, heating and ventilation was artificially produced. Privates lived twenty four to a room, in dim, narrow, cramped conditions, sleeping in three-tier bunks. NCOs and officers had their own accommodation within the complex. Senior NCOs and officers also ate separately from the remainder of the Company. Every inch of space was crammed with weapons, equipment and clothing.” (Hockey 1986, 97.)

Beevor (1991, 271) kuvaa teoksessaan ilmeisesti juuri tätä samaa tukikohtaa seuraavasti:

”Adjoining and overlooking the town, the security force base is another fort with corner towers and fifteen-foot-high corrugated iron walls. The walls protect the helipad, and the sentries in the tower sangars watch the town, looking out for suspiciously parked lorries and farm trailers which might conceal a rack of mortars.

Inside the blast-proofed walls of the base, living conditions are even more crowded than in Belfast. Allowing for a storage drawer, there is so little space left between the bunks that a soldier cannot lie on his back with his knees up. Apart from a week’s leave in Britain, which starts on the milk-run helicopter back to Aldergrove, they have no privacy for six months, and no recreation except pumping iron in the improvised gymnasium or watching videos.”

Sotilaat poistuivat tukikohdasta vain partiomatkoilla. Nukkuminen oli suosittu vapaa-ajanviettotapa, joskin sekin oli vaikeaa, kun partioiden jäseniä lähti tuvista ja saapui niihin vuorokauden kaikkina aikoina. Partiomatkoilla sotilaat yöpyivät maastossa.

5.3.2. Virallinen organisaatio

Astuttuaan palvelukseen koulutuskeskukseen (Basic Training Depot) alokkaista (recruits) muodostettiin joukkueet, joissa kussakin oli neljä ryhmää (sections).

18 viikon koulutuksen jälkeen sotilaat siirrettiin rykmenttiin, joka Hockeyn mukaan (1984, 63) koostui käytännössä yhdestä jalkaväkipataljoonasta. Pataljoona jakautui kiväärikomppanioihin. Kiväärikomppania jakautui joukkueisiin ja näistä kukin ryhmiin. Ryhmään kuului ryhmänjohtajan lisäksi kaksi neljän miehen ”fire teamia”. Tällaisen fire teamin johtajana oli nuorempi aliupseeri. (Beevor 1991.) Hockeyn (1984, 63) mukaan komppanioiden määrä ja siten myös alayksiköiden määrä ja sotilaiden lukumäärä vaihteli liittyen koko pataljoonan henkilöstömäärän vaihteluun. Kiväärikomppanioiden lisäksi pataljoonassa palveli lääkintähenkilöstöä, kuljettajia, pioneereja ja sotilaspoliiseja. Lisäksi organisaatioon kuului viesti-, panssarintorjunta- ja kranaatinheitinsia.

Pataljoonan komentajana oli everstiluutnantin arvoinen upseeri. Komppanianpäälliköt olivat majureita. Joukkueenjohtajina toimineet ”nuoremmat upseerit” vaihtelivat sotilasarvoltaan värikkäistä (second lieutenant) kapteeneihin. Jokaisessa komppaniassa oli vääpeli (Company Sergeant Major) ja jokaisessa joukkueessa kersantti. Korpraalit toimivat ryhmänjohtajina ja varajohdajina. Organisaatiossa kiinnittää huomiota se, että komppanianpäälliköt ja joukkueenjohtajat olivat sotilasarvoltaan ylempiä kuin suomalaisessa jatkosodan ajan ja 2000-luvun järjestelmässä. Kun Suomessa luutnantti saattoi jatkosodassa olla komppanianpäällikkö, saattoi kapteeni olla brittiarmeijassa joukkueenjohtaja. Iso-Britannian asevoimissa 1980-luvun alussa kantahenkilökuntaan kuuluvat aliupseerit (noncommissioned officers, NCO's) olivat edelleen aliupseereita, heidän asemaansa ei ole muutettu sillä tavalla kuin Suomessa 1980-luvulla (opistoupseeristo), 2000-luvulla tilanne Suomessakin on taas toinen.

Komppanian vääpeli, pataljoonien kersantit ja ryhmänjohtajat olivat palkattua kantahenkilökuntaa. Myös sotilaat (privates) olivat 1980-luvun brittiarmeijassa tietenkin palkattuja, mutta he erosivat kuitenkin aliupseereista siinä, että heidän palvelusaikansa oli tietyn pituinen ”pesti”, kun taas aliupseerit olivat (ilmeisesti) pysyvässä työtehtävässä. Pippingin ja Littlen tutkimissa jatkosodan ja Korean sodan komppanioissa ryhmänjohtajina olleet aliupseerit olivat asevelvollisia varusmiehiä kuten tavalliset sotilaatkin.³⁴

Hockeyyn (1986, 79) mukaan sotamiehen virallisen roolin (formal role) pataljoonassa määrittävät seuraavat asiat:

- a) sotilasarvo
- b) tehtävä, kuten kk-mies, radiomies kiväärimies jne.
- c) organisaation alayksikkö johon mies kuului eli ryhmä (section), joukkue, komppania
- d) The Manual of Military Law ja The Queen's Regulations for the Army -ohjesäännöt, joissa olivat säädökset käyttäytymisestä, kurista ja rangaistuksista
- e) pataljoonan, komppanian ja joukkueen käskyt, jotka olivat kirjallisia asiakirjoja ja joita tuli toisinaan jopa päivittäin
- f) pataljoonan komentajan ”politiikka”, jota pataljoonan adjutanttina toiminut upseeri toteutti.

Kun pataljoona siirtyi toiminta-alueelleen Pohjois-Irlantiin, sen kokoonpano muuttui. Pst-aseistusta eikä krh-aseistusta ei tarvittu, mutta sen sijaan organisaatioon lisättiin ”Close Observation Platoon”, jonka tehtävän oli mm. havainnointi, tähyystys, tietojen kerääminen jne.

Organisaatio muuttui myös ainakin Hockeyyn havainnoimassa komppaniassa myös siten, että kun koulutus Britanniassa oli tapahtunut joukkue- ja ryhmäkokoonpanossa (Hockey 1986, 65) tapahtui toiminta Pohjois-Irlannissa virallisen organisaation mukaisissa pienimmissä ryhmissä eli neljän miehen ryhmissä. Tällainen ”fire team” tai partio (kutsumanimeltään ”Brick”) koostui kolmesta sotamiehestä ja yhdestä nuoremmasta aliupseerista, joka johti ao. ryhmää. Jo ennen Pohjois-Irlantiin siirtymistä koulutus tapahtui tällaisissa pienryhmissä. (Hockey 1986, 78.)

5.3.3. Yksikön henkilöstö

Pataljoonaan kuului Hockeyyn (1984, 63) mukaan 650 eriarvoista sotilasta. Hockey ei anna tarkkoja tietoja komppanian ja sen alayksiköiden henkilömäärästä. Hän kertoo kuitenkin, että miesten määrä komppaniassa vaihteli riippuen saapuvien alokkaiden ja poistuvien sotilaiden määrästä. Hän kertoo, että koulutuskeskuksessa alokkaiden keski-ikä oli 18 vuotta 4 kuukautta.

³⁴ Pippingin mukaan jatkosodan asevelvollisista muodostetun komppanian asevelvolliset aliupseerit pitivät itseään ”kansaan” kuuluvina alaitensa kanssa.

Sotilaiden siirryttyä pataljoonaan yksikön keski-ikä oli todennäköisesti korkeampi, koska päällystö oli alokkaita vanhempia.

Hockey ei kerro juuri mitään miesten siviilikoulutuksesta ja sosiaalisesta taustasta. Teoksesta saa kuitenkin sen mielikuvan (jota ei siis pysty tässä täsmällisesti lähdeviitteillä perustelevaan), että alokkaat eivät olleet saaneet kovin paljon siviilikoulutusta eivätkä yleensä olleet ylemmistä sosiaalisista ryhmistä.

Hockeyn mukaan koko brittiarmeijassa vain 13 % miehistöstä oli naimisissa (lähteenä hän mainitsee Britannian puolustusministeriöltä vuonna 1980 saamansa tiedon) (Hockey 1986, 78).

Britanniassa oli tutkimusajankohtana (kuten sen jälkeenkin) ammattiarmeija ja komppanian koko henkilöstö oli palkattua miehistöön kuuluvat mukaan lukien.

Beevorin (1991, 249) mukaan Pohjois-Irlannissa toimivat joukot (pataljoonat) olivat joko vakituisia tai ”kiertäviä” (”roulement”). Edellisissä henkilöstö on sijoitettu toiminta-alueelle perheineen usein 2,5 vuoden ajaksi; jälkimmäisissä henkilöstö kuljetetaan alueelle joko Britanniasta tai Saksasta puoleksi vuodeksi ilman perheitä. Hockeyn pataljoona kuului jälkimmäisiin. Vaikka pataljoona (ja rykmentti) oli pysyvä organisaatio, em. järjestelmä merkitsi Pohjois-Irlannin konfliktin suhteen puolen vuoden yksikkökohtaista rotaatiota ja siten jokaiselle sotilaille myös henkilökohtaista puolen vuoden palvelusaikaa Pohjois-Irlannissa.

5.3.4. Sosiaaliset ryhmät

Kuten edellä on todettu, Hockey tutki sotilaita ja sotilasyksikköä koulutuskeskuksessa (pataljoonaan/komppaniaan saapuvien alokkaiden osalta), koulutuksessa jalkaväkipataljoonassa Britanniassa, kenttäharjoituksessa Kanadassa ja toiminnassa Pohjois-Irlannissa. Teoksesta voidaan poimia havaintoja komppanian virallisen rakenteen puitteissa muodostuneista sosiaalisista ryhmistä, joihin samaistuttiin ja saatettiin tuntee solidaarisuutta näissä toiminnan eri vaiheissa, vaikka Hockey ei esitäkään tästä mitään systemaattista analyysia.

Koulutuskeskuksessa (Basic Training Depot) kehittyi alokkaiden välille solidaarisuutta, ryhdyttiin mm. auttamaan toisia ja opittiin tekemään yhteistyötä. (Hockey 1986, 46–48.) Sotilaat jopa pelkäsivät Hockeyn (1984, 33) mukaan sitä, että joutuisivat eroon ryhmästään. Koulutuskeskuksessa pyrittiin luomaan yhteishenkeä ryhmään ja kehittämään teamwork’ia (Hockey 1986, 36–37).

”Identification with immediate peers is fostered by the totally collective existence, living and working within the section and platoon. (...) Identification at the section and platoon level is reinforced constantly by sporting and military skills competitions, which create mutual rivalry.” (Hockey 1986, 37.)

Koulutuskeskuksessa kehittyi myös ”me – he” -dikotomia alokkaiden (recruits) ja kouluttajien välille. (Hockey 1986, 46.) Tämä laajeni Hockeyn mukaan myös oman joukkueen ulkopuolelle, jolloin ”me” käsitti kaikki samanarvoiset sotilaat koulutuskeskuksessa. (Hockey 1986, 50.)

Kun koulutuskeskuksesta oli tultu rykmenttiin/pataljoonaan, koulutus tapahtui komppanian, joukkueen ja ryhmän puitteissa (Hockey 1986, 65.) Mutta kun harjoiteltiin Pohjois-Irlantia varten, koulutus tapahtui em. neljän miehen ”Brick”-kokoonpanoissa. (Hockey 1986, 78.) Koulutuksessa pyrittiin luomaan lojaalisuutta ryhmää kohtaan (”loyalty to the group”), joka sisälsi

identifioitumista ryhmään, joukkueeseen, komppaniaan ja lopulta pataljoonaan. (Hockey 1986, 64–65.)

”This identification is made more potent by, once again, the private soldiers living in something resembling a ‘total institution’. For, as at the Depot, he sleeps, eats and works with the same members in his section and platoon. Furthermore, a considerable period of his leisure time is also spent in the company of these same individuals. Such an identification with the structural levels most immediate to him is again cultivated by various officially arranged competitions involving sporting or military skill.” (Hockey 1986, 65.)

Hockey kuvaa myös, että edelliseen liittyen esiintyi muiden komppanioiden ja aselajien pilkkaamista ja nimittelyä. (Hockey 1986, 78.) (Tämä tuo mieleen Sherifin klassiset poikaleirikokeet ja ulkoryhmäsenteiden muodostumisen niissä, ks. esim. Sherif 1970, 85.)

Hockey kuvaa myös sitä, kuinka sotilaat havaitsivat, että oli hyödyllistä, kun oli kavereita (mates) pataljoonan eri alayksiköissä. Esim. jos on kaveri lääkintämiehen kanssa, voi saada lääkettä tarvittaessa tai lainata joltakin toiselta työkaluja jne. (Hockey 1986, 89.) Kyseessä oli ”network of friends”, jotka vaihtoivat tavaroita ja palveluita. (Hockey 1986, 89, 96.)

Pohjois-Irlannissa tilanne oli taas Britanniassa tapahtuneeseen koulutukseen verrattuna erilainen. Hockeyn mukaan jatkuva uhka sekä fyysinen eristyksissä oleminen sekä siviiliväestöstä että muusta pataljoonasta synnytti voimakasta identifioitumista omaan komppaniaan. (Hockey 1986, 99.)

”This threat together with their physical isolation from the civil population as well as the rest of the Battalion, evoked a high degree of identification with the Company. The first two deaths the company suffered at the hands of the PIRA reinforced mutual identification and solidarity amongst all members. The privates themselves noticed this increase in cohesion, one for instance perceived the Company to be ‘sort of together more now’, attributing it to the fact that *all ranks* were ‘always looking after each other out there (on patrol)’. Along with this increased cohesion, a grimmer attitude toward all who were not members of the Company or allies developed. Animosity toward ‘them’ (PIRA), whether active supporters of merely sympathisers, was constantly generated by the fear of what ‘they’ could do to one when out on patrol.” (Hockey 1986, 99.)

Tähän liittyen jako sotamiesten (privates) ja kaikkien heidän esimiestensä välillä (”us”/”them”), joskaan ei kadonnut, niin sen tärkeys väheni, ja esille tuli komppanian ”me” verrattuna PIRA:n ”heihin” (”Us’ and the PIRA ‘Them’). (Hockey 1986, 99.)

Toiminta tapahtui neljän miehen tiimeissä (patrol, Brick). Täällä ja tällä tasolla sotamiehet – ylemmät – erottelu (ts. tässä käytännössä sotamiehet – aliupseerit – erottelu) lakkasi olemasta tai se tukahdutettiin (”was largely suppressed”) (Hockey 1986, 100). Aliupseerit ja joskus jopa upseerit laskettiin kuuluvaksi ”meihin”.³⁵

Hockey toteaa, että identifioituminen ja solidaarisuus oli vahvinta juuri neljän hengen operatiivisten tiimien (the Brick) tasolla. (Hockey 1986, 100.)

³⁵ Vastaavalla tavalla Pipping kuvaa, että aliupseerit (esim. ryhmänjohtajina) laskettiin kuuluvaksi yhteiseen ”kansaan” yhdessä alaisten kanssa. Little kuvaa, kuinka etulinjassa joukkueen johtajan ja alaisten välille kehittyi solidaarisuutta.

Paitsi että toiminta, erityisesti partiointi, tapahtui tässä neljän hengen kokoonpanossa, tässä kokoonpanossa saattoi esiintyä myös seuraavaa:

- jaettiin kotoa saatujen pakettien sisältöä
- tiimillä oli oma nimi, kuten ”Charley’s Angels” (liittyi tiimin johtajan nimeen), ”The Rat Pack” (liittyi hiusten pituuteen) jne.
- autettiin toisia eri asioissa
- syötiin yhdessä
- vietettiin vapaa-aikaa yhdessä.

Hockeyn antama kuva tällaisesta neljän miehen tiimistä muistuttaa Pippingin kuvaamaa pienintä sotilaallista ryhmää eli konekivääriryhmää, mutta ei ole kuitenkaan samanlainen. Hockeyn kuvaamassa pienryhmässä on myös Pippingin ”keittoporukan” tai pakkiporukan piirteitä. Pakkiporukka ei ollut kuitenkaan virallisen organisaation ryhmä, kuten Hockeyn ”Brick”. Pipping kuvasi pakkiporukoita mm. seuraavasti:

"Käsitykseni mukaan juuri henkilökohtaiset mieltymykset sitoivat pakkitoverit yhteen: heidän kanssaan jaettiin hovit ja koettelemukset, siviilipaketit ja "hamstratut" perunat, viinat ja "tuntemattomat morsiamet"; heidän seurassaan käytiin kanttiinissa, lähdettiin omavaltaiselle lomalle ja hakattiin halkomotit; heidän kanssaan jaettiin kaikki taloustyöt: keittäminen, tiskaus ja elintarvikkeiden hankinta." (Pipping 1978, 159.)

Pippingin konekivääriryhmä oli suurempi kuin keittoporukka tai Hockeyn neljän hengen tiimi. Hockeyn kuvaus tuo toisaalta mieleen Littlen kuvauksen joukkueen sosiaalisesta rakenteesta ja erityisesti sen alimmalla tasolla esiintyneet kahden miehen välisten tiiviiden kaverisuhteiden verkostot.

Hockeyn mukaan identifioituminen ja solidaarisuus olivat vahvimmillaan tällaisen Brick’in eli neljän miehen tiimin tasolla, koska tämän ryhmän kanssa sotilas kohtasi PIRA:n muodostaman uhkan. (Hockey 1986, 100.)

Tässä yhteydessä voisi mainita myös Beevorin kuvauksen siitä, miten neljän miehen tiimejä johdettiin Pohjois-Irlannissa. Beevorin (1991) mukaan neljän miehen fire team oli toiminnan peruselementti. Komppaniassa olevat (ja sitä ylemmät) esimiehet saattoivat lähinnä vain antaa tehtävät ja toimintalinjat tiimille, sen jälkeen esimiehen oli luotettava kentällä olevaan tiimiin. Vaikka tiimiin oltiin radioyhteydessä, esimies saattoi vain harvoin antaa yksityiskohtaisia käskyjä tiimille, kun tilanne tuli päälle:

”When a ‘contact’ is reported, whether a weapons shoot, rocket attack, mortar ‘stonk’ or bomb explosion, those in the ops room are seldom in a position to give detailed orders.” (Beevor 1991, 249–250.)

Ollessaan partiossa tämä virallisen organisaation pienin rakenneosa oli siis osittain ”oman onnensa nojassa” ja sen jäsenet saattoivat odottaa välitöntä apua ja tukea vain toisiltaan.

Tällaiset seikat tulee nähdä joidenkin seuraavassa alakohdassa kuvattujen epävirallisten normien eräinä taustatekijöinä.

5.3.5. Epävirallisia normeja

Teoksensa 9. luvussa Hockey esittää epävirallisia normeja koskevia havaintoja. Tämä kuvaus ei ilmesty tyhjästä teokseen, vaan liittyy teoksen rakenteeseen. Eräänä tärkeänä teemana Hockeyyn tutkimuksessa on sen osoittaminen, että sosiaalinen järjestys sotilasorganisaatiossa ei ole yhtenevä Max Weberin byrokraattisen organisaation mallin kanssa, vaan perustuu pelkkien rangaistusten asemesta eräänlaiseen miehistön ja päällystön välisen "neuvottelun" tuloksena syntyneeseen sopimukseen, jossa kumpikin osapuoli oman etunsa takia joustaa jonkin verran. ("... the bargain between privates and their immediate superiors, under which adequate military performance is traded off in return for a flexible interpretation of military law", Hockey 1986, 93.) Sotilasorganisaatiossa vallitseva järjestys on "neuvottelun tuloksena syntynyt järjestys" (negotiated order). Hockey kuvaa miehistön ja päällystön – "meidän" ja "heidän" - suhteiden kehittymistä sotilaiden uran eri vaiheissa. Kehitys kulminoituu toiminta-alueella Pohjois-Irlannissa, jolloin komppania ja sen alaryhmät kiinteytyvät entisestään ja "heitä" ovatkin oman päällystön asemasta todelliset viholliset, Irlannin vapaaehtoisen tasavaltalaisarmeijan PIRA:n taistelijat.

Teoksensa 9. luvussa Hockey kuvaa tutkimiansa sotilaiden epävirallista normijärjestelmää (käyttäytymissääntöjen järjestelmää) tai "normatiivista koodia", joka sääteli sotilaiden käyttäytymistä. Hockeyyn mukaan sotilailla oli tietty arvojen järjestelmä, joka toteutui tai jota toteutettiin normatiivisen koodin välityksellä ("... their value system and the normative code through which it was enacted", Hockey 1986, 123).

Normatiiviseen koodiin (normijärjestelmään) liittyi myös sanktioita niitä kohtaan, jotka rikkovat ao. sääntöjä vastaan (Hockey 1986, 123). Tämä normijärjestelmä oli nimenomaan miehistön järjestelmä (joskin aliupseeritkin saattoivat käyttää sitä hyödykseen) ja siten epävirallinen (unofficial) järjestelmä. Siksi miehistöön kuuluvat ryhmänä tulkitsivat, millainen käyttäytyminen oli koodin vastaista ja he myös päättivät sanktioista (Hockey 1986, 123).

Tämän koodin keskeinen asia sisälsi sen, että "oli huolehdittava kavereista", "look after your mates".

"This normative code can be summarised by stating the one overriding concern, articulated by the privates themselves, namely 'look after your mates'. Privates are concerned to provide support in various fashions, to their peers in all possible situations, in the face of internal (all those who hold superior rank) and external (the 'enemy') opposition. The operation of this overriding norm of 'looking after your mates' serves to classify as deviant all behavior, not conforming to its dictates." (Hockey 1986, 123–124.)

Edellä mainittu yleinen tai ylempään tason normi (overriding norm) eriytyi useiksi tarkemmiksi normeiksi.

"The general norm translated itself into a number of specifics. Privates expected each other 1. to reciprocate social obligations, 2. to do their share, 3. not to get peers into 'trouble', 4. not to 'tear the arse out of it', and 5. be loyal to peers." (Hockey 1986, 124.)

(1) Vastavuoroisuus (reciprocity), keskinäinen apu. Tämä normi velvoitti sotilaat antamaan toisilleen apua erilaisissa tilanteissa. Avun antaminen ulottui rahan lainaamisesta muiden sotilaiden rikkeiden peittämiseen päällystöltä, tanssipaikalla tapahtuneesta tappelusta Pohjois-Irlannissa toiminta-alueella annettuun apuun. (Hockey 1986, 124.) Hockey käyttää myös luonnehdintaa "the norm of reciprocal aid").

"Reciprocity involved privates in tendering all the forms of mutual aid I have previously described: mutual aid which helped all concerned to cope more easily with the constraints and dangers imposed by both the internal and external opposition. These ranged from supplying mates with a loan of money before pay day, to covering for them when their absence from duty was noticed by a superior... (...) The norm also demanded aid in dangerous situations whether at a dancehall brawl or during a 'contact' with PIRA at XGM. Particularly in dangerous situations mutual aid is vital, and privates knew they were expected to conform in the expectation that similar support would be tendered to them." (Hockey 1986, 124.)

Muiden auttaminen erilaisissa tilanteissa, mm. taistelussa, merkitsi sitä, että he saattoivat odottaa saavansa muilta samanlaista apua. (Ibid.)

Hockey sanoo alaviitteessä, että tämä normi (alaviitteessä Hockey käyttää myös sanontaa "the norm of mutual aid in dangerous situations") ei Pohjois-Irlannissa ulottunut vain samanarvoisiin sotilaisiin, vaan myös komppanian kaikkiin sotilaisiin sotilasarvosta riippumatta." (Hockey 1986, 138, alaviite 3.)

(2) Oman osuutensa tekeminen (the norm of "doing one's share"). Sekä maastossa että kasarmeilla miehistöön kuuluvat joutuivat suorittamaan fyysisesti rasittavia tehtäviä. Ao. normin mukaan kaikkien tuli osallistua ja toimia yhteistyössä epämiellyttävien tehtävien suorittamiseksi. Käytännössä tämä merkitsi esim. sitä, että maastossa liikuttaessa kaikki kantoivat vuorotellen painavaa konekivääriä. Sotatoimialueella liikuttaessa normi merkitsi mm., että kaikkien piti olla valppaina (sotilasslangin mukaan "switched on" eli virta kytkettynä päälle), huolehtia omasta tehtävästään, suojata muita jne. (Hockey 1986, 124.) "Much of infantry work is physically hard and gruelling, and therefore where there are facets of this work which impose an extra strain on particular individuals, this is shared by all immediate peers. (...) The norm stressed that all should cooperate and complete the distasteful tasks as soon as possible., each individual doing an equal share. In the combat context, doing one's share involved, in privates terms, being 'switched on'" (Hockey 1986, 124).

(3) Kolmas normi koski sitä, että sotilas ei saanut omalla toiminnallaan saattaa muita samanarvoisia vaikeuksiin ("never get peers into trouble"). Hockey kuvaa normia myös seuraavasti: "... the norm which demands an adequate performance so as not to peers in trouble", Hockey 1986, 125). Toisilta odotettiin siis tässä mielessä riittävän hyvää tai tehokasta (adequate) toimintaa. Sotilasta, joka aiheutti huonolla toiminnallaan muiden joutumisen vaikeuksiin, nimettiin termillä 'fuckup' (Hockey 1986, 124-125). Esimerkkinä Hockey mainitsee joukon uusia sotilaita, jotka eivät läpäisseet erästä varustarkastusta (equipment inspection). Seurauksena oli koko komppanian joutuminen uusintatarkastukseen seuraavana päivänä, joka taas aiheutti sen, että komppanian kokeneemmat sotilaat paheksuivat tulokkaita (Hockey 1986, 125). Vakavampaa tällainen liian huono suoritus (inadequate performance) eli 'fucking up' oli Pohjois-Irlannissa (ibid.).

(4) Hockeyyn neljännessä normissa oli kysymys kohtuullisuudesta (moderation) ja mukautumisesta ryhmän normaaliin suoritustasoon ("norm of moderation", "conformity to a group standard", Hockey 1986, 125).

"In contrast to the norm which demands an adequate performance so as not to get peers into trouble (eli Hockeyyn 4. normiin, O.H.), the ...norm called for moderation in all activities and conformity to a group standard. An excess of zeal by a peer was discouraged on the same grounds as those held by industrial workers, namely, that such behavior might result in the group suffering undesired consequences." (Hockey 1986, 125.)

Vaikka toisaalta odotettiin riittävää suoritusastoa, niin toisaalta ryhmän jäsenen tai samanarvoisen sotilaan liiallista innostusta paheksuttiin. Tällainen käyttäytyminen saattoi näet aiheuttaa ryhmälle epämiellyttäviä seurauksia. Kysymys on samasta ilmiöstä, jonka tutkijat ovat havainneet teollisuusyrityksissä: yksittäinen työntekijä ei muiden työntekijöiden näkökulmasta katsoen saisi olla "urakanpolkija" eli hän ei saisi vaarantaa tietystä työsuorituksesta sovittua palkkiota työskentelemällä muita nopeammin ja tehokkaammin. (Hockey 1986, 125.) Hockey puhuu myös siitä, mitä tämä merkitsi operatiivisessa toiminnassa Pohjois-Irlannissa.

"This norm of moderation was also seen in the operational context... Privates expected their peers to do their job adequately when on patrol, so as to render mutual aid and not drop anyone 'in the shit'. Yet there was also a strong taboo upon what they perceived as unnecessary heroics. The patrols were considered dangerous enough work without foolhardy action increasing the peril - 'sticking your neck out'. Individuals who took unnecessary risks were, by virtue of their actions, involving all of their patrol in extra danger, the consequences of which could always be fatal". (Hockey 1986, 125.)

Edellisestä voidaan todeta, että ao. normi koski Pohjois-Irlannissa toimittaessa ainakin partiointitehtäviä. Partiointi tapahtui neljän miehen ryhmässä (the Brick), joten normi koski tällöin tällaista ryhmää.

Lisäksi voidaan todeta, että kun ylimääräisen innokkuuden kieltävä normi ikään kuin yhdistyi siihen edellä mainittuun normiin, joka edellytti jokaiselta kohtuullista (adequate) suoritusta, tämä johdatti sotilaita käyttäytymiseen, joka oli "sankarin" ja tehtäviään laiminlyövän sotilaan välimaastossa. (Hockey 1986, 125–1267.)

"This disapproval of heroics, when combined with the norm stressing an adequate performance, guided privates to a level of performance which constituted a middle way between hero (or in barracks being defined as 'Tick-tock') and 'fuckup'". (Hockey 1986, 125–126.)³⁶

Hockeyyn normeista H1-H4 voi vielä tehdä sen tärkeän havainnon, että hän esittää jokaisen kohdalla esimerkkejä siitä, mitä ne merkisivät toisaalta vaarallisissa tilanteissa ja toisaalta muissa, "vaarattomissa" tilanteissa, esim. työtehtävissä tai koulutuksessa.

(5) Lojaalisuus samanarvoisia kohtaan, "loyalty to one's peers" (Hockey 1986, 126). Tämän normin tärkeys pohjautui Hockeyyn mukaan siihen, että miehistöön kuuluvat saattoivat joutua kasvatusten ylempiensä kanssa ja saivat pelätä näiden taholta sanktioita. Näiden vastapainoksi miehistön täytyi pitää yhtä. Kantelemista tai "vasikoimista" ("bubbling")³⁷ esimiehille, mikä saattoi muita sotilaita vaikeuksiin, ei sallittu ollenkaan. (Hockey 1986, 126.)

Lojaalisuus ei kuitenkaan ollut sokeaa, vaan esiintyi variointia tai joustavuutta, kun tätä normia sovellettiin esimerkiksi erilaisten tavaroiden (kalusto, ruoka, vaatteet) "kähveltämiseen" tai "evakuoimiseen" ("scrounging"). Sensijaan "vasikoinnin" suhteen ei esiintynyt mitään joustavuutta.

Oma ja valtion omaisuus

Tätä suhtautumista tavaroiden "kähveltämiseen" Hockeylla on syytä käsitellä tarkemmin omana alakohtana, koska myös Pipping ja Little käsittelevät suhtautumista omaan ja valtion omaisuuteen. Hockey sanoo aiheesta mm. seuraavaa:

³⁶ Sanaa "sankari" (hero) käytettiin negatiivisessa mielessä yleensä jostakin upseerista tai aliuupseerista. Tähän liittyen on syytä muistaa, että jokaisessa Hockeyyn kuvaamassa nelimiehisessä partiossa oli yksi aliuupseeri.

³⁷ Termi "bubbling" liittyyne sarjakuvien puheluksiin.

"Just as there was good and bad skiving, there was, for privates, good and bad scrounging. Legitimate scrounging happened outside the private's platoon. Inside it, it was regarded with anathema and seen not as scrounging but *stealing*. A further distinction related to the kinds of articles which were considered to be legitimate targets for scrounging. All military equipment, whether belonging to individuals or held in unit stores was considered to come into this category." (Hockey 1986, 130.)

Edellisen mukaan valtion omaisuutta oli miesten mielestä sallittua ottaa. (Hockey antaa termille "scrounge" seuraavan käännöksen tai selitteen: "To acquire illegally equipment, food, clothing".)

Valtion omaisuutta ei kuitenkaan saanut ottaa oman joukkueen sisällä:

"Legitimate scrounging happened outside the private's platoon. Inside it, it was regarded with anathema and seen not as scrounging but *stealing*." (Hockey 1986, 130.)

Sotilaiden siviiliomaisuutta, kuten siviilivaatteita ei miesten mielestä saanut ottaa:

"In contrast, it was regarded as bad scrounging and illegitimate to scrounge more personalised items such as a person's civilian clothing, and valuables." (Hockey 1986, 130.)

Edellistä voisi vielä tiivistää seuraavalla kuviolla, jossa on kyse erityyppisten tavaroiden ottamisen luvallisuudesta.

	YKSITYISOMAISUUS	VALTION OMAISUUS
oman joukkueen sisällä	kiellettyä	kiellettyä
oman joukkueen ulkopuolella	kiellettyä	sallittua

Vaikka nämä Hockeyyn normit saattavat vaikuttaa "itsestänselvyyksiltä", niin voi todeta, että niistä osa on joko suoranaisesti tai potentiaalisesti ristiriidassa virallisen sotilasorganisaation "ensi kädessä" ilmaisemien virallisten tavoitteiden kanssa. Kokonaan toinen kysymys on se, ovatko nämä normit myös viime kädessä ristiriidassa virallisen sotilasorganisaation tavoitteiden kanssa. Juuri tätä Hockey tutkimuksessaan käsittelee.

Sanktiot

Hockeyyn (1986, 127) mukaan edellä mainitut normit tähtäsivät ryhmäsolidaarisuuden aikaansaamiseen ja säilyttämiseen eri tahoilta kohdistuvien ongelmien ja vaarojen edessä. Se epävirallinen vaikutusvalta, jota miehistöön kuuluvilla oli, perustui heidän välillään vallitsevaan solidaarisuuteen. Edellä kuvatun normatiivisen koodin rikkominen uhkasi ryhmäsolidaarisuutta. Siksi sen rikkomiseen suhtauduttiin vakavasti ja rikkomuksiin vastattiin epävirallisilla sanktioilla.

Esimerkiksi käyttäytyminen, joka aiheutti toisten sotilaiden joutumisen vaikeuksiin, saattoi aiheuttaa sen, että ao. sotilas eristettiin sosiaalisesta kanssakäymisestä muiden kanssa. Eristäminen ja yksinäisyys oli siis heidän rangaistuksensa. Tämän rangaistuksen tehokkuus piili siinä, että sotilasorganisaatiossa ei ollut yleensä mitään vaihtoehtoja epävirallista ryhmää, johon ao. sotilas olisi voinut liittyä tai kuulua. Ao. sotilaille oli siis tarjolla kaksi vaihtoehtoa: joko kestää eristettynä oleminen tai parantaa tapansa, "kääntää virta päälle". (Hockey 1986, 127.) Sosiaalisesti eristetyt sotilaat menettivät tietenkin myös edellä mainittuihin normeihin liittyvät hyvät puolet, erityisesti muilta sotilailta eri tilanteissa saatavan avun. Hockey (1986, 127) mainitsee mahdollisuutena myös ao. sotilaan siirtymisen toiseen yksikköön. Myös Little (1964, 203) ja Pipping puhuvat tästä.

Epäviralliset sanktiot saattoivat esiintyä edellä mainittuja aggressiivisemmässakin muodossa. Niittely ja pilkkaaminen olivat keinoja, joilla ryhmä teki eräille yksilöille tiettäväksi, että nämä lähestyivät ryhmän sietokyvyn rajoja. Jos käyttäytyminen viittasi lojaalisuuden puutteeseen muita kohtaan, henkilöä saatettiin syyttää esimiesten mielistelystä, "arse-licking". (Hockey 1986, 127.)

Ryhmän normeista poikkeavasta käyttäytymisestä saatettiin rankaista myös siten, että normeja rikkoneen sotilaan varusteita rikottiin tai varastettiin. (Hockey 1986, 128.)

Äärimmäinen epävirallisten rangaistusten muoto oli suora fyysinen väkivalta. Tämä rangaistus saattoi seurata selvästi "vasikoinnista" (bubbling) tai siitä, että sotilas varasti oman joukkueensa miehiltä. Toiminta-alueella Pohjois-Irlannissa rangaistus saattoi seurata huolimattomuudesta, joka vaaransi muiden turvallisuuden. Tällaista huolimattomuutta saattoi olla esimerkiksi se, että ryhmän ollessa partiossa yksityinen sotilas ei tarkkaile omaa sektoriaan vaan kiinnittää huomionsa johonkin muuhun. Fyysistä väkivaltaa ei sotatoimialueellakaan kohdistettu uusiin, taistelu-tehtävissä kokemattomiin miehiin. (Juristi saattaisi sanoa, että rikkomuksen piti olla tuottamuksellinen.) Fyysinen väkivalta merkitsi esimerkiksi potkimista tai kiväärin perällä "silittämistä" (lyömistä). (Hockey 1986, 128–129.)

Epävirallisten ryhmänormien voimakkuutta ainakin joissakin tilanteissa kuvastanee erään tutkimuskohteen olleen sotilaan lakoninen toteamus sotilaiden paheksumasta "vasikoinnista" esimiehille: "bubblers just couldn't survive" – tällaiseen käyttäytymiseen syyllistyneet eivät yksinkertaisesti voineet selviytyä.

5.3.6. Yhteenveto Hockeyn tutkimuksessa esiintyneistä epävirallisista normeista

Seuraavassa taulukossa esitetään luettelo Hockeyn tutkimuksessa esiintyneistä epävirallisista normeista.

Taulukko 5. Luettelo Hockeyn tutkimuksessa esiintyvistä epävirallisista normeista tai virallisista normeista poikkeavista käyttäytymisilmiöistä (normien varsinainen sisältö on kuvattu kohdassa 5.3.5.).

numero	sisällön luonnehdintaa	viite Hockeyn tekstiin	normin luonne	sanktio
H1	molemmipuolisen/vastavuoroisen avun antaminen (the norm of reciprocal mutual aid)	Hockey 1986, 124	käskey	
H2	oman osuutensa tekeminen (the norm of "doing one's share")	Hockey 1986, 124	käskey	
H3	älä koskaan saata muita samanarvoisia vaikeuksiin; riittävä suoritus-taso (the norm which demands an adequate performance so as not to get peers into trouble.)	Hockey 1986, 124-125	käskey / kielto	pilkka; osittainen sosiaalinen eristäminen; joskus tavaroiden varastaminen tai rikkominen
H4	kohtuullisuus, sopeutuminen ryhmän standardiin (moderation in all activities and conformity to a group standard)	Hockey 1986, 125-126	kielto /käskey	pilkka; joskus tavaroiden varastaminen tai rikkominen
H5	lojaalisuus muita miehistöön kuuluvia kohtaan; "esim. "vasikointi" esimiehille ei sallittua (loyalty to one's peers)	Hockey 1986, 126	käskey; kielto	joskus jopa fyysinen väkivalta
(H5)	valtion omaisuuden ottaminen oli sallittua ("legitimate scrounging")	Hockey 1986, 126, 130	lupa	
(H5)	sotilaiden siviiliomaisuutta ei saanut ottaa	Hockey 1986, 130		
(H5)	oman joukkueen piirissä ei saanut ottaa varusesineitä (varastaa) ("bad scrounging")	Hockey 1986, 126, 130	kielto	joskus jopa fyysinen väkivalta

Tässä on syytä muistuttaa, että normeja koskevan luvun alussa Hockey mainitsee yleisen (overriding, general) periaatteen tai normin "look after your mates", "pidä huolta kavereistasi". Hockeyn mukaan tämä yleisluontoinen normi eriytyy em. viideksi spesifimmäksi normiksi. Taulukossa on säilytetty Hockeyn numerointitapa mm. siksi, että lukijan olisi helpompi verrata tässä työssä esitettyä Hockeyn alkuperäiseen teokseen.

Tässä on myös syytä korostaa, että Hockey puhuu eksplisiittisesti vain edellä esitetystä viidestä ensimmäisestä normista H1-H5. Käsiteltyään niistä viimeistä eli "lojaalisuusnormia" hän kirjoittaa seuraavasti:

"Yet it would be incorrect to presuppose that this loyalty is dispensed in a unregarding, unreflective, monolithic fashion. Rather, as in the case of the privates' definition of who deserved mutual aid (in barracks those who were peers, in XMG all members of the Company), more loyalty was given to some than to others. So some flexibility could be observed in how closely privates conformed to the norm. An example of this concerned the practise of 'scrounging': when committed against peers this, one would have thought, was a clear instance of disloyalty. Yet, what I found was that the norm of loyalty in relation to scrounging extended only to a certain social distance from those who were initiating the scrounging." (Hockey 1986, 126.)

Miesten käsitys, että valtion omaisuutta oli muuten sallittua ottaa, mutta se oli kiellettyä oman joukkueen piirissä, liittyi siis Hockeylla "lojaalisuusnormiin" ja oli ikään kuin sen soveltamista valtion omaisuuden haltuunottamiseen/varastamiseen. Jos varastaa varusesineitä oman joukkueen mieheltä, se on lojaalisuuden rikkomista. Hockey ei esitä näitä omaisuutta koskevia käsi-

tyksiä ”normeina”, kuten normien H1-H5 kohdalla. Ne on kuitenkin merkitty em. luetteloon, vaikka ne ilmeisesti ovatkin vain lojaalisuusnormin H5 soveltamista tietyille alueelle, sen vuoksi, että Hockeyyn yksityistä ja valtion omaisuutta koskevia tuloksia voitaisiin helpommin vertailla vastaaviin tuloksiin Pippingin ja Littlen kohdalla.

Tässä voisi kiinnittää huomiota myös siihen, että Hockey ei esitä miesten keskuudessa vallinneena epävirallisten normien piirissä olevana asiana esim. sitä, että valtion omaisuuden ottaminen oli sotilaiden mielestä OK (joka siis oli virallisen normin vastaista), *vaan sen*, että valtion omaisuutta ei saa ottaa haltuunsa oman joukkueen sisältä.

6. YHTEENVETO JA VERTAILU

6.1. JOHDANTO

Tämän työn 2. luvussa ”Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä” esitetty ensimmäinen tutkimusongelma kuului seuraavasti:

1) Millaisia sotilaiden epävirallisia ryhmänormeja tai virallisista normeista poikkeavia käyttäytymismuotoja esiintyi kolmessa sodan ajan tai poikkeusolojen sotilasyksikössä Knut Pippingin, Roger Littlen ja John Hockeyyn komppanioita koskeneiden tutkimusten mukaan?

Tähän on pyritty vastaamaan edellisessä luvussa 5, jossa on koetettu kuvata tutkimuksissa esiintyneitä normeja mm. Allardtin ja Littusen (1961, 13) esittämien näkökohtien mukaisesti. Alakohdissa 5.1.5., 5.2.5. ja 5.3.5. on kuvattu sotilasyksiköiden epävirallisten normien tyyppiä, sisältöä, niihin liittyviä sanktioita ja sitä, missä ryhmässä ne esiintyivät ja kehen ne kohdistuivat. Alakohtien lopussa on esitetty tiivistelmä normeista taulukon muodossa.

Luvussa ”Tutkimuskysymykset ja tutkimusmenetelmä” esitetty jälkimmäinen tutkimusongelma kuului seuraavasti:

2) Esiintyikö ao. tutkimuksissa (sotilasyksiköissä) samansisältöisiä tai edes suunnilleen samansisältöisiä normeja tai virallisista normeista poikkeavia käyttäytymismuotoja? Tällöin vertailussa otetaan lähtökohdaksi Hockeyyn tutkimus, koska se on uusin ja siinä oleva epävirallisten normien kuvaus on näistä kolmesta tutkimuksesta systemaattisin.

Tähän jälkimmäiseen tutkimusongelmaan tai -kysymykseen pyritään saamaan vastaus, sen lisäksi mitä luvussa 5 on jo edellä todettu, vertailemalla tässä luvussa 6 yhteenvedon omaisesti näissä kolmessa tutkimuksessa ja sotilasyksikössä esiintyneitä epävirallisia normeja keskenään.

Eri tutkimusten normeja tarkastellaan ja vertaillaan kokoavasti seuraavista näkökulmista (kohdat 6.2.–6.4.):

- millaisissa ryhmissä epävirallisia normeja esiintyi ja keitä ne koskivat?
- millaisissa tilanteissa epävirallisia normeja esiintyi?
- millaisia sanktioita esiintyi?

Kohdassa 6.5. tarkastellaan, esiintyikö eri komppanioissa samankaltaisia epävirallisia normeja.

Kohdassa 6.6. esitetään joitakin johtopäätöksiä koko tutkimuksesta sekä jatkotutkimusehdotuksia.

6.2. MILLAISISSA RYHMISSÄ EPÄVIRALLISIA NORMEJA ESIINTYI JA KEITÄ NE KOSKIVAT?

Kaikissa kolmessa tutkimuksessa epävirallisia normeja havaittiin esiintyneen etenkin organisaation alimmalla tasolla. Pippingin kohdalla tämä taso oli konekivääriryhmä (kirjavahvuus seitsemän miestä) ja osittain myös ns. paikallinen ryhmä. Hockeyllä kyseessä oli neljän sotilaan partio, ”the Brick”, joka oli viralliseen organisaatioon kuuluva pieni ryhmä. Littlellä alimpana tasona olivat vielä pienimmän virallisen ryhmän (squad) tason alapuolella esiintyneet kahden tai muutaman miehen kaverisuhteet tai niistä koostuneet pienet primaariryhmät, ”buddy relationships”. Niissä ei ollut kyse enää virallisen organisaatiokaavion mukaisista ryhmittymistä, kuten Pippingillä ja Hockeylla. Myös Pipping mainitsee keittoporukat, pienet muutaman miehen kaveriryhmät, mutta epävirallisten normien kannalta konekivääriryhmä oli niitä tärkeämpi.

Epävirallisia normeja havaittiin esiintyneen tätä ylempilläkin organisaatiotasolla. Pipping puhuu mm. kontrollista, jota konekiväärijoukkueen ryhmät harjoittivat toisiin ryhmiin nähden. Tällöin kontrolli toimi joukkueen tasolla. Little puhuu rooleista, joihin jotkut joukkueen miehet joutuivat, määrittäen näin rajoja hyväksyttävälle käyttäytymiselle. Hockey mainitsee, että sotilasvarusteiden virallisesti kielletty ”haltuunotto” (eli varastaminen), jonka miehet kuitenkin muuten hyväksyivät, oli miestenkin mielestä kiellettyä oman joukkueen piirissä.

Pipping sanoo, että sotilas kuului samanaikaisesti kk-ryhmään, joukkueeseen ja komppaniaan, jotka olivat sisäkkäisiä (nykytermein ”nested”) ja hierarkkisia ryhmiä. Hänen mukaansa riippui tilanteesta milloin lojaalisuuden tunne kuhunkin ryhmään heräsi. Tämä tarkoittaa ikään kuin sitä, että epäviralliset normit saattoivat Pippingillä esiintyä ryhmässä, joukkueessa ja koko komppaniassa.

Kaikissa kolmessa tutkimuksessa tuodaan esille upseereiden ja miehistön välinen eroavaisuus. Organisaation alimmilla tasoilla esiintyneet epäviralliset normit koskivat useimmiten em. ryhmien (esim. kk-ryhmä ja ”the Brick”) miehistöön kuuluvia. Ne saattoivat koskea myös aliupseereita, kuten Hockeyn kuvaamissa neljän miehen partioissa (Brick), joihin kuului yksi aliupseeri ja kolme miehistön jäsentä. Myös Pippingin mukaan aliupseerit katsoivat kuuluvansa ”kansaan”. Joissakin tapauksissa miehistön epävirallisten normien vaikutus saattoi osittain ulottua etenkin alimman hierarkiatason upseereihin. (Vrt. jäljempänä käsiteltävä sosiaalisten ryhmien rajoihin liittyvä ”redefinition of boundaries”).

Pipping erottelee toisistaan miesten yhteiset ja erityiset tehtävät. Edellisten osalta epävirallinen kontrolli kohdistui kaikkiin ryhmän jäseniin, jälkimmäisten osalta vain ao. erityisiä tehtäviä hoitaviin tiettyihin ryhmän jäseniin.

6.3. MILLAISISSA TILANTEISSA EPÄVIRALLISIA NORMEJA ESIINTYI?

Edellä esitetyt kuvaukset sotilasyksiköiden tehtävistä ja toimintaympäristöistä toivat esiin ainakin sen, että kaikki yksiköt toimivat sekä rauhallisissa/rauhallisemmissa olosuhteissa joko rauhan ajan varuskunnassa (Hockey) tai etulinjojen takana reservissä tai koulutuksessa (Pipping, Little) että vaarallisemmissa olosuhteissa, kuten puolustusasemassa etulinjassa (Pipping, Little) tai suorittaen osillaan operatiivisia tehtäviä, kuten partiointia (Little, Hockey). Tilanteet, joissa toimittiin, voidaan tämän perusteella jakaa kahtia toisaalta koulutukseen ja muuhun suhteelliseen rauhanomaiseen palvelukseen ja toisaalta vaarallisempiin tilanteisiin (taistelu, puolustusasemassa olo, vartiointi jne.). Kolmanneksi tilanteeksi voitaisiin vielä ottaa sotilaiden vapaa-aika. Seuraa-

vassa taulukossa on esitetty karkea ja osin hypoteettinen hahmotelma siitä, miten eräät tutkijoiden mainitsemat keskeiset normit esiintyivät näissä kolmessa eri tilanteessa.

Taulukko 6. Eräiden Pippingin (P), Littlen (L) ja Hockeyn (H) tutkimuksissa havaittujen normien esiintyminen erilaisissa tilanteissa (X = esiintyy, ainakin yksi maininta, ? = esiintyy ehkä, tyhjä ruutu = ei esiinny tai ei tietoa)

NORMI		TILANNE		
		vapaa-aika	koulutus ja muu normaali palvelus rauhallisissa oloissa	taistelu, partiointi, vartiossa olo ym. vaaralliset tilanteet
H1	molemmipuolisen/vastavuoroisen avun antaminen (the norm of reciprocal mutual aid)	X	X	X
H2	oman osuutensa tekeminen (the norm of "doing one's share")		X	X
H3	älä koskaan saata muita samanarvoisia vaikeuksiin; riittävä suoritustaso (the norm which demands an adequate performance so as not to get peers into trouble.)		X	X
H4	kohtuullisuus, sopeutuminen ryhmän standardiin (moderation in all activities and conformity to a group standard)		X	X
P1	kk-ryhmän (ja osin paikallisen ryhmän) "yhteiset tehtävät" (eli sellaiset joihin kaikkien tuli ottaa osaa) jaettiin tasavertaisesti kaikkien kesken; jos joku yritti vältellä velvollisuuksiaan, ryhmän sisäinen kontrolli alkoi toimia		X	X
P2	joillakin kk-ryhmän miehillä "erityistehtäviä"; sisäinen kontrolli joidenkin tehtävien kohdalla		X	
P3	jokaiselta odotettiin kohtuullista määrää rohkeutta			X
P4	riskinotto ei saanut lisätä vaaraa muille			X
P11	humalassa olevia palvelustovereita suojattiin	X	X	?
L5	kriisitilanteessa kaverin tuli ajatella ensin lojaalisuutta kaverilleen organisaation sijasta			X
L6	hyväksyttävällä käyttäytymisellä oli ryhmässä ja joukkueessa tietty minimitaso (minimal performance standards); "linsarin" rooli		X	X
L7	hyväksyttävällä käyttäytymisellä oli ryhmässä ja joukkueessa tietty yläraja; "sankarin" rooli		?	X

Vaaraa sisältävät tilanteet ja toiminnot, kuten taistelu, vartiointi, partiointi jne. joutuivat epävirallisten normien piiriin. Myös rauhanomaisissa palvelustilanteissa monet tehtävät joutuivat epävirallisten normien piiriin.

Taulukossa mainitut epäviralliset normit eivät Pippingin ja Littlen komppanioissa ainakaan tutkijoiden antamien esimerkkien valossa koskeneet miesten vapaa-ajan viettoa lukuun ottamatta Pippingin mainitsemaa humalassa olevien palvelustovereiden suojaamista. Sen sijaan Hockeyyn kuvaamassa ammattiarmeijan yksikössä miehet viettivät rauhan ajan koulutuksessa ollessaan vapaa-aikaansa yhdessä esim. kaupungilla ravintoloissa jne., joten ehkä siitä johtuen vapaa-aika joutui osaksi epävirallisten normien piiriin.

Taulukossa oleva kysymysmerkki Pippingin normin P11 kohdalla johtuu siitä, että Pippingin tutkimuksesta ei käy ilmi, olivatko miehet koskaan humalassa vartiossa ollessaan tai taistelun aikana.

6.4. MILLAISIA SANKTIOITA ESIINTYI?

Kaikissa kolmessa tutkimuksessa esiintyneitä negatiivisia sanktioita olivat:

- paheksuminen
- pilkka, iva, naurunalaiseksi saattaminen.

Pipping kertoo esimerkiksi etulinjaan siirretystä kersantista, joka joutui ”hillittömän pilkan kohteeksi”, koska ei voinut ”salata tyytymättömyyttään eikä pelkoaan”. (Pipping 1978, 138.) Kaikki kolme mainitsevat pilkkaavista nimityksistä joita käytettiin. Esimerkiksi Pippingin mukaan erästä sotilasta kutsuttiin ”Saituriksi”. Littlen ja Hockeyyn mukaan liian aktiivinen sotilas oli ”sankari”, tai Hockeyllä myös ”Tick-Tock”. Myös liian laiskalle ja yrityshaluttomalle sotilaalla löytyi nimityksiä. Upseereille ”vasikoimiselle” oli omat terminsä (ks. edellä kohta 5). Hockeyyn sanoin ”The bubblers just couldn’t survive”, ’vasikoilla’ ei ollut mitään mahdollisuuksia selviytyä.

Little ja Hockey mainitsevat myös sosiaalisen eristämisen. Little kirjoittaa esim. seuraavasti:

”More often, however, the dud became increasingly isolated from the other men in the squad. He was seldom present when the squad worked together on a patrol, or on detail. Consequently, he had little to say when such activities were being discussed. He often became the butt of jokes in the bunker or chow line. Eventually he would abandon any pretense of being a member of a squad and direct all his efforts toward getting a transfer.” (Little 1964, 203.)

Little mainitsee myös kaverisuhteen (buddy relationship) katkaisemisen, jolloin kysymys olisi negatiivisesta sanktiosta. Pipping puolestaan puhuu pilkasta, mutta ei ainakaan eksplisiittisesti sosiaalisesta eristämisestä. Hän mainitsee kuitenkin yhden tapauksen, jossa mies suoranaisesti poistettiin komppaniasta.

Hockey mainitsee negatiivisina sanktioina myös sotilaan tavaroiden varastamisen tai rikkomisen. Hockey tuo esiin myös suoran fyysisen väkivallan. Tämä saattoi ilmetä potkimisena tai kiväärinperällä ”silittämisenä” (lyömisenä). (Hockey 1986, 128–129.) Pipping ei puhu tällaisista sanktioista. Pippingin mukaan miehet saattoivat suhtautua jopa taistelusta karanneisiin sotilaisiin ymmärtäväisesti, joskin tällaiset miehet joutuivat pilkan kohteiksi. (Tosin Pipping kertoo myös, että komppaniassa oli varsin vähän karkureita.)

Little ei myöskään puhu mitään tavaroiden rikkomisesta tai fyysisestä väkivallasta negatiivisina sanktioina. (Tosin Little (1964, 202) esittää erään haastattelemansa sotilaan maininnan siitä, että

tämä olisi halunnut ampua taistelusta karkaavia oman puolen miehiä, mutta on vaikea sanoa, millainen olisi tällaisen verbaalisesti ilmaistun asenteen todellinen toimintakomponentti.)³⁸

6.5. ESIINTYKÖ ERI KOMPPANIOISSA SAMANKALTAISIA EPÄVIRALLISIA NORMEJA?

Pippingin, Littlen ja Hockeyn tutkimuksista Hockeyn työ on uusien, ja Hockey vertaileekin tutkimustuloksiaan joiltakin osin mm. Littlen, ”The American Soldier”-teoksen, S.L.A. Marshallin ja muiden tutkimustuloksiin, mutta ei kuitenkaan Pippingin teokseen, jota hän ei mainitse eikä tunne sitä.³⁹ Hockeyn teoksessaan esittämä epävirallisten normien kuvaus vaikuttaa näistä kolmesta systemaattisimmalta. Näistä syistä seuraavassa epävirallisten normien vertailussa otetaan ”pohjaksi” Hockeyn tutkimuksessaan kuvaamat sotilaiden epäviralliset normit ja koetetaan analysoida ”normi kerrallaan”, aloittaen Hockeyn normista H1, missä määrin Littlen ja Pippingin tutkimuksissa esiintyy samansisältöisiä tai edes suunnilleen samanlaisia epävirallisia normeja.

Vertailussa tukeudutaan jälleen edellä esitettyyn luetteloon siitä, mitä asioita Allardtin ja Littusen mielestä tulee ottaa huomioon normeja tutkittaessa. Kun siis seuraavassa halutaan selvittää, onko esimerkiksi Hockeyn normi H2 samanlainen kuin Littlen normi L6, koetetaan arvioida:

- ovatko ne tyypiltään samanlaisia, esim. kieltoja
- ovatko ne samansisältöisiä, ts. kieltävätkö/sallivatko tms. samansisältöisen käyttäytymisen
- ovatko ne voimassa samanlaisissa tilanteissa
- ketkä ovat normin kohteena ja missä ryhmässä normi esiintyy.

Ao. tutkijoiden kuvaamien normien ”samanlaisuus” ja ”erilaisuus” on hyvin suhteellista. Tutkijathan kuvaavat käyttäytymiseen kohdistuvia odotuksia ja käyttäytymistä aivan erilaisissa ympäristöissä ja eri ajankohtina. Alla oleva vertailu on asian luonteesta johtuen likimääräistä ja sisältää hyvin paljon epätarkkuutta. Jonkinlaisena analogiana voisi kahta normia vertaillaessa ajatella kahta ympyrää, jotka on piirretty niin, että ne leikkaavat toisensa. Yhteinen leikkausosa olisi tällöin niille ”yhteistä”, leikkauksen ulkopuolelle jäävä taas erilaisuutta. Tutkijoiden, kuten Hockeyn ja Pippingin tarkankaan kuvauksen pohjalta on kuitenkin vaikea sanoa, miten nämä ympyrät olisi toisiinsa nähden piirrettävä. Hockey (1986, 138) kirjoittaa seuraavasti:

”The problem with examining any normative code, and describing it in terms of mutually exclusive categories, is that in reality such categories blur, overlap and fuse together. Sometimes they operate distinctly, while on other occasions they intermesh with other categories. The fact is of course that in reality (outside these pages) the code rarely, if ever, appears in such a formalized and discrete form. This should be kept in mind by the reader.”

Seuraavassa nimitetään luettavuuden parantamiseksi kaikkia taulukoissa 3, 4 ja 5 lueteltuja käyttäytymisilmiöitä normeiksi (Pippingillä P1–P11, Littlellä L1–L9, Hockeylla H1–H5).

³⁸ Vietnamin sodan ajalta tiedetään paljon tapauksia, joissa amerikkalaiset sotilaat tappoivat omia upseereitaan (ns. ”fragging”), mutta ainakaan kirjoittaja ei muista lukeneensa tapauksista, joissa miehistöön kuuluvat olisivat Vietnamin käyttäneet keskenään näin äärimmäisiä negatiivisia sanktioita, ehkä joitakin luonteeltaan henkilökohtaisia välienselvittelyjä lukuun ottamatta.

³⁹ Kirjoittaja oli sähköpostikirjeenvaihdossa tri Hockeyn kanssa, kun Pippingin teoksen englanninkielistä laitosta (Pipping 2008) valmisteltiin Sotilassosiologisessa seurassa ja Maanpuolustuskorkeakoululla. Tällöin ilmeni, että tri Hockey ei tuntenut ennakkolta Pippingin teosta. (Samassa yhteydessä kirjoittaja sai tri Hockeylta palautetta Pippingin teoksen englanninkieliseen versioon kirjoittamastaan luvusta, jossa käsiteltiin Pippingin, Littlen ja Hockeyn havaintoja sotilaiden epävirallisista normeista.)

Hockeyn 1. normissa (H1) oli kysymys vastavuoroisuudesta, avun antamisesta erilaisissa tilanteissa, ”vaarattomista” tilanteista (koulutuksessa jne.) vaarallisiin.

Hockey (1986, 138) viittaa tämän normin kohdalla Littlen tutkimukseen ja sanoo: ”Military examples of the norm of reciprocal mutual aid are to be found in ... Little (1964: 201)”. Hockey toteaa siis tässä samankaltaisuuden oman tutkimuksensa ja Littlen tutkimuksen välillä. Ao. kohdassa Little (1964, 201) mm. toteaa, että kriisitilanteessa kaverin (buddy) tuli ajatella ensiksi lojaalisuutta omaa kaveriaan kohtaan ja vasta tämän jälkeen velvoitteita organisaatiota kohtaan. (Edellä luettelossa Littlen normi L5). Jos sotilas haavoittui taistelussa, hän odotti kaverinsa huolehtivan itsestään. Eroa tuntuisi kuitenkin olevan siinä, että Littlen normi L5 vaikutti liittyvän vain kriisitilanteeseen, kun Hockeyn normi H1 koski sekä ”vaarattomia” että vaarallisia tilanteita.

Pipping antaa tutkimuksessaan esimerkkejä tavoista, joilla miehet auttoivat toisiaan. Näitä olivat mm.:⁴⁰

- haavoittuneiden auttaminen (P10)
- humalassa olevia palvelustovereita suojattiin (P11)
- tavaroiden tai rahan lainaaminen
- savukkeen tarjoaminen saman joukkueen miehelle
- tarjoaminen siviilipaketin sisällöstä.

Yhteenvetona Hockeyn keskinäisen vastavuoroisen avun normista H1 voi todeta, että Littlellä on samantyyppinen normi L5, joka kuitenkin koskee eksplisiittisesti vain lojaalisuutta kriisitilanteessa. Pippingillä ei esiinny eksplisiittisesti yleisluontoista useita eri tilanteita koskevaa vastaavaa normia. Sen sijaan Pippingillä esiintyy ainakin haavoittuneiden auttamista ja humalassa olevien palvelustoverien suojaamista koskevat suppeammat normit (P10, P11).

Hockeyn 2. normissa oli kysymys oman osuutensa tekemisestä, ”doing your share” (H2). Tällöin on kyse sekä ”vaarattomista” että vaarallisista tilanteista.

Tämän normin kohdalla Hockey (1986, 138) löytää samankaltaisuutta Littlen tutkimuksesta. ”An American Army example of the ’do your share’ norm is contained in Little (1964, 202)”. Ao. kohdassa (s. 202) Little toteaa mm., että jokaisessa joukkueessa oli ”lintsarin” (dud) rooli, johon joku muiden silmissä joutui. (Little 1964, 202–204.) ”Lintsari” oli sotilas, joka kieltäytyi tekemästä osaansa, ei yrittänyt parastaan ja vältteli tehtäviään. ”Lintsariin” suhtauduttiin kielteisesti ja häntä vieroksuttiin ja pilkattiin (sanktiot). (Littlen normi L6.)

Pipping puolestaan tuo esiin tutkimuksessaan, että konekivääriryhmän (ja toisinaan paikallisen ryhmän) jäsenillä oli yhteisiä tehtäviä ja niiden suorittamista kontrolloitiin. Jokaisen tuli osallistua tasavertaisesti yhteisten tehtävien suorittamiseen, esimerkiksi vartiointiin. (Pippingin normi P1.)

Yhteenvetona voi todeta, että Hockeyn ”oman osuutensa tekemistä” koskevassa normissa H2, Littlen normissa L6 ja Pippingin normissa P1 oli samankaltaisuutta.

⁴⁰ Lisäksi Pipping kertoo myös tilanteesta Ihantalassa (Tali-Ihantalan taistelu), jossa varsin sairaatkin miehet pysyttelivät etulinjassa ”koska oli niin vähän miehiä”. Pipping ei kuitenkaan kerro mistään negatiivisista sanktioista, joilla tämäntyyppistä käyttäytymistä olisi koetettu aikaansaada. Kyse ei siis ollut mistään käskyn luontoisesta ilmiöstä. Kysymys oli ehkä pikemminkin Allardtin mainitseman ”ihannonormin” mukaisesta käyttäytymisestä, johon ei liity negatiivisia sanktioita.

Hockeyyn 3. normin (H3) mukaan samanarvoisia sotilaita ei saa saattaa vaikeuksiin (never get peers into 'trouble'), ja kyse oli myös tähän liittyen riittävästä suoritustasosta. Kysymys oli sekä "vaarattomista" että vaarallisista tilanteista.

Pipping tuo rohkeutta käsitellessään esiin, että jokaiselta odotettiin "kohtuullista rohkeutta" (P3). Jos tähän ei pystynyt, seurauksena oli muiden paheksunta ja pilkka (sanktiot). Erona Hockeyyn ja Pippingin välillä oli tässä kuitenkin se, että Pippingin normi P3 liittyi vain rohkeuteen/riskinottoon, kun taas Hockeyyn normi H3 liittyi käyttäytymiseen useissa erilaisissa, myös rauhanomaisemmissa "vaarattomissa" tilanteissa.

Littlen edellä mainittu normi L6 piti sisällään, että hyväksyttävällä käyttäytymisellä oli ryhmässä/joukkueessa tietty minimitaso ("minimal performance standards").

Yhteenvetona voi sanoa, että Hockeyyn "riittävän suoritustason" normi H3 ("the norm stressing on adequate performance") on samantapainen kuin Littlen normi L6. Se on kattamansa käyttäytymisen suhteen laajempi kuin Pippingin "kohtuullisen rohkeuden" normi P3.

Hockeyyn 4. normissa (H4) oli kysymyksessä kohtuullisuudesta (moderation), mukautumisesta ryhmän normaaliin suoritustasoon. Liiallista "innokkuutta" (excess of zeal) ei hyväksytty. Tällöin oli kyse sekä "vaarattomista" että vaarallisista tilanteista.

Littlen mukaan joku joukkueen sotilas joutui "sankarin" rooliin. Termillä "sankari" (hero) oli kuitenkin tällöin kielteinen merkitys. (L7.) Näin määrittyi hyväksyttävän käyttäytymisen "yläraja". Hockeyyn mukautumista ryhmän normaaliin suoritustasoon koskeva normi H4 ja Littlen "sankari"-nimityksen kielteiseen käyttöön liittyvä normi L7 ovat varsin samantapaisia ainakin, mikäli on kyse vaarallisista tilanteista.

Pipping puolestaan tuo esiin rohkeudesta kirjoittaessaan, että miehet odottivat toisiltaan, että kukaan ei omalla riskinotollaan saanut lisätä muihin kohdistuvaa vaaraa (P4). Jos riskinotto lisäsi muihin kohdistuvaa vaaraa, siihen suhtauduttiin kielteisesti. Erona Hockeyyn ja Pippingin välillä on siis tässä se, että Pippingin normi P4 koski rohkeutta/riskinottoa (esim. vartiointi, taistelu), kun taas Hockeyyn normi H4 koski myös "vaarattomia" toimintoja.

Hockeyyn normin yhteys myös Hawthorne-tutkimusten "rate busting"-normiin vaikuttaa ainakin näennäisesti ilmeiseltä ja Hockey (1986, 138) viittaaakin tähän.

Tässä yhteydessä voi mainita myös sen, miten Hockey kuvailee kahden norminsa yhdessä aiheuttamaa tilannetta.

"This disapproval of heroics when combined with the norm stressing an adequate performance, guided privates to a level of performance which constituted a middle way between 'hero' (or in barracks being defined as 'Tick-Tock') and 'fuckup'". (Hockey 1986, 125–126.)

Hockey viittaa tämän suhteen myös Littlen tutkimukseen seuraavasti: "Little (1964: 203) found American infantrymen adopting a similar 'middle way' in Korea" (Hockey 1986, 138). Little, joka käytti roolinimityksiä "dud", lintsari ja "hero", sankari, kirjoitti aiheesta, kuten tässä tutkimuksessa on luvussa 5 jo tullut esille, mm. seuraavasti:

"The range of behavior defined by the roles of dud and hero has an implication for the larger organization. The role of the dud defined the minimal performance standards of a member. Below those limits, his failure to perform involved a distortion of the func-

tional integrity of the unit. The negative definition of the hero's role tended to discourage episodes of reckless, aggressive behavior of the larger organization, and enabled it to function with predictable routines." (Little 1964, 204.)

Hockeyn ja Littlen antama kuva näiden kahden epävirallisen normin yhteisvaikutuksesta on siis varsin samanlainen.

Pippingin osalta voidaan todeta, että hän ei puhu eksplisiittisesti mistään käyttäytymisen ”ylä- tai alarajoista” eikä niiden mahdollistamasta keskittien (middle way) käyttäytymisestä näillä termeillä. Käsitellessään nimenomaan rohkeuden osoittamista ja riskinottoa Pipping kirjoittaa, että jokaiselta odotettiin ”keskimääräistä” rohkeutta (P3). Liiallista riskinottoa ei hyväksytty, jos se lisäsi muihin kohdistuvaa vaaraa (P4).

Tässä yhteydessä voi palauttaa mieleen, mitä Moskos kirjoitti tutkimistaan amerikkalaisista jalkaväkisotilaista Vietnamin. Moskos kertoo ensin maskuliinisuuden ("masculinity and physical toughness") arvostamisesta sotilaiden keskuudessa ennenkuin oli oltu taistelussa. Kun yksikkö on ollut taistelussa, näkökulma on kuitenkin jo hieman erilainen.

"... once the unit is tempered by combat, definitions of manly honor are not seen to encompass individual heroics. Quite the opposite, the very word "hero" is used to describe negatively any soldier who recklessly jeopardizes the unit's welfare. Men try to avoid going out on patrols with individuals who are overly anxious to make contact with the enemy. Much like the slacker at the other end of the spectrum, the "hero" is also seen as one who endangers the safety of others. As is the case with virtually all combat behavior, the ultimate standard rests on keeping alive." (Moskos 1970, 155.)

Hockeyn 5. normissa (H5) oli kysymys lojaalisuudesta samanarvoisia kohtaan ja sen pettämisestä. Käytännössä kyse oli mm. esimiehille ”vasikoinnin” (bubbling) kieltämisestä ja läheisiltä sotilailta varastamisen paheksuttavuudesta.

Littlen kaverisuhteeseen liittyvän normin L1 voisi ajatella koskevan tavallaan lojaalisuutta, sen mukaanhan mm. ”kaverilta” kuultuja yksityisasiota ei saanut paljastaa muille. Hockey puhuu kuitenkin ”vasikoinnista” esimiehille, kun taas Little (L1) puhuu yksityisasioiden paljastamisesta esim. muille miehistöön kuuluville, joten tässä on huomattava ero. Toisena erona on, että Hockeyn lojaalisuusnormin H6 mukaan lojaalisuus kohdistui kaikkiin miehistön jäseniin (joskin tästä oli huomattava poikkeus ainakin tavaroiden ottamisen kohdalla), kun taas Littlen normissa L1 se kohdistui vain ”kaveriin” (tai korkeintaan muutamaan sotilaaseen).

Pippingin mukaan humalassa olevia palvelustovereita suojeltiin (P11) eli ei ilmiannettu heitä esimiehille. Pippingin normi P11 eroaa Hockeyn normista H5 siten, että P11 liittyi nimenomaan alkoholinkäyttöön, kun taas Hockeyn normi H5 koski monenlaista käyttäytymistä.

Yhteenvedon voi todeta, että Hockeyn ”lojaalisuusnormi” H5 on paljon laajempi kuin Pippingin alkoholin käyttöön liittyvä normi P11. Se eroaa monessa suhteessa Littlen normista L1.

Yksityinen ja valtion omaisuus

Hockeyn mukaan sotilaat pitivät sallittuna ottaa valtion omaisuutta ja muiden sotilaiden varusesineitä haltuunsa (Hockeyn termein ”legal scrounging”).

Pippingin mukaan miehet pitivät valtion omaisuutta yhteisenä (P6).

Yhteenvedona voi todeta, että Hockeyn valtion omaisuuden suhtautumista koskeva havainto ja Pippingin normi P6 muistuttavat paljon toisiaan.

Hockeyn mukaan oman joukkueen piirissä ei kuitenkaan saanut ottaa valtion omaisuutta/varusesineitä. Oman joukkueen sisällä tätä olisi pidetty varastamisena. Oli siis olemassa sekä sallittua että kiellettyä ”evakuoimista”, ”good and bad scrounging”.

Pippingin mukaan ’vahingon ei annettu kiertää’ omassa ryhmässä (P6).

Yhteenvedona voi sanoa, että Hockeyn käsitys varusesineiden jne. ottamisesta oman joukkueen piiristä on samantyyppinen kuin Pippingin normi P6.

Lopuksi voidaan mainita, että Little puhuu ”jakamisen normista”, ”the norm of sharing” (L9). Little näkee siviilipakettien sisällön jakamisessa jopa rituaalin, joka liittyy taistelutilanteeseen. Littlen kuvaus siviilipakettien sisällön jakamisesta on jossain mielessä erilainen kuin Pippingillä. Pipping kertoo, että esimerkiksi keittoporukoiden jäsenet jakoivat toisilleen makupaloja siviilipaketeistaan. Hän ei kuitenkaan puhu ao. yhteydessä mistään rituaalista, joka esimerkiksi yhdistäisi siviilipakettien jakamisen jotenkin taistelutilanteeseen.

6.6. JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA JATKOTUTKIMUSEHDOTUKSIA

Yleishavaintoja. Tässä työssä on pyritty kuvaamaan, millaisia epävirallisia normeja on esiintynyt kolmessa sotilasyksikössä. Menetelmänä on käytetty niitä koskevien empiiristen tutkimusten läpikäyntiä ja vertailua. Tässä vertailussa on tullut ilmi, että tutkituissa sotilasyksiköissä esiintyi joitakin samantyyppisiä epävirallisia normeja siitä huolimatta, että sotilasyksiköt olivat eri maista ja toimivat eri vuosikymmeninä ja erilaisissa sodissa ja tilanteissa. Sotilasyksiköissä havaittiin mm., että: ⁴¹

- miehistöön kuuluvat sotilaat katsoivat, että heille annetut vaarallisetkin tehtävät, ainakin järjestyksessä katsottuna, piti hoitaa ainakin jollakin minimitasolla ja kaikkien piti osallistua tähän
- miehistötasolla sotilaiden piti ainakin tietynlaisissa tilanteissa olla lojaaleja toisille samanarvoisille tai ainakin lähipiirissä oleville
- lähipiiriin sotilaihin kohdistuva lojaalisuus saattoi ohittaa viralliseen organisaatioon kohdistuvat velvoitteet
- kaikissa yksiköissä esiintyi taistelussa käyttäytymistä koskevia epävirallisia normeja; esimerkiksi ”liiallista rohkeutta” ei hyväksytty
- joissakin tilanteissa vaaralliseen tilanteeseen liittyvän normin noudattaminen lisäsi yksittäiseen sotilaaseen kohdistuvaa välitöntä hengenvaaraa
- lähipiirissä olevien sotilaiden henkilökohtaiseen omaisuuteen tai varusesineisiin ei saanut kaivata
- sen sijaan suhtautuminen muuhun valtion omaisuuteen oli liberaalimpaa.

Epävirallisissa normeissa oli kohteena olleissa sotilasyksiköissä usein kyse siitä, miten miehistöön kuuluvat omien sosiaalisten ryhmien jäseninä suhtautuvat virallisiin normeihin. Tällöin käyttäytymisodotusten kohteena olivat ao. yksiköissä ainakin:

- heille ylempää käsketyt välttämättömiltä tai väistämättömiltä vaikuttavat tehtävät
- käyttäytyminen vaarallisissa tilanteissa
- esimiehet (mm. virallisten normien esittäjinä) ja suhtautuminen heihin
- yksityinen ja valtion omaisuus.

⁴¹ Lueteltuja asioita havaittiin joko kahdessa tai kaikissa kolmessa sotilasyksikössä.

Tällöin tuntuisi olevan kyse siitä, mikä merkitys virallisilla normeilla ja niiden tarkoittamalla käyttäytymisellä on tietyille ryhmälle tietyissä suhteellisen samanlaisina toistuvissa tilanteissa. Epävirallinen normi on ikään kuin ryhmän antama ”vastaus” tämäntyyppiseen kysymykseen.

Äärimmilleen yleistäen voisi sanoa, että epäviralliset normit eivät yleensä viitanneet individualistisuuteen vaan eräänlaiseen kollektiivisuuteen. Tämä koski myös vaarallisia tilanteita.

Pienryhmien kollektiivisen ajattelun ei tietenkään välttämättä tarvitse merkitä, että sotilaat eivät yksilöinä olisi ottaneet huomioon omaa etuaan. Esimerkiksi Hockeyn mukaan miesten perimmäisenä intressinä oli omasta edusta huolehtiminen, ”looking after number one”. Vietnamin soittaa tutkinut Charles Moskos korostaa yksityisten sotilaiden turvallisuuden, hengissä säilymisen tarvetta primääriyhmäsiteiden syntymisen perustana. ”Jos yksityinen sotilas aikoo realistisesti parantaa hengissä säilymisen mahdollisuuksiaan, hänen täytyy välttämättä kehittää ja osallistua primääriyhmäsuhteisiin” (Moskos 1970, 145). Taistelukentän olosuhteet ovat sellaiset, että yksilön hengissä säilyminen on välittömässä yhteydessä siihen henkiseen, fyysiseen ja tekniseen tukeen, jota hän voi odottaa muilta sotilailta. Primääriyhmäsuhteiden ja kiinteyden takana on Moskosin mielestä yksilön oma etu ”jonkinlaisen puolimystisen toveruuden sieten” sijasta (Moskos 1970, 156, 145).

Edellä todettiin, että Hockeyn teos liittyy symbolisen interaktionismin koulukuntaan. Hockey tarkastelee mm. sitä, minkä merkityksen miehistöön kuuluvat sotilaat antavat virallisille normeille ja esimiehilleen eri tilanteissa, ja kuvaa sitten heidän tältä pohjalta syntyvää käyttäytymistään ja mm. suhtautumista virallisiin normeihin. Sosiologian funktionalistisen suuntauksen (ks. esim. Allardt ja Littunen 1961, 25-28) näkökulmasta virallisia normeja taas voitaisiin ajatella ikään kuin ”annettuina”, jolloin epävirallisen normit olisivat ikään kuin poikkeamista virallisista normeista (mitä ne tietenkin ”objektiivisesti” voivat ollakin, mutta tässä on kyse näkökulmasta). ”The American Soldier”-teoksessa ja epäilemättä monissa muissakin tutkimuksissa sotilaiden käyttäytymistä tarkastellaan ikään kuin sotilaiden enemmän tai vähemmän täydellisenä sopeutumisenä armeijan viralliseen normistoon ja kontrolliin. Tällainen näkökanta ikään kuin lähtee siitä, että on jotain, johon jonkun pitää tavalla tai toisella sopeutua. Hockey ja Pipping taas tarkastelevat epävirallisia normeja korostetusti miehistön näkökulmasta.

Tutkimustulosten yleistämisestä. Tämä työ kohdistui vain kolmeen aiempaan tutkimukseen/sotilasyksikköön. Voidaanko edellä havaittuja ilmiöitä yleistää kohteina olleista kolmesta sotilasyksiköstä laajemmalle? Jos yleistämistä ajatellaan tilastollisessa mielessä, voidaan ajatella useampiakin mahdollisia ”perusjoukkoja”, joihin yleistäminen tästä kolmen yksikön ”otoksesta” voisi kohdistua. Yksi mahdollinen perusjoukko muodostuisi ao. maiden maavoimien ao. sotiin/konfliktiin osallistuneista jalkaväkikomppanioista. Toinen mahdollinen ja kiinnostavampi, joskin hyvin suuri perusjoukko voisi muodostua läntisten maiden asevoimien jalkaväen perusyksiköistä eri sodissa toisesta maailmansodasta alkaen. On selvää, että kolme yksikköä, vaikka ne olisivatkin satunnaisesti kohteeksi valittuja tai sellaiseksi joutuneita, ei ole riittävän suuri otos tulosten yleistämiseen kumpaankaan perusjoukkoon. Jopa Suomen pienissä puolustusvoimissa oli jatkosodan aikana satoja maavoimien perusyksiköitä.

Tulosten yleistämiseen tutkittujen yksiköiden määrä on siis liian vähäinen. Sen sijaan voidaan todeta, että tulokset osoittavat mm. seuraavaa:⁴²

- on täysin mahdollista, että (ainakin joissakin) eri maiden asevoimien sotilasyksiköissä voi esiintyä samantyyppisiä epävirallisia normeja

⁴² Nämä havainnot saattavat jälkikäteen, ts. sen jälkeen, kun on jo tutustunut Pippingin, Littlen ja Hockeyn tutkimuksiin, tuntua itsestäänselvyyksiltä. Itsestäänselvytykset onkin usein helpompi havaita jälkikäteen.

- on mahdollista, että (ainakin joissakin) eri sodissa toimineissa sotilasyksiköissä voi esiintyä samantyyppisiä epävirallisia normeja
- on mahdollista, että vaikean rauhanturvaamistehtävän tyypisessä tehtävässä toimivassa sotilasyksikössä (Hockey) voi esiintyä samantyyppisiä epävirallisia normeja kuin joissakin ”perinteisen” valtioiden välisen sodan (esim. toinen maailmansota Suomen rintamalla, Korean sota) sotilasyksiköissä
- on mahdollista, että ammattiarmeijan sotilasyksikössä (Hockey) voi esiintyä samantyyppisiä epävirallisia normeja kuin asevelvollisuuteen perustuvan ns. ”massa-armeijan” joissakin sotilasyksiköissä.

Vertailu on osoittanut, että epävirallisten normien suhteen tutkituissa sotilasyksiköissä esiintyi joiltakin osin samankaltaisuutta. Ainakaan jotkut havaituista epävirallisista normeista eivät ole siis ”uniikkeja” ainakaan siinä mielessä, että ne olisivat esiintyneet vain tietyssä yksittäisessä sotilasyksikössä ja liittyisivät nimenomaan sen toimintaympäristöön (laajemmin tai suppeammin ymmärrettyinä), viralliseen organisaatioon, henkilöstöön ja sosiaalisiin ryhmiin.

Käyttätymistieteellisestä näkökulmasta katsoen ”kuilu” myöskään nykyajan rauhanturvaamistehtävissä toimivien ammattiarmeijoiden sotilasyksiköiden sotilaiden käyttäytymisen ja ”perinteisen” sodan ”massa-armeijan” sotilaiden käyttäytymisen ja sitä selittävien tekijöiden välillä ei ehkä ole ylittämätön.

Pystyttiinkö valitulla tutkimusmenetelmällä vastaamaan tutkimuskysymyksiin ja niiden taustalla olevaan tiedon tarpeeseen, vai olisiko jokin toinen tutkimusmenetelmä tuottanut parempia tuloksia? Ensiksi voitaneen kysyä, olisiko normeista saatu enemmän tietoja, jos kohteeksi olisi otettu kvalitatiivisten tutkimusten sijasta kvantitatiivisia tutkimuksia, esim. kyselytutkimuksia.⁴³ Tässä tutkimuksessa valittiin vertailun kohteena oleviksi empiirisiksi aineistoiksi juuri Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimukset, eikä esimerkiksi aihetta sivuvia survey-tutkimuksia, joita on tehty sekä sodan että etenkin rauhan ajan olosuhteissa.

Ao. tutkimuksia läpikäymällä ja vertailemalla pystyttiin asetettuihin, normeja koskeviin tutkimuskysymyksiin vastaamaan juuri näiden tutkimusten/sotilasyksiköiden osalta. Tämä johtui osittain siitä, että ao. kohteeksi valituissa tutkimuksissa oli käytetty osallistuvan havainnoinnin menetelmää, joka soveltuu hyvin epävirallisten normien tutkimiseen. Normeja koskevia eksplisiittisiä ja epäsuoria empiirisia havaintoja esiintyi kohteina olleissa tutkimuksissa runsaasti. Lisäksi ao. tutkimuksissa oli tarkkoja empiirisia havaintoja niistä sosiaalisista ryhmistä, joiden normeista oli kysymys.

Kun tavoitteena oli tutkia normien esiintymistä nimenomaan *sodassa tai sotaa muistuttavissa olosuhteissa*, helpotti tämän tutkimuksen tiedonhankintaa se, että kohteena olleet kolme tutkimusta oli tehty juuri näissä olosuhteissa. Tietenkin tällöinkin voidaan kysyä, miksi kohteena olleita tutkimuksia oli vain kolme. Eräs vastaus on se, että tutkimusten pieni määrä suhteessa tutkimukseen käytettävissä olleeseen aikaan mahdollisti suhteellisen yksityiskohtaisen sosiaalisten ryhmien, normien ja tilannekijöiden erittelyn. Tältä osin viitataan myös jäljempänä esitettäviiin jatkotutkimusehdotuksiin.

Aiempien tutkimusten vähäistä määrää voitaneen perustella myös niiden tulosten vertailun vaatimalla suurehkolla työmäärällä. Suuri työmäärä puolestaan selittyy kohteena olleissa tutkimuksissa sovelletuilla laadullisilla tutkimusmenetelmillä. Osallistuvaa havainnointia ym. hyödyntä-

⁴³ Tosin Pipping ja Little pyrkivät myös kvantitatiivisten menetelmien käyttöön, Pipping teki sodan jälkeen kirjallisen kyselyn ja Little sosiometrisen mittauksen.

vällä menetelmällä tehdyt kenttätutkimukset ovat työläitä tehdä ja sama pätee niiden tulosten vertailuun yksityiskohtien suuren määrän takia. Pipping, Little ja Hockey käyttävät tutkimuksissaan esimerkiksi runsaasti tilaa komppanioissa esiintyneiden epävirallisten sosiaalisten ryhmien analysoimiseen. Tähän analyysiin liittyy sotilaiden toimintaympäristön ja vaikkapa sotilaiden vaihtelevien majoitusolosuhteiden ym. kuvausta. Monissa sotilasyksiköihin kohdistuneissa survey-tutkimuksissa tällaisten epävirallisten sosiaalisten ryhmien mahdolliseen olemassaoloon ei ole kiinnitetty juuri mitään huomiota ja kyselyn taustamuuttujina saatetaan käyttää vain vastaajien kuulumista virallisen organisaation mukaisiin organisaation osiin, kuten kivääriryhmiin, joukkueisiin, komppanioihin jne. (joskus analyysissa ei vaivauduta menemään edes joukkueen tasolle). Tällöin saatetaan menettää relevanttia tietoa, jota olisi saatu jos olisi käytetty laadullisia tutkimusmenetelmiä.

Survey-tyyppisessä kyselyssä, jossa tutkittavien henkilöiden tai sotilasyksiköiden määrä on usein suurempi, ja joiden tulosten perusteella on näin ollen helpompi tehdä yleistyksiä, todettiin jo "The American Soldier"-teoksen ilmestymisen jälkeen soveltuvan huonohkosti pienryhmien ja pienryhmäilmämiöiden tutkimiseen, ainakin mikäli puhutaan juuri ao. teoksessa hyödynnetyistä kirjallisista kyselyistä. (Ks. esim. Borell 1985, 179–180.) Borellin (1985, 180) mukaan

"En erfarenhet som dragits sedan *The American Soldier* är att en fördjupad bild av den militära primärgruppen bara kan nås genom en undersökningsstrategi som, i varje fall delvis, bygger på deltagande observation."

(Borell siirtyykin artikkelissaan tämän jälkeen referoimaan Pippingin tutkimusta ja siinä esiintyvää sotilaiden normijärjestelmää.) Shils puolestaan on todennut asiasta seuraavaa:

"For the most part, 'The American Soldier' is based on studies of the attitudes of individuals. There is no direct observation of groups in action and only occasional, indirect observations of group performance. The actual operation of primary group life is not described and indeed seldom referred to." (Shils 1950, 18.)

Voidaan myös palauttaa mieleen, että kun tunnettu sotilassosiologi Charles Moskos (1970) halusi selvittää amerikkalaissotilaiden asenteita Vietnamissa, hän valitsi tutkimusmenetelmiksi operatiivisissa taisteluyksiköissä toteutetun havainnoinnin ja haastattelun.

Siksi "The American Soldier"-teosta tai muitakaan survey-tutkimuksia ei valittu tämän tutkimuksen keskeisiksi empiirisiksi aineistoiksi, vaikka eräitä tutkimustuloksia esitetäänkin. Jatko-tutkimuksissa relevantteja survey-tutkimuksia olisi kuitenkin syytä hyödyntää normien tutkimisessa.

Puutteeksi todettiin edellä se, että aiempien tutkimusten/sotilasyksiköiden pieni määrä ei mahdollista havaintojen yleistämistä laajemmalle ilman jatkotutkimuksia. Eräänä parempana tulleisuuden menetelmävaihtoehtona voisi normeja tutkittaessa ajatella rauhanturvatehtävässä olevaan monikansalliseen joukkoon kohdistuvaa yhdistettyä kysely- ja haastattelututkimusta. Tällöin tiedonkerääminen voitaisiin toteuttaa niin, että haastatteluissa kartoitettaisiin myös ruohonjuuritason sosiaalisia ryhmiä tutkittavissa eri kansallisuuksia edustavissa sotilasyksiköissä. Mahdollisesti sosiometrista mittausta ja jopa havainnointia voitaisiin käyttää edellisten ohella. (Useiden tutkimusmenetelmien hyödyntämisestä samassa tutkimuksessa on käytetty termiä triangulaatio.) Tämän tyyppisen tutkimuksen rajoituksena olisi se, että tilannetekijät, jotka esim. Pippingin, Littlen ja Hockeyyn tutkimuksissa vaihtelivat rauhallisesta kasarmielämästä Tali-Ihantalan suurtaisteluun ja Korean niemimaan vuorijonoista Kiestingin korpeen ja Crossmaglenin kaupunkiin, rajoittuisivat vain kyseisen rauhanturvaoperaation olosuhteisiin. Etuna olisi tällöin puolestaan ehkä se, että osa taustamuuttujista olisi tilannetekijöiden osalta "vakioituja".

Voidaanko tämän tutkimuksen tuloksia hyödyntää kadettien koulutuksessa? Epäviralliset normit vaikuttavat sotilasjohtajan alaisuudessa olevan joukon toimintaan paitsi rauhan ajan koulutuksessa, myös taistelussa. Siksi sotilasjohtajien koulutukseen tulisi sisältyä opetusta sosiaalisten normien käsitteellisestä taustasta ja niiden konkreettisista vaikutuksista sotilaiden käyttäytymiseen. Tässä tutkimuksessa on koottu aihetta koskevaa sodan ajan olosuhteissa kerättyä tutkimustietoa. Siksi tämä työ voinee paremman puutteessa ja sitä odoteltaessa palvella ainakin kadettien oppimateriaalina alkuperäistutkimusten rinnalla.

Jatkotutkimusehdotuksia. Yksi jatkotutkimusten kohde voisi olla samantyyppinen kuin tässäkin työssä, ts. se, millaisia epävirallisia normeja sotilasyksiköissä esiintyy. Jatkotutkimuksissa voitaisiin pyrkiä laajentamaan kohteena olevien sotilasyksikköjen määrää ja tutkia, löytyykö niistä samoja tai samantapaisia epävirallisia normeja kuin tässä työssä. Lähtökohdaksi ja ennakkohypoteesiksi voisi tällöin asettaa nyt havaittujen enemmän tai vähemmän samansisältöisten normien etsimisen muiden relevanttien tutkimusten ja muiden empiiristen aineistojen avulla. Jo tämän työn kohdassa 4.1. "Sotilaiden epävirallisiin normeihin liittyviä aikaisempia tutkimustuloksia" mainittiin useita relevantteja empiirisiä tutkimuksia. Nykyiset Pohjois-Irlannin konfliktia ainakin jossakin määrin muistuttavat tilanteet eri puolilla maailmaa tarjoavat lisää potentiaalista aineistoa erityyppiselle tiedonhankinnalle.

On tietenkin todettava, että jonkinlainen "satunnaisotanta" ao. perusjoukoista, eli esimerkiksi läntisten maiden asevoimien jalkaväen perusyksiköistä eri sodissa toisesta maailmansodasta alkaen on jälkikäteen luonnollisesti käytännössä mahdotonta. Näin ollen tutkijoiden on pakko jatkossakin tyytyä niihin menneisyyden osalta niihin empiirisiin aineistoihin, joita on saatavissa. Tämä tarkoittanee, että kohteena olevat aikaisemmat empiiriset aineistot eivät nyt puheena olevissa jatkotutkimuksissa tule muodostamaan mitään tilastollista otosta perusjoukosta, vaan tutkijan valitseman ja/tai suhteellisen satunnaisesti muodostuneen osan siitä. Tietenkään ei ole periaatteellista estettä uusien empiiristen aineistojen keräämiselle esim. rauhanturvaoperaatioissa, kuten edellä todettiin.

Toinen tärkeä jatkotutkimusten aihe olisi se, ovatko epäviralliset normit tutkituissa yksiköissä virallisen sotilasorganisaation kannalta funktionaalisia vai dysfunktionaalisia, hyödyllisiä vai haitallisia, vaikka tämä tutkimuskysymys rajattiinkin nykyisen työn ulkopuolelle. Tämän ongelman todettiin liittyvän myös yleisempään sotilassosiologiseen ongelmaan, nimittäin siihen, ovatko kiinteät sotilasryhmät esim. taistelussa tehokkaampia kuin vähemmän kiinteät ryhmät. Epävirallisten normien voisi ajatella olevan osa sitä mekanismia, jonka välityksellä ryhmäkiinteyden mahdollinen myönteinen tai kielteinen vaikutus toteutuu käytännössä. Näin ollen tärkeä jatkotutkimusten aihe olisi seuraava:

- ovatko sotilaiden epäviralliset normit sodassa tai sotaa muistuttavissa tilanteissa virallisen sotilasorganisaation kannalta funktionaalisia vai dysfunktionaalisia?
- millaiset ryhmänormit ovat virallisen organisaation kannalta haitallisia ja mitkä hyödyllisiä ja missä tilanteissa?

Kun mahdollisissa jatkotutkimuksissa käytettävää laajempaa aineistoa ajatellaan tästä näkökulmasta, voi kohteeksi valittavia vanhoja tutkimusaineistoja tai kerättäviä uusia empiirisiä aineistoja tarkastella myös siitä näkökulmasta, kuinka relevantteja ne ovat antamaan vastauksia juuri niihin asioihin, joista halutaan tietoa. Eräs tärkeä asia on tällöin se, että mukaan tulisi myös sellaista empiiristä aineistoa, jonka voisi olettaa viittaavan sotilaiden epävirallisten normien dysfunktionaalisuuteen vaikutuksiin. Pipping ja Hockey toteavat, että sotilaiden käyttäytyminen oli usein virallisten normien mukaista. Epäviralliset normit eivät siis ilmeisesti tehneet näiden yksikköjen sotilaista täysin "kurittomia". Myöskin Littlen tutkimus yksikkö täytti ilmeisesti ainakin pääosin

sille asetetut velvoitteet, ainakaan Little ei kerro päinvastaisesta, esim. laajasta kurittomuudesta, kapinasta, kieltäytymisistä jne. Mutta sotahistoria tuntee runsaasti tapauksia, joissa on kyse nimenomaan joukkokieltäytymisestä, kurittomuudesta, karkuruudesta, jopa kapinoista. Esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan aikana tällaisia ilmiöitä esiintyi joissakin Venäjän armeijan joukko-osastoissa. Mikä oli tällöin sotilaiden epävirallisten normien osuus? Mikäli tutkimuskohteenä on epävirallisten normien funktionaalisuus /dysfunktionaalisuus, pitäisi tutkimukseen saada mukaan sellaista empiiristä aineistoa, jossa myös kielteiset seikat mahdollisesti tulisivat esiin.

Joitakin normeihin liittyviä alustavia hypoteeseja jatkotutkimuksia varten. Seuraavat hypoteesit, jotka siis ovat hypoteeseja eivätkä mitään tutkimustuloksia tai johtopäätöksiä, ovat syntyneet sivutuotteina tätä tutkimusta tehtäessä. Ne esitetään tässä siinä toivossa, että ne voisivat toimia apuna joillekin sotilaiden pienryhmiä ja normeja koskeville jatkokehittelyille.

Ensiksi voidaan ottaa esille Pippingin havainto, joka koski normaalia suuremman riskin ottamista. Jos tällaisella riskinotolla ei ollut mitään merkitystä muiden sotilaiden turvallisuudelle, siihen suhtauduttiin välinpitämättömästi. Esimerkkinä voisi olla mies, joka ilmoittautuu vapaaehtoiseksi vihollislinjan taakse lähetettävään partioon. Tämä voi antaa aiheen hypoteesiin, että rohkeutta koskevat normit säätelivät käyttäytymistä sitä vähemmän, mitä kauempana omasta pienryhmästä käyttäytyminen tapahtui. Vihollislinjojen taakse tehdyillä partiomatkoilla oli epäilemättä merkitystä turvallisuudelle, koska niiden avulla rykmentti ja divisioona saivat tietoja vihollisesta ja sen ryhmityksestä. Ne eivät miesten mielestä kuitenkaan ehkä liittyneet välittömästi esim. konekivääriryhmän turvallisuuteen jokapäiväisessä toiminnassa, joten vaarallisiin partiomatkoihin suhtauduttiin välinpitämättömästi.

Toiseksi voidaan palauttaa mieleen Pippingin kuvaus yksityistä ja valtion omaisuutta koskevista asenteista ja käsityksistä. Voi olla mahdollista, että Pippingin kuvaamien omaisuutta koskevien normien ja käyttäytymistapojen funktiona oli suojella omaa ryhmää (esim. konekivääriryhmää ja joukkuetta) ja edistää sen turvallisuutta ja säilymismahdollisuuksia. Tästä näkökulmasta tuntuisi rationaaliselta ”hamstrata” konepistooleja, työkaluja ja kiikareita omalle ryhmälle ja joukkueelle. Oman ryhmän sisälle suuntautuvasta ”hamstraamisesta” pidättäytyminen tuntuisi kuitenkin rationaaliselta. Tällöin paheksunta (= negatiivinen sanktio) voisi myös kohdistua kaikkiin ryhmän ulkopuolisiin ”hamstrasta” yrittäviin henkilöihin, ml. piilotettuja konepistooleja etsivä pataljoonan asealiupseeri. Jos ryhmän turvallisuus ja hyvinvointi olisi tärkeää, olisi ymmärrettävää, että sotilaat eivät tuomitsisi sotilaita, jotka varastivat ja myivät armeijan omaisuutta, kunhan se ei kuulunut ryhmälle tai sen jäsenille ja näin lisännyt ryhmään kohdistuvaa epämukavuutta tai vaaraa (kuten esim. jos joku olisi myynyt oman aseensa tai konekiväärin varusteita) – se oli ”yksityistä kaupantekoa”, joka ei liittynyt ryhmän turvallisuuteen ja selviytymismahdollisuuksiin.

Kolmanneksi voidaan palauttaa mieleen Pippingin mainitsema sotilaiden käsitys, jonka mukaan ”rintamalla ei tervehditä”. Miksi sotilaat pitivät asiaa tärkeänä? Hypoteesina voi esittää, että tervehtimättä jättäminen symbolisoi miehistöön kuuluville sotilaille heidän itsenäisyyttään ja edes osittaista oikeuttaan päättää itse käyttäytymisestään. Tervehtimättä jättäminen toi tämän asennoitumistavan ikään kuin konkreettisesti esiin ja antoi sille havaittavissa olevan muodon. (Vrt. Hockeyyn havainnot siitä, että esimiehiä ei saanut mielistellä.) (Vrt. sosiaalisen representaation käsite.)

Neljänneksi palautetaan mieleen Hockeyyn kuvaus sanktioista. Hän mainitsee negatiivisina sanktioina myös sotilaan tavaroiden varastamisen tai rikkomisen ja tuo esiin myös suoran fyysisen väkivallan. Tämä saattoi ilmetä potkimisena tai kiväärinperällä ”silittämisenä” (lyömisenä). (Hockey 1986, 128–129.) Pipping ei puhu tällaisista sanktioista. Pippingin mukaan miehet saattoivat suhtautua jopa taistelusta karanneisiin sotilaisiin ymmärtäväisesti, joskin tällaiset miehet joutuivat pilkan kohteiksi. (Tosin Pipping kertoo myös, että komppaniassa oli varsin vähän

karkureita.) On vaikea sanoa, viittaisiko Pippingin ja Hockeyn jonkin verran erilainen sanktioiden käytön ja poikkeavaan käyttäytymiseen suhtautumisen kuvaus mahdollisesti siihen, että ammattiarmeijassa (Hockey) sotilaskulttuuri ja käyttäytymismuodot olisivat jotenkin raaempia kuin asevelvollisuuteen perustuvassa sotilasorganisaatiossa (Pipping)? Jos näin olisi, tämä voisi mahdollisesti liittyä henkilöstön erilaiseen koostumukseen, joka puolestaan liittyy henkilöstön erilaiseen rekrytointitapaan ja siten erilaiseen sotalaitosjärjestelmään (asevelvollisista ja reserviläisistä koostunut Suomen jatkosodan armeija vs. Iso-Britannian 1980-luvun ammattiarmeija).

Pippingin kuvaamaan jatkosodan asevelvollisuusarmeijan komppaniaan tuli asevelvollisia sotilaita yhteiskunnan eri kerrostumista, joskin Pippingin komppaniassa suuri osa miehistä oli jatkosodan alkaessa metsätyömiehiä. Mukana oli kuitenkin myös esim. ylioppilaita, joskin varsin vähän. (Ks. kohta 5.1.3. edellä). Hockeyn kuvaamaan ammattiarmeijan komppanian miehistöön kuuluvat tulivat alemmista sosiaaliryhmistä ja jo aliupseerit kuuluivat palkattuun, vakinaiseen henkilökuntaan. (Ks. kohdat 5.3.2. ja 5.3.3. edellä.) Pippingin komppaniassa taas lähes kaikki aliupseerit ja reservin upseerit olivat asevelvollisia.

Little ei myöskään puhu mitään tavaroiden rikkomisesta tai fyysisestä väkivallasta negatiivisina sanktioina. (Tosin Little (1964, 202) esittää erään haastattelemansa sotilaan maininnan siitä, että tämä olisi halunnut ampua taistelusta karkaavia oman puolen miehiä, mutta on vaikea sanoa, millainen olisi tällaisen verbaalisesti ilmaistun asenteen todellinen toimintakomponentti.) Littlen kuvaamassa Korean sodan komppaniassa ilmeisesti ainakin miehistöön kuuluvat ja ehkä osa muistakin olivat kutsuntojen kautta palvelukseen tulleita (ks. kohta 5.3.3. edellä). Littlen tutkimassa komppanian joukkueessa neljä henkilöä oli opiskellut yliopistossa, 30% oli käynyt oppikoulua (high school) ja lopuilla oli tätä alempi koulutus. (Little 1964, 96.) Sotilaat olivat siis varsin nuoria ja suurin osa oli vailla ylempää koulutusta. Silti osalla oli ylempää koulutusta ja he tulivat ilmeisesti eri sosiaaliryhmistä.

Lopuksi voisi vielä mainita erään kaikissa kolmessa komppaniassa eri muodoissa esiintyneen erikoislaatuisen, myös normeihin liittyvän ilmiön. Siinä kahden sisäisesti solidaarisen sosiaalisen ryhmän välinen raja tietyssä nimenomaan sodalle ominaisessa tilanteessa ”siirtyy” tai määrittäytyy osittain uudelleen.

Hockey kuvaa miehistön ja päällystön välillä koulutusvaiheessa Englannin varuskunnassa valinnutta ”us” – ”them”-jakoa. Edelliseen solidaariseen ryhmään kuuluivat miehistön jäsenet, jälkimmäiseen aliupseerit ja upseerit. Little puolestaan kuvaa toisaalta miehistön ja toisaalta upseereiden muodostamia solidaarisia statusryhmiä. Pipping kuvaa miehistön, reservin aliupseereiden ja upseereiden arvoryhmiä sekä upseereiden ja miehistön välistä ”kahtiajakoa”.

Kun Hockeyn komppania siirtyi Englannin varuskunnasta Pohjois-Irlantiin ja toiminta alkoi, tapahtui ”redefinition of group boundaries”. ”Meitä” olivat nyt samaan partioon kuuluvat miehet ja aliupseerit, koko joukkue henkilöstöineen upseerit mukaan lukien ja jopa koko komppania, kun taas ”heitä” olivat nyt vastustajat, PIRA:n jäsenet.

Little puolestaan kuvaa tilannetta, jossa joukkue se oli reservissä tai uudelleen koulutuksessa puolustuslinjan takana verrattuna tilanteeseen, jossa joukkue oli sijoitettuna etulinjaan. Edellisessä tilanteessa upseerit saattoivat olla omassa majoituksessa ja muodostivat oman statusryhmän; jälkimmäisessä tilanteessa he majoittuivat yhdessä alaistensa kanssa (noin 30–40 miehistöön ja aliupseeristoon kuuluvaa). Etulinjassa joukkueenjohtaja-upseerin ja alaisten solidaarisuus lisääntyi ja upseeri alkoi katsoa läpi sormien miesten epävirallisia käyttäytymismuotoja. Ylempien johtoportaiden näkökulmasta joukossa vallitsi tällöin ”huono moraal”.

Myös Pippingin kohdalla esiintyy jonkin verran samantyyppinen ilmiö. Analysoidessaan Pippingin teosta Borell (1985, 182) vertailee suhdetta miehistön ja reservin aliupseereiden välillä ensin rauhan ajan varuskunnissa ja sitten kentällä, rintamaoloissa:

”Pipping uppehöll sig en del klyftan mellan disciplinen i de fridstida utbildningsgarnisonerna och den som successivt utvecklades i fält. Pipping fann framför allt att den fredstida disciplinen, med dess ständiga kontroll och flitigt använda ”gruppbestraffningar”, tenderar att bryta samman som en följd av primärgruppernas starka ställning och den minskade distansen mellan manskapet och lägre befälet. (...) Trots kompaniledningens återkommande försök att återskapa en fredstida distans, integrerades de fullständigt i primärgrupperna och underställdes samma informella kontroll som de meniga soldaterna, d v s de förväntades delta på samma villkor i vakthållning, vedhuggning, vattenhämtning och betjänandet av maskingeväret i strid.” (Borell 1985, 182.)

Edellinen koski siis aliupseereiden ja miehistön suhteita. Reservin upseereista Pipping kertoo, että komppanian ollessa reservissä upseerit majoittuivat keskenään yhteismajoitukseen, mutta asia oli toisin etulinjassa oltaessa: siellä joukkueenjohtajat majoittuivat samoihin korsuihin ja teltoihin kuin alaisensa. Pipping kirjoittaa etulinjan olosuhteista seuraavasti:

”Upseerit olivat tietoisia miesten asenteista heistä ’herroina’. Useimmat komppanian upseerit yrittivät pienentää itsensä ja miesten välistä eroa, ja ne, jotka vakavasti yrittivät, onnistuivat siinä elettyään jonkin aikaa joukkonsa kanssa etulinjassa. Erilaisuudet päivittäisissä elintavoissa (jotka olivat paremmin havaittavissa upseerin ollessa uusi) tasoituivat ajan mukana joukkueen arkipäivän rutiinissa, ja jos kyseessä oleva upseeri pystyi mukautumaan, hänet otettiin lopulta yhteisön jäseneksi, mutta ei koskaan tasavertaiseksi jäseneksi.” (Pipping 1978, 119.)

Tämä saattoi merkitä kyseisestä upseerista riippuen jopa seuraavaa (upseereissa oli Pippingin mukaan kuitenkin suuria eroja):

”He seurustelivat hänen kanssaan samalla tavalla kuin tovereidensa, pelasivat korttia, laskivat leikkiä, ryyppäsivät, saunoivat ja vaihtoivat saappaita hänen kanssaan...” (Pipping 1978, 120.)

Tämä ei kuitenkaan poistanut rajaa upseereiden ja miehistön väliltä. Upseerit eivät esimerkiksi osallistuneet vartiopalvelukseen eivätkä ruumiilliseen työhön, lähetit keittivät heille kahvia ja pesivät heidän ruokailuastiansa jne. Miehistöön kuuluvat eivät myöskään keskustelleet upseerin kanssa aivan yhtä avoimesti kuin tovereidensa kanssa. (Pipping 1978, 117, 119.) – Joukkueenjohtaja saattoi näin etulinjassa olla osittain yhteisön jäsen, mutta ei kuitenkaan kokonaan.

Edellisestä voisi johtaa seuraavan yleisemmän hypoteesin:

pienen sotilasjoukon siirtyessä rauhanomaisemmasta tilanteesta vaarallisempaan alaisten muodostaman sosiaalisen ryhmän raja siirtyy niin, että alimman tason johtajia tulee ainakin osittain alaisensa muodostaman sosiaalisen ryhmän piiriin.

Edellä esitetty liittyy luonnollisesti myös epävirallisiin normeihin. Littlen mukaan joukkueenjohtaja saattoi etulinjassa oltaessa jättää rankaisematta alaisiaan käyttäytymisestä, josta virallisten sääntöjen mukaan olisi kuulunut rankaista. Pipping kertoo, kuinka joukkueenjohtaja saattoi jopa kehottaa miehiään toimimaan virallisten normien vastaisesti eli varastamaan konepistooleita joukkueen käyttöön.

LÄHDELUETTELO

- Alasuutari, Pertti (2001) Laadullinen tutkimus. Vastapaino, Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä
- Allardt, Erik (1989) Sotakirjoistakin löytyy sotilassosiologista tietoa. *Sotilasaikakauslehti* 3/1989, 196–201
- Allardt, Erik & Littunen, Yrjö (1958) *Sosiologia* (1. painos). WSOY, Porvoo
- Allardt, Erik, Littunen, Yrjö (1961) *Sosiologia*. WSOY, Porvoo
- Allardt, Erik & Littunen, Yrjö (1964) *Sosiologia*. WSOY, Porvoo
- Allardt, Erik & Littunen, Yrjö (1972) *Sosiologia*. WSOY, Porvoo
- Anonymous (1946) Informal Social Organization in the Army. *The American Journal of Sociology*, Volume LI March 1946 Number 5, 365–370
- Anonymous (1946) The Making of the Infantryman. *The American Journal of Sociology*, Volume LI March 1946 Number 5, 376–379
- Beevor, Antony (1991) *Inside The British Army*. Gorgi Books. Cox & Wyman Ltd., Reading, Berkshire
- Borell, Klas (1985) *Kompaniet som samhälle*. Kungl Krigsvetenskapsakademiens Handlingar och Tidskrift, 4. häftet. Karlskrona, 1985, 175–189
- Cartwright, Dorwin (1968) The Nature of Group Cohesiveness. Teoksessa Dorwin Cartwright & Alvin Zander (toim.): *Group Dynamics. Research and Theory*. Harper & Row, Publishers, New York
- Eskola, Antti (1992) Sosiologian uudistuminen 1950-luvulla. Teoksessa Risto Alapuro & Matti Ales-talo & Elina Haavio-Mannila (toim.): *Suomalaisen sosiologian historia*. WSOY, Juva, 241–285
- Eskola, Jari, Suoranta, Juha (2005) *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Gummerus Kirjapaino Oy, Jyväskylä
- Etzioni, Amitai (1966) *A Comparative Analysis of Complex Organizations*. The Free Press of Glen-coe, New York
- George, Alexander L. (1971) Primary groups, organization, and military performance. Teoksessa R. W. Little (toim.): *Handbook of Military Institutions*. Sage Publications, Beverly Hills, California
- Griffith, James (2011) *Cohesion Forgotten? Redux 2011 – Knowns and Unknowns*. Paper presented to the Finnish Military Academy, Helsinki, September 2011
- Griffith, James (2007) Further Considerations Concerning the Cohesion-Performance Relation in Military Settings. *Armed Forces & Society* Volume 34 Number 1 October 2007, 138–147
- Grönfors, Martti (2008) *Laadullisen tutkimuksen kenttätyömenetelmät*. (Hanna Vilkan toimittama pdf-muodossa oleva versio Grönforsin teoksen "Kvalitatiiviset kenttätyömenetelmät" v. 1982 ilmes-tyneestä alkuperäisestä laitoksesta)

- Harinen, Olli (1985) *Komppania sosiologian näkökulmasta*. Julkaisussa *Seppelöity miekka*, Sotatieteen Laitos 1925–1985. Sotatieteen Laitoksen julkaisuja XXII. Helsinki
- Harinen Olli (1989) Henkeä kutsutaan nyt kiinteudeksi. *Sotilasaikakauslehti* 3/1989, 238–243
- Harinen, Olli (1991) Sodat, psykologia ja hyvät jätkät. *Ruotuväki* 22–23/1991, 24–27
- Harinen, Olli (1991) Sotilasorganisaation pienryhmät ja ryhmäkiinteys sotilassosiologian tutkimuskohteena. Esitelmä sosiologipäivien sotilassosiologian työryhmässä Helsingin Yliopistossa maaliskuussa 1991 (julkaisematon)
- Harinen, Olli (1992) Sotilasorganisaation "inhimillistä tekijää" etsimässä. *Kylkirauta* 2/1992, 6–12
- Harinen, Olli (1992) Knut Pippingin 'Kompaniet som samhälle', metasotilassosiologinen tarkastelu. Esitelmä sosiologipäivien sotilassosiologian työryhmässä Jyväskylän Yliopistossa maaliskuussa 1992 (julkaisematon)
- Harinen, Olli (1993) Knut Pipping ja Väinö Linna sotilasyhteisön kuvaajina. Sosiologin ja kirjailijan havainnot suomalaisesta sotilasyksiköstä ulkomaisen tutkimuskirjallisuuden valossa. Sosiologian lisensiaatintutkimus, Helsingin yliopisto
- Harinen, Olli (2000) Sotilasjoukon kiinteys ja sotilasorganisaatio (uusintapainos vuoden 1992 julkaisusta). Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Tutkimusselesteita A/13/2000. Helsinki
- Harinen, O. (2001) Kiinteys taistelussa olevassa jääkärijoukkueessa. Taistelun tutkimus-projektin osaraportti. *Tiede ja Ase*, Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu N:o 59, 2001, s. 140–158
- Harinen, Olli (2007) Ryhmäkiinteys ja -normit varusmieskoulutuksen eränä tavoitteina. *Sotilasaikakauslehti* 1/2007, 16–19
- Harinen, Olli (2008) Knut Pipping's "Infantry Company as a Society" and Aspects of Some Other Military Sociological Studies of Small Military Units During and After the Second World War. Teoksessa Pipping, Knut (2008) *Infantry Company as a Society*. National Defence University, Department of Behavioural Sciences, Publication series 1 Number 3/2008
- Harinen, O. (2011) Some empirical research results on Finnish soldiers' behavior, group cohesion and informal norms - three military sociological articles. National Defence University, Department of Behavioural Sciences, Publication series 1 Number 1/2011
- Harinen, Olli, Väänänen, Markku (2006) Varusmiesten haastattelututkimus Niinisalossa Helle 06-harjoituksessa (julkaisematon)
- Harinen, Olli, Hult-Miekkavaara, Heini (2008) Group Cohesion and Behavior in a Simulated Combat situation – Empirical Results from two Infantry Platoons. *Tiede ja Ase (Science and the Weapon)*, Suomen Sotatieteellisen Seuran vuosijulkaisu N:o 66, Vammalan kirjapaino Oy, Vammala
- Harries-Jenkins, Gwyn (1990) *Cohesion and Morale in the Military – The Regimental System*. Forum International Bd. 9. Sozialwissenschaftliches Institut der Bundeswehr, München
- Hechter, Michael, Opp, Karl-Dieter (2001) *Social Norms*. Russell Sage Foundation, New York

Helanko, Rafael (1953) Turun poikasakit Sosiologinen tutkimus 9-16-vuotiaitten poikien spontaanista ryhmistä vv. 1944–1951. Turun yliopiston julkaisuja Sarja B osa XLVI. Uuden Auran osakeyhtiön kirjapaino, Turku

Helkama, Klaus (1987) Ryhmätyöskentelyn teoreettisia perusteita. Valtion painatuskeskus, Julkaisusarja B n:o 15, 1981. VPK, Helsinki

Hockey, John (1986) Squaddies Portrait of a Subculture. Exeter University Publications, Exeter

Homans, George C. (1968) The Human Group. Routledge & Kegan Paul Limited, Woking and London

Hult, H., Harinen, O. (1999) Eräitä havaintoja jääkäriyhmän virallisen organisaatorakenteen ja epävirallisen organisaation vuorovaikutuksesta taistelun aikana. Taistelun tutkimus-projektin osaraportti. Tutkimusraportissa Haavisto, M.-L. ym. Jääkäriyhmän hyökkäystaistelun perusselvitys. Maanpuolustusopisto

Husa, Jaakko, Pohjolainen, Teuvo (2008) Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. Tammer-Paino Oy, Tampere

Ingraham, Larry H., Manning, Frederick J. (1981) Cohesion: Who Needs It, What Is It and How Do We Get It to Them? Military Review 6/1981, 2–12

Ingraham, Larry H. (1984) The Boys in the Barracks. Observations on American Military Life. Institute for the Study of Human Issues (ISHI publication), Philadelphia

Jalkaväen ohjesääntö II,2 (J.O.II,2.) (1939) Helsinki

Janowitz, Morris & Little, Roger (1965) Sociology and the Military Establishment. Russel Sage Foundation. New York

Kolditz, Thomas (2006) Research in *In Extremis* Settings – Expanding the Critique of ‘Why They Fight’. Armed Forces & Society Volume 32 Number 4 July 2006, 655–658

Kosonen, Jarkko (2003) Suomalaisen rauhanturvajoukon pienryhmäkiinteys Kosovossa vuonna 2003. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Tutkimusselosteita A/1/2003, Helsinki

Lahdenperä, Jyrki & Harinen, Olli (2000) KFOR-joukkojen suomalaisen pataljoonan (SP/KFOR) reserviläisten näkemys koulutuksellisesta valmiudestaan. Puolustusvoimien Koulutuksen Kehittämiskeskus, Tutkimusselosteita A/14/ 2000. Helsinki

Leimu, Pekka (1985) Pennalismi ja initiaatio suomalaisessa sotilaselämässä. Suomen Muinaismuistoyhdistys. Kansatieteellinen arkisto 33. Helsinki

Little, Roger William (1955) A Study of the Relationship Between Collective Solidarity and Combat Role Performance. A Dissertation Presented to the School of Graduate Studies of Michigan State University. Edward F. Grover Co. Book Binders, Washington, D.C.

Little, Roger W. (1964) Buddy Relations and Combat Performance. Teoksessa Morris Janowitz (ed.): The New Military. Russel Sage. New York, 195–223

- Little, Roger W. (1968) Rangssysteme im amerikanischen Militär. Teoksessa Rene König (toim.): Beiträge zur Militärsoziologie. Kölner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie. Westdeutscher Verlag, Köln
- MacCoun, Robert J. et al. (2006) Does Social Cohesion Determine Motivation in Combat? An Old Question with an Old Answer. *Armed Forces & Society* Volume 32 Number 4 July 2006, 646–654
- Manning, Frederick J. (1984) Critical Commentary. Teoksessa Ingraham, Larry H.: *The Boys in the Barracks. Observations on American Military Life*. Institute for the Study of Human Issues (ISHI publication), Philadelphia
- Marshall, S.L.A. (1947) *Men Against Fire*. Infantry Journal Press. Washington, D.C.
- Moskos, Charles C. (1970) *The American Enlisted Man. The Rank and File in Today's Military*. Russell Sage Foundation. Connecticut Printers, Inc., Hartford, Connecticut
- Mäkelä, Klaus (toim.) (1995) *Kvalitatiivisen aineiston analyysi ja tulkinta*. Gummerus kirjapaino Oy, Saarijärvi
- Oliver, L. W., Harman J., Hoover E., Hayes, S.M., Pandhi, N.A. (1999) A Quantitative Integration of the Military Cohesion Literature. *Military Psychology* 1/1999, 57–83.
- Pennanen, Mikko (1997) *Komppania ja tulipatteri pienoisyhteiskuntina: sodanajan ja rauhanajan sotilasyhteisöjen toimintatapojen vertailu*. Suomalainen yhteiskunta-kurssin tutkielma, Turun yliopisto, Sosiologian laitos
- Pipping, Knut (1947) *Kompaniet som samhälle Iakttagelser i ett finskt frontförband 1941–1944*. Acta Academiae Aboensis, Humaniora XVI.1. Åbo
- Pipping, Knut (1950) *Onkel Sams soldater*. *Finskt Tidskrift* 147, 1950, 154–163
- Pipping, Knut (1974) *Den finländska soldaten i litteraturen*. *Finskt Tidskrift* CXLII, 1974, 225–234
- Pipping, Knut (1978) *Komppania pienoisyhteiskuntana Sosiologisia havaintoja suomalaisesta rintamajoukosta 1941-1944*. Otava, Keuruu
- Pipping, Knut (1980) *Kaksi konekiväärikomppaniaa*. Teoksessa Yrjö Varpio (toim.): *Väinö Linna - toisen tasavallan kirjailija*. WSOY, Porvoo
- Pipping, Knut (2008) *Infantry Company as a Society*. National Defence University, Department of Behavioural Sciences, Publication series 1 Number 3/2008
- Secord, Paul F., Backman, Carl W. (1964) *Social Psychology*. McGraw-Hill
- Seppänen, Paavo (1979) *Sotasavotta sosiologin silmin*. *Sociologia* 2/1979, 156–157
- Salo, Mikael (2011) *United We Stand - Divided We Fall: A Standard Model of Unit Cohesion*. Publications of the Department of Social Research 2011:6, Social Psychology, Unigrafia, Helsinki
- Shaw, Martin E. (1981) *Group Dynamics The Psychology of Small Group Behaviour*. McGraw-Hill Book Company, New York

Sherif, Muzafer (1970) *Group Conflict and Co-operation*. Routledge & Paul Ltd, Alden Press, Oxford

Shils, E. A. (1950) *Primary Groups in the American Army*. Teoksessa Robert K. Merton & Paul F. Lazarsfeld (toim.): *Continuities in Social Research. Studies in the Scope and Method of "The American Soldier"*. Ayer, Salem

Shils, Edward A. (1951) *The Study of Primary Group*. Teoksessa Daniel Lerner & Harold D. Lasswell (toim.): *The Policy Sciences. Recent Developments in Scope and Method*. Stanford

Shils, Edward (1979) *Primordial, Personal, Sacred and Civil Ties: Some Particular Observations on The Relationship of Sociological Research and Theory*. Teoksessa Martin Bulmer (toim.): *Sociological Research Methods, An Introduction*. The Macmillan Press Ltd. J.W. Arrowsmith Ltd., Bristol, 301–320

Shils, E. A. & Janowitz, Morris (1948) *Cohesion and Disintegration in the Wehrmacht in World War II*. *Public Opinion Quarterly* Vol. 12, No 2, Summer 1948, 280–315

Siebold, Guy (2007) *The Essence of Military Group Cohesion*. *Armed Forces & Society* Volume 33 Number 2 January 2007, 286–295

Siebold, Guy L. (2011) *The Science of Military Group Cohesion (Draft of 26Sep11)* (julkaisematon käsikirjoitus, tekijän hallussa)

Stouffer, Samuel A. et al. (1949) *The American Soldier: Combat and Its Aftermath*. Princeton University Press. Clinton, Massachusetts

The Korean War Years of Stalemate July 1951 – July 1953. (Brochure prepared in the U.S. Army Center of Military History by Andrew J. Birtle.) <http://www.history.army.mil/brochures/kw-stale/stale.htm#intro>

Tucker, Spencer C. (ed.) (2000) *Encyclopedia of the Korean War A Political, Social, and Military History* Volume II. ABC-CLIO, inc., Santa Barbara, California

Wikman, K. Rob. V. (1947) *Militär sociologi*. *Finsk Tidskrift* CXLII, 1947, 207–211

Williams, Robin M. (1984) *Field Observations and Surveys in Combat Zones*. *Social Psychology Quarterly* 2/1984, 186–192

Wilson, George C. (1989) *Mud Soldiers Life Inside the New American Army*. Charles Scribner's Sons, New York

Örmark Kauko (1991) *KoRoHoRo Kannaksella*. *Kranaatinheitinkomppania 13./JR 48* jatkosodassa ja rintamayhteisönä. Etelä-Saimaan Kustannus Oy, Lappeenranta

Muut lähteet:

Sähköpostiviesti tri John Hockeyltä kirjoittajalle (kirjoittajan hallussa)

www.soc.utu.fi/laitokset/sosiologia/opiskelu/Perus11.ppt. (Turun yliopiston sosiaaliin normeihin liittyvää opetusaineistoa)

ISBN 978-951-25-2353-5
ISSN 1796-671X
ISSN-L 1796-671X

Maanpuolustuskorkeakoulu
Käyttätymistieteiden laitos
PL 5
04401 Järvenpää
Suomi ▶ Finland

▶ www.mpkk/mil.fi